

Д. К. П. О. И.
Д. К. П. О. И.

ДЕКАМЕРОН

ДЖОВАННІ
БОККАЧЧО

Ч. I

ПЕРЕКЛАД

Л. ПАХАРЕВСЬКОГО
ТА П. МАЙОРСЬКОГО

РЕДАКЦІЯ

С. РОДЗЕВИЧА
ТА П. МОХОРА

ВСТУПНА СТАТТЯ

В. ДЕРЖАВИНА

Державне Видавництво
України

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літопису Українського Друку“, „Картковому Репертуарі“ та інших показниках Української Книжкової Палати.

~~~~~  
З друкарні-літографії  
Державного Видавництва  
України — УАН.  
~~~~~

Укргозвліт № 1926 (1188). 1928.
Зам. № 24.—5.000.

БОККАЧЧО Й „ДЕКАМЕРОН“.

1.

Образотворче мистецтво і архітектура італійського Відродження мають і по цей день величезну художню актуальність, залишаючись, якщо не за ідеал мистецтва взагалі (як прокламували в різні епохи окремі групи естетів, позбавлених історичного чуття), то в усякому разі за один з кульмінаційних пунктів у художньому розвитку людськості; це — досягнення, на які повинна і буде вважати всяка прийдешня культура, всяке прийдешнє мистецтво. Інша доля судилася поезії та белетристиці тієї-ж доби. Звичайно у масовій пам'яті людськості збереглися поодинокі твори та окремі імена: Данте, Петрарка, Боккаччо... Звичайно, значний вплив окремих літературних творів на літературну еволюцію Європи триває й понині, і мало ймовірно, щоб поетичні форми — терцина, сонет, октава — колись зовсім зникли з поетичного вжитку або остаточно втратили наступницький зв'язок із своїми першоджерелами. Безумовно, ще чимало поколінь письменників затягатимуть до сфери своїх безпосередніх зразків і пісні „Пекла“ і сонети до Лаури і новели „Декамерона“; але цілий Данте, цілий Петрарка, цілий Боккаччо назавжди залишаться лише для літературознавців та нечисленних аматорів. Та й дивно було-б гадати, щоб названі три автори (до яких з деяким застереженням можна

зарахувати і Аріосто) являють собою хоч-би „верхні шари“ літератури італійського Відродження; хіба обізнаність з першими-ліпшими чотирма авторами (радше, творами) французької літератури ХІХ — ХХ століття можна розглядати як ознаку розуміння і високої оцінки даної літературної епохи?

Визнаймо, що література італійського Відродження не перейшла до скарбниці загально-європейських культурних цінностей, як суцільний художній феномен; перейшли лише окремі фрагменти, цінні ніби сами по собі, а не в своєму літературному розвитку та оточенні. Звичайно, суцільність історичного явища не є ще його цілість: французький класицизм ХVІІ — ХVІІІ століття масовий європейський читач сприймає з небагатьох зразків, але сприймає, як суцільну та єдину естетичну систему; і не зразками, а фрагментами своєї літературної епохи є окремі продукти Ренесансу, поодинокі твори Данте (лише „Пекло“, а не ціла „Божественна комедія“!), Петрарки (лише сонети!), Боккаччо (лише „Декамерон“!) і інші, що й досі їх читається.

Принципове відмовлення загально-європейської буржуазної культури останнього століття від літературної спадщини італійського Ренесансу в його органічній суцільності є факт; факт можливо геть-то не втішний, але в усякому разі слід, щоб на нього до деякої міри вважали. Гадати про те, яке буде ставлення до тієї спадщини прийдешньої соціалістичної культури Європи — річ марна; досить зазначити, що ніяких підстав до того, щоб посутньо поширився в майбутньому ступінь актуальності італійського літературного Ренесансу, поки-що не передбачається. Що дійсно потрібно — це з'ясувати собі причини названого вище факту й одночасно, з другого боку — цілком виняткової актуальності Боккаччо

порівняно з іншими літераторами італійського Відродження, — в межах сучасного художнього сприймання. Ми обмежимося тут саме Боккаччо, не торкаючись ані Данте, ані Петрарки з Аріосто, бо порівняна популярність останніх ґрунтується на цілком інших причинах (обставина як-найпоказовіша для фрагментарності нашого сприймання Ренесансу, як літературної доби).

Буржуазний характер класової природи Ренесансу так само наочний в цілому, як затушкований складними перипетіями класової боротьби і класової еволюції в кожному окремому випадку. Італійська буржуазія, що тількино почала перероджуватися із стану на класу і ще дуже далека елементарної класової самосвідомості — перетворення з „класи в собі“ на „класу для себе“, не могла хоч трохи виразно й систематично виявляти себе у мистецтві. Точніше: мистецтво Ренесансу в цілому єсть виявлення буржуазної ідеології, але не орган останньої. Воно все пройняте почуттям внутрішнього визволення від станових форм суспільного життя (зовнішнє визволення сталося значно пізніше), але це визволення є само по собі процес негативний — негативний не що-до оцінки, а що-до конкретного культурного будівництва. Звичайно, його супроводив відповідний позитивний процес — поступінне дозрівання класових суспільних форм, але темп цього процесу був інший. Феодальний устрій та феодальний світогляд, розхитаний в Італії ще за середніх віків досить швидким ростом торговельного капіталізму, швидко відмирає у XIV столітті — принаймні в межах міських мурів італійських торговельних та мануфактурних центрів; розклад станової ідеології помітний для всіх, але зовнішні форми станової організації зберігають свій загальнообов'язковий характер і за цими зовнішніми формами важко спостерегти повільний розвиток нової величини —

буржуазної класи. Щоб виявитись у мистецтві, почуття індивідуальної волі від станової організації (а це й єсть уславлений індивідуалізм Ренесансу) потребувало до себе якогось позитивного ідеологічного кореляту; не знайшовши такого кореляту в готовому вигляді, — в ще зародкових формах класового суспільства, — воно шукало його на боці і нашло в безстановій, як здавалось, античній культурі.

Дарма, що весь позитивний зміст того уявлення, яке проводирі Ренесансу вкладали в термін „античність“, був простісінька ілюзія; перелік самих тільки головних помилок та непорозумінь даної епохи що-до засвоєння та розуміння античності забрав-би чимало місця, але це якраз не важливо. Важливо одно — люди Ренесансу правильно спостерегли, що в античній культурі немає станів і форм станової організації, характерних для середньовіччя. В античності дійсно не було ані феодального дворянства, ані католицької церкви, ані кріпацтва — і цього факта було досить: античність, отже, була за конкретний доказ того, що позитивне культурне будівництво може бути без станового світогляду, і давала певний і ніби-то осяжний зразок такого будівництва. А якщо додати до цього й те, що італійське політичне життя XIII—XV століть дійсно давало серйозні підстави для аналогії з деякими явищами соціальної (але не економічної) історії Греччини й Риму (самостійні міські республіки, так звана тиранія і т. и.), то не дивно, що „відродження античності“ стало на деякий час за наріжний камінь італійського культурного життя. Це й єсть глибинний корінь так званого „гуманізму“.

Звичайно, в царині образотворчих мистецтв та архітектури це „наслідування античності“ стосувалося більше філософії мистецтва, ніж самого мистецтва: античність

давала тут, радше, евристичні натяки, аніж зразки, і тим примушувала в значній мірі самостійно шукати нових шляхів: для образотворчих мистецтв просто таки не вистачало показових зразків (навіть для скульптури), а архітектура — мистецтво настільки вибагливе щодо практичних завдань та технічного самообмеження, що тут багато стилізувати не випадає. Інша річ — література: тут були готові зразки — численні, малопотерпілі від часу, надзвичайно авторитетні і, до того-ж, написані на легко зрозумілій для італійця мові. Тут були відкриті шляхи до безпосереднього й систематичного — стилістичного й тематичного — відтворення готових форм — хоч латинською, а хоч італійською мовою. От цим шляхом література італійського Відродження й пішла — і виконала своє завдання так добре, що художня актуальність її для сучасного масового читача в переважній більшості випадків дорівнює нулеві. Для нас адже й сама антична література має у найкращому разі лише показове, а не дієве художнє значіння. Вона показує нам дещо цілком чуже (і ідеологічно, і естетично) і все-ж таки реально суще в художньому відношенні; це дуже корисно для того, щоб усвідомити межі й можливості власної поетичної творчості та й годі. Стилізації доби Відродження позбавлені звичайно і цього значіння.

Що правда, в італійській літературі даної доби є й інші своєрідні елементи і навіть в значній кількості (бо як не стилізує, а від культурно-історичного наступництва не втечеш). Це примітивні, але сталі жанрові форми буржуазної станової літератури, що досягли до кінця середньовіччя певної художньої височини. Відповідно до станової ідеології, що відмирала на соціальних і надто на культурних вершках італійської буржуазії і збереглась у дрібно-буржуазних колах, ця середньовічна літературна

традиція знайшла собі притулок в „нижчих“ літературних жанрах, цеб-то насамперед у комічних, що до них поетична практика Ренесансу і його-ж таки антикізована теорія взагалі були розбіжні. Однак, ці станові (переважно побутові) елементи літератури, за всього свого культурно-історичного значіння, залишались дуже примітивні суто-художньою стороною і так само мало могли претендувати на світову естетичну цінність, як і стилізаційні вправи гуманістів. Треба було сполучити окремі сторони цих двох поетичних течій в новій некомпільтивній, а органічній комбінації, щоб настановити на путь літературу італійського Ренесансу, на путь нормальної художньої еволюції. Надалі це так і сталося, але в Італії, характерично, пізніше, ніж в інших не так гуманізованих країнах Європи. Італійські гуманісти горді своїми тур-дефорсами що-до „ціцероніанства“ та інших мертворожених стилістичних досягнень, в масі своїй заперечували сполучення античних традицій з традиціями, сказати-б, тубільними; це вони уявляли як непростиму вульгаризацію поезії. Були однак винятки. Саме такого роду геніяльний виняток є літературна творчість Боккаччо і то лише в двох його творах: в „Елегії мадонни Ф'ямметти“ і в „Декамероні“.

2.

Джованні Боккаччо народився року 1313 далеко від Італії, в Парижі, як позашлюбний син флорентійського купця Боккаччо ді Келліно і одної французки, якщо не знатного, то в усякому разі ~~заможного~~ походження. Хлопчика в ранньому віці привезено до Флоренції, де його й виховувано мабуть в досить похмурій атмосфері — в родині його батька і мачухи. Що батько призначав його до своєї професії, то вирядив його (коло 1323 року) до

Неаполя навчитися спочатку всієї суми загально-освітніх знань та культурних навичок, яких не можна було дати в глибоко провінційній на той час Флоренції, а потім на практиці — вести власне комерційне підприємство (виховний узус надзвичайно поширений за Ренесансу серед італійського купецтва, для широких комерційних операцій якого — в межах і поза межами Апенінського півострова — потрібно було передусім уміння легко й швидко орієнтуватися в оточенні інших міст і країн). Довгочасне перебування в Неаполі мало величезне значіння для дальшого життя Боккаччо і зокрема для його літературної біографії. В блискучому і повному розваг місті, одному з огнищ раннього гуманізму, в якому пишній двір короля Роберта Анжуйського збирав тоді поетів та ерудитів, рання відраза Боккаччо до торговельних справ могла тільки зрости. Витративши непродуктивно коло десятиох років у торгівлі, Боккаччо здобувся у батька на дозвіл залишити її; батько лише вимагав, щоб він натомість присвятив себе іншій прибутковій кар'єрі — кар'єрі юриста, чому Боккаччо змарнував ще шість років, вивчаючи канонічне право. Надалі Боккаччо бачив у цьому марнуванні часу найголовнішу причину, що заважала досягнути високої досконалости в поезії; бо за основу її він, як і більшість гуманістів, вважав вивчення латинських класиків. Ми радше оцінюємо це як сприятливе, бо Боккаччо, порівняно пізно розпочавши систематичну роботу з класичної філології, менш зв'язаний був античною традицією в своїй літературній діяльності, ніж більшість літераторів Ренесансу. А втім, уже в Неаполі він присвячував численні години дозвілля пильному вивчанню античної мітології та латинської поезії, а також власній літературній творчості, яку він розпочав ще в дитинстві у Флоренції і яка широко розгорнулася, починаючи з року 1338. До цього

спонукало його блискуче становище, яке він посів завдяки поетичному талантові в неаполітанських вищих колах, і зокрема кохання до графині Марії д'Аквіно, позашлюбній дочці короля Роберта і жінки одного з його видатних двораків. Кохання до неї (деякий час щасливе, потім сумом повите) викликало до життя перші великі твори Боккаччо — „Фільокольо“, „Фільострато“ і „Тезейду“, — і виявилось в них в більш-менш алегоричному або епізодичному вигляді.

Написана італійською прозою повість „Il Filosofo“ (цеб-то „той, що любить зусилля“, зусилля в ім'я кохання, згідно з фантастичною грецькою етимологією самого автора) є по суті переробка середньовічної лицарської повісти про двох вірних закоханих — Фльоріо і Б'янчіфйоре — що переборюють своєю мужністю та вірністю цілу серію перешкод та лихих пригод, які заваджають їм поєднатися; ця середньовічна повість поширилася у різних європейських народів і в своїй найвідомішій і поетизованій формі виринає в двох старовинних французьких віршованих творах. Уже в останніх первісну романтичну тему ускладнено другою — перемогою істинної (християнської) віри над поганством. Боккаччо зберіг обидва середньовічні тематичні комплекси, але переробив усю повість у дусі античної реторики, включивши до неї всі свої знання з класичної мітології та ремінісценції з латинських еротичних письменників, не зупиняючись навіть перед найкумеднішими (як на теперішній погляд) анахронізмами: так, християнський бог, віру в якого Фльоріо поширює з поспіхом серед своїх земляків, іменується, без сороба казка, „всевишнім Юпітером“ (sommo Giove), біблейську легенду про Адама і Сатану перелицьовано на античний міт про Прометея та Платона і т. и. Головний сюжет — історія двох ідеальних закоханих втрачає

свою емоційну актуальність і відходить фактично на задній план через розтягнутий та високого стилю виклад. Дантоне „Нове життя“ (Vita nuova) з його урочистим стилем, де речі називаються не справжнім іменем, а вказується на них описовими зворотами, парафразування латинських класиків, шкільне реторичне мистецтво — от літературні впливи, що позначилися на „Фільокольо“ надзвичайно. Однак, Боккаччо не обмежився цією антикізованою переробкою сюжету, а включив до нього, крім того, цілу низку новелістичних епізодів, з яких деякі повторюються потім у „Декамероні“ (4-а й 5-та новели десятого дня), а також епізод, де змальовується вибране неаполітанське товариство, що розважається по-світському за головуванням королеви дня Ф'ямметти (цеб-то Марії д'Аквіно) — епізод, що став за прототип для обрамлення „Декамерона“.

Отже, уже в „Фільокольо“ ми знаходимо спробу з'єднати в одному творі елементи античної й національної (середньовічної) літературних традицій; однак це сполучення має ще суто-механічний характер, при чому вплив латинських класиків та поезики гуманізму переважає надзвичайно. В творах, що безпосередньо йшли за цим, це „наслідування античності“ ще збільшується; тим-то ми розглянемо їх лише коротенько.

Робота Боккаччо над „Фільокольо“ тривала кілька років; остаточно оформлено цю повість у той час, коли поет примушений з вимоги батька залишити Неаполь і на деякий час повернутися у Флоренцію (1339—1341). Однак, напевне ще до цього з'явилися два нових його віршованих твори — „Фільострато“ і „Тезеїда“. Це найстаровинніші з відомих нам більш-менш великих розповідних творів, написаних октавами. Боккаччо не винайшов цієї строфічної форми, — її вже до нього застосовувано в народній поезії; проте за ним залишається чимала заслуга

літературної канонізації октави для епічного жанру. Звичайно, октава Боккаччо ще не така досконала художньою стороною, як пізніше у Поліціано та Аріосто; як і взагалі вірші Боккаччо до деякої міри прозаїчні своїм стилем.

Присвячений тій-же таки Ф'ямметті „Фільострато“ (цеб-то „переможений коханням“ в розумінні Боккаччо) є знов таки переробка одного епізоду з лицарського „Роману про Троянську війну“ французького трувера Бенуа де Сент-Мор (B. de Sainte More, Roman de Troie) — епізоду про нещасливе кохання троянця Троїльо до Грізеїди, що перейшла до грецького табору (у Боккаччо — Грізеїда, як і в пізнішій обробці цього сюжету у Шекспіра „Троїл та Кресіда“). Боккаччо поставився до свого прототипа дуже вільно, переробив його в стилі античної реторики, звів до мінімуму батальну тематику лицарського роману і так розвинув психологічну його сторону, зокрема психологічне мотивування, що перетворив увесь твір на любовно-психологічний епос. Вийшла історія про інтриги, зведення, зраду і ревності, що наближається до справжнього роману, не вважаючи на ретельне наслідування стародавнім і на велику кількість суто-реторичних промов і описів.

Навпаки, „Тезеїда“ являє собою чистішу і послідовнішу стилізацію античного військового епосу, — оскільки така стилізація взагалі приступна для Боккаччо, який переносить, приміром, в античні обставини середньовічний звичай — а почасти й самий обряд — лицарської посвяти. „Тезеїда“ — перший італійський епос, написаний за класичним зразком; що-до цього вона має велику історично-літературну вагу. Однак, внутрішня сюжетна дисгармонія поеми (військовий епос на романтичну тему про конфлікт поміж любовним суперництвом та дружбою), надзвичайна

її розтягнутість (20 пісень!) і механічне сполучення античної стилістики з середньовічним лицарським локальним кольоритом, від якого Боккаччо, хоч як бажав-би, не зумів звільнитися, — все це надає даному творові хаотичного вигляду і значно знецінює художні його вартості.

Краще пощастило Боккаччо пристосуватися до вимог гуманістичної поетики у своїх двох „пасторальних“ поемах — у „Ф'езоланській еклозі“ (Ninfale fiesolano, 1340—1341) і в „Еклозі про Амето“ (Ninfale d'Ameto, 1341—1342), складених під величезним стилістичним впливом латинських буколічних творів Вергілія та Данте. Перша з них, написана октавами, є тематичне наслідування „Метаморфозам“ Овідія (історія нещасливого кохання пастуха Афріко та німфи Менсоли, перетворених, кінець-кінцем, від богів на однойменні річки в околицях міста Ф'езоле); друга, написана прозою, перемішаною з невеличкими віршами в терцинах, має алегорично-дидактичний зміст: сім німф¹⁾, що втілюють у собі сім головних чеснот, знайомлять грубого мисливця Амето з культом „небесної Венери“, цеб-то ідеальної любови, гідної цивілізованої людини Ренесансу; в цілому — химерне сполучення класичної мітології з модернізованою етикою, ба навіть з християнською теологією. Таким самим алегоричним дидактизмом перевантажено 16 латинських еклог Боккаччо (приблизно 1348—1363 р.), що в значній мірі провадять далі традицію „Буколічної поеми“ (Bucolicum carmen) Петрарки, аналізувати які ми тут не будемо.

Куди значніша алегорична поема Боккаччо — „Любовна з'ява“ (Amorosa visione 1342—1343), яка складається з 50 коротких пісень в терцинах з акростихом, що

¹⁾ На підставі великої ролі, яку відіграють у даних еклогах німфи, обидві їх назвав автор терміном Ninfale, що його не надається до перекладу.

утворює 3 сонети — посвяту Ф'ямметті — Марії д'Аквіно (поему написано, очевидно, після короткого перебування Боккаччо в Неаполі). Це послідовна стилізація під „Божественну комедію“ Данте, стилем, почасти планом, але аж ніяк не конкретним тематичним заповненням плану, яке, цілком усупереч намірам автора, наближається навіть до тематичної пародії. Велична жінка, що символізує собою ідеальну чесноту, з'являється поетові і береться повести його до істинного раювання, але спочатку з бажання поетового показує йому докладно оселю „мирської суєти“ — алегоричний палац мистецтва, земної мудрости, слави, багатства, тілесного кохання і т. д. Далі поет фактично й не йде, проводячи час в розмовах з коханою Ф'ямметтою, яку він тут зустрів. Що правда, з „Чеснотою“ укладається умову, що віднині обидва закохані вкупі підуть за небесною провідницею дорогою, яка веде до обітованого вічного раювання, — однак, до цього так справа і не доходить; з'ява переривається, а з нею кінчається й сама поема. Тематична антитеза, яку „Любовна з'ява“ являє собою ще до початку „Божественної комедії“, надає їй художньої своєрідности, оскільки її взагалі можна поєднати з надзвичайно великою стилістичною закономірністю від певного прообраза.

Не зупиняючись ні на дрібній ліриці Боккаччо (переважно наслідування Петрарки та Данте), ані на пізніших його латинських творах (короткий життєпис Петрарки та численні компіляції біографічного, географічного, а надто мітологічного змісту), розглянемо італійську прозаїчну повість „Елегія мадонни Ф'ямметти“ — повість, що в біографічному відношенні закінчує історію кохання автора до Марії д'Аквіно, а в історико-літературному — є один з прототипів психологічного роману в європейській літературі. Коли написано цю повість, і досі

невідомо, але навряд чи слід її захищувати раніше, ніж до 40-х років XIV століття, тим паче, що зв'язок повісти з Марією д'Аквіно обмежується, очевидячки, лише іменем героїні; ніяких алегорій або натяків на цей раз не знаходимо. Оповідання збудовано за типом „жіночої сповіди“ і провадиться від першої особи. Юноша Панфільо, якого дуже кохає заміжня Ф'ямметта, після короткого раювання мусів покинути її, бо його кличе до себе старенький батько. Він обіцяє повернутися через кілька місяців, але натомість до Ф'ямметти доходять чутки спочатку про його одруження, а потім і просто про зраду; надія на поворот коханого, що кілька разів відновлюється, поволі зовсім згасає. Щоб розважити себе і дати вихід своїй тузі, Ф'ямметта оповідає жінкам, закоханим, як і вона, свою пригоду, весь час скаржучись, звичайно, в риторичному дусі. Та й весь виклад твору багатий на суто-реторичні місця. Нарікання Ф'ямметти зовсім не є безпосередній язик почуття, вони більше роблять враження ретельно вироблених промов, прикрашених загальними сентенціями та історичними прикладами. Ф'ямметта чудово знає античних класиків і ніяке почуття не прокидається в її серці без того, щоб вона не пригадала собі цілу серію аналогічних випадків із джерела своєї начитаності. Коли їй, приміром, здається, що Панфільо кохає іншу, так що вона втрачає надію на його поворот, то вона зараз-же помічає, що її становище подібне до становища Вергілієвої Дідони і, звичайно, хоче зараз-же вмерти, як та. Але це не так просто: вона міркує про те, який найпристойніший спосіб смерти найти для себе, розглядає в умі деталі смерті Овідієвої Біблїди, Вергілієвих Дідони та Амати, історичних Софонізби, Ганібала, Порції, то-що, і нарешті наважується кинути з покрівлі свого будинку, за прикладом Пердікки.

Звичайно, якби всі вісім книг повісти не мали в собі нічого іншого, крім таких реторичних ампліфікацій (а їх дійсно дуже багато — восьму книгу майже цілком заповнено ними) і надзвичайно мізерної зовнішньої фабули, то не вважаючи на витончене стилістичне мистецтво дозрілого Боккаччо, Ф'ямметта звертала-б нашу увагу на себе не в більшій мірі, ніж охарактеризовані вище поетові твори. Однак, умисно-економний розвиток зовнішньої дії контрастує тут здебільша не тільки з реторичними промовами та описами (за прототип тут був Овідій, надто його „Героїди“), але й з аналізою — фіктивною автоаналізою — всіх моментів душевної пристрасти, починаючи з першого пробудження її і кінчаючи фінальною меланхолією. Що правда, не можна заперечувати, що багато з „витончених спостережень над життям жіночого серця“ (так заведено казати в таких випадках у психологічному літературознавстві) виявляються, якщо їх перевірити, добре підібраними класичними ремінісценціями і парафразами, — протє не завжди; та й сама можливість таких помилок до деякої міри показова. Безумовно Боккаччо намагався сполучити тут в нове ціле елементи античної стилістики з новою сучасною йому (почасти навіть особистою) тематикою; і в цьому йому в значній мірі пощастило. У Ф'ямметті ці дві літературних лінії — класична та національна — не борються поміж собою, як от в ранньому „Фільокольо“, а більш-менш гармонійно доповнюють одна одну; тут є погодженість поміж реальними життєвими вимогами нової буржуазної класи і патетичною ерудицією гуманіста, хоч і не зовсім імовірною в устах героїні (а в тім дами Ренесансу частенько цікавились класичною поезією). Ось чому Ф'ямметта являє собою нормальний момент в розвитку італійської літератури всупереч вищезазначеним більш-менш штучним (або наслідувальним) творам Боккаччо.

Та й тут не слід перебільшувати: цілком можливо і навіть дуже певно, що таке тематичне завдання поглибити та поновити літературну психологію кохання було у самого Боккаччо десь на другому плані, а головне місце посідали саме завдання стилістичні: уславлене „наслідування стародавніх“ і одночасно обробка італійської літературної мови, утворення латинізованої періодичної синтакси. В усякому разі саме так сприйняли Ф'ямметту найближчі з дальших представників італійської новели, звязані з нею жанровим наступництвом (Леон Баттіста Альберті, Енеа Сільвіо Піккольоміні і інші); і немає підстав гадати, що авторська психологія і суб'єктивна поетика в Боккаччо по суті відрізнялась від їхньої. Тим-то, за всіх своїх аналогій з європейським психологічним романом XVII—XIX століть, Ф'ямметта залишається більш-менш ізольованою в літературі італійського Ренесансу — усупереч іншій спробі Боккаччо сполучити у гармонійний стоп античні та сучасні літературні елементи — усупереч „Декамеронові“.

Але „Декамерон“ побудовано за іншими принципами.

3.

Занадто багатий і строкатий зміст ста новел „Декамерона“ („Decameron“ із Decahemeron — „Десятиденник“), занадто різноманітне їхнє походження, щоб можна було тут хоч-би коротенько порушити всі присутні історико-літературні та громадські питання, звязані з цим величезним твором ¹⁾.

¹⁾ Датувати точно окремі частини „Декамерона“ (писалося і видавалося його частинами) навряд чи пощастить; можна тільки з більшою імовірністю стверджувати, що головну масу новел написано поміж 1350 і 1353 роками.

До нього увійшли і відгуки східньої поезії і мотиви з Апулея, з грецьких романів, із різних середньовічних латинських і італійських збірок розповідно-навчального змісту, але також і реальні історичні особи, до імен яких прив'язувано мандрівні мотиви. Чимало вичитав автор з книг (хоч це й не завжди можна визначити, за браком безпосереднього джерела); ще більше напевно підслухав він у народа і в неаполітанському товаристві, де залюбки розважали себе оповіданнями і де контамінація цілого ряду національних культур (італійської, провансальської, французької і візантійської) сприяла контамінації літературних сюжетів. Зважити, що саме вклав автор особисто у тематику „Декамерона“, надзвичайно важко, бо здебільша ми не можемо визначити точно зміст його прототипів. Однак, загальний метод, який застосував поет, обробляючи традиційний матеріал, цілком зрозумілий. Схематичні і напівлітературні розповідні твори середньозіччя він підніс до рівня справжнього високого мистецтва; з народньої анекдоти або з епізоду застарілого лицарського роману новела перетворилась у нього на серйозний та адекватний тій добі літературний твір; він не тільки утворив новий літературний жанр (це робило чимало гуманістів) — він зробив його життєздатним і своєчасним, стилізуючи саме настільки під класичну латину, скільки потрібно було для художнього смаку широких суспільних кіл, аніж не більше. Тут ми не побачимо, щоб використовувалось масово класичну мітологію та філологію, щоб стилізувалось фабули під античні зразки, щоб механічно змішувалось античну етику з християнською теологією. У своїй роботі „поетизації“ народньої новели Боккаччо обмежився головним чином такими формальними способами:

1) Ретельно обробив лексику й синтаксу — встановивши італійську загально-літературну лексику, виключивши

крайні провінціалізми та вульгаризми та утворивши періодичну мову з латинським розміщенням слів, з класичною насиченістю та закінченістю речення.

2) Реторично стилізував промови (переважно довгі) і нечисленні описи, згідно з вимогами античного ораторського мистецтва; цю особливість стилю ми відчуваємо в наш час, починаючи з середини XVIII століття, здебільша як зайвий і досить нудний баласт: безумовно ми більше співчували-б нещасній мужній Гісмонді (1 новела четвертого дня), коли-б вона менше і не так розсудливо балакала або навіть просто собі мовчала, замість резонувати, як той адвокат у цивільних справах; а промови, якими обмінюються школяр та його дама за таких виключних обставин (7-ма новела восьмого дня), — ми їх сприймаємо найкраще, як пародію на шкільну реторику, хоч автор тут дуже далекий від пародичного задуму — навпаки, він хотів бути зворушливим. Проте, все це потрібне було за доби Боккаччо, щоб надати новелі висококваліфікованого літературного характеру; автор обмежився мінімумом того, що вимагалось.

3) Сюжет композиційно впорядковано і ув'язано — як у межах окремих новел, так і в напрямку циклізації всіх новел в одно розповідне ціле; наскільки перше вдалося авторові (новела Боккаччо має здебільша сувору композиційну єдність і нормальні композиційні компоненти всупереч аморфнішій середньовічній новелі), настільки друге завдання виконано недостатньо як на сучасний літературний смак: схематичність та монотонність обрамлення „Декамерона“ (цеб-то вступу плюс початок і кінцівка окремих днів) — наочні, хоч як автор намагається характеризувати окремих оповідачів і індивідуалізувати подібні ситуації; треба визнати, що цією стороною Боккаччо проти свого звичаю занадто мало і занадто несміливо

наслідував античну літературу — хоч би того-ж таки Овідія (саме з метаморфоз він міг би навчитися того, як урізноманітнити аналогічні ситуації); у наслідок лише задум всього циклу задовольняє поетику гуманістів (але не нашу), хоч в принципі він швидше східній (арабський або індійський), ніж античний, своїм типом, — тоді, як конкретне виконання виявляє схематизм середньовіччя. Це мабуть найпосутніший з усіх дефектів „Декамерона“; однак, якщо переважно сприймати в останньому окремі новели, відкидаючи обрамлення та циклізацію, то таке сприймання для нас цілком нормальне, — тим часом як для доби Ренесансу художнє сприймання нормально спрямовувалося на великий цикл дрібних белетристичних творів, з яких кожний зокрема сприймалося як щось напівлітературне, як літературу нижчого порядку¹⁾; тим-то, щоб „підвищити літературну кваліфікацію“ новели, конче треба було дати цикл, і краще вже такий, як в „Декамероні“, ніж ніякий.

Після всього вищесказаного немає потреби доводити, що в тій канонізації народнього (почасти навіть усного) літературного жанру, що називаємо „Декамерон“, Боккаччо обійшовся абсолютно потрібним мінімумом „наслідування античності“ і зумів зберегти цілу художню своєрідність національної (реалістичної й побутової) белетристики; його новела це не дика яблуна, як от середньовічна новела, і не штучні овочі з воску, як літературна продукція переважної більшості гуманістів, а яблуна — виплекана ретельним та обережним щепленням. У цьому вели-

¹⁾ З'ясуємо це ближчою нам історично-літературною аналогією: як відомо в 80-ті і 90-ті роки мин. століття значна частина російських літературних кіл заперечувала серйозне літературне значення дрібних гумористичних оповідань (типу Чехівських), кваліфікуючи їх як анекдоти; поруч з цим не сумнівалися в „літературному характері“ таких циклів анекдотів, як „Полунощники“ Лєскова.

чезна літературна вага „Декамерона“, що зробила цей твір справді класичним і одночасно прототипом європейської новели взагалі, надавши його новелам надзвичайної сили літературної експансії¹⁾; і в цьому звичайно й величезне соціальне значення „Декамерона“, оскільки дана літературна канонізація новели перетворила її з застарілого продукту станово-буржуазної ідеології на новий художній жанр, здатний задовольнити естетичні потреби класової буржуазної культури, а в дальших своїх модифікаціях (що вже поза межами нашої теми) — стати за зняряддя пролетарської художньої свідомости.

Така соціальна вага „Декамерона“, як внутрішньо суцільного художнього організму, в якому форму і зміст покриває вища жанрова єдність; тепер розглянемо соціальну вагу окремих ідеологічних моментів цього твору.

Не повторюємо тут загально-відомих і наочних трюїзмів про властиві „Декамеронові“ „життерадісні настрої“, „віру в людський розум“, „високу оцінку мистецтва“, „осміювання духівництва“ і про інші такі симпатичні речі: все це всякий читач сам зауважить і оцінить. Торкнемося краще двох присутніх і недостатньо обслідуваних моментів ідеології „Декамерона“ — етики професійної і етики сексуальної. Обидві вони як-найкраще свідчать за безстановість, як основну ідеологічну ознаку мистецтва і літератури Ренесансу. Візьмімо, приміром, етичну ідеалізацію, що досить часто трапляється надто в новелах трагічного змісту. В літературі середньовіччя було дві ідеалізації: ідеалізація станова (ідеальний лицар, ідеальна дама, ідеальний васал і т. д.) і ідеалізація релігійно-церковна,

¹⁾ Про незліченні переклади, наслідування та переробки „Декамерона“ і окремих його новел, що відіграють велику ролу в першій-ліпшій європейській національній літературі, ми тут за браком місця казати не будемо.

цеб-то знов таки станова (оскільки католицька церква, хоч і не була особлива класа, становила проте особливий стан). В „Декамероні“ ідеалізація набирає позастанового і на перший погляд загально-людського характеру. Що перше визначення правильне, легко впевнитись хоч-би з таких рельєфних фігур, як Зіма (5 новела третього дня), •Гісмонда (1 новела четвертого дня), славнозвісна Грізельда (10 новела десятого дня); другому визначенню легко поінти віри. Тим часом воно облудне, — як показує саме професійна етика „Декамерона“. Що-до дворян, купців, лицарів і громадян, Боккаччо — індивідуаліст і цінить людей за їхні внутрішні здатності, а не за станову приналежність; і не дивно, бо в цю добу буржуазія визволяється від станових форм громадського життя. Але буржуазний стан тим насамперед і відрізняється від буржуазної класи, що перший протистоїть передусім дворянському станові, який міститься „зверху“, тоді як буржуазна класа протистоїть передусім класі пролетарській, що міститься „знизу“¹). Звичайно, пролетаріят в „Декамероні“ бачимо ми надзвичайно рідко — він був ще, сказати-б, непомітний для буржуазного літератора, але де-не-де все-ж трапляється: це мануфактурні робітники, ткачі та чесальники в 7 новелі четвертого дня. Характеристична цитата: виклавши історію кохання і смерті Пасквіно і Сімони, оповідач каже: „О блаженні душі, яким довелось в той саме день дожити до кінця палкого кохання і смертного віку... Але найщасливіша, на нашу думку, щоб пережили її, душа Сімони, тим, що доля не попустила її невинність підпасти свідченням Страмби, Аттіччато і Маляджеволле, якихось

¹ Умовні терміни „зверху“ і „знизу“ застосовано тут в розумінні станової і класової ієрархії.

чесальників або й ще підлітків людей, а найшла їй почесніший шлях уникнути цих образ тією-ж смертю, як і її коханий, пішовши за душею такого любого їй Пасквіно“ (курсив наш, В. Д.). До речі, нічого підлого ці чесальники в новелі не роблять, а тільки гадають, що Сімона отруїла Пасквіно, що з ходу дії дуже ймовірно. Здається, досить зіставити цю цитату із звичними проявами прихильності авторової до людей бідних і невисокого походження (цеб-то не дворян), щоб впевнитись, що „загально-людська“ етика „Декамерона“ кінчається там, де починається професія, цеб-то виробнича наймана праця (наймані слуги, звичайно, в іншому становищі), і що класовий характер цієї етики малопомігний лише тому, що сама відповідна класа ще не встигла зауважити саму себе і усвідомити своє класове буття.

Нарешті, кілька слів про сексуальну етику „Декамерона“. В цій області панує дивне непорозуміння. Звичайно „Декамерон“ бореться проти середньовічної сексуальної етики (цеб-то проти етики католицької) і це дуже симпатично з його боку; але це ще не дає підстав цілком виправдати його аморальність, як роблять чимало апологетів. З сексуального погляду „Декамерон“ дійсно „аморальний“ (якщо розуміти це слово буквально): традиційну етику він заперечує і нічого нового натомість не дає, — якщо не вважати на вимогу витонченої чемности, обов'язкову навіть і тоді, коли зводять жінку через обману і темноту (6 новела третього дня). Навряд, щоб це можна було кваліфікувати як „втління здорових інстинктів людської природи“ (користуючись висловом одного критика). Характеристичний також фінал 8-мої новели восьмого дня де встановлюється так званий груповий шлюб: „з того часу і надалі кожна з двох жінок мала по два чоловіки, а кожний з них — по дві жінки і ніколи в них не було через

це ані сварки, ані незгоди“. Можна вважати сексуальну ідеологію „Декамерона“ за річ малопосутню; за таку й ми її вважаємо, порівняно до величезної соціальної історично-літературної і художньої ваги книги; але про „інстинкти“ (чий? первісної людини в душі Руссо?) тут балакати годі. Сексуальна етика „Декамерона“ це прикритий вишуканими формами світського поведження анархізм (властивий, як відомо, буржуазній інтелігенції в моменти ідеологічних зрушень).

4.

Серед літературних творів, що їх написав Боккаччо, після головних частин „Декамерона“, заслуговує на серйозну увагу лише його „Ворон або Лабіринт кохання“ (Il Carbaccio, 1354—1355), багато де в чому протилежний етичним тенденціям попередніх творів. Подібно до ранньої „Amorosa visione“ цей твір формальною стороною додержується жанрової структури „Видіння Дантові“, будучи своїм змістом надзвичайно гострим памфлетом проти флорентійської дами (стосунки якої з Боккаччо склалися невдало і *не зовсім похвально* для поета), а разом проти всіх жінок узагалі; інвективу виголошує цієї кокетливої флорентійки небіжчик-чоловік, що, терплячи тепер муки в чистилищі за свою непристойну терпимість до жінки, з'являється до поета, щоб попередити його про небезпеку, яка загрожує йому та його душі від жінок. Думка примусити з'явитися саме чоловіка цієї жінки, над якою поет хотів помститись, з тим, щоб вислухати від нього моральну проповідь — робить головну ситуацію надзвичайно комічною. В рямцях даної сатири автор змальовує надзвичайно інтересні картини італійських звичаїв XIV століття, викладені живою повсякденною мовою. „Ворон“ міг-би бути дуже сильним сатиричним твором (дуже

характеристичним, до речі, для дрібно-буржуазної етики раннього Ренесансу, що багато де в чому залежала від середньовічної церковної традиції), коли-б автор збері у ньому до кінця чуття якісної міри і кількісної перспективи. Насправді вийшло навпаки; і якщо в ранніх своїх творах Боккаччо надзвичайно слухняно додержується поетики гуманістів, то в даному разі автор перегнув палицю в інший бік — в бік традиційної станово-буржуазної сатиричної літератури середньовіччя: не тільки етичний зміст, але й художня сторона твору рясніє на вульгаризми та грубу карикатуру, наближаючись одночасно до сухого раціоналізму середньовічної дидактичної літератури монотонністю й розтягнутістю викладу. До того ж моральний гнів Боккаччо до деякої міри відгонить лицемірством і святоством.

Особисте життя Боккаччо після смерті його батька (1348 — 1349 р.) надзвичайно строкате, а разом монотонне. Це серія мандрівок по різних краях Італії від одної великої або малої придворної резиденції до іншої — почасти з дипломатичними дорученнями Флорентійської Сеньйорії, а здебільша — шукаючи мецената та через любов до переміни місць. Досить часто ці мандрівки переривались довгочасним перебуванням у Флоренції, де Боккаччо чимало сприяв своєю літературною, громадською та особистою діяльністю дальшому розквіту гуманізму в XV столітті. З літературного його життєпису даного періоду вкажемо на його довгу і вірну, хоч переважно заочну, дружбу з Петраркою (1350 — 1374), що тривала до самої смерті останнього і зміцнила нахил Боккаччо в напрямку інтегрального гуманізму аж до принципово негативного ставлення до італійської мови, як до знаряддя художньої літератури, при чому перевагу віддавалось виключно гуманістичній латині. За останні роки

свого життя він не написав італійською мовою нічого, крім уславленого коментаря до „Божественної комедії“, багато де в чому конгеніяльного Дантовому поетичному мисленню, але, на жаль, обірваному на 17-й пісні „Пекла“ важкою хворобою (1374), а потім і смертю поета (1375). За привід скласти цілком цей коментарій було офіційне доручення від Флорентійської Сеньйорії інтерпретувати „Божественну комедію“ на прилюдних лекціях (1373), проте навіть у цьому випадку італійська мова у Боккаччо була наполовину вимушена, як мабуть і в складеній раніше великій біографії Данте, яка відзначається, з одного боку, дуже побожним ставленням до пам'яті великої людини, а з другого — надзвичайно реторичною літературщиною і недбалим ставленням до фактів (у розпорядженні Боккаччо було мало позитивних біографічних відомостей, і коли він натрапляв на прогалини, він заповнював їх реторикою і довільними здогадами).

Немає потреби докладно розбирати ортодоксальний пієтизм, під який підпав Боккаччо, починаючи з 1362 року (вплив ченців), і яким він пройнявся за останній період свого життя, що далі, то більше. Така несталість і непослідовність в релігійних і антирелігійних питаннях узагалі характеристична для проводирів раннього Ренесансу — для представників буржуазної етики, що зперечували відповідні станові норми і ще не нашли класових норм. Звідци постійне коливання поміж двома внутрішньо чужими поглядами — поміж „поганським“ (більш або менш епікурейським) протестом проти християнства взагалі і суто-церковним ортодоксальним католицизмом владних шарів суспільства, що зберіг в собі всі істотні риси феодального світогляду і що тимчасово переміг потім Ренесанс в тому послідовно реакційному русі, що умовно означають як „антиреформацію“ (консолідація станової

держави під егідою абсолютизму). Для характеристики ідеології Боккаччо обмежимося одним фактом: він, що так безцеремонно висміяв у „Декамероні“ всякі маніпуляції із „святими реліквіями“ — з пером архангела Гавриїла і з вугіллям, на якому палили святого Лаврентія (10 новела шостого дня), — він сам заповів монастиреві Санта Марія ді-Сан-Сеполькро всі святі реліквії, які (як він каже в духівниці) „протягом довгого часу з великими зусиллями збирав у різних частинах світу“.

Для читачів, що бажають краще обізнатися з літературним громадським і особистим життям Боккаччо, наведемо такі капітальні, а одночасно й загально-приступні наукові праці — російською мовою: А. Н. Веселовский. Боккаччо, его среда и сверстники. I—II. (Собрание сочинений А. Н. Веселовского, издание ОРЯ и С. Академии Наук, т. V и VI); французькою мовою: E. Gebhart. Les conteurs florentins de la Renaissance. 1901. H. Hauvette. Boccace. Etude biographique et littérature. 1914.

В. Державин.

ОД РЕДАКТОРІВ.

Перекладачі „Декамерона“ користувались французьким текстом у перекладі Франціска Рейнара у виданні Шарпантьє, 1879 р. (Francisque Reynard. Boccace Le Decameron. Traduction nouvelle par Francisque Reynard. Paris. G. Charpentier, editeur). Відомий був перекладачам, розуміється, і російський текст у перекладі академіка Олександра Веселовського, деякий вплив якого позначається іноді там, де точний взагалі французький переклад згладжує часом своєрідність Боккаччової мови й синтакси. Відтворити своєрідну цю синтаксичну конструкцію „Декамерона“, особливо в реторичних місцях, ухил і тяжіння до класичної періодизації, ритміку речень, гру слів, сіль дотепів та приказок — справа не легка, і дійсно, що тут перекладач ризикує перетворитися на „зрадника“. Чимало хиб, чимало шорстких місць знайде, мабуть, вибагливий критик у цьому першому українському перекладі великого флорентійця, але ж у цілому переклад досить близький до оригіналу й відтворює мовний, його стиль.

Редагуючи „Декамерона“ (готовий вже переклад) і звіряючи його з італійським текстом, довелося зробити деякі корективи, відступати часом од французького тексту.

Другий том через технічні причини звірено лише за італійським текстом.

Примітки до новел не мають жодної претензії бути академічними коментарями; розраховані на масового читача, вони дають лише популярні пояснення деяких місць, наймень, географічних назв.

Перший том зредагував С. Родзевич, другий — П. Мохор.

С. Родзевич, П. Мохор.

Київ, 5/VI-28 р.

ПОЧИНАЄТЬСЯ КНИГА

ЩО ІМЕНУЄТЬСЯ ДЕКАМЕРОН ¹⁾, ПРОЗВАНА PRINCIPÈ
GALEOTTO ²⁾, В ЯКІЙ МІСТИТЬСЯ СТО НОВЕЛ, ЩО
ОПОВІДАЛИ ЇХ ПРОТЯГОМ ДЕСЯТИ ДНІВ СІМ ДАМ І ТРОЄ
МОЛОДИХ ЛЮДЕЙ.

ПРОЛОГ.

Спочувати занепалим душею — властивість людська і хоч це личить кожному, але ми найбільше сподіваємось цього від тих, хто сам потребував утіхи і знайшов її в інших. Коли хто почував коли потребу в ній і вона була йому мила і давала задоволення, — то я сам один із таких. Бо з перших моїх молодощів і до цієї пори я над міру палав високою, шляхетною любов'ю, може більше, ніж це личило моєму низькому станові, — якби треба було про це розповідати. І хоч тямущі люди, до відому яких це доходило, хвалили й ще більше поважали мене за це, а тим часом любов примушувала мене натерпітись бага о, — звичайно, не від жорстокости коханої дами, а від надмірної полум'яности духу, виплеканої невпорядкованим бажанням, яке, не дозволяючи мені задовольнитися ніякою пристойною метою, часто завдавало мені більше, ніж слід, журби. В тій журбі веселі розмови і потужні розважання друга були мені такі корисні, що я твердо переконаний, — вони тільки спричинились до того, що я не вмер. Але по волі того, який, сам не маючи кінця, поставив як одвічний закон усьому суццюму мати кінець, моя любов, палкіша над усі, яку не здужала порвати або захитати ніяка сила розуму, ні порада, ні видимий сором, ані небезпека, якої можна було сподіватись, — згодом сама по собі так ослабла, що залишила тепер у мене на душі тільки те задоволення, яке звичайно відчувають люди, що не пускаються занадто далеко в її суворі хвилі; як колись була вона важкою, так тепер, коли зникли страждання, я почуваю її, як щось приємне. Але, коли припинилися страждання, не зник спогад про благодійність тих, які через їх

прихильність до мене турбувалися моїм лихом; і я гадаю, що спогади ці зникнуть хіба тільки разом з смертю. А як вдячність, на мою думку, на рівні з іншими чеснотами, заслуговує особливої хвали, а те, що їй противне — хули, то я, щоб не бути невдячним, наважився тепер, коли можу вважати себе за вільного, повертаючи те, що сам одержав, в міру можливости дати деяке полегшення коли не тим, хто мені допоміг (вони, завдяки своєму розумові й щасливій долі, може й не потребують того), то принаймні тим, хто має в цьому потребу. І хоч моя підтримка, або, краще сказати, втіха, буде слабенька для тих, хто її потребує, — мені таки здається, що її слід звертати туди, де більше почувають потреби в ній, бо там від неї й користи буде більше і вона буде більше оцінована. А хто заперечить, що таку втіху, яка-б вона не була, пристойніше давати прекрасним дамам, аніж чоловікам? Вони від страху й сорому таяться в ніжних грудях з любовним полум'ям, а що воно дужче від наявного — це знають усі, що його сами зазнали. До того-ж, звязані волею, примхами, наказами батьків, матерів, братів та чоловіків, вони більше часу перебувають щільно замкнені в своїх покоях і, сидючи там майже без діла, бажаючи й не бажаючи одночасно, плачуть різні думки, які можуть не бути раз-у-раз веселими. І коли ці думки навівають часом на них сумний настрій, викликаний жагучим бажанням, то він, на превеликий жаль, залишиться в них, якщо не одженуть його нові розмови. Не кажемо вже про те, що жінки не такі витривалі, як чоловіки. Усього цього не буває з закоханими чоловіками, як це легко спостерігати. Коли їх обгорне сум, або обсядуть важкі думки, то вони мають багато способів, щоб полегшити й перебути сум, бо, як схочуть, можуть гуляти, чути й бачити багато дечого, полювати на птаха і звіра, ловити рибу, їздити верхи, грати або торгувати. Кожна з цих розваг може повернути до себе душу, цілком або частково усунувши з неї сумні думки, принаймні на деякий час, після чого так чи инак — або настає втіха, або зменшується смуток. Ось через що, бажаючи частково виправити несправедливість Фортуни, що саме там поскупилася на підтримку, де менше було

сили, як це ми бачимо в тендітних жінок, — я маю намір подати на допомогу й розвагу закоханим (бо інші задовольняються веретеном, голкою та мотвилком) сто новел, або, як ми-б назвали їх, байок, притч та історій, розказаних протягом десятих днів у почесному товаристві сімох дам та трьох молодих людей за загибельних часів минулої джуми, та скільки пісеньок, що співали їх ці дами собі на втіху. У цих новелах зустрінуться веселі й сумні пригоди кохання та інші події, що трапилися так за нових, як і за старих часів.

Читаючи їх, вище згадані дами одночасно матимуть і задоволення від переказаних у новелах веселих пригод, і корисну пораду, бо знатимуть, чого їм треба уникати і до чого пориватися, що, гадаю, не може не призвести до зменшення нудьги. Коли-б (дай боже) якраз так і сталося, то нехай подякують вони Амурові, який, звільнивши мене з свого ярма, дав мені змогу стати в пригоді до їхньої втіхи.

ДЕНЬ ПЕРШИЙ.

Починається перший день Декамерона, в який, після того, як автор розповів, з якого приводу зібрались і розмовляли різні особи, що виступають згодом, за головуванням Пампінеї міркують про те, що кому на думку спаде.

Що-разу, найпрекрасніші дами, як я, розміркувавши, подумаю, які ви зроду чутливі, я впевняюся, що вступ до цього твору уявиться вам важким і сумним, — бо таким якраз і є накреслений на чолі його смутний спогад про минулу смертельну джуму¹⁾, тужливу для всіх, хто її бачив, або спізнав. Я не хочу одвернути вас від того, щоб ви читали далі, тим, що немов-би й далі вам доведеться ходити серед стогону та сліз. Страшний початок буде для вас тим самим, чим є для подорожніх висока і крута гора, за якою стелеться прехороша, чудова рівнина, яка тим більше їм до вподоби, що важче було дістатися до неї. І як за останньою радістю слідом іде смуток, так лихо кінчається тоді, коли настають веселощі. За недовгою журбою (кажу: недовгою, бо вона міститься в небагатьох сторінках) настануть незабаром утіха й задоволення, яких я вам наперед наобіцяв і яких, після такого початку, ніхто-б і не сподівався, коли-б його не попередили. Скажу по правді: коли-б я міг гідним способом повести вас до бажаної мети іншим шляхом, а не такою крутою стежною, то я з охотою так-би і зробив. Але через те, що не можна було, без того спогаду, пояснити причину, через що приключилися події, про які ви прочитаєте далі, то я берусь писати, ніби мене спонукає до того конечна потреба.

І от скажу, що з часів благодворного втілення сина божого минуло 1348 років, коли на славетню Флоренцію, найкраще з усіх італійських міст, насунулась смертельна джума, яка чи то під впливом небесних світил, чи за наші гріхи, послана від справедливого гніву божого на смертних, і для нашого спасіння, скільки років тому з'явилася в країнах Сходу і, позбавивши їх незліченної кількості людей, безупинно посуваючись з місця на місце, дійшла,

сумно розгортаючись, і до Заходу. Не пособляла проти неї ні мудрість, ні обачність людини, з причини яких вичистили місто від бруду люди, навмисне на те призначені; забороняли хворим входити до нього, видали силу порад, як зберегти здоров'я. Не пособляли також і покірні моління, що не раз улаштовували їх побожні люди в процесіях або иншим способом. Приблизно з початку весни зазначеного року пошесть почала виявляти свою силу страшним і дивним способом. Не так, як на Сході, де кровотеча з носа була наявною ознакою неминучої смерті: — тут на початку недуги у чоловіків і в жінок з'являлися в пахві або під рукою якісь гугі, що виростали до розмірів звичайного яблука або яйця, які більші, а які менші, що їх простий люд звав *gavoscioli* (джумними бубонами). За короткий час ця смертельна пухлина поширилась від зазначених частин тіла на інші, а далі ознака цієї недуги одмінялася в чорні та синяві плями, що виступали в багатьох на руках та на крижах і на всіх частинах тіла, у кого великі й зрідка, а в кого дрібні й густо. І як пухлина на початку та й далі була найпевнішою ознакою близької смерті, то такими були й плями, в кого вони з'являлися. Здавалося, що проти цієї недуги нічого не пособляли й без усякої користи були і поради лікаря, і сила будь-яких ліків: чи то така була властивість недуги, чи неуттво лікуючих (яких, за винятком учених медиків, з'явилося безліч, чоловіків і жінок, що не мали ніякого уявлення про медицину) не відкрило причин її, а тому й не винаходило належних способів лікування — тільки мало хто видужував і мало не всі помирали на третій день після того, як з'являлися зазначені ознаки — хто швидше, хто пізніше, — і більшість без гарячкових чи інших явищ. Ця джума ширилася тим дужче, що від хворих через зносини з здоровими вона перекидалася на останніх точнісінько так, як вогонь охоплює сухі й жирові речі, коли їх близько до нього підкинуто. І ще більше лихо полягало в тому, що не тільки розмова або зносини з хворими переносили на здорових пошесть та причину загальної смерті, але, здавалося, що дотик до одяжі або иншої речі, до якої доторкався або якою користувався хворий, передавав недугу тому,

хто доторкався. Дивно чути те, що я зараз скажу, і коли-б багато людей не бачили цього, як і я, на власні очі, то я-б не зважився повірити, не тільки написати, хоч-би й чув про це від людини, що заслуговує на довір'я. Скажу, що властивість цієї недуги перекидатися з одного на другого була остільки дивна, що вона приставала не тільки від людини до людини, але не раз бачили й дещо більше: річ, що належала хорому або померлому від цієї недуги, коли до неї приторкалася жива істота не людської породи, не тільки заражала її недугою, а ще й вбивала за короткий час. У цьому (як зазначено вище) я впевнився одного разу власними очима, між иншим, на такому прикладі: ганчірки убогого, що помер од цієї недуги, було викинуто на вулицю; дві свині, натрапивши на них, своїм звичаєм довго шматували їх своїм рилом, далі зубами, мотаючи їх з боку в бік, і через короткий час, покрутившись трохи, неначе наївшись отрути, попадали мертві на роздерте на їх біду ганчір'я.

Такі випадки і багато инших, подібних до них, і ще страшніших, утворювали усякі жахи та фантазії в тих, які, залишившись живими, мало не всі поривалися до одної, досить жорстокої мети: уникати хворих і віддалятися від зносин з ними та їх речами; діючи так, вони надіялися зберегти своє здоров'я. Деякі гадали, що умірковане життя і стримування від усякої розкоши дуже сприяють боротьбі з лихом: зібравшись у гуртки, вони жили, відокремлені від инших, ховаючись та замикаючись у будинках, де не було хворих і де їм самим було зручніше. Вживаючи дуже обережно найделікатнішої їжі та найкращих вин, не дозволяючи собі нічого зайвого, не дозволяючи комусь иншому ромовляти з собою і не бажаючи мати звісток зовні — про смерть або хворість, — вони розважалися музикою та втіхами, які тільки були їм приступні. Инші, захоплені протилежною думкою, запевняли, що багато пити та тішитись, гуляти з піснями та жартами, задовольняти по змозі всяке бажання, сміятися й знущатися з усього, що приключиться — це найпевніші ліки від недуги. І як говорили, так, в міру можливости, і робили, день і ніч тиняючись з одної таверни до другої, п'ючи без міри і впину і

здебільшого роблячи це все в чужих домах, коли тільки сподівались знайти там якусь утіху. Робити це їм було легко, бо всі й сами себе й добро своє пустили напризволяще, немов-би й не жити їм на світі; через те більшість будинків зробилася спільним майном, і стороння людина, коли вступала до них, користувалася ними так само, як користувався-б хазяїн. І ці люди, з їх тваринними пориваннями, раз-у-раз, як тільки могли, уникали хворих. У такому пригніченому та лихому стані нашого міста авторитет так божих, як і людських законів майже занепав і зник, бо їх слуги і виконавці, як і інші, або померли, або хворіли, або в них залишилося так мало службового люду, що вони не могли виконувати ніяких обов'язків; через те кожному вільно було робити все, що йому заманеться.

Багато дехто тримались середнього шляху між двома, зазначеними вище, не обмежуючи себе в їжі, як перші, не виходячи поза межі в питві й інших надуживаннях, як другі, вони користувалися усім цим помірно і відповідно до потреби, не замикалися, а гуляли, маючи в руках — хто квіти, хто пахучі трави, а хто якусь иншу запашну річ, яку раз-у-раз нюхали, вважаючи за корисне зміцнювати мозок такими пахощами, — бо повітря здавалося зараженим і смердючим од трупів, хворих та ліків. Інші були суворішої (хоч може й певнішої) думки, кажучи, що проти всякої зарази нема в світі кращого способу, як утеча від неї. І спонукувані цим переконанням, не дбаючи ні про що, окрім себе, багато чоловіків та жінок залишили рідне місто, свої будинки й житла, рідню й добро, і подались за місто до чужих або власних маєтків, так наче гнів божий, що карав неправедних людей цією джумою, не спіткає їх, де-б вони не були, а конче впаде на тих, що залишилися в стінах міста; так наче вони гадали, що ніхто не залишиться в місті живий, і вже настав його останній час.

Хоч з цих людей, що мали такі неоднакові погляди, і не всі вмирали, але не всі і рятувалися: навпаки, багато з них захворювали і через те, що сами вони, поки були здорові, давали приклад иншим, здоровим, то й гинули майже зовсім покинуті. Не будемо говорити про те,

що один громадянин тікав од другого, що сусіда майже не турбувався про сусіду, родичі одвідували один одного зрідка, або й зовсім не відвідували, або бачилися здалеку: лихо породило в серцях чоловіків і жінок такий жах, що брат кидав брата, дядько племінника, сестра брата і часто жінка чоловіка; і ще неймовірніше: батьки й матері уникали відвідувати своїх дітей і доглядати за ними, так наче це не їхні й були діти. Через те в чоловіків та жінок, які занедужували. — а числа їх не облічити, — не залишалось ніякої іншої допомоги, окрім милосердя друзів (таких було небагато), або користюлюбства слуг, принаджених надмірно великою платнею; та й їх було мало, і це були чоловіки й жінки грубої вдачі, незвичні до такого догляду, що не вмiли робити нічого, окрім того, що подавали хворим те, що їм потрібне було, та доглядали їх, коли вони конали; одбуваючи таку службу, вони часто разом з заробітком позбувалися й життя. Через те, що хворих кидали сусіди, родичі й друзі, а слуг було мало, повстала звичка, до цієї пори нечувана, що яка-б вродлива і шляхетна не була дама, захворівши, вона не соромилася мати послуги від мужчини, не вважаючи на те, чи був він молодий, чи старий, без сорому показуючи йому всі частини свого тіла, так само, як зробила-б це при жінці, аби тільки цього вимагала недуга; це, може, згодом спричинилося до зменшення невинності у тих, які вигоювалися після недуги. Помирало окрім того багато таких, які-б може й видужали, коли-б їм дано було допомогу. Від усього цього й від недостатнього догляду за хворими й від сили пошести кількість умираючих в місті вдень і вночі була така велика, що страшно було навіть слухати про це, не то, що бачити. Через це, ніби з конечної потреби, у громадян, що залишилися живими, з'явилися деякі звички, протилежні колишнім. Був такий звичай, як це бачимо й тепер, що родички й сусідки збиралися до хати небіжчика й тут плакали разом з тими, хто був йому найближчим. З другого боку біля будинку покійника збирались його родичі, сусіди й багато інших громадян та духівництва, в залежності від заможности померлого, — і однолітки несли його тіло на своїх плечах в похоронній процесії

з вінками й співом до церкви, яку він обрав собі ще за життя. Коли сила джуми почала зростати, все це зовсім, або здебільшого вивелося й замість колишніх звичаїв з'явилися нові. Не тільки помирали без збіговиська багатьох жінок, чимало було й таких, що покидали це життя без свідків, — і тільки дуже небагатьом випадали на долю зворушливі скарги та гіркі сльози родичів; замість того, навпаки, завелись скрізь сміхи й жарти й загальна веселість; звичай, що його чудово засвоїло, дбаючи про здоров'я, жіноцтво, яке в значній частині відкинуло властиве йому почуття жалости. Мало було таких, що тіло їх проваджали до церкви більше як 10 або 12 сусідів; та й то були не поважні громадяни, а рід могильників з простого люду, що звали себе беккінами й брали гроші за свої послуги: схопивши труну, вони несли її, поспішаючи й не до тієї церкви, яку небіжчик уподобав собі перед смертю, а здебільшого, до найближчої, несли з скількома свічками, або й зовсім без свічок, за участю чотирьох або шістьох клериків, які, не втомлюючи себе надто довгою й урочистою відправою, за допомогою згаданих беккінів спускали тіло в першу-ліпшу вільну могилу. Простий люд, а може й більша частина середнього перебував ще в гіршому стані через те, що надія, або убозтво примушували його не кидати своїх осель і сусідів; і, захворюючи щодня тисячами, не маючи ні догляду, ні допомоги ні в чому, вони мерли майже всі без винятку. Багато їх конало вдень і вночі на вулиці; інші, хоч і вмирали в хатах, оповіщали про це сусідів тільки смородом своїх гниючих трупів. І тих і тих було повнісінько. Сусіди, яких спонукував не менше страх зарази від трупів, аніж спочуття до померлих, робили здебільшого всі однаково: сами, або за допомогою носильників, коли їх можна було найняти, виносили з будинків трупи померлих і складали їх біля дверей, де кожний, хто пройшовся-б особливо вранці, побачив-би їх безліч; далі добували мари, але бувало й так, що через брак марів клали трупи на дошки. Не раз на тих самих марах їх було по-двоє і по-трое, але траплялося й так, і таких випадків можна було налічити дуже багато, що на одних марах лежали жінка й її чоловік, два або три брати, або батько з сином.

Траплялося не раз, що до двох попів, що йшли з хрестом перед покійником, приєднається двоє або троє марів з своїми носильниками, услід за першими, і попам, які мали ховати одного, доводилось ховати шість, сім покійників, а іноді й більше. І в цей час їх не шанували ні слізьми, ні свічками, ні виряджанням; навпаки, дійшло до того, що про померлих людей дбали тоді стільки, скільки тепер дбають про здохлу козу. Таким чином досить ясно виявилось, що коли звичайний рух життя не навчає і мудреців перебувати терпеливо дрібні та нечасті втрати, то величність лиха робить навіть простих людей розсудливими та безжурними. Через те, що для великої кількості трупів, яких, як сказано, що-дня і мало не що-години звозили до кожної церкви, не вистачало посвяченої для похорону землі, особливо, коли-б, за старим звичаєм, кожному захотіли давати окреме місце, то на цвинтарях, біля церкви, бо там всюди було повно через край, викопували величезні ями, куди сотнями клали принесені трупи, нагромаджуючи їх рядами, як той крам на кораблі, і присипаючи трохи землею, поки яма не була повна до самого верху.

Щоб не зупинятися далі на всіх подробицях лиха, що сталося в місті, я скажу, що коли це для нього була година тяжка, то вона не пожаліла й околиць міста. Коли обминути замки (таке-ж місто, тільки менше), то в розпорошених маєтках та на полях мізерні і вбогі селяни та їх родини вмирали без допомоги лікаря й догляду слуг, на шляхах, на ниві і по хатах, вдень і вночі однаково, не так, як люди, а як скотина. Через те і в них, як і в городян, звичаї стали розпущені, й вони вже не дбали ні про своє добро, ані про справи; навпаки, ніби сподіваючись кожного нового дня смерті, вони не намагалися заготовляти собі майбутнього плоду від скотини та землі й від своєї власної праці, а знищували всяким способом те, що вже було здобуто. Тому воли, осли, вівці й кози, свині та кури, навіть найвірніші людині собаки, вигнані з оселі, тинялися безборонно по полях (на яких стояв занехаяний хліб не тільки не звезений, а навіть не вижатий). І багато скотини, наче розумні створіння, добре нагодувавшись за день, вертались на ніч

ситі, без підганяння пастухів, до своїх осель. Що можна сказати більше (залишаючи околичні місцевості, я знов вертаюся до міста), як те, що через суворість неба, а може через жорстокість серця людського, від березня до липня почасти від сили джумної пошести, почасти через те, що догляд за хворими від жаху, який опанував здорових, був негарний і їх потреб не задовольняв ніхто, — в стінах міста Флоренції померло, як думають, близько сотні тисяч душ; тим часом, до цього вимирання ніхто може й не думав, що в місті було стільки жителів. О, скільки великих палаців, чудових будинків та розкішних помешкань, в яких колись було повно челяди, панів та пань, спорожніло включно до останнього служника! О, скільки іменитих родів, багатих спадщин і славетних скарбів лишилося без законного спадкоємця! Скільки повних сили чоловіків, вродливих жінок і прекрасних юнаків, яких не тільки хтось инший, а навіть Гален, Гіппократ²⁾ і Ескулап визнали-б за здоровісіньких, ранком ще обідали з їх ріднею, товаришами, з друзями, а того-ж вечора вже вечеряли з своїми предками на тому світі!

Мені й самому занадто важко так довго зупинятися на цьому лихові; тому, бажаючи поминути в оповіданні про нього те, що можна, скажу, що в той час, як наше місто за таких обставин майже спорожніло, трапилося одного разу так (як я згодом почув од певної людини), що в вівторок ранком в вельми поважному храмі Санта Марія Новелла, коли там майже нікого не було, сім молодих дам, зодягнених, як і належало в той смутний час, в жалібне убрання, вистоявши службу божу, зійшлися всі разом; всіх їх поєднала одну з одною дружність, суспільство або родинність; ні одній не було більше як двадцять вісім років, і ні одній не було менше як вісімнадцять років; усі розумні, шляхетного роду, вродливі, гарної вдачі й досконалої добродетности. Я назвав-би їх власними найменнями, якби в мене не було певних причин, щоб утриматися від цього; бо я не бажаю, щоб у майбутньому хтось з них посоромився наведених далі оповідань, що вони їх сами розказали або чули від інших, бо межі дозволених утік тепер більше стиснуті, ніж у той час, коли в силу зазначених причин вони були ширші не тільки що-до їх віку,

але й до старшого; я не хочу також, щоб заздрісні люди, які раз-у-раз ладні докоряти людині похвального життя, мали привід до того, щоб заплямити хоч чимсь чесне ім'я почесних жінок своїми непристойними словами. А щоб можна було зрозуміти, не плутаючи, що кожна з них буде оповідати згодом, я маю намір назвати їх найменнями, що цілком або частково відповідають їх властивостям. Першу й найстаршу з них віком назвемо Пампінею, другу Ф'ямметтою, третю Філоменою, четверту Емілією, далі Лауреттою п'яту, шосту Неїфілою, останню, не безпідставно, Елізою. Усі вони, зібравшись в одній частині церкви, не навмисне, а випадково, посідали ніби кружка і, декілька разів зідхнувши, залишивши проказування „Отче наш“, завели багато розмаїтих розмов про сучасне лихо. Трохи згодом, коли інші замовкли, Пампінея почала говорити так:

„Любі мої дами, ви певне не раз, як і я, чули, що нікому не шкодить пристойно користуватися своїм правом. Природне право кожного народженого—підтримувати, зберігати й захищати, скільки можна, своє життя. Це так певно, що не раз траплялося так, що вбивали без будь-якої вини людей, аби тільки врятувати своє життя. Коли це дозволяють закони, що піклуються про добробут усіх смертних, то чи не слід тим більше нам, як і всякому іншому, вживати, не роблячи шкоди нікому, доступних нам заходів до врятування нашого життя? Коли я обміркую нашу поведінку цього ранку, та й багатьох інших минулих днів, і подумаю, як і про що ми розмовляли, то переконаюсь, та й ви так само, що кожна з нас боїться за себе: не це дивує мене, а дивує те, що (з нашою жіночою чутливістю) ми не шукаємо ніякого опору тому, чого кожна з нас цілком справедливо боїться. Здається мені, що ми живемо тут ніби тому, що хочемо або мусимо бути свідками того, скільки мертвих тіл однесено на кладовище, або слухати, чи співають тутешні ченці, кількість яких звелася на ніщо, свої одправи в призначений час, чи доводити своєю одежею кожному, хто з'явиться, якість і кількість нашого лиха. Коли ми вийдемо звідціль, то побачимо, як носять покійників або хворих; побачимо, що люди, яких колись присудила влада громадських

законів до вигнання за їх вчинки, тиняються по місту, ніби знущаються з законів, бо добре знають, що їх виконавці померли або хворі; бачимо, як покидьки нашого міста, під назвою беккінів, впиваючись нашою кров'ю, їздять і блукають всюди на лихо нам, і в сороміцьких піснях докоряють нас за нашу біду. І нічого іншого ми не чуємо а тільки одно: ті вмерли, а ті вмирають, і всюди ми-б почули жалібний плач, якби були для цього люди. Повернувшись додому (не знаю, чи трапляється вам таке, як мені), я, не заставши там з великої сем'ї нікого, окрім моєї наймички, жахаюся і почуваю, як мені на голові волосся підіймається вгору: куди-б я не пішла і де-б не спинилась, мені скрізь ввижаються тіні померлих, не такі, якими я звикла їх бачити, а такі, що лякають мене своїм страшним виглядом, який невідомо де взявся в них. Ось чому і тут, і в інших місцях, і дома я почуваю себе недобре, тим більше, що, як мені здається, тут опріч нас не лишилося нікого, в кого, як у нас, є кров по жилах і готове до притулку місце. Не раз я чула про цих людей (якщо такі ще лишилися), що вони, не розбираючи, де дозволене, а де недозволене, керуючись тільки пристрастю, на самоті, або в товаристві удень і вночі роблять те, що дає їм найбільше задоволення. І не тільки миряни, але й зачинені в монастирях, упевнивши себе, що їм пристойно й личить те саме, що й іншим, зламали обітницю послуху і віддалися утіхам тіла, зробилися сласними й розпутними, сподіваючись таким способом уникнути смерті. Коли так (а безперечно, що так), то що-ж ми тут робимо? Чого дожидаємо? Про що маримо? Чому ми лінивіші, байдужіші що-до свого здоров'я, ніж інші громадяни? Чи менше себе цінуємо, чи наше життя прив'язане до тіла міцнішим ланцюгом, ніж у інших, і нам не треба дбати про все те, що пошкодило-б йому? Але-ж ми помиляємось, ми дуримо себе: які-ж ми нерозумні, коли саме так думаємо. Згадаймо тільки, скільки і яких молодих людей та жінок вирвала від нас ця жорстока пошесть, і тоді матимемо наявний доказ. І от, щоб через слабкість або необачність нам не впасти в лихо, якого-б можна було, коли-б була охота, уникнути тим або іншим способом, я вважала-б за краще (не знаю тільки, чи ви поді-

ляєте мою думку), щоб ми усі, як єсть, залишили місто, як це до нас робили і зараз робить багато інших і, уникаючи, як смерті, недостойних прикладів, подалися-б чесним способом до позаміських маєтків, яких у кожної з нас дуже багато; і там, ні одним вчинком не виходячи поза межі розсудливості, віддалися-б розвагам, утіхам та веселощам, які для нас можливі. Там чути співи пташок, там видно, як зеленіють пагорки та долини й поля, на яких хвилюється колосся, як те море, там тисячі ґатунків дерев і небо більше одкрите, яке, хоч і гнівне буває часом, проте не ховає од нас своєї одвічної краси, значно милішої для ока, ніж безлюдні стіни нашого міста. До того-ж там і повітря свіжіше, там досталь усього, потрібного для життя в такий час, і менше неприємностей. Бо коли й там помирають селяни, як тут городяни, то нема такого неприємного вражіння, через те що будинків і людей менше, ніж у місті. З другого боку, тут ми, коли я не помиляюсь, нічого не кидаємо, навпаки, справедливіше вважати себе самих за покинутих, бо близькі нам люди, яких забрала смерть або якої вони уникають, залишили нас самих у такій біді, немов-би ми їм зовсім чужі. І таким чином ніякого нарікання на нас не буде, коли ми здійснимо цей замір; буде лихо й неприємність, а може й смерть, коли не зробимо так. Тому, якщо ви пристаєте на це, я гадаю, що ми добре й розумно зробимо, коли, покликавши своїх прислужниць і звелівши їм іти за нами з потрібними речами, будемо перебувати час сьогодні тут, а завтра там, віддавшись втіхам та розвагам, можливим у цей час, і житимемо так до того часу, поки не побачимо (якщо смерть не прийде по нас раніше), який кінець небо готує цій справі. І нагадаю вам, до речі, що нам не менше чесно піти звідділя, ніж багатьом іншим залишитися й поводитися непристойно“.

Послухавши, що каже Пампінея, інші дами не тільки ухвалили її пораду, але, бажаючи послухатись її, почали були приватним способом міркувати проміж себе, як це зробити, немов-би просто звідділя й доводилось зараз-же рушити в дорогу. Але Філомена, як жінка поміркована, сказала: „Хоч усе, що сказала Пампінея, дуже добре, але не слід так поспішати, як, видно, ви хочете,

Згадайте, що всі ми жінки, і нема серед нас такої недовідченої, що не знала-б, як важко самим жінкам жити своїм розумом і як вони влаштовуються без чоловічого догляду. Ми нестали, вперті, підозрілі, немужні й полохливі: ось чому я дуже боюсь, щоб наше товариство не розпалось надто швидко й з більшою шкодою для нашої честі, ніж це бажано, коли ми не візьмемо іншого керівника, окрім нас самих, а тому слід було-б подбати про це раніше, ніж розпочати справу". Тоді сказала Еліза: „Справедливо, що чоловік голова жінки і що без чоловічого керівництва наші заміри мало коли доходять до гарного кінця, але де нам узяти таких чоловіків? Кожна з нас знає, що більшість близьких їй людей померли, інші, що ще живуть на світі, тікають гуртом той туди, той сюди, і ми не знаємо, де вони; вони тікають від того, чого бажаво уникнути й ми. Просити сторонніх не годиться, а тому, коли ми бажаво собі успіху, треба добрати способу так улаштуватися, щоб не було неприємности й сорому там, де ми шукаємо втіхи та спокою“.

Поки дами перебували в таких розмовах, до церкви ввійшло троє молодих людей, з яких наймолодшому було одначе не менше, як двадцять п'ять років, і в яких ні тогочасна зіпсованість, ні втрата друзів та рідні, ані побювання за самих себе не тільки не погасили, а й не охолодили полум'я кохання. Одного з них звали Памфіло, другого Філострато, третього Діонео. Усі були веселі й виховані люди, а тепер вони, як найвищої втіхи в такому загальному заколоті, шукали своїх дам, щоб побачитися з ними; ці дами випадково всі троє й були серед згаданих сімох, а з інших деякі були родичками декому з юнаків. Вони вгледіли дам не швидше, ніж дами побачили їх, тому Пампінея всміхаючись заговорила:

„Видко, доля сприяє нашим замірам, коли послала до нас цих розумних і достойних юнаків, які будуть нам за проводирів і слуг, коли ми не відмовимося взяти їх на цю посаду“. Неїфіла, обличчя якої зачервоніло від сорому, бо її кохав один з юнаків, сказала:

„Боже мій, Пампінеє, подумай, що ти кажеш. Я напевне знаю, що ні про одного з них не можна сказати нічого, окрім гарного; я вважаю їх за здатних до значно

більшої справи, ніж ця, і гадаю, що не тільки нам, а й кращим і гіднішим од нас, їх товариство було-б приємне й почесне. Але через те, що, як ми добре знаємо, вони закохані в декому з нас, то я боюсь, щоб не пішла на нас недобра слава, без нашої і їх вини, або нарікання, коли ми візьмемо їх з собою". Промовила тоді Філомена: „Усе це пусте: аби жити чесно і щоб не гризла мене совість, а там хай собі говорять, що хочуть. Бог і правда заступляться за мене. Якщо вони мають охоту йти, то ми справді могли-б сказати, як каже Пампінея, що доля сприяє нашій подорожі“.

Почувши такі її рішучі розмови, дами не тільки заспокоїлись, але за загальною згодою вирішили покликати молодих людей і сказати їм про свої заміри, прохаючи призволяти взяти участь у цій подорожі. Тому, не марнуючи слів і підвівшись, Пампінея, яка була родичкою одному з юнаків, пішла до молодих людей, що стояли й дивились на дам. Весело привітавшись до них і пояснивши їм свій намір, вона попрохала їх від усіх не відмовитись подорожувати з ними з чистою й братерською думкою. Юнаки подумали спочатку, що з них сміються, але переконавшись, що Пампінея говорить серйозно, радісно відповіли, що згоджуються і, не зволікаючись, раніше, ніж порозходитись, вони вмовились, що мають зробити для подорожі. Загадавши як слід наготовити все потрібне і пославши вперед сповістити туди, куди надумалися йти, другого ранку, себ-то в середу, удосвіта дами з скількома прислужницями та троє молодих людей з трьома слугами вийшли з міста, подалися в дорогу і не пройшли більше, як дві малих милі, коли прибули на місце, в якому вирішено було розташуватись на перший раз. Це був невеличкий горбок, зо всіх боків віддалений від наших шляхів, де росло багато різних кущів і зелених рослин, якими милувалося око. На горі стояв палац з чудовим, великим двором усередині, з відкритими галеріями, залами та покоями, прекрасними кожний зокрема і всі разом, оздобленими надзвичайними малюнками, з левадами навколо та чудовими садками. Були там криниці із свіжою водою і льохи, повні дорогих вин; — а це більше личило-б знавцям тих вин, а не поміркованим та скромним дамам. На

превелику свою втіху, товариство, коли прибуло, застало усе заметене: в покоях стояли наготовлені ліжка, все було встелене квітками, яких можна було добути в цю пору року, та очеретом. Коли, поприхвдивши, всі посідали, то Діонео, що визначався серед усіх своїми веселощами, дотепними витівками, звернувся до дам: „Ваше чуття більше, ніж наша проникливість, привело нас сюди. Я не знаю, що ви маєте робити з вашими думками, а свої думки я залишив за ворітьми міста, коли оце недавно вийшов з тих воріт разом з вами. А тому, або приготуйтеся до веселощів, до реготу і співів разом зі мною (в якій мірі, звичайно, це личить вашій гідності), або дозвольте мені повернутись до моїх думок у застигнуте лихом місто“. Весело відповіла йому Пампінея, ніби й вона так само прогнала від себе свої думки: „Ти чудово сказав, Діонео, будемо жити весело, бо не для чого-ж іншого ми втекли від скорбот. Але як усе, що не знає міри, триває недовго, то я, що почала розмови, які призвели до утворення такого милого товариства, дбаючи про дальші наші веселощі, вважаю за потрібне усім нам погодитись, щоб серед нас хтось був за голову, і ми-б його поважали й слухалися, як найстаршого, а він повинен увесь час думати про те, щоб нам жилося весело. Але, щоб кожен зазнав і тягари турбот і втіхи старшунання і під час виборів ніхто не почував заздрощів, я гадаю, що треба кожному з нас за чергою давати на один день і тягар і пошану; першого оберімо всі, а дальших призначатиме, як тільки настане вечір, той або та, що цього дня були за старшого. Цей призначений нехай все впорядковує і під час свого головування вибирає, як сам схоче, місце пробування і спосіб нашого життя“.

Ці слова дуже сподобалися, і Пампінею одногласно обрали на перший день, а Філомена, що не раз чула в розмовах, яке почесне листя лаврове і скільки пошани дає воно достойно вінком з нього уквітчаним, швиденько побігла до лаврового дерева і, зірвавши кілька гіллячок, сплела чудового, почесного вінка і поклала його на голову Пампінеї. З цього часу, поки існувало їх товариство, вінок був для кожного іншого ознакою королівської влади та старшинства.

Ставши королевою, Пампінея звеліла всім замовчати і, загадавши покликати слуг трьох юнаків та своїх чотирьох служниць, серед загальної мовчанки, сказала: „Щоб мені першій дати вам взірєць, яким способом наше товариство, зазнавши ладу, втіхи і без жодного сорому, може існувати й держатися, поки сами схочемо, я насамперед призначаю Пармено, слугу Діонео, за мого сенешала і доручаю йому дбати й клопотатися за челядь та їдальню; Сіріско, слуга Памфіло, нехай буде нашим артільником, скарбником, підлягаючи наказам Пармено. Тіндаро буде при Філострато і двох інших молодих людях і прислужуватиме їм у покоях в той час, коли-б його товариші, заклопотані своїми обов'язками, не мали змоги робити це. Моя прислужниця Мізія та Лічіска, прислужниця Філомени, будуть раз-у-раз на кухні, пильно дбаючи про готування страв, які замовить їм Пармено. Кімера та Стратілія, покоївки Лауретти та Ф'ямметти, будуть, за моїм наказом, прибирати в жіночих світлицях і стежити за чистотою покоїв, в яких ми будемо збиратися. До кожного взагалі, кому дорога наша ласка, ми ставимо наші бажання та вимоги, щоб він де-б не пішов, звідкіля-б не повернувся, що б не чув або бачив, утримався від переказування нам будь-яких звісток зовні, окрім веселих“.— Давши коротенько ці накази, що викликали загальне спочуття, Пампінея підвелася і весело сказала: „Тут у нас сади і галяви і багато приємних місцевостей, — то нехай кожний гуляє досхочу, але, як тільки проб'є третя година, повинен бути тут на місці, щоб можна було нам обідати, поки не душно“.

Коли нова королева відпустила таким способом веселе товариство, юнаки й прекрасні дами тихою ходою подалися до саду, розмовляючи про приємні речі, сплітаючи вінки з різних гілок і співаючи любовних пісень. Перебувши таким способом час, поки настала година, зазначена від королеви, і повернувшись додому, вони впевнились, що Пармено завзято заходився виконувати свої обов'язки, бо, ввійшовши до залі нижнього поверху, вони побачили столи, накриті білими, як сніг, скатертками, чарки тут блищали, як срібло, і все було всіяне квітками терновика. Після того, як, з наказу королеви, принесли води, щоб

помити руки, всі пішли на свої місця, які призначив Пармено. З'явилися делікатно зготовлені страви та тонкі вина й, не марнуючи часу й слів, три прислужники взяли usługувати біля столів. І як усе було зроблено гарно й доладу, то у всіх з'явився чудовий настрій і обідали серед приемних жартів та веселощів. А як прибрали з столу, королева звеліла принести інструменти (бо всі дами й юнаки вміли танцювати, а дехто з них — грати й співати) і, за наказом королеви, Діонео взяв лютню, Ф'ямметта віолу, і обоє заграли до чудового танку, а королева, пустивши слуг обідати, утворила разом з іншими дамами та двома юнаками коло й пішла повільно в танець; а як скінчився танок, заспівали гарненьких, веселих пісень. Так перебули час, поки королеві не здалося, що час відпочити. Коли вона відпустила всіх, троє юнаків пішли до своїх відокремлених світлиць-покоїв, де вже було наготовлено постіль і повно було квітів, як і в залі. Пішли собі й дами і, пороздягавшись, лягли спочити.

Тільки пробила дев'ята година ³), як королева, звівшись на рівні ноги, побудила й інших дам та молодих людей, запевняючи, що довго спати вдень шкідливо. І от усі подались на левадку, з високою зеленою травою, куди сонце не досягало ні з одного боку. Віяв лагідний вітерець. Коли, за наказом королеви, всі посідали кружка на зеленій траві, вона сказала: „Як ви бачите, сонце ще високо і спека велика; тільки й чути щикад на оливкових деревах; ходити кудись тепер — було-б, безсумнівно, нерозумно. Тут, у холодку, гарно, є шашки й шахи, як бачите, і кожний може зробити собі втіху, яка йому до вподоби. Але якби ви схотіли пристати на мою думку, то ми-б перебули гарячу пору дня не в грі, від якої настрій у декого конче псується, без особливої втіхи для інших, бо іншим доводиться тільки дивитись на неї, — а в оповіданнях, які дадуть задоволення всім, хто слухає одного оповідача. Ви ледве встигнете переказати кожен по оповіданню, як сонце вже сідатиме, спека спаде, і ми зможемо піти гуляти, куди нам схочеться. Коли те, що я запропонувала, вам подобається (а я з радістю вволю вашу волю), то так і зробимо; а як ні, то нехай кожний до вечора робить, що схоче“. — І дами й чоловіки однаково

висловились за оповідання. „Отже, коли це вам подобається,— сказала королева,— то я ухвалюю, щоб в цей перший день кожному вільно було говорити, про що йому схочеться“. І, звернувшись до Памфіло, що сидів по праву руку, вона ласкаво попрохала його розпочати оповідання якоюсь своєю новелою. Почувши наказ, Памфіло, під загальну увагу, одразу-ж почав оповідати ось що:

НОВАЕЛА ПЕРША.

Месер Чаппеллетто дуриць неправдивою сповіддю святого ченця і вмирає; і його, негідника за життя, по смерті визнано за святого і названо сан Чаппеллетто.

За яку-б роботу, милі дами, не бралася людина, годиться починати її в дивне й святе ім'я того, хто був творцем усього суцього. Тому і я, якому першому випало розпочати наші бесіди, хочу оповісти про одно з його див, щоб, коли ми почуємо про це, наша надія на нього закріпилася, як на нерухомому ґрунті, і ім'я його похваляли ми по всяк день. Відомо, що все існуюче в часі— скороминуще й смертне— повне в собі і зовні скорботи, суму й праці, підлягає незліченим небезпекам, з якими-б ми, що живемо в ньому й складаємо частину його, не могли-б, без жодного сумніву, ні змагатися, ні уникнути їх, коли-б особлива ласка божа не давала нам на те сили й обачности. Не слід думати, що ця ласка сходить до нас і пробуває в нас за наші заслуги, а робить її нам його власна добрість та молитви тих, хто, як і ми, були смертними людьми, але за життя слухалися його наказів і пробувають тепер разом з ним у вічному раюванні. До них, як до заступників, що з досвіду знають нашу слабість, ми й звертаємось з благаннями про наші потреби, може, не наслідуючись підносити наші молитви до такого судді, як він. Тим більше ми визнаємо його милосердя до нас, що, коли смертне око не має сили глянути з таємниці божих помислів, то не раз трапляється, що ми, одурені людською поголоскою, обираємо собі такого перед божою величністю заступника, якого він засудив навіки; і не зважаючи на це, він, для якого нема таємниці, зважаючи більше на щире серце благальника, аніж на його неучтго

або осуд того, до кого взивають, вчуває молитви, немов би той, до кого взивають, заслужив перед його лицем спасіння. Усе це ясно виявиться в новелі, яку я хочу вам розказати: кажу „ясно“ — з погляду людського розуміння, а не божого промислу.

Отже оповідають про Мушатто Францезі, що коли з багатого та родовитого купця він зробився кавалером і мусів поїхати до Тоскани разом з месером Карлом Безземельним, братом французького короля, якого викликав і спонукав прибути папа Боніфацій, то, побачивши, що справи його там і тут дуже заплутані, як це трапляється не раз з купцями, і розплутати їх не легко і не скоро, — він надумався доручити їх скільком особам. І всі він улаштував. Тільки лишився в нього сумнів, кому доручити стягати борги з деяких бургундців. А причиною сумніву було спостереження, що бургундці люди дуже охочі до сварки, негідні й нещирі, і він не міг пригадати собі людину таку лукаву, на яку можна було б покластися в тім, що вона може встояти супроти лукавства бургундців. Довго він обмірковував і йому спав на думку месер Чапперелло з Прато, що часто заходив до нього в Парижі. Цей Чапперелло був невеличкий на зріст, чепурун, а як французи, не розуміючи, що визначає Чапперелло, і думаючи, що Каппелло⁴⁾ значить, як і в їх мові. вінок, звали його не Каппелло, а Каппеллетто, бо як ми вже сказали, він був невеличкий на зріст. І там, де лише дехто знав його, як месера Чапперелло, всякому він був відомий, як Каппеллетто. Життя цього Каппеллетто було таке: був він за нотаря, він дуже соромився, коли хоч один з його актів (хоч він складав їх обмаль) був не фальшивий; таких актів він складав стільки, скільки вимагалось, і з більшою охотою дурно, ніж инший за добрі гроші. Не по правді свідчив він з великим задоволенням, прошений і непрошений. В той час у Франції мали дуже велику віру в присягу, а він не вагався криво заприсягати: і лукавим способом вигравав усі справи, до скількох його закликали, щоб він, заприсягнувши, сказав правду по совісті. Він мав надзвичайну втіху в тім, щоб сіяти зло, ворожнечу та чвари між приятелями, родичами і між ким доведеться, і про це дуже дбав; і що більше лиха

бачив він з того, то й більше радів. Коли його запрошували взяти участь у душоубстві або в якому іншому злому вчинкові, то він ішов на це діло з охотою, ніколи не відмовляючись, а часом, бувало, охоче власними руками калічив і вбивав людей. Він був страшним орудником бога і святих, бо за всяку дрібницю він гнівався більше, аніж хто інший. До церкви не ходив ніколи і непристойними словами глумився над усіма її таїнствами, як над дурницями. А таверни, навіпаки, відвідував з охотою, як і інші непристойні місця, і вчашав туди. До жінок був охочий, як собаки до дрючка, а в протилежному гріхові зазнавав більше втіхи, ніж який інший розпусник. Украсти та ограбити він міг-би з такою спокійною совістю, з якою побожна людина дає милостину. Він був дуже ненажерливий і завзятий п'яниця, іноді собі на шкоду та на глум; шулер та нечесний грач у кості був він очайдушний. Але навіщо мені стільки слів? Гіршої від нього людини, певне, й на світ не народилося ніколи. Стан та вплив месера Мушатто довгий час покривав його лихі витівки, тому й приватні люди, яким він досить часто кривду чинив, і двір, який він теж зневажав, потурали йому. Отже коли сер Чапперелло спав на думку месерові Мушатто, що чудово знав його життя, то названий месер Мушатто подумав, що це якраз така людина, якої й треба на лихих бургундців, а тому, звелівши покликати його, він сказав так: „Ти знаєш, месер Чаппеллетто, що я мушу звідділя зовсім виїхати, а в мене є між іншим справи з бургундцями, обманниками, і я не знайду людини більше підходящої, ніж ти, щоб доручити постягати з них моє. Тепер тобі нічого робити, і, як ти захочеш стати до цього, я обіцяю зробити так, щоб двір був прихильний до тебе, і дати тобі належну частину грошей, які ти стягнеш“. Месер Чаппеллетто, який був без роботи і не дуже був багатий на блага цього світу, побачивши, що виїздить той, хто був йому довгий час підтримкою та захистом, під тиском потреби негайно згодився і сказав, що зробить це з охотою. Вони погодились, і месер Чаппеллетто, діставши уповноваження та рекомендаційні королівські листи, вирушив, по виїзді месера Мушатто, до Бургундії, де його майже ніхто не знав.

Тут всупереч з своєю вдачею він почав стягати борги добротливо й лагідно і так робити діло, за яким приїхав, ніби залишав за собою право розійтися під кінець. Під час цієї роботи, коли він перебував в оселі двох багатих братів флорентійців, що жили з лихварства і дуже шанували його заради месера Мушатто, трапилося, що він захворів. Брати зараз-же послали по лікарів для нього та по людей, які-б доглядали його і зробили все потрібне для його здоров'я. Але ніяка допомога нічого не пособляла, бо, як казали лікарі, добродієві, вже старому, що без пуття жив, день-одо-дня гіршало, як усякому, в кого недуга була смертельна, і це дуже засмучувало братів. Одного дня вони завели таку розмову поблизу кімнати, де лежав хворий месер Чаппеллетто: „Що нам робити з ним? — говорив один одному, — біда нам з ним: вигнати його хворого з дому — це був-би великий сором і виразна ознака нерозуму. Люди бачили, як ми його раніше приймали, далі дали йому такий пильний догляд і лікарську допомогу, і одразу побачать, що ми виганяємо його, смертельного, несподівано з дому, коли він нездужає зробити нам щось прикре. З другого боку, він був такий негідник, що не схоче висповідатись та запричаститися, а як помре без сповіди, ні одна церква не захоче прийняти його тіла, яке вкинуть у яму, як собаку. А як він і висповідатиметься, то в нього стільки гріхів і таких страшних, що вийде те саме, бо не знайдеться такого манаха або священника, який згодився-б і міг-би простити ці гріхи, і таким способом його, як не розгрішеного, викинуть у яму. А як це станеться, то люд цієї країни, що лає нас що-дня за наше ремесло, на його думку, неправедне, і охочий до грабунку, побачивши це, гвалтуватиме проти нас і кричатиме: „Не хочемо більш терпіти від цих собак ломбардців, їх і церква не приймає“. І кинуться вони на наші будинки і може не тільки розграбують наше добро, а ще може й життя позбавлять. У всякому разі нам буде погано, коли він помре“. Месер Чаппеллетто, що, як ми сказали, лежав недалеко від того місця, де вони таким способом розмовляли, і мав чуткий слух, як це часто бачимо в хворих, почув, що вони про нього казали. Він загадав покликати їх до себе й сказав їм: „Я не

хочу, щоб ви через мене турбувались і боялися зазнати шкоди. Я чув, що ви говорили про мене, і цілком певний, що так воно й сталося-б, як ви кажете, коли-б справа пішла так, як ви передбачаєте. Але вона піде инакше. За свого життя я так багато ображав господа, що коли напередодні смерті я зроблю те саме протягом якоїсь години, то не ображу його ні більше й ні менше. А тому загадайте покликати до мене святого, доброго ченця, якого кращого знайдете, коли такий тільки є, і дозвольте вже мені діяти: я напевне улаштую гарно й ваші і свої справи, і ви будете задоволені". Два брати, хоч і не покладали на це великої надії, а тим часом подались до одного чернецького ордена й вимагали будь-якого святого, розумного манаха, який висповідав-би ломбардця, що лежав хворий у них в хаті. Їм дали старого ченця, святого, доброго життя, великого знавця св. письма, людину дуже поважну, до якої всі городяни ставились з найбільшою й особливою побожністю. Привели вони його. Прийшовши до світлиці, де лежав месер Чаппеллетто, і сівши біля нього, спершу він заходився добродушно втішати хворого, а далі запитав, чи багато часу минуло од останньої його сповіди. Месер Чаппеллетто, який не сповідався ніколи, йому відповів: „Отче мій, у мене звичай сповідатися що-тижня принаймні раз, крім того є чимало тих тижнів, коли я сповідаюсь частіше. Правда, відколи я захворів, — це вже минуло вісім день, — я не сповідався: такої біди накоїла мені моя недуга". — „Добре ти робив, сину мій, — сказав тоді чернець, — роби так і далі: я бачу, що не важко мені буде вислухати й спитати, бо ти часто сповідаєшся". — „Не кажіть так, отче, — сказав месер Чаппеллетто: — скільки-б разів і як часто я не сповідався, а завжди я хотів зробити загальну сповідь за всі свої гріхи, які я тільки згадаю з дня мого народження до дня сповіди. Тому прошу я вас, чесний мій отче, розпитати мене так докладно, ніби я ніколи не сповідався. Не зважайте на те, що я хворий: я волію зробити прикрість моему тілові, ніж, потураючи йому, вчинити щось на загин моєї душі, яку мій спаситель викупив своєю дорогоцінною кров'ю". — Такі слова дуже сподобались святому отцеві і здавались йому доказом побожного настрою душі,

Розхваливши такий звичай месера Чаппеллетто, він почав розпитувати, чи не согрішив він коли з якою жінкою. На це месер Чаппеллетто відповів, зіздаючи: „Отче, що-до цього, то я соромлюсь сказати вам правду, бо — я боюсь нагрішити своєю чванливістю“. На це святий чернець сказав: „Кажі сміло, бо ніхто ще не набрався гріхів, кажучи правду на сповіді або в іншому випадкові“. Сказав тоді месер Чаппеллетто: „Як ви заспокоюєте мене в цьому, то я скажу вам: я такий-же цілинний, яким вийшов з утроби матери моєї“. — „Нехай благословить тебе господь, — сказав чернець: — як добре ти вчинив! І, роблячи так, тим більше заслужив, що, якби схотів, вільніше міг-би робити протилежне, ніж ми і всі ті, кого звязала якась обітниця“. Далі він запитав його: чи не розгнівив він бога гріхом обжорства. На це глибоко зіздаючи, месер Чаппеллетто відповідав, що так воно й бувало та ще багато разів, бо хоч він крім постів, яких додержують що-року побожні люди, призвичаївся що-тижня принаймні тричі жити хлібом та водою, але пив воду з такою насолодою й жадобою, з якою великі пияки п'ють вино, особливо тоді, коли натовлявся від молитви або від ходіння на прощу. Не раз також з'являвся в нього смак до салати з рослин, яку готують жінки, йдучи до маєтку на роботу. Часом їжа здавалась йому смачніша, ніж слід було, на його думку, смакувати її тому, хто, як і він, постить з побожності. На це чернець сказав: „Сину мій, ці гріхи природні й легенькі, і тому я не хочу, щоб ти занадто гнітив ними свою совість. З кожною людиною, яка-б вона не була свята, трапляється так, що їжа здається їй смачною після довгого посту, а питво по втомі“. — „Не кажіть мені цього для заспокоєння, отче мій, — сказав месер Чаппеллетто: — ви, як і я, знаєте, що все, що робиться ради господа, повинно творитися в чистоті і без жодної нечистої думки; хто робить інакше, той согрішає“. Чернець сказав з великим задоволенням: „Я дуже радий, що такі в тебе думки, і мені надзвичайно подобається твоя чиста, чесна совість. Та тільки скажи мені, чи не согрішив ти своєкористям, бажаючи більшого, ніж слід, і отримуючи більше, ніж слід?“ Одповів на це месер Чаппеллетто: „Я-б не хотів, отче мій, щоб ви подумали

так через те, що я в господі оцих лихварів. Я не маю з ними нічого спільного, я навіть приїхав сюди, щоб усовістити їх, умовити й відвернути від цього гидкого зиску — і гадаю, зробив-би це, коли-б господь не кликав мене. Але треба вам знати, що батько залишив мене багатим; більшість його майна я пороздавав після його смерти бога ради; далі, щоб самому мати, з чого жити й пособляти убогій христовій братії, я почав потроху провадити торг: я хотів заробити, і завжди напівділився своїми прибутками з божими людьми, одну половину беручи на свої потреби, а другу віддаючи їм. І так допоміг мені в цьому мій творець, що свої справи я улаштував усе краще й краще“. — „Добре ти зробив, — сказав чернець, — та тільки чи не часто ти гнівався?“ На це сказав месер Чаппеллетто: „Щиро кажу вам, що робив це дуже часто. Та й хто-б видержав, бачучи що-дня, як люди роблять ганебні вчинки, не додержуючись божих заповідів, не боючись божого суду? Чимало днів було, коли бажав я краще вмерти, аніж жити, бачучи молодих людей, що ганяються за всілякою марнотою, присягаються й ламають присягу, тиняються по тавернах, а церкви не відвідують, більше ходять шляхами світу, а не божою дорогою“. Тоді чернець сказав: „Сину мій, це святий гнів, і за це я не можу накласти на тебе епітимії. Але може колись гнів примусив тебе вчинити душогубство, виляти кого або яку иншу кривду зробити?“ На це месер Чаппеллетто відповів: „Ох лишенько! Ви мені здаєтеся святою людиною, а отаке говорите! Та коли-б у мене була тільки найменша думка зробити хоч одно з того, що ви кажете, то невже ви думаєте, що господь так довго терпів-би мене? Таке робити можуть тільки розбійники та злочинці, а я що-разу, як бачив когось з таких людей, говорив: „Іди собі, нехай напутить тебе господь“. Сказав тоді чернець: „Скажи-но мені, сину мій, хай благословить тебе господь, чи не свідчив ти неправдиво проти кого, чи не лихословив інших, чи не брав чужого проти волі власника?“ — „Так, месере, — відповів Чапполлетто, — говорив я лихе на інших. Був у мене сусіла, який всупереч всякій справедливості тільки те й робив, що бив свою жінку, так що я одного разу негарно сказав про нього жінчиним

родичам: такий жаль мене взяв до сердечної жінки, яку він бо-зна як мучив що-разу, як напивався п'яний". — „Ну добре, — говорив далі чернець: — ти сказав мені, що був купцем, то чи не обманював кого, як це роблять купці?“ — „По правді так, месере, — відповів Чаппеллетто, — тільки я не знаю, хто це був, бо хтось приніс мені гроші, що був винен за продане йому сукно, а я поклав їх до шухляди, не полічивши, а може через місяць знайшов там чотири дрібні монети зверх того, що належало. Не бачивши тієї людини, я зберігав гроші добрий рік, щоб оддати йому, а далі оддав їх Христа ради“. Чернець сказав: „Це справа дрібна, і ти зробив добре, що так упорядкувався“. Окрім цього святий отець розпитував його ще багато про дещо і на все він відповідав так само. Чернець вже хотів одпустити його, коли месер Чаппеллетто промовив: „Месере, на моїй душі є ще один гріх, про який я не сказав вам“. Чернець спитав, який-же саме, на що месер Чаппеллетто одповів: „Я пригадую, що одного разу загадав своєму прислужникові позамітати в будинкові в суботу, після дев'ятої години, забувши про належну пошану до неділі“. — „Дрібна це справа, сину мій“, — сказав чернець. „Ні, не кажіть, що дрібна, — одповів Чаппеллетто, — неділю треба урочисто шанувати, бо в цей день воскрес з мертвих господь наш“. Сказав тоді монах: „А чи не зробив ти ще чого?“ — „Так, месере, — одповів Чаппеллетто: — одного разу, забувши, я плюнув у церкві божій“. Чернець усміхнувся: „Сину мій, — сказав він, — цим не треба турбуватися; ми, манахи, цілий день там плюємо“. „І дуже зле робите, — сказав Чаппеллетто: — святу церкву треба особливо держати в чистоті, бо в ній приносять жертву богові“. Одно слово, таких речей він наговорив ченцеві силу-силенну, а під кінець заходився зідхати й гірко плакати, а це він вмів дуже добре, коли хотів. „Що тобі таке, сину мій?“ — спитав святий отець. І відповів йому месер Чаппеллетто: „Горе мені, месере, один гріх у мене залишився, ніколи я в ньому не каюся, бо так мені соромно сказати за нього. Отак, як бачите, як тільки згадаю про нього, то й плачу. І здається мені, що напевне господь ніколи не змилується надо мною за цей гріх“. — „Ну, ну! Що це ти кажеш, сину мій? — сказав чернець: — якби всі

гріхи, що їх колись набрались люди, або ще наберуться до кінця світу, та з'єднано було в одній особі і та людина так само покаялася-б і була-б такою засмученою, як оце ти, то ласка й милосердя боже такі великі, що господь простив-би їх своєю милістю, коли-б людина призналася в тих гріхах. А тому кажи, не бійся“ — „Горе мені, отче мій, — сказав Чаппеллетто, який увесь час плакав навзрид, — мій гріх надто великий і я майже не вірю, щоб господь простив мені його, коли не допоможуть ваші молитви“. — „Говори, не бійся, — сказав чернець, — я обіцяю молитися за тебе богові“. Месер Чаппеллетто усе плакав і не говорив нічого, а чернець увесь час умовляв його. Довго, ридуючи, месер Чаппеллетто продержав манаха в такому дожданні і далі, глибоко зідхнувши, промовив: „Отче мій, як ви обіцяли, що помолитесь за мене богу, то я вам признаюсь: знайте, що ще малою дитиною я вилаяв одного разу свою матір“. Сказавши це, він знов заходився плакати навзрид. „Сину мій, — озвався чернець, — і отакий гріх здається тобі дуже страшним? Люди цілий день богохульствують, і господь з охотою прощає тим, хто покається в своєму богохульстві, а ти думаєш, що він тобі не простить? Не плач, заспокойся! Запевняю тебе, що коли-б ти був один із тих, що розп'яли його на хресті, він простив-би тобі: таке велике, як я бачу, твоє каяття“. — „Ой, ні, отче мій, що це ви кажете? — сказав месер Чаппеллетто: — моя люба мати носила мене під серцем дев'ять місяців день і ніч та й на руках поносила більше, як сто разів, і погано я зробив, вилаявши її, надто тяжкий це гріх. Коли ви не помолитесь за мене богу, не буде мені прощення“. Побачивши, що месерові Чаппеллетто вже нічого казати, чернець одпустив його і поблагословив, вважаючи його за найсвятішу людину, бо щиро вірив, що все, що казав месер Чаппеллетто, — суцця правда. Та й хто-б не повірив, почувши такі слова від людини в годину смерті? Після цього всього він сказав: „Месер Чаппеллетто, бог pomoже і ви швидко видужаєте, але коли-б так сталося, що господь покличе до себе вашу благословенну і благодійну душу, то чи не бажали-б ви, щоб тіло ваше поховане було в нашому ма-настирі?“ — „Так, месере, — одповів Чаппеллетто, — я й не

хотів-би іншого місця, бо ви обіцяли молитися за мене, не кажучи вже про те, що я завжди був особливо прихильний до вашого ордену. Тому прошу вас, коли повернетесь додому, загадайте, щоб мені принесли справжнє тіло Христове, яке ви зранку святите на вівтарі, бо хоч я й недостойний, але бажаю, за вашим дозволом, запричаститися, а тоді вдостоїтися святого останнього помазання, щоб, проживши грішником, принаймні хоч померти християнином“. Святий муж з великою охотою згодився на це, похвалив за такий намір і сказав, що накаже, щоб йому зараз приставили дари; так і було зроблено.

Обидва брати, які побоювалися, щоб часом месер Чаппеллетто не обдурив їх, посідали за перегородкою, що відділяла їх від кімнати, в якій лежав месер Чаппеллетто, і, прислухаючись, могли добре чути і зрозуміти все, що Чаппеллетто говорив манахові. Слухаючи сповідь його, вони не раз мусіли стримуватися, щоб не луснути від сміху. „Оттак людина, — говорили вони проміж себе: — ні старість, ні недуга, ні страх перед близькою смертю, ні страх перед богом, на суд якого він повинен стати в найближчому часі, не відхилили його від нечестивости та бажання вмерти таким, яким і жив“. Проте, почувши, що його обіцяють поховати в церкві, вони вже не клопотались про дальше. Незабаром месер Чаппеллетто запричастився і, коли йому стало значно гірше, прийняв помазання; того-ж самого дня, якого відбулася його зразкова сповідь, швидко після вечірньої одправи він помер. Тому обидва брати, налагодивши коштом покійного пристойний похорон і звістивши манахів, щоб вони, як велить звичай, з'явилися ввечері на вечірню одправу, а зранку на похорон, наготовили все потрібне для цього. Святий чернець, що сповідав месера Чаппеллетто, почувши про його смерть, перебалакав з пріором монастиря і, скликавши дзвоном братію, розповів їй, що то за свята людина була з месера Чаппеллетто, як він переконався в цьому з його сповіди. Висловлюючи надію, що заради нього господь створить багато чудес, він умовляв ченців прийняти його тіло з великою пошаною та побожністю; пріор і ймовірні ченці згодились. Увечері вони пішли туди, де лежало тіло месера Чаппеллетто, одправили по ньому велику

урочисту панахиду, а ранком, у стихарях та в мантіях, з книжками в руках та з хрестами попереду, співаючи, пішли по тіло і з великою пишністю та урочистістю віднесли його до церкви в супроводі майже всієї людности міста, чоловіків і жінок. Коли поставили його в церкві, то святий отець, що його сповідав, почав розказувати з амбони дивні речі про його життя, про його пости, про невинність, про простоту його, про чистоту та святість, і між иншим розповів про те, що саме месер Чаппеллетто, слізьми обливаючись, визнав за свій найбільший гріх і як він ледве міг втлумачити йому, що господь простить його. І далі, користуючись цим, щоб докорити слухачів, святий отець сказав: „А ви, прокляті господом, воздаєте хулу богові і матері його і всьому райському сонмові за кожну соломку, що попалася вам під ноги“. Крім того багато дечого говорив він про його добру та чисту душу, і незабаром своїми промовама, до яких сільський люд ставиться з повним довір'ям, так забив їм його в голови та побожні думки, що, коли скінчили одправу, усі натовпом кинулись цілувати покійника в ноги та руки, подерли на шматки одєжу, що була на ньому, й за щасливого вважав себе той, кому дістався хоч шматочок. Довелося залишити його в церкві на цілий день, щоб усі могли надивитись на нього й відвідати. А як настала ніч, його благоліпно поховали в мармуровій гробниці в одній капелі і незабаром, з початку дня, почали сходитись люди, ставити свічки і вклонятися йому, давати обітниці й вішати воскові фігурки в наслідок обітниці. І така пішла слава про його святість та шанування його, що не було майже нікого, хто-б у біді звернувся до иншого святого, а не до нього. Прозвали його і звать тепер — сан Чаппеллетто і запевняють, що господь заради нього явив багато чудес і являє їх що-дня тому, хто побожно вдається до нього.

Ось як жив і помер месер Чаппеллетто з Прато, зробившись святим, як ви чули. Я не хочу відкидати того, що, можливо, він сподобився раювання перед лицем господа, бо хоч його життя й було злочинне та гріховне, він міг в останній свій час так покаятися, що, може, бог і зглянувся на нього і прийняв його до свого царства. Але

як це для нас таємниця, то я кажу, виходячи з правдоподібности, що йому треба було-б бути засудженим та сидіти в пазурах сатани, а не в раю. І коли це так, то ми можемо зрозуміти велику до нас ласку господа, який зважає не на наші гріхи, а на чистоту віри, і хоч ми робимо нашим посередником ворога його, якого маємо за друга — він так само вчуває нас, як і тоді, коли-б ми обрали за свого заступника справжнього святого. А тому, щоб божа ласка зберегла нас у цьому веселому товаристві цілими та здоровими серед сучасного лиха, даймо хвалу тому, в ім'я якого ми почали, принесімо йому шану й доручімо йому наші потреби, твердо впевнені, що він нас почувє". — І тут Памфіло замовк.

НОВЕЛА ДРУГА.

Єврей Авраам, спонукуваний Джаннотто ді Чівіньї, їде до римського двору; побачивши там розпусту церковників, повертається до Парижу й робиться християнином.

Новелу Памфіло, що частково викликала сміх у дам, у цілому похвалили: її вислухали уважно і, коли вона була закінчена, королева звеліла Неїфілі, що сиділа поруч з Памфіло, розповісти й свою новелу, додержуючи встановленого порядку розваги. Ця дама, яка визначалася стільки-ж вишуканістю поведження, скільки й красою, весело відповіла, що зробить це з охотою, — і почала так:

„Памфіло в своєму оповіданні показав нам, що ласка божа не зважає на наші помилки, коли вони виникають з нашої несвідомости. А я хочу своїм оповіданням довести, як терпляче ця ласка ставиться до хиб тих людей, які повинні були-б усіма своїми вчинками та словами свідчити про неї правдиво, а роблять навпаки, — і цим самим дає нам доказ своєї непохитної благодати, щоб ми ще з більшою твердістю духа йшли в слід тому, в що віруємо.

Мені розказували, ласкаві дами, що в Парижі жив багатий купець і гарна, найщиріша й справедлива людина, на прізвище Джаннотто ді Чівіньї, що мав велику торгівлю сукном. Він найбільше приятелював з дуже багатим євреєм Авраамом, також купцем і дуже чесною щирою людиною. Джаннотто, знаючи його чесність та щирість,

дуже турбувався тим, що душа цієї шановної, мудрої та хорошої людини, за відсутністю віри, засуджена на загибель. Тому він узявся по-дружньому просити його залишити помилки іудейської віри і перейти в правдиву християнську віру, що, як він сам міг бачити, свята й досконала, благоденствує та шириться в той час, як, навпаки, його релігія зменшується і занепадає, в чому він сам міг упевнитись. Єврей відповідав, що він не знає кращої й святішої релігії, ніж іудейська, що він народився в ній і з нею хоче жити і вмерти, і нема такого на світі, щоб одвернуло його від цього наміру. Але це не спинило Джаннотто, і через кілька днів він знов звернувся до нього з такими самими розмовами, доводячи йому по-простому, як це вміють робити купці, через що наша релігія краща від іудейської. І хоч єврей дуже знався на іудейському законі, а тим часом, чи з великої приязни до Джаннотто, чи так уплинули на нього слова, які св. дух вложив в уста простої людини, — тільки йому почали дуже подобатися Джанноттові докази, хоч він уперто обстоював свою віру і не дозволяв повернути себе до християнської. І як він був упертий, так і Джаннотто увесь час не переставав переконувати його, аж поки єврей, якого перемогла ця упертість, не сказав: „Гаразд, Джаннотто, ти хочеш, щоб я зробився християнином, і я згоджуюсь, але з умовою, що раніше поїду до Риму подивитись там на того, кого ти звеш заступником бога на землі, побачити його звичай й життя, а також і його братів кардиналів. Коли я побачу, що вони такі, що сами вони й твої слова переконують мене в перевазі твоєї віри над моєю, як це намагався ти довести мені, то я зроблю так, як сказав тобі, а коли ні, то я, як був, так і буду євреєм“.

Вислухавши це, Джаннотто дуже засмутився, промовляючи сам до себе: „Моя праця марно загинула, а тим часом я сподівався ужити її на користь, гадаючи, що вже повернув його до нашої віри, бо коли він поїде до римського двору і побачить злочинне й нечесне життя духівництва, то не тільки не зробиться з єврея християнином, але навіть, якби став християнином, напевно пристав-би знов до іудейства“. Далі, звертаючись до Авраама, Джаннотто сказав: „Друже мій, навіщо ще тобі

брати на себе такі труди та великі витрати, як от подорож до Риму, не кажучи вже про те, що для такої заможної людини, як ти, кожна подорож морем, чи сухоходом дуже небезпечна. Хіба ти думаєш, що тут не знайдеш нікого, хто-б вихрестив тебе? Коли в тебе є які сумніви що-до віри, яку я тобі вияснив, то де, як не тут, ти знайдеш учениших і мудріших людей, які розтлумачать тобі все, чого ти забажаєш і чого попросиш? Ось чому, на мою думку, твоя подорож зайва. Уяви собі, що там прелати такі, яких ти міг бачити й тут і навіть кращі, бо вони ближчі до найвищого пастиря. І от, я раджу тобі залишити цю працю до іншого разу, на випадок якоїсь справи, коли, може, й я поїду з тобою". На це єврей відповів: „Я вірю, Джаннотто, що все це є так, як ти кажеш, але, коротше кажучи, скажу тобі (якщо ти хочеш, щоб я зробив те, чого ти так просив у мене), що я остаточно вирішив їхати до Риму; коли не так, то я не зроблю нічого". Джаннотто, побачивши його рішучість, сказав: „Ідь з богом" і в той-же час подумав собі, що, побачивши римський двір, він ніколи не зробиться християнином. Але не маючи сили щось вдіяти, він більше не настоював. На цьому він заспокоївся, бо тепер вже нічого не міг вдіяти.

Єврей сів на коня і мерщій подався до римського двору. І коли він прибув туди, — його з пошаною прийняли одновірці євреї, і жив він там, не признаючись нікому, з якою метою приїхав, обережно спостерігаючи життя папи, кардиналів, інших прелатів і всіх придворних. На підставі того, що він помітив сам, як людина дуже спостережлива, та того, що чув од інших, він переконався в тому, що всіх їх від малого до великого до гріха доводить срамотна похитливість і не лише в її натуральному вигляді, а ще й у формі содомії⁵⁾, не стримана ні докорами совісти, ні соромом, а через те вплив розпутниць та хлопчиків був не аби-якою силою, якою можна було запобігти ласки. Окрім того, він добре бачив, що всі вони були ненажери, п'яниці, обпивальники, які служили не тільки розпусті, а й череву, як скотина, більше, ніж чому іншому. Придивляючись до них ближче, він упевнився, що всі вони були такі ласі на поживу і гроші,

що продавали й купували людську і навіть християнську кров та божі речі, які-б не були вони, чи стосувалися вони до таїнства, чи до церковних посад. Усім цим вони більше торгували і було для цього більше ма-клерів, ніж у Парижі для торгівлі сукнами або чим иншим. Найвідвертішій симонії⁶⁾ вони давали назву охоронництва, ненажерливість звали підживленням; так наче-б то богові невідомі, не скажу — значіння слів, а й заміри розпутного розуму, і ніби його можна одурити, як і людей, назвою речей. Усе це, як і багато, про що слід мовчати, дуже не подобалось євреєві, як людині уміркованій та тихій, і через те, гадаючи, що вже добре надивився, він наважився повернутися до Парижу, що й зробив.

Як тільки Джаннотто довідався, що Авраам приїхав, він пішов до нього, не маючи жодної надії на те, щоб він став християнином. Вони радо вітали один одного, а коли єврей за скільки днів одпочив, Джаннотто спитав його, якої він думки про святого папу, кардиналів та інших прелатів, на що єврей відразу-ж відповів: „Нехай їх покарає бог усіх. Кажу тобі, а я вмію добре придивлятися, я не бачив там ні в одного клерика⁷⁾ ні святости, ні побожности, ні добрих діл, ні зразка життя або чогось подібного, а тільки розпусту, користолобство та інші ще гірші гріхи (коли може бути щось гірше від цього) я бачив у такій пошані у всіх, що Рим здавався мені диявольським кублом, а не божим містом. Отже, розмисливши з великою обережністю, без жодної упереджености, бачу, що ваш пастир, а тому і всі останні намагаються обернути в ніщо і вигнати з світу християнську релігію, а тим часом вони повинні були-б бути її основою та підпорою. І як я бачу, що виходить не те, до чого вони пориваються, бо ваша віра безупинно шириться, з'являючись усе в більшому сяйві та славі, то мені ясно, що дух святий є її основа й підпора, як віри правдивішої й святішої, ніж яка инша. А тому я, що дуже уперто змагався з твоїм умовляннями і не хотів стати християнином, тепер кажу одверто, що ніщо не одверне мене від християнства. Отже, ходімо до церкви і там охрести мене, як велять звичаї вашої святої релігії“.

Джаннотто, що сподівався зовсім протилежного кінця,

почувши такі слова, був найзадоволенішою людиною в світі. Він пішов з ним до собору Паризької божеї матери і попросив тамтешніх клериків охрестити Авраама. Почувши таку вимогу, вони одразу-ж зробили це; Жаннотто був йому за хрещеного батька і дав йому ім'я Джованні. Згодом він доручив досвідченим людям навчити його як слід нашої віри, яку той швидко засвоїв, виявивши себе згодом, як людину добру, достойну й святого життя“.

НОВЕЛА ТРЕТЯ.

Єврей Мельхіседек своїм оповіданням про три персні відвертає велику небезпеку, що її наготував йому Саладін.

Коли Неїфіла замовкла, скінчивши новелу, яку всі похвалили, то, за бажанням королеви, ось як почала оповідати Філомена:

„Оповідання Неїфіли нагадало мені небезпечну пригоду, що приключилася з одним євреєм. А як про бога та про правдиву нашу віру було вже досить гарно говорено, то не буде нічого недоречного, коли ми зараз зійдемо до людських подій та вчинків; я перекажу вам новелу, вислухавши яку, ви будете обережніші з відповідями на запитання, з якими звернуться до вас. Ви мусяте знати, любі подруги, що як нерозумність не раз призводить людей з щасливого до дуже лихого стану, так розум рятує мудрого від найбільших небезпек і дає йому велике й безперечне заспокоєння. Що нерозум призводить від добробуту до біди — правда, і виявляється це з багатьох прикладів, про які ми не маємо наміру оповідати зараз, бо що-дня їх трапляється тисячі. А що розум часом вирятовує нас, це я вам доведу, як і обіцяла, в невеличкому оповіданні.

Саладін, хоробрість якого не тільки зробила його з людини непомітної султаном Вавилонським, але й дала йому численні перемоги над сарацинськими та християнськими королями, витратив на різні війни та великі розкошування весь свій скарб; а як випадково йому потрібні були великі гроші, і він не знав, де йому роздобути їх так швидко, як це було потрібно, то він згадав

багатого єврея, Мельхіседека, що давав гроші в лихву в Олександрії⁸⁾). Він, думав собі Саладін, мав-би чим допомогти йому, коли-б схотів, але єврей був скупий і по добрій волі нічого-б не зробив, а силою Саладін не хотів. У такій скруті, думаючи тільки про те, який вигадати спосіб, щоб єврей допоміг йому, він намислив насильство, яке-б мало подобу права. Покликавши його і прихильно прийнявши, він посадив його поруч з собою, а тоді сказав: „Поважний чоловіче, я чув од багатьох людей, що ти дуже мудрий і глибокий в святих справах; тому я бажав-би довідатись од тебе, яку з трьох вір: іудейську, сарацинську чи християнську ти вважаєш за правдиву“. Іудей, дійсно людина мудра, зразу догадався, що Саладін хоче зловити його на слові, звертаючися до нього з цим запитанням, і подумав, що йому ніяк не можна буде піднести одну з трьох вір над іншими так, щоб Саладін не зрозумів його думки. І через те, що йому потрібна була якраз така відповідь, з якою він не міг-би вскочити в біду, він напружив свій розум, швидко надумав, що йому треба сказати, і відповів: „Владарю мій, запитання, яке ви мені поставили, чудове, а щоб пояснити вам, якої я думки про нього, мені доведеться переказати вам невеличку повість, яку й вислухайте. Коли я не помиляюсь, а пам'ятаю, що часто про це чував, жила колись на світі шляхетна та багата людина, в скарбниці якої між іншими дорогими речами був чудовий, дорогий перстень. Бажаючи вшанувати його за його якість і красу і назавжди лишити своєму родові, він наказав, щоб той з його синів, у кого-б знайшовся перстень, як переданий від батька, був його спадкоємцем, а всі інші поважали його та визнавали за найстаршого. Той, кому припав перстень, зберіг той самий лад що-до своїх нащадків, зробивши так, як і його попередник. За недовгий час цей перстень перейшов з рук до рук до багатьох спадкоємців і, кінець-кінцем, опинився в руках людини, у якої було трое прекрасних честнотних і дуже слухняних синів, за що він і любив їх усіх трьох однаково. Юнаки знали звичай, з цим перснем сполучений, і кожний з них, бажаючи, щоб його відрізняли від інших, упрошував, як умів найкраще, батька, вже старенького, щоб він,

умираючи, залишив йому персня. Поважна людина, що однаково любила їх усіх і сама не знала, якого з синів вибрати, щоб залишити йому персня, обіцяного кожному з них, надумав задовольнити усіх трьох; потай загадав одному доброму майстрові зробити ще два персні, таких подібних до першого, що він, хоч сам і замовляв їх, ледве міг упізнати, який є справжній. Умираючи, усім сином він нишком дав по персневі; після батькової смерті, кожний з них заявив претензію на спадщину і пошану і, коли один заперечував, що інший має на це право, кожний показував свого персня на доказ, що робить по правді. Коли виявилось, що всі персні такі подібні один до одного, що не можна впізнати, який з них є справжній, то питання про те, хто з них справжній спадкоємець батьківщини, зосталось невирішене, невирішене воно й зараз. Так само скажу я, владарю мій, і про трое законів, які бог-отець дав трьом народам, і з приводу яких ви поставили запитання: кожний нарід гадає, що він володіє спадщиною і справжнім законом, накази якого повинен виконувати, але хто з них ним володіє — це так само, як і з перснем, невирішене питання“. Саладін зрозумів, що єврей зумів спритно викрутитися з пастки, яку він поставив біля його ніг, і тому наважився виявити перед ним свої потреби і довідатись, чи не схоче він прислужитися йому. Так він і зробив, пояснивши йому, що саме таїв він на думці проти нього, якби єврей не відповів йому так щиро, як зараз. Єврей з охотою зробив послугу Саладінові такою сумою, яка потрібна була, а Саладін згодом повернув йому її всю та ще дав йому великі подарунки й завжди мав його за свого друга, улаштувавши його біля себе на видатному й почесному становищі“.

НОВЕЛА ЧЕТВЕРТА.

Один чернець, спокусившись на гріх, гідний тяжкої кари, і викривши причетність до нього свого абата, що вчинив такий самий гріх, уникає покути.

Вже Філомена замовкла, скінчивши своє оповідання, коли Діонео, що сидів поруч з нею, не дождаючи особливого розпорядження королеви, бо знав, що за заведеним

розпорядком йому доводиться говорити, почав оповідати таким способом:

„Милі дами, якщо я добре зрозумів наш загальний намір, то ми зійшлися отут на те, щоб оповіданнями розважати один одного. Тому я гадаю, що кожному, аби тільки він не робив наперекір цьому розпорядкові, дозволено (а що це так і є, то нам це недавно сказала королева) розповісти таку новелу, яка, на його думку, може найбільше потішити. Отже, заслухавши, як Авраам урятував свою душу, завдяки добрим порадам Джаннотто ді Чівінї, як Мельхісєдек своєю спритністю зберіг своє багатство, не опинившись у пастці Саладіна, не дожидаючи докорів од вас, я хочу коротенько розказати, якими хитрощами один чернець визволив своє тіло од тяжкої покути.

Був у Луніджані, недалекій від нас країні, монастир, багатіший святістю та кількістю ченців, ніж тепер, і був там між иншим один чернець, сили та свіжости якого не могли підтяти ні пости, ні молитви. Випадково, одного разу опівдні, коли всі инші ченці спали, блукаючи кругом своєї церкви, що стояла в досить відлюдному місці, він побачив дужє вродливу дівчину, певно дочку якогось селянина з околиці, яка ходила на поля збирати трави. Як тільки побачив він її, одразу його взяла плотська пожадливість. А тому, наблизившись до дівчини, він завів з нею розмову, і так пішла справа з одного до иншого і від слова до слова, що, змовившись з нею, він повів її до своєї келії, і ніхто того не побачив. Поки він, захоплений надто великою жагою, пустував з нею, не дуже остерігаючись, трапилося так, що абат, підвівшись після сну і проходячи тихенько повз келію, почув метушню, якої вони там наробили. Щоб краще розпізнати голоси, він нишком надійшов до дверей келії послухати, упевнився, що там є жінка, і його взяла спокуса загадати, щоб йому одчинили, але згодом абат вигадав инший спосіб і, повернувшись до своєї кімнати, почав дожидати, поки чернець вийде з келії. А чернець, хоч і віддавався найбільшій насолоді та втісі з тією дівчиною, був увесь час наготові; почувши шарудіння ніг у коридорі, він припав оком до невеличкої щілини, побачив як-найкраще,

що абат підслухує, і дуже добре зрозумів, що він міг дізнатися про присутність дівчини в його келії. Знаючи, що за це він мусить зазнати великої кари, він дуже засмутився, але, затаївши своє горе від дівчини, він швидко передумав чимало способів, міркуючи, чи не знайдеться між ними такий, що вирятує його з біди. І от спала йому на думку нова хитрість, яка й привела просто до надуманої мети. Удаючи, ніби вже досить побув з тією дівчиною, він сказав їй: „Я піду подивлюся, як тобі вийти звідцїля, щоб ніхто не бачив, а тому посидь нишком, поки я не повернусь“. Він вийшов з келії, замкнувши її ключем, пішов просто до покоїв абата і, віддаючи йому до рук ключа, як це робили всі ченці, коли виходили з дому, спокійнісінько сказав: „Месере, сьогодні вранці я не встиг привезти з лісу всі дрова, які я нарубав, так от з вашого дозволу я піду до лісу, щоб привезти їх“. Абат, бажаючи як слід дізнатися про провинність ченця і думаючи, що той не догадався, що його побачили, зрадів такій нагоді, з охотою взяв ключа й дав дозвіл. Коли він побачив, що чернець пішов, то почав міркувати, як йому найкраще зробити: чи відімкнути келію при всій братії і виявити провинність, щоб братія потім не мала приводу до нарікання на нього, коли він покарає ченця, чи спершу дізнатися від дівчини, як було діло. Отже, поміркувавши собі так, що це могла бути жінка або дочка такої людини, якій він не бажав-би завдавати сорому, показавши її всім ченцям, він вирішив попередити подивитись, хто вона така, а тоді вже одважитись на щось; нишком подавшись до келії, він одімкнув її і, як увійшов, замкнув за собою двері. Побачивши абата, дівчина сама не-своя зайшлася слізьми. Месер абат, кинувши на неї оком і побачивши, що вона вродлива і молода, хоч і старий був, раптом почувши в собі не меншу вимогу плоти, ніж молодий чернець, почав так міркувати: „Чому-б мені не зазнати втіхи, коли я можу здобути її? А неприємності та досада раз-у-раз наготові, аби тільки захотіти. Вона дівчина вродлива, а що вона тут, того не знає ніхто на світі: коли мені пощастить умовити її, щоб прислужилася моїй утісі, то я не знаю, чому мені не зробити цього. Хто знатиме про це?

Нїхто не дїзнається нїколи, а таємний грїх напївпрощений; такої нагоди може й нїколи не буде, і я вважаю за велику мудрїсть те, щоб користуватися щастям, коли господь пошле його комусь". Отак мїркуючи і зовсїм зрадивши намір, з яким прийшов, він наблизився до дївчини, взявся нишком вгамовувати її, просити, щоб не плакала, і таким способом, слово по слову, дїйшов до того, що виявив їй свої бажання. Дївчина, яка була не залїзо і не дїямант, дуже легко скорилась абатовим бажанням. Обнявши і поцїлувавши її багато разів, він умостився на ченцевому лїжковї і, взявши на увагу чималу вагу своєї гїдності і нїжний вїк дївчини, а може побоюючись, щоб часом не нашкодити їй надмірною вагою, не лїг на неї, а поклав її на себе і так довгий час тїшився з нею.

Чернець, що нїби то пішов у лїс, заховався в коридорї і, як тїльки побачив, що абат сам увїйшов до келїї, цїлком заспокоївся, сподїваючись, що його хитрїсть матиме наслідки; побачивши, що абат замкнувся, він упевнився в цьому. Залишивши те мїсце, де він пробував, чернець нишком підїйшов до щїлини, крїзь яку чув і бачив усе, що говорив або робив абат. Коли абатовї здалося, що вже досить того часу, який пробув він з дївчиною, то він замкнув її в келїї і повернувся до своєї кїмнати; трохи згодом, почувши ходу ченця і гадаючи, що він вже вернувся з лїсу, абат вирїшив добре пробрати його і звелїти, щоб його було ув'язнено, аби самому одному володїти заслуженою здобиччю; звелївши покликати його, абат з грїзним виглядом зробив йому найсуворїшу догану і наказав ув'язнити його. Чернець швидко вїдповїв: „Месере, я ще не так довго пробуваю в орденї св. Бенедетто, щоб мїг вивчити всї його властивостї, і ви ще не встигли навчити мене, що манахам слїд підлягати жїноцтву так само, як поста́м та молїнням. Тепер, коли ви показали менї це, я обїцяю вам, якщо ви пробачите менї, нїколи не грїшити цим, а раз-у-раз робити так, як, я бачив, робили ви“. Абат, як людина догадлива, одразу зрозумїв, що чернець не тїльки дотепнїший од нього, але й бачив, що він робив; тому, уражений розумїнням власної провинности, абат посоромився

зробити ченцеві те, чого й сам, як і той, заслужив. Пробачивши йому і наказавши мовчати про те, що бачив, він разом з ним обережно вивів дівчину, і можна думати, що вони не раз приводили її знов“.

НОВЕЛА ПЯТА.

Маркіза Монферратська обідом, наготовленим з курей, та кількома милими словами вгамовує шалену до неї жагу французького короля.

Новела, яку розповів Діонео, спершу трохи вразила соромом серця дам, що слухали її, ознакою чого був рум'янець, який з'явився у них на виду; далі переглядаючись одна з одною і ледве втримуючись од сміху, вони, хіхікаючи, дослухали оповідання. Коли воно дійшло до кінця, королева кількома милими словами зробила докір оповідачеві, бажаючи, щоб він зрозумів, що таких новел не слід оповідати дамам, і, звернувшись до Ф'яммети, яка сиділа поруч з нею на траві, загадала їй продовжувати чергу. Вона-ж з грацією та веселим виглядом почала так:

„Як мені до вподоби те, що нашими новелами ми взяли доводити, яку мають силу дотепні й хуткі відповіді, та ще через те, що коли мужчини мають певну рацію шукати кохання жінки, родовитішої від них самих, то в жінок найбільшою обережністю є уміння остерегти себе від кохання до чоловіка вищого від неї стану, — так мені, прекрасні мої дами, спало на думку показати вам новелою, яку мені доводиться розповідати, як саме, якими вчинками та словами одна шляхетна дама і сама вміла остерегтися від однієї небезпеки й другу усунути. Маркіз ді Монферратто, людина великої відваги і гонфалоньєр церкви⁹⁾, подався за море у спільному оружному поході християн. Коли одного разу зайшла розмова про його хоробрість при дворі короля Филипа Кривого, що й собі зібрався вирудитися в той самий похід із Франції, якийсь лицар сказав, що під зоряним небом не можна знайти другої такої пари, як маркіз і його дружина, бо наскільки маркіз зажив поміж лицарів слави найхоробрішого, настільки його дружина була найкраща й найдостойніша

серед жінок усього світу. Слова ці так глибоко пройняли душу французького короля, що, ніколи не бачивши її в вічі, він одразу запалився коханням до неї і вирішив сісти на кораблі в похід, до якого виряджався, тільки в Генуї, щоб, поїхавши туди суходолом, мати нагоду відвідати маркізу в тій надії, що як маркіза дома нема, то йому можна буде здійснити своє бажання. І як надумав, так і зробив, бо, вирядивши всіх уперед, він з невеликим почетом дворян рушив у дорогу і, наблизившись до маркізових володінь, за день наперед послав переказати його жінці, щоб вона дожидала його другого ранку на обід. Маркіза, розумна і догадлива, відповіла, що ця ласка найдорожча їй за все, і що король буде бажаним гостем. Далі вона почала думати, що це значить, що такий король збирається одвідати її тоді, як її чоловіка нема дома; і вона не помилилася, коли пропустила, що його привела до неї поголоска про її красу. Тим часом, як жінка досвідчена, вона наготовилась прийняти його з пошаною і, звелівши покликати добродіїв, що залишилися дома, за їх порадою загадала наготовити все, що потрібно; а що-до обіду та провізії, то вона побажала подбати про це сама. І звелівши зараз-же зібрати всіх курей, які тільки були в околиці, вона замовила лише з них своїм кухарям різні страви для високого гостя. І от король з'явився призначеного дня, і дама прийняла його дуже урочисто та почесно. Коли він побачив її, то вона здалася йому значно кращою, поважнішою та вродливішою, ніж він уявляв собі її на на підставі лицаревих слів, і він дуже захоплювався нею та вихваляв її, все дужче запалюючись у своїх бажаннях в міру того, як переконувався, що маркіза ще краща, ніж він думав собі. Коли він трохи спочив у покоях, прибраних так, як личило вітанню такого, як він, короля, і прийшла пора обідати, король з маркізою посідали за одним столом, а інших шанували відповідно їх станові за іншими столами. Численні страви, що їх подавали одну за одною, чудові дорогі вина завдавали великої втіхи королеві, що задоволено поглядав на прехорошу маркізу. А тим часом, коли одна страва з'являлася слідом за другою, почав король трохи дивуватися,

розпізнавши, що хоч страви були різні, але всі були наготовлені не з чого иншого, як з курей. Королеві було добре відомо, що місцевість, у якій він перебував, повинна-б була бути багата на всяку дичину, і, наперед оповістивши даму про свій приїзд, він дав їй час на полювання. Отже, хоч як він був здивований, а не хотів виявити цього иншими, як не про її курей, словами і з веселим обличчям промовив, удаючись до маркізи: „Пані, хіба в цій країні розводяться самі кури без півня?“ Маркіза чудово зрозуміла запитання і як їй здалося, що сам господь бог послав їй нагоду висловити свої думки, то вона, звернувшись до короля, щиро й відповіла: „Ні, владарю мій, але тутешні жінки, хоч трохи й відрізняються від інших одежею й пошаною, створені так само, як і в інших місцях“. Почувши ці слова, король добре зрозумів, чого обід зготовлений з курей, і який таємний зміст її слів, і переконався, що з такою жінкою він даремно витрачатиме свої слова, а насильства не може бути, а як сам він необачно запалився коханням до неї, то розумно і собі на честь зробить, коли потушить полум'я, що так нещасливо зайнялося. Припинивши жартовливу розмову, побоюючись відповіді маркізи, король пообідав і залишив усяку надію. Пообідавши, він, щоб поспішним од'їздом покрити нечесну мету своїх одвідин, подякував їй за виявлену до нього шану й, доручивши її божій охороні, рушив до Генуї“.

НОВЕЛА ШОСТА.

Спритний чоловік влучним словом виявляє лицемірство ченців.

Коли всі похвалили смілу й милу науку, яку маркіза дала французькому королеві, Емілія, що сиділа поруч з Ф'ямметтою, за бажанням своєї королеви, сміливо почала оповідати:

„І я не буду мовчати про те, як один поважний громадянин дошкулив скупого ченця словом так дотепним, як і гідним хвали.

Жив недавно, любі дівчата, у нашому місті деякий мінорит, інквізитор нечестивого єретицтва, що хоч і

намагався, як це всі вони роблять, здаватися святим та завзятим прихильником християнської віри, в той-же час був не гіршим дослідником людей з щільно набитим гаманцем, ніж тих, хто відчував охолону своєї віри. З цим своїм завзяттям він випадково натрапив на одну порядну людину, значно багатшу на гроші, ніж на розум, у якої не через брак віри, а, кажучи по-простому, тому, мабуть, що вона була підбадьорена вином та зайвими веселощами, зірвалося одного разу з язика серед своїх людей слово, ніби він має таке хороше вино, що його покуштував-би й сам Христос. Коли про це повідомили інквізитора, то той, дізнавшись, що в нього були маетки і повний гаманець, *cum gladiis et fustibus* дуже спішно розпочав проти нього найсуворіший позов, сподіваючись од того не зменшення невір'я обвинуваченого, а того, що флорини не вислизнуть з його рук, як і сталося. Викликавши його, він запитав, чи правда тому, що про нього казали. Простак одповів, що правда, і сказав, як було діло. На це найсвятіший інквізитор, особливий уклінник св. Івана Златоустого одповів: „І от ти зробив з Христа п'яницю, знавця на добрих винах, так, наче він Чінчільоне, або хтось инший з вашої братії — п'янюг та відвідувачів таверн. А тепер ти провадиш покірні розмови, бо хочеш виставити все це як дрібницю, та не так воно, як тобі здається: ти заслужив цим вогнища, коли схочемо вчинити тобі те, що мусимо“. Такі й инші розмови він з ним провадив з загрозливим виглядом, ніби це був сам Епікур, що не визнає безсмертної душі. За недовгий час він так налякав його, що простак доручив деяким посередникам помастити йому руки значною кількістю мази св. Івана Златоустого (яка дуже пособляла проти пошесної недуги, користолюбства клериків і особливо міноритів, яким не дозволено доторкатися до грошей), щоб святий був до нього милосердний. Цю мазь, як цілком цілющу, хоч Гален і не згадує за неї ні в одному з своїх медичних творів, він пустив у роботу так і в такій кількості, що вогонь, яким йому загрожували, перетворився на хреста, і щоб прапор був кращий — ніби покаянного доводилось рушати за море в хрестовий похід — поклали на нього жовтого хреста на чорному тлі. Окрім того, одержавши

гроші, інквізитор затримав його на скільки днів біля себе, призначивши йому, як епітимію, що-ранку ходити на обідню до Санта Кроче й з'являтися до нього в обідню пору; решту дня йому вільно було робити, що хоче. Усе це він виконував ретельно, а одного ранку почув під час обідні евангелію, з якої співали такі слова: „Вам віддасться сторицею й ви дістанете вічне життя“. Добре запам'ятавши їх і ставши, згідно з наказом, перед лицем інквізитора в час обіду, він застав його за столом. Інквізитор спитав його, чи був він на обідні цього ранку. „Був, месере“, — швиденько відповів він. На це інквізитор сказав: „Чи не чув ти там чогось такого, що викликало-б у тебе сумніви й про що ти хотів-би розпитати?“ — „Доправди, — відповів простак, — ні в чому, що я чув, я не маю сумніву, навпаки, все твердо визнаю за істину. Чув я, правда, дещо таке, що викликало в мене й тепер викликає великий жаль до вас і вашої братії ченців, коли подумаю про лихий стан, в якому ви опинитесь на тому світі“. Сказав тоді інквізитор: „Що то за слово таке, яке призвело тебе до такого жалю до нас?“ Простак одповів: „Месере, то було слово евангелії, що говорило: „Вам віддасться сторицею“. Інквізитор промовив: „Дійсно так, але чому-ж ці слова так зворушили тебе?“ — „Я поясню вам це, месере, — озвався простак: — з того часу, як я почав ходити сюди, я бачив, як кожного дня виносять звідцїля безлічі бідного люду казана, а часом і два величезних казани з юшкою, яку одбирають у вас та в братії цього монастиря, як зайву; а через те, коли на тому світі за кожний казан вам оддадуть стократ, то у вас юшки тієї буде стільки, що вам усім доведеться захлинутися в ній“. Хоч усі, що були за столом у інквізитора, засміялись, інквізитор, учувши в цьому докір проти їхнього юшкового лицемірства, зовсім зняковів і, коли-б не сором за те, що він зробив, він-би розпочав проти нього инший позов за те, що дотепним жартом він уколів і його, і інших дармоїдів. З досади він дозволив йому робити, що хоче, і більше не з'являтися до нього“.

НОВЕЛА СЬОМА.

Бергаміно своїм оповіданням про Примаса та абата Клінї ширю осуджує новоявлену скупість месера Кане делла Скала.

Потішний тон Емілії й її новела примусили королеву і всіх інших сміятися, вихваляючи нову витівку хрестоносця. Коли сміх ущух і всі заспокоїлись, Філострато, якому випала черга оповідати, почав так:

„Добре, шановні дами, влучити в мету, яка не рухається, але майже диво, коли щось надзвичайне з'явиться несподівано, й стрілець також несподівано влучить в нього. Грішне й брудне життя клериків, що здебільшого є вірною ознакою порочности, дає добру нагоду говорити про нього, докоряти за нього й ганьбити його кожному, хто має охоту, а тому, хоч добре зробив той хороший чоловік, що вивів на чисту воду інквізитора за лицемірну милосердність ченців, які дають старцям те, що слід було-б оддати свиням, або зовсім викинути, ще більшої хвали заслуговує, на мою думку, той, про якого я маю розказати, бо мене призвела до цього попередня новела,—месера Кане делла Скала, щедрого владаря, він дошкулив за несподівану й надзвичайно виявлену в ньому скупість, розповівши йому дотепну новелу, де в образі другої особи змалював те, що мав сказати про себе та його. Оповідання таке.

По всьому світі йде слава, що месер Кане делла Скала, якому пощастило багато де в чому, був з найвидатніших і щедрих владарів, які тільки були відомі в Італії від часів імператора Фрідріха I й до цієї пори. Надумавши влаштувати в Вероні пишне, чудове свято, на яке-б з'явилося з усіх-усюд безліч людей, особливо усяких комедіантів, він несподівано (хто його зна з якої причини) передумав і, нагородивши декого з тих, що прибули, одпустив їх. Тільки один Бергаміно, дотепний і красномовний оповідач, яким не уявить собі його той, хто не чув його, не нагороджений, не відпущений залишився в надії, що це сталося не без користи для нього в майбутньому. Але Кане опанувала така думка, що коли дати йому щось—це гірше, ніж кинути в огонь; і тому він не говорив і нікому не доручав переговорити

з ним. Бергаміно, коли минуло скілька днів, побачивши, що його не кличуть і нічого не вимагають від його рукомества, а тим часом він з своїми кіньми та слугами витратився на заїзді, почав впадати в меланхолію; але він усе ще вичікував, гадаючи, що буде негаразд, як він поїде. З собою він привіз три чудових дорогих убрання, що подарували йому сеньйори, щоб почесно виступити на святі, а як хазяїн вимагав платні, то Бергаміно спочатку віддав йому одно убрання, далі, пробувши довший час, друге і почав вже проїдати третє, вирішивши залишитися й подивитися, чи на довго його вистачить, а тоді вже поїхати. І от, як вже він почав харчуватися за рахунок третього вбрання, трапилося одного дня так, що коли месер Кане сидів за обідом, Бергаміно став перед ним з сумним виглядом. Побачив його месер Кане і сказав більше для того, щоб помучити його, ніж потішитися якимсь його дотепом: „Що тобі таке, Бергаміно? Ти такий сумний. Розкажи нам що-небудь“. Тоді Бергаміно, не довго думаючи, але ніби довго про це поміркувавши, одразу переказав, щоб поліпшити свої справи, таку новелу:

„Владарю мій, вам напевно відомо, що Примас був добрий знавець латини й над усіх на світі видатний та дотепний віршотворець, і ці якості зробили його таким славнозвісним, що коли особисто його й не всюди знали, то не було майже нікого, хто-б не знав з наймення або з поголоски, хто такий Примас. Сталося одного разу так, що він був у Парижі в жебрацькому стані, в якому здебільшого пробував, бо люди можновладні мало цінували його чесноти, і тут почув, як оповідали про абата Кліньї, якого вважають за найбагатшого на прибутки за всіх прелатів, які тільки є в божій церкві, окрім папи. Чув він дивні речі про його щедрість і про те, що при його дворі повсякденне свято, і кожному, хто-б не з'явився туди, де він перебуває, вільно було їсти й пити, аби тільки попросився в той час, коли абат за столом. Почувши про це, Примас, що любив мати діло з шляхетними людьми та сеньйорами, наважився піти й побачити на свої очі щедрість цього абата, і спитав, чи далеко від Парижу він живе. Йому сказали, що миль за

шість, у себе в маєтку; і Примас вирахував, що коли він вийде удосвіта, то може прибути туди саме в обідню пору. Отже, попрохавши показати йому дорогу й не знайшовши нікого, хто-б прямував туди-ж, він побоявся, щоб часом, на лихо, не заблудити й не опинитися в такому місті, де не так легко буде знайти що попоїсти; тому, на випадок, якби так сталося і щоб не бракувало харчів, він вирішив узяти з собою три хліби, гадаючи, що воду (хоч вона йому й не дуже до смаку була) він знайде всюди. Поклавши хліб за пазуху, він рушив у дорогу й пішов так гарно, що прийшов до обіду ще туди, де перебував абат. Увійшовши, він почав озиратися кругом і, побачивши дуже багато накритих столів і велике готування в куховарні та все інше, потрібне до обіду, сам до себе сказав: „Справді, цей абат такий щедрий, як і говорять про нього“. Він деякий час розглядав усе це кругом себе, коли абатів сенешал звелів принести води для вмивання рук, бо настав час обіду; і коли принесли воду, розсадив усіх за столом. Вийшло так, що Примаса посадили якраз проти дверей, з яких абат повинен був вийти до їдальні. Був при його дворі такий звичай, що до столу ніколи не подавали ні вина, ні хліба та ніякої їжі й питва, поки не сяде абат. Коли сенешал накрити на стіл, то звелів доложити абатові, що як воля його, то обід уже готовий. Абат загадав одчинити покій, щоб увійти в залю; проходячи, він глянув перед себе, і перший, хто випадково опинився в нього перед очима, був Примас, убого зодягнений і з вигляду йому не знайомий. Абат побачив його, і зараз у нього майнула негарна думка, що ніколи до цього часу не з'являлася: і кого тільки я не годую з моїх достатків! І вернувшись до себе, він звелів замкнути двері і спитав тих, хто був з ним, чи не знають вони того волоцюги, що сидить за столом якраз проти дверей його кімнати. Усі відповіли, що не знають. Примаса-ж після мандрівки та через непризвичаєння до посту брав голод; пождавши трохи й побачивши, що абат не виходить, він вийняв з-за пазухи одного з трьох хлібів, що приніс з собою, і заходився їсти. Прождавши деякий час, абат загадав одному з своїх прибічників подивитися, чи не пішов собі Примас.

Той одповів: „Ні, месере, навпаки, він їсть хліб і виходить так, що він приніс його з собою“.— „Нехай їсть своє, коли має,—сказав тоді абат,—а нашого сьогодні він не їстиме“. Йому хотілось, щоб Примас сам собі пішов, бо йому здавалося, що непристойно випровадити його. Коли Примас з'їв один хліб, а абат не з'являвся, то він узявся до другого, і про це сказали абатові, коли той звелів подивитися, чи не забрався собі Примас. Зрештою, коли абат усе не виходив, Примас, із'ївши другий хліб, почав їсти й третій, і як сказали про це абатові, то він почав так міркувати, промовляючи сам до себе: „Що це за небувальщина така вбилася мені сьогодні в голову? Що за скупість, що за злість? І на кого? Скільки років годував я за своїм столом усіх, хто хоче їсти, не зважаючи на те, чи родовита була та людина чи проста, бідна чи багата, купець чи розбійник. На власні очі бачив я, як мое добро жерла безліч волоцюг, і ніколи не було в мене думки, яку я маю зараз про цю людину. Певно скупердяжність заволоділа мною не до простої людини: повинен бути видатною людиною той, хто здається мені волоцюгою, бо мій дух робить такий опір що-до вшанування її“. Сказавши це, абат схотів довідатися, хто він такий, і дізнавшись, що це Примас, який прийшов подивитися на його щедрість, що за неї він так багато чув, і сам давно відомий абатові, як людина достойна, — абат засоромився й, бажаючи залагодити свою провинність, заходився ублаготворяти його на всі способи. По обіді звелів розкішно зодягнути його, по заслугах Примаса, і, давши йому грошей та коня, дозволив Примасові вибирати: залишитись в нього, або виїхати. Задоволений цим, Примас красенько подякував йому і верхи повернувся до Парижу, звідкіля прийшов пішки“.

Месер Кане, як людина розумна, чудово зрозумів без усякого пояснення, чого хотів Бергаміно, і всміхаючись сказав: „Бергаміно, ти дуже спритно виявив свою кривду й уміння та й мою скупість, як і те, чого ти хочеш од мене; дійсно, ніколи скупість не володіла мною й тільки з'явилась тепер що-до тебе. Але я вижену її тим самим дрючком, якого вигадав ти. І загадавши

заплатити хазяїнові Бергаміно, убравши його в свою найбагатішу одержу, давши грошей та коня, надав йому в той-же час право вибрати, чи виїхати, чи залишитися при ньому“.

НОВАЕЛА ВОСЬМА.

Гвільгельмо Борсіере в чемних виразах уражав месера Ерміно де Грімальді за його скупість.

Поруч з Філострато сиділа Лауретта. Вислухавши всі хвали, висловлені Бергаміно за його дотепність, і зрозумівши, що і їй треба щось розповісти, вона, не чекаючи наказу, розпочала так:

„Дорогі подруги, попередня новела примушує мене розповісти вам про те, як один хоробрий чоловік не без користі для себе ганьбував скупість одного дуже багатого купця. І хоч ця скупість подібна до тієї, що змальована в останній новелі, вона не повинна менше цікавити вас, коли ви візьмете на увагу те добро, що виникло в наслідок її розв'язки.

Отже багато років тому жив у Генуї шляхетний чоловік на наймення месер Ерміно де Грімальді, який, на думку всіх, своїми незчисленими маєтками і багатствами переважав усіх найбагатших людей, яких тільки знали тоді в Італії. Але в той час, коли він своїм багатством переважав усіх своїх земляків, — своєю скупістю та скаредністю він переважав усіх скаред, усіх скупердяг на світі, бо він не тільки що не розкривав свого гаманця, щоб пошанувати інших, але-ж і сам супроти звичаю генуезців, що мають звичку розкішно вбиратися, терпів у всьому нужду, не доїдав, не допивав, щоб часом не втратитись. От через віщо, і цілком справедливо, його прізвище „де Грімальді“ було забуте, а всі звали його месер Ерміно Скупердяга. В той час, коли він, нічого не витрачаючи, накопичував багатство на багатство, де Генуї прибув потішний чоловік, добре вихований і красномовний, на наймення Гвільгельмо Борсіере, не подібний до сучасних, яких, на сором людям розпутним і вартим презирства, що бажають, щоб в наші часи їх звали і вважали за шляхетних, варт було-б назвати

ослами, вихованими в природній грубості поміж усякого наброду, а не при дворі. Тоді як за тих часів ремеслом і справою потішних людей було налагоджувати згоду, коли виникали між панством сутички й непорозуміння, щоб устанавляти родинні й шлюбні звязки і приязнь, звеселяти прекрасними жартовливими словами стомлених душею, звеселяти двори і гострими докорами, по-батьківському, дорікати зіпсутим за їх хиби — і все це за дуже невелику нагороду, — тепер вони додумалися гаяти свій час на те, щоб переносити злі слова від одного до другого, сіяти чвари, розповідати про всяку мерзоту і непристойності, і що найгірше, діючи те й друге в присутності людей, наговорюючи один на одного усього лихого, срамотного й мерзотного, дійсного чи й ні. І той з них любіший, того більше шанують і підбадьорюють великими нагородами нікчемні і безсоромні сеньйори, хто говорить і робить мерзотніше за інших, хто вартий догани, сором нашого часу, наявний доказ тому, що чесноти геть зникли звідціля, залишивши нещасливу людність у багні зіпсованости. Але вертаючись до того, з чого я почала й від чого несподівано трохи відхилило мене справедливе обурення, скажу, що згаданого Гвільельмо зустрічали з пошаною й охоче приймали шляхетні генуезці. Пробувши скільки днів у місті і почувши багато про скупість та скаредність месера Ерміно, він побажав побачитися з ним. Месер Ерміно чув, що Гвільельмо Борсієре людина достойна й через те, що в ньому, не зважаючи на його скупість, була іскорка шляхетности, прийняв його з дружніми словами і веселим виглядом, мав з ним багато різних розмов і, розмовляючи, повів його й тих генуезців, що були з ним, до нового гарного дому, який збудував собі, і, показавши його, сказав: „Месере Гвільельмо, ви бачили й чули багато, чи не покажете ви мені чогось, ніде не виданого, щоб я міг звеліти намалювати в залі цього дому?“ Почувши ці недоречні слова, Гвільельмо сказав: „Месере, не думаю, щоб я міг вказати вам на річ невидану, хіба тільки на чханя, або на щось подібне, але-ж, коли ви хочете, я покажу вам одно, чого ви, на мою думку, ніколи не бачили“. Месер Ерміно, не сподівавшись, що він йому одповість те, що одповів,

сказав: „Прошу вас, скажіть мені, що це таке?“ На це Гвільельмо без вагання сказав: „Звеліть написати — щедрість“. Коли месер почув ці слова, то його раптом охопив такий великий сором, що він змінив настрої його духа на майже протилежний тому, який був у нього до цього часу, і він сказав: „Месере Гвільельмо, я звелю написати його так, що ні ви, ні хто інший ніколи не будете мати підстави сказати мені, що я не бачив і не знав його“. І з цієї пори й надалі такий вплив зробило слово Гвільельмо, що месер Ерміно став для свого часу найщедрішим і найпривітливішим дворянином, який шанував чужоземців і своїх земляків“.

НОВЕЛА ДЕВ'ЯТА.

Король Кіпрський, уражений від одної гасконської дами, з похливого став енергійним.

Залишилося тільки Елізі одержати останній наказ королеви. Не ждучи цього наказу, вона весело розпочала: „Молоді дами, часом трапляється, що те, чого не могли зробити з людиною різні докори й великі кари, робило одно слово, часто сказане випадково, а не тільки, що сказане з наміром. Це добре можна бачити з новели, яку розповіла Лауретта, і я хочу довести вам дуже коротким оповіданням те саме. Через те що гарні оповідання завжди йдуть на користь, то їх треба слухати уважно, не зважаючи на те, хто саме їх розповідає.

Отже я скажу, що за часів першого кіпрського короля, після того, як святу землю повоював Готфрід Бульйонський ¹⁰⁾, трапилося одній шляхетній гасконській дамі піти на прощу до гробу господнього. Повертаючись назад, вона завітала до Кіпра, де її жорстоко образили якісь злочинці; не маючи собі ні від кого поради, вона вирішила звернутися до короля. Але-ж хтось їй сказав, що праця її буде даремна, бо король такий легкодухий і нікчемний, що не тільки що не карає згідно з законом за вчинені комусь образи, а з ганебним боягузством терпить силу образ, вчинених йому самому; і тому кожний чимсь незадоволений може ображати його, зриваючи злість на ньому. Почувши це і зневірившись у тому,

що вона здобуде кару злочинцям, дама вирішила, щоб хоч чимсь втихомирити свій гнів, докорити королеві за його легкодухість. З'явившись до нього вся в сльозах, вона сказала: „Монсенйоре, я з'являюсь до тебе не через те, що сподіваюсь від тебе помсти за ту образу, яку мені зроблено, але, замість неї, я прошу тебе пояснити мені, як ти витерплюєш ті образи, що їх, чула я, чинять тобі, щоб я, навчена від тебе, змогла-б терпляче переносити зроблені мені образи, які, бог тому свідок, я охоче передала-б тобі, коли-б могла, бо ти такий терплячий“. Король, до того часу безтурботний і ледачий, зараз-же наче-б то прокинувся від довгого сну; почавши з того, що він суворо покарав винних за образу, зроблену тій дамі, став з того часу і надалі найсуворішим переслідувачем тих, які чинили щось таке, що ганьбило честь його корони, або-ж чинили щось проти нього самого“.

НОВЕЛА ДЕСЯТА.

Маестро Альберто в Болонї чемно засоромлює одну даму, що хотіла його осоромити тим, що він закоханий у ній.

Коли Еліза замовкла, королеві залишилося останній розповісти свою новелу, і з жіночою граціозністю розпочала вона:

„Наймиліші дівчата, — як в ясні ночі зорі є прикрасою неба, як весною квіти краса зелених полів, так влучні слова є прикрасою гарних манер і приємних розмов. Через свою короткість вони далеко більше личать жінкам, ніж чоловікам, через те то довго й багато говорити — коли без цього можна обійтися — менше личить жінкам, ніж чоловікам, хоч тепер мало, або майже й зовсім немає жінок, що розуміли-б влучний дотеп, або, зрозумівши його, зуміли на нього відповісти, на наш сором і всіх тих, що живуть. Бо тої спритности, якою визначався розум колишніх жінок, сучасні вживають на прикрасу тіла; і та, на якій одяг найвидніший, найстрокатіший, найдужче прикрашений, гадає, що її треба вважати ліпшою, ніж інші, і шанувати більше, ніж інших, забуваючи про те, що коли-б знайшовся хтось, що навантажив-би все це або повісив на осла, то осел міг-би

понести далеко більший вантаж, ніж котрась з них, і що за це його все-таки вважали-б тільки за осла. Мені соромно говорити це через те, що я не можу сказати про них того, чого-б не могла сказати про себе; ці дами такі прибрані, так підмальовані, вдягнуті так, що в очах р'ябіє, стоять вони так, наче мармурові статуї німі, наче неживі, і так відповідають, коли їх спитає хтось, що краще-б уже вони мовчали. А вони запевняють себе, що їх невміння провадити розмову в компанії жінок і достойних чоловіків походить від чистоти їх душі, а свою глупоту звать чесністю, неначе-б то тільки та жінка й чесна, що говорить з своєю служницею або пралею чи булочницею: коли-б природа хотіла, як вони в тому запевняють себе, то якимсь іншим способом обмежила-б їх балакучість. Правда, і тут, як завжди, треба брати на увагу час, місце й особу, з якою говориш, бо іноді трапляється, що жінка або чоловік гадають дотепним словом примусити когось почервоніти, але-ж не ураховують гаразд своїх сил і сил іншого й відчувають, що та фарба сорому, яку вони намагалися навести на когось, обертається на них самих. Отже для того, щоб ви вміли уберегтися, та ще для того, щоб на вас не справдилася звичайна приказка, що у всякому ділі на долю жінок випадає гірше, я хочу повчити вас останньою з новел цього дня, яку належить мені розказати, щоб так, як шляхетністю духа ви відзначаєтесь від інших, ви відзначались-би й перевагою манер.

Не багато років минуло, коли в Болоньї жив, а може бути, що й тепер ще живе, визначний медик, на ймення маестро Альберто, слава про якого поширилась мало не по всьому світі. Він був уже старий, мав щось біля се-мидесяти років, але-ж володів остільки лицарським духом, що, хоч природній вогонь майже залишив його тіло, він не міг уникнути полум'я кохання, коли побачив на одному святі красуню-вдову, на ймення, як кажуть, Мальгеріта де Гізольері; вона йому надзвичайно сподобалась, наче він був молодим чоловіком, і в своєму старому серці він відчув таке полум'я, що не міг гаразд спати вночі, коли напередодні не бачив прекрасного обличчя дами, об'єкта своїх бажань. З цієї причини він

раз-у-раз з'являвся то пішки, то верхи, в залежності від того, як йому було зручніше, перед вікнами своєї красуні. Вона, а також багато інших дам, догадалися про причину отих прогулянок і часто жартували між собою з приводу того, що отакий старий роками й розумом чоловік закохався так; неначе-б то вони гадали, що оця приємна пристрасть кохання зароджується виключно в нерозумних юнацьких душах і не може зародитись і перебувати в інших. Через те, що прогулянки маестро Альберто тривали весь час, то якось у свято сталося так, що оця дама разом з багатьома своїми подругами сиділа коло дверей свого дому, і коли вони побачили здалека маестро Альберто, то разом порішили запросити його до себе й спочатку чемно прийняти його, а потім поглузувати з його кохання; так і зробили. Вставши всі й запросивши його, вони повели його до двору, повного прохолоди, куди звеліли принести доброго вина й ласощів, а під кінець в приємних і жартовливих словах запитали його, як це могло статися, що він закохався в такій прекрасній дамі, знаючи, що в ній закохалося багато шляхетних і вродливих молодих людей. Зрозумівши оцей делікатний напад, маестро одповів з веселим обличчям: „Мадонно, що я кохаю, то це не повинно дивувати людину розумну; особливо, що я кохаю вас, бо ви того варті. І хоч у людей старого віку, натурально, не вистачає сил, яких вимагають любовні вправи, але-ж разом з тим у них не відібрано доброї волі й розуміння того, що значить бути укоханим, і що вони по природі своїй розуміють тим більше, що в них і розуміння більше, ніж у юнаків. Надія, що підбиває мене, старого, кохати вас, мадонно, яку кохають стільки молодих людей, полягає ось у чому: я багато разів бачив, як жінки, вечеряючи, їли люпини і порей, і хоч у порею всі його частини несмачні, а краща й приємніша на смак його головка, але-ж всі ви, спонукані своїм зіпсутим апетитом, держите головку в руках, а їсте листя не тільки ні до чого негодяще, а й неприємне на смак. Звідкіля я знаю, мадонно, що ви, вибираючи своїх коханців, не зробите так само? Коли так, то ви виберете мене, а інших відхилите“. Шляхетна дама, так само, як і її подруги,

засоромилась трохи і сказала: „Маестро, ви дуже гарно і ввічливо повчили нас за нашу зарозумілість; у всякому разі ваше кохання дороге для мене, як повинно бути дорогим кохання такої мудрої й достойної людини; через те вільно порядкуйте мною, наче своєю власністю, аби тільки не була заплямована моя честь“. Підвівшись разом з своїми компаньйонами, маестро подякував дамі, сміючись попросився з нею і пішов. Так, не розібравши, з кого вона хотіла посміятись, вона, наміряючись перемогти, сама була переможена; от цього, коли ви будете розумні, то завжди уберезетеся“.

Уже сонце стало надвечір, і спека значно зменшилась, коли оповідання молодих дам і трьох юнаків закінчились. Через те королева жартовливо сказала: „Тепер, дорогі подруги, мені не залишається більше нічого робити в цей день мого правління, як тільки дати вам нову королеву, яка, згідно з її фантазією, нехай упорядковує на майбутній день своє й наше життя з метою пристойної розваги; і хоч, здавалось-би, днів далеко ще до ночі, але через те, що той, хто не розпорядиться завчасу, не зможе гаразд улаштувати майбутнього, а крім того, щоб можна було приготувати все, що нова королева визнає за потрібне на завтрішній день, я постановляю, щоб надалі дні розпочиналися з цієї години. Через це, во ім'я того, ким все живе й хто є наша єдина втіха, нехай нашим царством керує на майбутній день молода й розумна Філомена“. Так сказавши й підвівшись, вона зняла з себе лавровий вінок і з шанобою наложила його на Філомену, першою вклонилась їй, як королеві, а за нею всі інші дами й юнаки, з охотою віддаючи себе під її владу. Філомена, що трохи почервоніла від соромливості, коли побачила себе вінчаною на царство, згадала недавні промови Пампінеї й, щоб не показатися дурненькою, підбавилась і насамперед затвердила на посадах усіх призначених від Пампінеї, розпорядилася про те, що треба було приготувати на майбутній ранок, а також на вечерю, зазначивши, що вони залишаються на тому самому місці, де й були, а потім почала говорити таку промову:

„Дорогі подруги, хоч Пампінея більше через свою ввічливість, а не за мою гідність, призначила мене за вашу королеву, я не маю наміру під час упорядкування нашого життя керуватися тільки своїми думками, але-ж хочу разом з моїми брати на увагу й ваші. А через це, щоб ви знали, що — на мою думку — треба зробити, і мали-б змогу потім згідно з вашими бажаннями щось додати, чи зменшити, я хочу пояснити вам це в кількох словах. Коли я добре придивилась сьогодні до розпорядження Пампінеї, вони здалися мені гідними хвали й такими, що мають наслідком задоволення всіх, а тому, поки вони від довгого повторення, чи з іншої причини не набриднуть, я не вважаю за можливе змінити їх. Отже, за тим порядком, що ми його вже почали виконувати, встанемо й, весело погулявши, коли сонце сяє спочивати, повечеряємо в холодку, а там після кількох пісень і інших розваг добре буде й спати лягати. А завтра вранці, вставши за холодочка, також підемо кудись погуляти так, як кому буде до вподоби, і, як зробили сьогодні, повернемося в призначений час на обід, потанцюємо, а далі, коли скінчиться наш спочинок по обіді, повернемося сюди для оповідань, в яких, на мою думку, й полягає найліпша розвага, а в той-же час і користь. Правда, я хочу розпочати щось таке, чого Пампінея не змогла зробити, бо була пізно обрана на правління, а саме: хочу трохи обмежити те, про що ми будемо оповідати, й оповіщаю вас про це заздалегідь, щоб у кожного був час придумати якусь гарненьку новелу на певний сюжет. Сюжет цей, коли він подобається вам, буде такий: через те, що увесь час, як світ стоїть, людей спіткували різні несподіванки долі і будуть спіткувати до кінця, то нехай кожен розповідає про тих, хто після різних пригод і цілком несподівано досягнув щасливої мети“. Жінки й чоловіки в однаковій мірі ухвалили такий порядок і сказали, що будуть його додержувати. Тільки Діонео, коли всі замовкли, сказав: „Мадонно, як і всі інші сказали, так скажу і я, що запропонований від вас порядок надзвичайно гарний і заслуговує похвали; але-ж від вашої особливої ласки я прошу подарунку, який нехай буде затверджений за мною, аж

поки існуватиме наше товариство, і подарунок цей буде такий: щоб ця постанова не зобов'язувала мене розповідати на певний сюжет, коли я того не схочу, а щоб я міг розповідати, що мені заманеться. А щоб ніхто не подумав, що я прошу цієї ласки, як людина, у якої нема в запасі оповідань, я погоджуюсь бути останнім в черзі тих, що оповідатимуть". Королева, що знала його, як людину веселу й жартовливу, й добре зрозумівши, що прохання його має на меті виключно бажання розважити товариство веселою новелою, на той випадок, коли-б воно зморилося, ласкаво, за загальною згодою, обдарувала його цією ласкою. Підвівшись, всі повагом пішли до струмочка, ясні води якого поміж диким камінням і зеленою травою стікали з горбочка в долину, тінисту од багатьох дерев. Тут, роззувшись і оголивши руки, повбрідали в воду й розпочали різні забавки. Коли настав час вечері, то всі повернулися до палацу, де й повечеряли з задоволенням. Після вечері, коли принесли музичні інструменти, королева наказала піти в танок і щоб вела його Лауретта, а Емілія заспівала канцоні в супроводі лютні Діонео. Згідно з цим наказом Лауретта розпочала й повела танок, а Емілія любовно заспівала такої канцони¹⁾:

Свою так пишаюсь я красою,
 Що ні до кого в світі
 Вже не займуся пристрасстю палкою!

Коли мій образ у свічаді мріє,
 Він вдовольняє всі мої бажання...
 Ні спогади, ні молоді надії
 Не зможуть погасити це кохання.
 Чи ще кому віддам я сподівання,
 Чи знайдеться хто в світі —
 До кого злину пристрасстю палкою?..

Кохання це зрадливо не тікає,
 Воно само стає перед очима.
 О, серце стільки щастя відчуває,
 Що не вберуть його слова і рима.
 Його глибінь для тих чужа й незрима,
 Хто не горів у світі,
 Такою-ж пристрасстю, як ця, палкою.

¹⁾ Переклад цієї й інших канцон Марка Вороного.

Я що-разу все більш і більш палаю..
Чим більше очі осягають вроду,
Тим дужче в ній заглиблююсь без краю.
П'ючи її безмежну насолоду.
І на таку чекаю нагороду,
Якої ще у світі,
Ніхто не прагнув пристрастю палкою.

Коли закінчилася ця маленька балада, якій всі весело підспівували, хоч декого вона примусила міцно задуматися над її словами, протанцювали ще декілька танків. Уже минула частина ночі, і воля королеви була така, щоб призначити кінець першому дневі. Звелівши засвітити смолоскипи, вона наказала всім іти спочивати до завтрішнього ранку, що всі й зробили, повернувшись кожний до свого покою.

ДЕНЬ ДРУГИЙ.

Скінчився перший день Декамерона: починається другий, в який під керівництвом Філомени міркують про тих, хто після різних пригод цілком несподівано досягнув щасливої мети.

Уже сонце своїм сяйвом скрізь розлило новий день, і птахи, співаючи веселих пісень на зелених вітах, ширили звістку про це по всіх усюдах, коли дами й трое юнаків встали й пішли в сад, де, тихо ступаючи по росяній траві і сплітаючи прекрасні вінки з квіток, довгий час гуляли з одного боку в другий. І як минулого дня, так зробили й тепер: закусивши, поки ще стояла вранішня прохолода, і трохи потанцювавши, вони пішли спочити; далі, вставши о дев'ятій годині, пішли згідно з бажанням королеви на повний свіжости моріжок і сіли навколо Філомени. А вона, вродлива й приємна на вигляд, завітчана лавровим вінком, деякий час мовчала й, окинувши оком усе товариство, наказала Неїфілі зробити початок дальнішим новелам і розказувати. Неїфіла, не ухиляючись від цього, почала з охотою розказувати ось що:

НОВЕЛА ПЕРША.

Мартелліно, прикинувшись калікою, удає, ніби він зцілювся у святого Арріо, а коли дізналися, що він одурив, то його б'ють, ув'язнюють і йому загрожує шибениця, але кінець-кінцем він врятовується.

„Часто траплялося, дорогі дами, що той, хто намагався знущатися над іншими, особливо над тим, що заслугове пошани, залишався сам при своїх жартах, а іноді і з шкодою для себе. Ось через що, скоряючись наказові королеви і щоб почати своєю новелою оповідання на вказаний від неї сюжет, я й маю намір розповісти вам про те, що сталося з одним нашим співгромадянином, спочатку нещасливе, а потім, супроти всіх сподіванок, дуже щасливе.

Ще не дуже давно жив у Тревізо¹⁾ один німець, на ймення Арріго, чоловік дуже вбогий, який за гроші носив вантаж усякому, хто його наймав; не зважаючи на це, всі вважали його за людину святого й достойного життя. Отже, чи правда це, чи неправда, трапилося так, що в час його смерті, як запевняють тревізьці, всі дзвони головної церкви в Тревізо задзвонили самі, ніхто до них і не доторкчвся. Визнавши це за чудо, всі стали говорити, що Арріго святий, і коли люди з усього міста збіглися до того дому, де лежало його тіло, то понесли його наче святі мощі до головної церкви, куди стали приводити кривих, скалічених, сліпих і всіх, що страждали од якоїсь недуги, або мали якусь хибу, наче-б то усім належало вилікуватись від самого тільки дотику до цього тіла. Під час цієї метушні й стовковища прибуло до Тревізо троє наших громадян, з яких одного звали Стеккі, другого — Мартелліно, а третього — Маркезе. Люди ці одвідували палаци сеньйорів і звеселяли глядачів своїми буфонадами й надзвичайним умінням передражнявати всіх. Прибувши до Тревізо вперше, вони здивувалися, побачивши таку метушню; довідавшись про причину її, вони самі побажали піти й подивитись. Після того, як вони залишили свої речі в готелі, Маркезе й каже: „Ми хочемо іти дивитись на цього святого, але-ж тільки я не знаю, як ми туди просунемося, бо я чув, що на площі повно німців і інших озброєних людей, яких поставив сеньйор цього міста, щоб не було заколотів; крім того, і церква, кажуть, так набита людьми, що більше ніхто вже не зможе увійти до неї“. Тоді Мартелліно, що бажав все це побачити, сказав: „Мене це не зупинить, я найду спосіб, як дійти до святого тіла“. — „Яким же чином?“ — запитав Маркезе. Мартелліно відповів: „Я тобі це скажу: я удаватиму з себе каліку, з ти з одного боку, Стеккі з другого — підете, піддержуючи мене, наче-б то я сам не здатний іти, і будете вдавати, що хочете мене ввести туди, щоб той святий зцілив мене. Не буде нікого, хто-б, угледавши нас, не дав нам дороги й не дозволив пройти“. Маркезе і Стеккі ухвалили цей спосіб; не гаючись, вони вийшли з готелю, зайшли в безлюдне місце і тут Мартелліно так скривив собі китиці і пальці, руки й ноги,

а також рота, очі і все обличчя, що здавався якимсь страховищем, і не знайшлося-б такого чоловіка, що, побачивши його, не визнав-би в ньому людини цілком спаралізованої.

Взявши його, отакого знівеченого, Маркезе і Стеккі попрямували до церкви з побожним виглядом, смиренно і ради бога прохаючи кожного дати їм дорогу; всі, звичайно, робили це для них. Незабаром, звертаючи на себе загальну увагу і під загальні вигуки: „пропустіть, пропустіть“ вони дійшли до того місця, де лежало тіло святого Арріго. Декільки добрих людей, що стояли навкруги, взяли Мартелліно й положили його на тіло, щоб таким чином він одужав. В той час, коли всі уважно стежили за Мартелліно, що то з ним буде, він, трохи почекавши, заходився показувати,—а цю роль він виконував дуже добре,—що ніби-то розгинає один палець, далі китицю руки, потім всю руку і, таким чином, виправився увесь. Натовп, побачивши це, так гукнув хвалу святому Арріго, що й грому не було-б чути.

Випадково поблизу стояв там один флорентієць, що взагалі добре знав Мартелліно, але-ж не впізнав його тоді, коли його привели такого скаліченого. Але-ж побачивши його випрямленого і впізнавши, він раптом зареготав і сказав: „Бий тебе сила божа!—хто-б повірив, бачучи, яким він сюди прийшов, що він справді не каліка“. Слова ці почув дехто з тревізців, які зараз-же запитали: „Як це так, хіба він був не каліка?“ На це флорентієць відповів: „Та ні, дякувати богові. Він завжди був такий-же рівний, як і кожний з нас. Але-ж, як ви могли зараз переконатись, він краще, ніж хтось з нас, володіє умінням прибирати якого схоче вигляду“. Коли тільки вони зачули це, то більше вже не розпитували, а, кинувшись наперед, почали гукати: „Візьміть цього зрадника, що глузує з бога і святих, не будши калікою; він з'явився сюди наче-б то спаралізований, щоб насміятись з наших святих і з нас“. Так кажучи, вони схопили його за чуба і, зірвавши з нього одержу, почали бити його кулаками й ногами; не було ні одного з присутніх, що не поспішав-би на це діло. Мартелліно кричав: „Змило-сердїться, на бога“! і як тільки міг оборонявся; але-ж

це йому не помагало, натовп навкруги нього що далі більшав. Побачивши це, Стеккі і Маркезе почали говорити проміж себе, що справа погана, але-ж, боючись за себе, не одважувалися допомагати йому; навпаки, вони разом з іншими гукали, що його треба вбити, але-ж разом з тим держали на умі, як-би визволити його з рук натовпу, який напевне забив-би його, коли-б не вигадка, до якої раптом домислився Маркезе. Метнувшись якомога швидше до вартових сеньйорії, що стояли поблизу, і звернувшись до того, що заступав місце подести, сказав: „Допоможіть, на бога! Якийсь шахрай відтяв у мене гамана, в якому було сто золотих флоринів. Накажіть, будь ласка, арештувати його, щоб мені повернути моє“. Почувши це, дванадцять сержантів побігли туди, де сердешного Мартелліно чесали без гребінця; протиснувшись крізь натовп, вони з величезним зусиллями вирвали його з рук натовпу, всього побитого, понівеченого, і повели до ратуші. Велика кількість людей, посунула за ним, вважаючи, що він посміявся з них, але-ж довідавшись, що його арештовано, як кишеника, кожний з натовпу, не находячи іншого приводу, щоб нашкодити йому, почав скаржитись, що в нього він теж одрізав гамана. Вислухавши це, суддя подести, людина сувора, негайно відвів Мартелліно на бік і почав його про те допитувати, але-ж Мартелліно відповідав жартами, наче-б то вважав цей арешт за ніщо. Розгніваний цим суддя звелів прив'язати його до диби і добре вдарити його декілька разів, щоб примусити його признатися в тому, в чому його обвинувачували, а тоді повісити. Коли Мартелліно знову спустили на землю і суддя запитав його, чи правда тому, що говорять на нього люди. Мартелліно, бачучи, що одмагання ні до чого не призведе, сказав: „Монсеньйоре, я згоджуюсь сказати вам правду, але-ж нехай кожний з тих, що обвинувачують, скаже мені, коли й де я відрізав у нього гамана, а я вам скажу, що я зробив і чого не робив“. Суддя сказав: „це мені подобається“ і звелів покликати декількох; з них один говорив, що Мартелліно одрізав у нього гамана тиждень тому, другий — шість днів тому, третій — чотири дні, деякі говорили, що того-ж самого дня. Почувши це, Мартелліно сказав: „Монсень-

йоре, всі вони нахабно брешуть, а доказ тому, що я говорю вам правду, це те, що я ніколи не був раніше в цьому місті, і тільки незначний час минув, як я вперше прибув до нього. Прибувши до міста, я зараз-же пішов, на моє нещастя, подивитися на святе тіло, де мене й причесали так, як от ви можете бачити, а що кажу я правду, може ствердити урядовець сеньйорії, який стежить за прибуттям чужоземців, його книга і врешті мій хазяїн. А через те, коли ви перевіритесь, що все є справді так, як я вам кажу, ви не захочете мучити мене і віддавати на смерть за вимогою оцих негідників.

Поки справа стояла так, Маркезе і Стеккі, довідавшись, що суддя суворо взявся до слідства і вже прив'язав Мартелліно до диби, дуже поперелякувались і говорили один одному: „Лихе діло зробили ми: з сковороди його стягли, а в огонь кинули“. Через те кинулися старанно відшукувати скрізь свого хазяїна, а знайшовши його, пояснили йому, в чому справа. Той, посміявшись, одвів їх до Сандро Аголанті, що жив у Тревізі і користувався великим довір'ям у сеньйора. Розказавши йому все, як слід, він разом з ними попросив його клопотатись у справі Мартелліно. Сандро, досхочу наредотавшись, пішов до Сеньйора і попросив послати по Мартелліно, що й було зроблено. Ті, що пішли по нього, знайшли його в одній сорочці перед суддею, спантеличеного і дуже наляканого, бо суддя не хотів і слухати ніяких його виправдань, навпаки, вороже ставлячись до флорентійців, він мав намір повісити його і ніяк не хотів відпустити його до Сеньйора, аж поки не примусили його зробити це проти його волі. Коли Мартелліно з'явився до Сеньйора, він усе розповів йому докладно і попрохав його замість всякої ласки відпустити його, бо до того часу, поки він не прибуде до Флоренції, йому завжди здаватиметься, що у нього петля на шії. Сеньйор довго сміявся з цієї пригоди і кожному з них подарував одягу, після чого вони всі троє, несподівано уникнувши такої великої небезпеки, живі й здорові повернулися додому“.

НОВЕЛА ДРУГА.

Рінальдо д'Асті пограблений прибуває до Кастель Гвільельмо, де знаходить притулок у одної вдови і, нагороджений за свої втрати, вертається додому живий і здоровий.

Дами без міри сміялися з приводу пригод Мартелліно, про які розповіла Неїфіла, а з юнаків найдужче сміявся Філострато, що сидів поруч з Неїфілою; йому королева й наказала розповідати після неї; не гаючись і трохи, він так почав:

„Прекрасні дами, маю розказати вам новелу, де святі речі перемішані почасти з різними нещастями, а почасти з коханням, новелу, яку корисно було-б вислухати особливо тим, що подорожують по небезпечних країнах кохання, де часто трапляється, що, хто не прочитає молитви святому Юліянові, той має поганий притулок, хоч і при зручному ліжку²⁾).

Отже, за часів маркіза Аццо Ферарського, один купець, на наймення Рінальдо д'Асті, прибув у своїх справах до Болонї. Сталося так, що коли він, влаштувавши свої справи, їхав додому, то по дорозі з Ферари на Верону³⁾ він здивав якихось людей, що подібні були до купців, а справді-ж були вони розбійники і злочинці, до яких приєднався він, необачно завівши з ними розмову. Ті люди, побачивши, що він купець, і думаючи, що він везе при собі гроші, порішили при першій нагоді пограбувати його. А для того, щоб у нього не з'явилось жодного підозріння, вони, наче скромні і порядні люди, розмовляли з ним про речі пристойні і чесні, виявляючи себе що-до нього, оскільки вони могли й уміли, ввічливими і покірливими; через це Рінальдо почував себе дуже щасливим, що здивався з ними, бо був він сам, і тільки один слуга його їхав за ним верхи. Так подорожуючи і переходячи, як це часто буває в розмовах, від однієї речі до другої, вони завели розмову про молитви, з якими люди звертаються до бога, і один з розбійників, — а їх було троє, — і каже Рінальдо: „А ти, шановний чоловіче, яку молитву маєш звичку говорити під час подорожів?“ На це Рінальдо одповів: „По правді кажучи, в таких справах я людина недотепна, молитов

знаю мало; живу по-старовинному і рахую, що в двох сольдо двадцять чотири динари. Але-ж у мене є звичка під час подорожи кожного ранку, виїжджаючи з заїзду, прочитати „отче наш“ і „богородицю“ за упокой батька й матери святого Юліяна, а тоді вже молити бога і святого, щоб на наступну ніч вони дали мені добрий ночліг. Часто на моєму віку під час подорожів спобігала мене велика небезпека, але-ж я завжди уникав її і після цього потрапляв на добре місце і добру гостиницю; через це я твердо вірю, що святий Юліян, на честь якого я промовляю ці молитви, виблагав мені цю ласку у бога, і мені здається, що й дорога буде нещаслива, і заночую я негаразд, коли вранці не прочитаю цієї молитви“. На це той, хто запитував його, сказав: „А сьогодні вранці ти читав цю молитву?“ На це Рінальдо одповів: „А певне“. Тоді той, що вже знав, як може повернутися справа, сказав сам собі: „Вона тобі ще здається, бо коли тільки пощастить нам, то ти, здається мені, попадеш на поганий ночліг“. Після того він сказав йому: „Я також багато подорожував і ніколи не говорив тієї молитви, хоч багато дехто, чув я, хвалили її, і ніколи ще не траплялося, щоб я, не зважаючи на те, попав на поганий ночліг, а цього вечора ти, може бути, переконаєшся, хто з нас матиме кращий притулок: чи ти, що прочитав молитву, чи я, що не читав її. Правда, замість неї я вживаю інших молитов: „Dirupisti“, або „Intemerata“, або „De profundis“, молитви, що стають у великій пригоді, як казала моя баба“. Розмовляючи таким чином про різні речі, вони їхали далі, а розбійники вибирали зручний момент і зручне місце, щоб здійснити свій лихий намір. Сталось так, що пізно, по той бік Кагель Гвільельмо, під час переправи через річку, ті три, розміркувавши, що час уже пізній, а місце глухе, кинулися на Рінальдо, пограбували його, залишивши в самій сорочці і пішого, і, від'їжджаючи, сказали йому: „Иди і подивись, чи дасть тобі твій святий Юліян добре пристановище на цю ніч, а наш дасть нам його напевне;“ переправившись через річку, вони геть зникли. Що-ж до слуги Рінальдо, то він, побачивши, що на його пана нападають, нічого не зробив, щоб допомогти йому, бо був боягуз; він повернув

свого коня і гнав його, аж поки прибув пізно до Кастель Гвільельмо, де й заночував, не завдаючи собі клопоту з приводу того, що сталося. Рінальдо, zostавшись у самій сорочці і босий, — а було дуже холодно і йшов великий сніг, — не знав, що йому робити. Бачучи, що вже настала ніч, він, трясучись і клацаючи зубами, почав роздивлятись, чи нема де поблизу якогось захистку, де-б можна було переночувати, щоб не вмерти від холоду. Не побачивши нічого (бо недавно в тій країні була війна, під час якої все було спалено) — він, підбадьорений холодом, побіг в напрямку. Кастель Гвільельмо, не знаючи напевне, чи туди, чи до якогось іншого місця утік його слуга, і гадаючи, що коли він туди добіжить, то господь пошле йому будь-яку допомогу. Але-ж темна ніч спобігла його майже за одну милю від замку, через це він прийшов туди так пізно, що ворота вже були замкнені, мости підняті. Засмучений, невтішний, він оглядався навкруги, де-б знайти місце, щоб принаймні сніг на спину не падав; випадково побачив він дім, що трохи видавався за стіну замка, і порішив підійти до стіни і пробути там до світу. Підійшовши, він побачив під виступом двері, але, на нещастя, двері були замкнені; оповитий смутком і тугою, він назбирав трохи соломи і ліг на ній, не перестаючи нарікати на святого Юліяна, кажучи, що він не того заслужив своєю вірою в нього. Але-ж святий Юліян піклувався про нього і, не гаючись, приготував йому добре пристановище. Жила тоді в Кастель Гвільельмо одна вдова, красуня, яких є мало. Маркіз Аццо любив її дужче, ніж своє власне життя, і утримував її тут для своїх потреб. Зазначена вдова мешкала саме в тому будинкові, під яким Рінальдо вирішив підночувати. Сталося так, що за день перед цим приїхав маркіз, щоб перебути ніч з удовою; він таємно наказав приготувати собі в її хаті купіль і добру вечерю, але-ж, коли все було готове і вдова сиділа й ждала його, до воріт замку прибув посланець і приніс маркізові звістку, одержавши яку маркіз негайно мусів виїхати: через це він послав сказати дамі, щоб вона не ждала його, а сам негайно вирушив у дорогу. Дама, трохи збентежена, не знаючи, що їй робити, вирішила сама сісти в купіль, наготовлену

для маркіза, щоб потім повечеряти і лягти спати; от вона й сіла в купіль. Купіль ця містилась саме коло тих дверей, під якими з другого боку примостився нещасний Рінальдо; сидючи в купелі, дама чула, як він охкав і клацав зубами, немов-би став чаплею. Покликавши служницю, вона їй сказала: „Піди й подивися, хто там за стіною сидить коло порога оцих дверей, хто він такий і що він там робить“. Служниця пішла і, зважаючи на те, що повітря було прозоре, побачила Рінальдо майже голого, в самій тільки сорочці, що сидів на тому місці, про яке було сказано, і тремтів, скільки було в нього сил; вона спитала його, хто він такий. Рінальдо, який так тремтів, що ледве міг вимовляти слова, розказав їй, наскільки міг коротко, хто він, як і через віщо опинився тут, а далі почав жалібно просити її, щоб коли вона може, то не дала-б йому вмерти тут вночі від холоду. Служницю взяв жаль, вона мерщій пішла до своєї пані і все розказала їй. Дама, також відчувши до нього жаль, згадала, що у неї є ключ від цих дверей, через які іноді потай входив до неї маркіз, і сказала; „Піди і стиха відчини йому. Вечеря готова, але нікому буде їсти її, а приміщення у нас теж багато“. Служниця, похваливши даму за її милосердя, пішла, відчинила двері і впустила Рінальдо. Дама, побачивши, що він задубів від холоду, сказала йому: „Лізь мерщій, добрий чоловіче, в оцю купіль, вона ще тепла“. Він, не чекаючи ще на запрошення, охоче зробив це, і коли тепло підбадьорило його, то йому здалося, що він від смерти знову повернувся до життя. Поки він купався, дама звеліла приготувати йому одягу свого покійного чоловіка, що недавно помер. Коли він одягся, то здавалося, що ця одяга наче на нього була пошита, і, чекаючи розпоряджень господині, він почав дякувати богові і святому Юліянові, що визволили його від лихої ночі, якої він сподівався, і привели його в добру гостиницю, як це йому спочатку здалося.

Коли дама трохи спочила, то наказала розпалити великий вогонь в одній із кімнат і, увійшовши до неї, спитала, як почуває себе отой чоловік. Служниця на це відповіла: „Мадонно, він одягся; це красивий мужчина і, здається, гарна, добре вихована людина“.— „Піди-ж,—

сказала дама, — поклич його і скажи йому, щоб він ішов сюди до вогню, де він і повечеряє, бо я знаю, що він не вечеряв“. Рінальдо, увійшовши до покою і побачивши даму, що здалась йому шляхетною, ввічливо привітав її, як-найщиріше подякувавши їй за її добрий вчинок. Побачивши і вислухавши його та перевірівшись в тому, що казала їй служниця, дама (привітливо, весело й просто) прийняла його, посадила по-простому поруч себе коло вогню і розпитала про пригоду, що завела його сюди. Рінальдо розповів їй усе по черзі. Дама вже чула дещо про це, коли слуга Рінальдо прибув до Кастель Гвільельмо, і поняла віри всьому тому, що він їй розказав; у свій черед вона розповіла йому все, що знала про його слугу, і сказала, що наступного ранку йому легко буде розшукати його. Коли налагодили вечерю, Рінальдо, згідно з бажанням господині, після того, коли обоє вони помили руки, сів поруч з нею за стіл. Він був високий на зріст, середнього віку, мав хороше, приємне обличчя і гарні делікатні манери. Вдова, кинувши на нього декілька разів очима, дуже вподобала його, і він став їй у думці, бо сподівання того, що маркіз повинен був прийти і ночувати з нею, розбудило в неї пожадливість (любовне бажання). Отже після вечері, вставши з-за столу, вона запитала поради у своєї служниці, чи не здається їй справедливим те, що вона, після зради маркіза, який посміявся з неї, використає добро, яке доля послала їй? Служниця, зрозумівши бажання своєї пані, як уміла й могла, переконувала її задовольнити його. Після цього дама, повернувшись до вогню, де вона залишила Рінальдо самого, почала дивитись на нього закоханими очима і сказала: „Чого ви так замислились, Рінальдо? Чи не того, що вам не вернути вже коня і якоїсь там пограбованої у вас одежі? Не сумуйте, будьте веселі, бо ви тут як дома; скажу вам навіть більше: коли я бачу вас, у цій одежі, що належала моему покійному чоловікові, то мені здається, що це він, і цього вечора у мене сто разів з'являлось бажання обняти вас і поцілувати; і коли-б я не боялась, що це буде вам не до впадоби, то напевне я так-би й зробила. Рінальдо, почувши ці слова і бачучи, як заблискали очі в дами,

людина не дурна, простяг до неї руки, щоб обняти її, і сказав: „Мадонно, коли я подумаю, що тільки дякуючи вам я маю змогу говорити надалі, що я живий, та коли подумаю, з якого лиха ви мене визволили, то великою невдячністю з мого боку було-б небажання зробити все, що було-б вам приємне; отже задовольніть ваше бажання обняти мене і поцілувати; що-ж до мене, то я обійму і поцілую вас більш ніж охоче“. Після цього потреби в словах більше не було. Дама, що вся палала любовним бажанням, мерщій кинулася йому в обійми; після того, як, жагуче притулившись до нього, вона тисячу разів поцілувала його і стільки-ж одержала поцілунків, вони разом пішли звідтіля до її кімнати, негайно роздяглися, лягли і до ранку багато разів задовольняли своє бажання. Коли-ж стало світати, вони згідно з бажанням дами встали, а щоб про цю справу ніхто не довідався, вона дала йому стареньку одержу і повний гаманець грошей і попросила його нікому нічого про це не говорити; врешті, показавши йому дорогу, якою він повинен був іти, щоб знайти свого слугу, вона випустила його через ті самі двері, через які він увійшов до неї. Коли вже зовсім розвиднилось і замкові ворота були відчинені, він увійшов у Кастель Гвільельмо, наче-б то прибув здалека, і знайшов свого слугу. Коли він переодягся в свою одержу, що була в валізі, і вже хотів сісти на коня свого слуги, то якимсь дивом сталося так, що трьох розбійників, які пограбували його напередодні увечері, арештованих незабаром після того за инший, зроблений ними, злочин, було приведено до замку; вони у всьому призналися, і йому повернуто було коня, одержу і гроші. І от він нічого не втеряв, окрім пари підвязок, про які грабійники не знали, де їх поділи. Через це Рінальдо, подякувавши богові і святому Юліянові, сів на коня і живий та здоровий повернувся додому; а три розбійники пішли на другий день бити вітер п'ятами“.

НОВЕЛА ТРЕТЯ.

Три юнаки, необачно розвіявши своє добро, зубожіли; їх небіж, повертаючись у розпачі додому, знайомиться в дорозі з абатом і виявляє, що це дочка англійського короля, яка йде за нього заміж, а він, сплативши дядькам усі їх збитки, повертає їх до добробуту.

Пригоди Рінальдо д'Асті дами вислухали зі здивуванням, похвалили його побожність і віддали хвалу богові і святому Юліянові за те, що в час найбільшої скрути вони допомогли йому. І хоч говорили про це потихеньку, але-ж вони не вважали за нерозумну ту жінку, що вміла скористуватися добром, яке бог послав. У той час, коли вони сміючись вели розмову про ту приемну ніч, що перебула вона, Пампінея, яка сиділа поруч з Філострато, бачучи, що наступає її черга розказувати, стала обмірковувати, що їй говорити; і зараз-же, як тільки одержала наказ королеви, весело й рішуче почала так:

„Достойні дами! Що більше говорять про вчинки фортуни, то більше зостається розповісти про них, коли тільки уважно придивляться до всього. І цьому ніхто не повинен дивуватись, коли тільки розумно розміркує, що все те, що ми по нерозумінню нашому вважаємо за своє, перебуває в її руках, і що таким чином вона за своїми таємними постановами раз-у-раз передає все з одних рук до других порядком нам невідомим. Хоч це явно і на всьому справджується кожного дня і вже доведено було це в деяких попередніх новелах, але все-ж, коли королеві забажалося, щоб про це говорили, я прилучу до раніше розказаних, може бути і не без деякої користі для слухачів, і свою новелу, яка, гадаю, вам сподобається.

Був колись у нашому місті шляхетний чоловік, на наймення месер Тедальдо; який належав, як гадає дехто, до роду Ламберті; хоч дехто запевняє, що він був з роду Аголанті, базуючись, очевидно, на тому, що сини його мали ту саму професію, що мали і тепер мають Аголанті. Але-ж, залишивши питання про те, до якого з двох родів він належав, скажу, що в свій час Тедальдо був дуже багатою людиною і що у нього було три сини: першого звали Ламберто, другого—Тедальдо і третього—Аголанте, — всі троє вродливі і приемні молоді люди. Найстаршому

синові не було ще й 18-ти років, коли месер Тедальдо помер, залишивши синам, як своїм законним спадкоємцям, все своє рухоме й нерухоме майно. Ставши багатими людьми з грошима і маєтностями, вони почали без усякого впину й розуму марнотратити, керуючись виключно своїми бажаннями: держали багато слуг, багато дорогих коней, собак і птиці, жили відкрито, витрачались на подарунки й турніри; любили не тільки все те, що личить шляхетним людям, але й все, що їм, як молодим людям, могло заманутись. Таке життя не довго тяглося, бо гроші, які залишилися від батька, були витрачені; самих тільки прибутків на їх звичайні витрати вже не вистачало, тоді вони почали продавати й заставляти свої маєтки. Продаючи сьогодні одно, а завтра друге, вони й не помітили, що позбавилися майже всього добра, і тільки вбожество відкрило їм очі, які багатство держало заплуцтеними. Через це Ламберто, покликавши одного дня обох братів, сказав їм, яке було почесне становище їх батька і яке становище їхнє; яке було його багатство і до якого убожества дійшли вони через безглузде марнотратство. І він переконав їх як-найкраще продати ті невеликі рештки, що залишилися в них, і разом з ними виїхати геть, поки не виявилось перед всіма їхнє убожество; так вони й зробили. Не попрощавшись ні з ким, без усяких церемоній вони залишили Флоренцію і, не спиняючись ніде, поїхали до Англії. Тут найняли вони в Лондоні невеликий дімок і, обмеживши свої видатки, завзято взялися за лихварство, і так фортуна сприяла їм в цьому, що протягом небагатьох років вони зібрали величезні кошти. Отже, повернувшись до Флоренції, вони один по одному викупили більшу частину своїх маєтків, а крім того купили ще й нові маєтки і поодружувались; не припиняючи своїх справ в Англії, вони послали туди завідувати ними свого небожа, на наймення Алессандро, а самі всі трое залишились у Флоренції, забувши, до чого призвело їх колись марнотратство. Не зважаючи на те, що мали сем'ї, вони сіяли грошима гірше, ніж колись, в той-же час користуючись у всіх купців кредитом на значні суми. Покривати ці витрати протягом декількох років допомагали їм ті суми, що

надсилав Алессандро, який віддавав гроші на баринші баронам під заставу їхніх замків і інших прибутків, і це дало йому великий зиск.

У той час, коли три брати жили так широко, позичаючи гроші тоді, коли їх не вистачало, і покладаючи тверду надію на Англію, сталося так, що несподівано для всіх в Англії розпочалася війна між королем і його сином; весь острів поділився на партії, хто стояв за одного, а хто за другого. Через це всі баронські замки від Алессандро було відібрано, а інших прибутків, що могли-б його забезпечити, не було. Сподіваючись з дня на день, що батько з сином помиряться і що йому повернуть усе — і капітал і відсотки, Алессандро не залишав острова, а тим часом брати жили у Флоренції, ані трохи не зменшуючи своїх величезних витрат, і щодень позичали все більше. Минуло кілька років, а надії на мир не справжувались, і три брати не тільки що втратили кредит, але-ж несподівано їх було арештовано, бо кредитори вимагали, щоб їх задовольнили. Майтки братів було продано за борги, а за недоплат вони залишилися в тюрмі; їх жінки й малі діти вирушили в убогому візку на села, хто сюди, хто туди, не знаючи, чого їм сподіватись, крім віковичних злиднів.

Алессандро, що багато років сподівався в Англії миру, бачучи, що його немає і що залишатися йому тут дарма та й небезпечно, вирішив повернутись до Італії, і от самотою він вирушив в дорогу. Від'їжджаючи з Брюгге⁴⁾, він випадково побачив бенедиктинського абата, що теж виїздив звіттіля в супроводі багатьох ченців і слуг і з великою валкою попереду. За абатом їхали два старі лицарі, королеві родичі, до яких Алессандро і приєднався, як до своїх знайомих, що охоче прийняли його до гурту. Ідучи з ними, він увічливо запитав їх, що то за ченці їдуть спереду з такою кількістю слуг і куди вони їдуть. На це один з лицарів відповів: „Той, що їде спереду, наш молодий родич; його недавно вибрано на абата одного з найбільших абатств в Англії, але в зв'язку з тим, що він молодший, ніж то законом дозволено для такого звання, то ми їдемо з ним прохати святого отця, щоб він зробив для нього виняток

що-до його віку і затвердив його в цьому сані; але-ж про це не треба говорити нікому“.

У дорозі новий абат їхав то попереду валки, то позаду, як це раз-у-раз роблять сеньйори під час подорожів; от він і побачив коло себе Алессандро, дуже молодого, гарного з виду і з такими приємними манерами, які тільки можна уявити собі. З першого-ж погляду він надзвичайно сподобався абатові, який покликав його до себе, почав розмовляти і розпитувати, хто він такий, звідки і куди їде. Алессандро одверто розповів йому про своє становище і, задовольнивши таким чином його прохання, запропонував себе по мірі своїх сил до його послуг. Абат, почувши його прекрасні, розумні розмови, придивившись до його манер, прийшов до висновку, що Алессандро, не зважаючи на його нешляхетне ремесло, людина шляхетна; після цього абат ще дужче запалав спочуттям до нього. Повний такого спочуття, він по-товариському втішав його, кажучи, що йому не треба губити надії, бо його, як людину достойну, господь підніме знову на те саме місце, звідкіля зіпхнула його доля, та ще й вище. Дізнавшись про те, що він їде до Тоскани, абат попросив його бути ласкавим і їхати з ним у компанії, бо він їде туди-ж. Алессандро подякував абатові за його добрі слова й додав, що він завжди буде готовий виконати кожний його наказ. Отже в той час, коли абат подорожував таким чином з Алессандро і постійне перебування з ним викликало в його серці нові почуття, сталося так, що через кілька днів прибули вони в одне село, не дуже багате гостиницями. Коли абат висловив своє бажання спинитися тут, Алессандро влаштував його в домі одного господаря, що був у нього довгий час за слугу, наказавши йому приготувати найкращу кімнату в домі. Ставши таким чином наче-б то сенешалем абатовим, Алессандро, як людина дуже практична, розмістив на селі всіх його прислужників, кого тут, кого там, як було можливо. Після того, як абат повечеряв і всі пішли спати, бо вже настала ніч, Алессандро попросив господаря дому показати, де-б і він міг лягти спати. На це господар йому відповів: „Далебі, не знаю. Ти-ж бачиш, що скрізь повно, от і я сам і вся моя сем'я мусимо спати

на підлозі. Правда, в кімнаті абата є закуток, я можу повести тебе туди й постелемо якусь постіль; коли хочеш, то там можеш проспати ніч". На це Алессандро сказав: „Як-же я можу лягти в кімнаті абатовій? Ти-ж знаєш, що через тісноту в ній ніхто з абатових ченців не міг лягти там. Коли-б я знав, що там єсть якесь місце, то я положив-би там спати ченців, а сам ліг-би там, де вони тепер сплять". На це господар сказав: „Діло зроблено, і коли хочеш, то можеш улаштуватися там як-найкраще в світі: абат спить, ліжко його закрите запонами, я тихенько принесу тобі маленький пуховичок, і спи собі". Бачучи, що все це можна зробити, ані трохи не потурбувавши абата, Алессандро погодився і влаштувався там яко мога тихше.

Абат, який ще не спав, а навпаки, був охоплений своїми новими бажаннями, чув, про віщо розмовляли господар з Алессандро, і бачив, де той ліг спати. Дуже задоволений цим, він говорив сам собі: „Господь послав добру нагоду для моїх бажань. Коли я не використаю цього, то можливо, що такого випадку більше не діждусь". Твердо порішивши використати обставини, абат, коли йому здалось, що в гостиниці все заспокоїлось, тихим голосом покликав Алессандро і запропонував йому лягти поруч з собою; той спочатку довго одмовлявся, а потім роздягся і ліг поруч з ним. Абат, положивши йому руку на груди, почав ніжно гладити його, зовсім так, як це роблять закохані дівчата з своїми милими. Алессандро дуже здивувало це, і він почав запідозрювати, що на отаке милування абата підштовхнула нечиста любов. Абат зараз-же довідався про ці підозріння, чи догадавшись сам, чи помітивши їх з якогось руху Алессандро. Усміхнувшись і раптом скинувши сорочку, що була на ньому, абат схопив Алессандрову руку, положив її собі на груди і сказав: „Алессандро, облиш свої погані думки, помацай отут і довідайся, що я хороню". Положивши руку на груді абата, Алессандро відчув під рукою дві жіночі груді, круглі, тверді і ніжні, наче з слонової кости. Зробивши таке відкриття і догадавшись, що це жінка, Алессандро не чекав дальшого запрошення; він обняв її і хотів уже поцілувати, але-ж вона сказала йому: „Раніш,

ніж підступити до мене ближче, послухай, що я хочу сказати тобі. Як ти бачиш, я жінка, а не чоловік, виїхавши з дому незайманою дівчиною, я їхала до папи, щоб він віддав мене заміж; на твоє щастя, чи на моє нещастя, коли я побачила тебе того дня, то спалахнула до тебе таким коханням, якого не відчувала ще ні одна жінка, і через те я вирішила взяти тебе за чоловіка раніш, ніж когось іншого. Коли ти не хочеш мати мене за жінку, то негайно залиши мене й іди собі на свою постіль. Алессандро, хоча й не знав, хто вона, але-ж, маючи на увазі те товариство (почет), в якому вона їхала, вважав її за шляхетну й багату, а до того бачив, що вона красуня—через це, не довго думаючи, він одповів, що коли їй це до вподоби, то йому все це дуже приємно. Тоді, сівши на постелі перед іконою, на якій змальовано було образ нашого господа, вона наділа йому на палець перстень і звеліла заручитися з собою. Після цього, обнявшись, вони, на велику радість обох їх, мали насолоду аж до кінця ночі. Умовившись що-до дальнішої їх поведінки, Алессандро встав, вийшов з кімнати тим самим шляхом, яким і увійшов, так що ніхто й не знав, де він пробув ніч; безмежно веселий, він знову вирядився в дорогу з абатом і його почетом і через декілька днів прибув до Риму.

Пробувши тут деякий час, абат з двома лицарями і Алессандро прямо з'явилися до папи і після відповідних привітань, абат почав так говорити: „Святий отче, ви краще, ніж хто інший, повинні знати, що кожний, хто бажає жити добре і чесно, повинен по змозі уникати всякого приводу, що зміг-би примусити його жити инакше. От і я, бажаючи жити чесно і щоб цілком все це виконати, нишком втекла в одежі, яку ви на мені бачите, зі значною частиною дорогоцінностей англійського короля, мого батька (який хотів одружити мене, молоду, як бачите, з старим королем шотландським), і вирядилась у дорогу, щоб прибути сюди, де-б ваша святість віддала мене заміж. А тікати примусила мене не стільки старість шотландського короля, скільки страх того, що коли-б я вийшла за нього, то через мої молоді літа могла-б вчинити щось не відповідне божим законам і честі

королівської крові мого батька. Коли, отак вирішивши, я вирядилась сюди, то думаю, що господь, який один тільки справді знає, що кому потрібно, гадаю, з свого милосердя, поставив перед мої очі того, кого угодно йому було зробити моїм чоловіком: то був оцей юнак (вказала вона на Алессандро), якого ви бачите біля мене; манери і мужність його заслуговують найбільш шляхетної дами, хоч може шляхетність його крові не така славна, як крові королівської. Отже його я вибрала, його я хочу мати за чоловіка і не буду ніколи мати когось іншого, як-би не думав про це мій батько чи хтось інший. Цим власне знищується головна причина моєї подорожі, але мені бажано було довести до кінця цю подорож для того, щоб побувати в святих місцях, яких так багато в цьому місті і які так шанують всі, і щоб, одвідавши вашу святість, відкрити перед вами наш шлюб, замкнений між мною і Алессандро тільки перед богом, а таким чином і перед іншими людьми. Через це я уклінно благаю вас прийняти прихильно, що приємне богові і мені, і дати нам своє благословення, бо з ним ми будемо певніші, що наш шлюб буде угодний тому, чийм намісником ви є, і що ми зможемо жити і вмерти вкупі на славу богові і вам“.

Дуже здивувався Алессандро, довідавшись, що його дружина — дочка англійського короля, і потай охоплений великою радістю, але ще дужче здивувалися обидва лицарі і так розгнівалися, що коли-б вона була в іншому місці, а не перед папою, то вони вчинили-б образу Алессандрові, а може бути, що й самій дамі. З свого боку дуже здивувався і папа і вбранням дами, і її вибором, але-ж розуміючи, що справи назад не вернути, він побажав задовольнити її прохання. Спочатку заспокоївши лицарів, що були дуже розгнівані, і налагодивши з боку їх добре ставлення до дами та до Алессандро, він розпорядився, що треба було зробити. Коли настав день, що призначив його папа, то в присутності всіх кардиналів і багатьох інших шляхетних людей, що прибули за його запрошенням на влаштоване урочисте свято, він звелів покликати даму, одягнуту по-королівському, яка здалася всім такою вродливою і принадною, що всі її по правді вихваляли.

Алессандро з'явився також розкішно вдягнутий; своїми манерами й одягом він швидше нагадував королевича, аніж того молодого лихваря, і два лицарі виявляли до нього велику пошану. Тут папа звелів звершити наново шлюбний обряд, а після весілля, прекрасного і пишного, відпустив їх з своїм благословенням. З бажання Алессандро, а також і дами, вони, вирушивши з Риму, поїхали до Флоренції, куди вже дійшла чутка про них. Флорентійці прийняли їх з великою шанобою, а дама звеліла випустити трьох братів, розпорядившись заплатити за них усім, а їм самим і їх жінкам відновила права на їх майно. Всі вихваляли за це Алессандро, і він з дружиною виїхав з Флоренції, взявши з собою Аголанте, а коли вони прибули до Парижу, то їх з великою пошаною прийняв король. Після цього обидва лицарі відрядились до Англії і так вплинули на короля, що він вернув їм свою ласку і урочисто прийняв дочку і свого зятя, якого незабаром з великою пишністю посвятив у лицарі, давши йому Корнуельське графство. А він виявив себе таким хоробрим і так зумів повести справу, що помирих сина з батьком, зробивши цим велике добро острову, а собі придбав любов і прихильність усього населення. Аголанте цілком повернули все, що були йому винні, і він повернувся до Флоренції великим багатирем після того, як Алессандро наставив його лицарем. Граф і його дружина жили в славі і, як каже дехто, він почасти своїм розумом і відвагою, а почасти за допомогою тестя завоював потім Шотландію, і його вінчали на царство“.

НОВЕЛА ЧЕТВЕРТА.

Ландольфо Руффоло зубожівши йде в корсари; генуезці беруть його в полон, він перебуває катастрофу на морі, врятовується в скрині, повній найкоштовніших самоцвітів, знаходить притулок у одної дами на Корфу й повертається додому заможною людиною.

Лауретта, що сиділа біля Пампінеї, бачучи, що остання дійшла урочистого кінця своєї новели, не чекала окремого запрошення, а почала говорити так:

„Найпрекрасніші дами, на мою думку, ні на чому не можна так побачити діяння фортуни, як на людині, що

піднеслася з великого убожества до царського стану, як це сталося в новелі Пампінеї з її Алессандро. Через те, що кожному з нас, хто надалі буде розповідати на призначений сюжет, доведеться держатися в певних межах, я не посоромлюсь розповісти вам новелу, яка хоч і має в собі ще більші нещастя, але-ж закінчується не так блискуче. Я добре розумію, що маючи на увазі закінчення новели, ви з меншою увагою будете слухати її; але-ж через те, що я не можу дати чогось ліпшого, — нехай мені вибачать.

Морський берег від Реджіо до Гаети вважають за найкращу частину Італії; там, дуже близько від Салерно, є висока смуга, що панує над морем, яку населення зве Амальфійським берегом. Вона вкрита невеликими містечками з садками і струмочками, повна багатих людей, що провадять торгівлю з більшим успіхом, ніж хто инший. Між згаданими містечками є одно, що зветься Равелло, в якому й тепер ще є заможні люди, а колись жив надзвичайно багатий чоловік, на наймення Ландольфо Руффоло; те багатство, що він мав, не задовольняло його, і він, намагаючись збільшити його вдвоє, мало не загубив разом з багатством і самого себе. Отже цей чоловік, зробивши, як це звичайно роблять купці, відповідні розрахунки, купив величезне судно і, навантаживши його на власні гроші різним крамом, поїхав на ньому до Кіпру. Тут він здивав багато инших суден, що прибули сюди з таким самим крамом, який привіз і він; через це він змушений був не тільки що дешево продати привезений крам, а мав віддавати його мало не задарма, коли-б захотів продати його, а це довело його майже до повної руйнації. Дуже засмучений через отакі обставини, не знаючи, що робити, і бачучи, що в недовгий час він з багатой людини став майже бідаком, задумав або вмерти, або грабунками поповнити свої збитки, щоб не вернутися старцем додому, звідкіля він виїхав багатцем. Знайшовши покупця на своє велике судно, на одержані за нього гроші, а також за гроші, вторговані за проданий крам, він купив невелике корсарське судно, добре озброїв його, навантажив на нього все потрібне для такого діла і почав забирати собі чуже добро, особливо турецьке. В цій справі

доля була до нього прихильніша, ніж у справі торговельній. За рік, може, він пограбував і захопив стільки турецьких кораблів, що, як виявилось, він не тільки повернув усе, втеряне в торгівлі, але-ж більше ніж подвоїв своє майно. Через це, заспокоївши своє горе від першої втрати і зрозумівши, що він досить багатий і нема рації ризикувати вдруге, він вирішив, що досить для нього й того, що він має, і зайво буде ганятись за ще більшим. Таким способом він вирішив повернутись з своїми здобутками додому, але-ж, боючись усяких небезпек комерції, він не подбав про те, щоб обернути частину своїх грошей в крам, або в якісь цінності, і на тому-ж судні, на якому їх здобув, пішов на веслах додому.

Коли він був уже в Архіпелазі і ввечері піднявся сірокко⁵⁾, який, крім того, що віяв йому напроти, дуже ще хвилював море, а цього маленьке його судно не змогло-б видержати, то він зайшов у захисну від вітру затоку, яку утворив невеличкий островець, і гадав дочекатися тут сприятливішого вітру. Незабаром після того в ту саму затоку з великими труднощами увійшли, ховаючись від того, від чого сховався і Ландольфо, двоє великих генуезьких вантажних суден, що йшли з Костянтинополя. Люди, що були на них, побачивши судно, заступили йому вихід, довідавшись, хто хазяїн судна, про якого ходили чутки, що він надзвичайно багатий, і будучи з природи людьми охочими до грошей і грабіжництва,— вони порішили заволодіти судном. Висадивши на берег частину своїх людей з арбалетами⁶⁾ в руках і добре озброєних, вони поставили їх у такому місці, що ніхто не міг зійти з судна, коли він не хотів, щоб його застрілили. Самі-ж вони, підпливши на човнах і користуючись течією моря, підплили до невеликого Ландольфового судна і без великих труднощів, протягом недовгого часу, заволоділи всім екіпажем, не втративши при цьому ні одного чоловіка. Ландольфо перевели вони на одно з своїх суден, а його судно пограбували й затопили, зоставивши Ландольфо в якомусь лахмітті.

На другий день, коли вітер перемінився, вантажні судна, піднявши вітрила, пішли на захід, і увесь той день пливли щасливо, але-ж надвечір знялася буря, яка,

збурюючи величезні хвилі, відбила один корабель від другого. Вітер був такий великий, що корабля, на якому був нещасний Ландольфо, погнав він прямо на острів Кефалонію і вдарив його об скелю так, що він розколовся і розбився в тріски, наче шматок скла об стіну. По морю попливли скрині, дошки, крам, як це звичайно буває при таких подіях, і хоч ніч була надзвичайно темна, а море дуже хвилювалось, нещасні люди, хто умів плавати, кинулися в воду і стали чіплятися за те, на що випадково натрапляли. Між ними був і сердешний Ландольфо, що за день перед тим декілька разів кликав до себе смерть, бо волів краще вмерти, ніж вернутися додому таким старцем, яким він став. Але-ж, побачивши смерть коло себе, він вжахнувся, і так само, як і інші, вхопився за першу дошку, що попалась йому під руки, сподіваючись, що бог не захоче його втопити і пошле йому якусь поміч, щоб врятувати його. Він сів на дошку верхи і продержався на ній аж до ранку в той час, як море й вітер кидали його сюди й туди. Коли розвиднилося і він роздивився навкруги, то нічого не побачив, крім хмар, моря і скрині, що плавала на морських хвилях, іноді наближаючись до нього. Тоді його взяв жах, бо він боявся, що скриня вдарить його і потопить. Кожного разу, коли скриня наближалась до нього, він оскільки міг відпихав її рукою, хоч і мало було у нього сили. Тим часом сталося так, що рванув вітер, і хвиля так сильно вдарила скриню, а скриня ту дошку, на якій сидів Ландольфо, що дошка перекинулась, а Ландольфо пішов під воду. Виринувши з води, він почав плавати, швидше за допомогою страху, ніж сили, і помітив, що дошка далеко від нього; тому, боячись, що він не зможе дістатися до неї, він приплив до скрині, що була поблизу, ліг животом на її віко і почав регулювати руками, щоб удержати її в певному стані. Гойдаючись таким чином на морських хвилях, нічого не маючи їсти, але маючи пиття більше ніж-би він хотів, Ландольфо проплавав отак увесь той день і наступну ніч, не знаючи, де він, і не бачучи нічого, крім моря. На другий день, чи то з божої ласки, чи то волею вітру, він, що обернувся майже в губку і міцно держався обома руками за краї скрині, — як то, можна бачити, роблять

всі ті, що тонуть, хапаючись за кожну річ, — прибився до берега острова Корфу, де випадково вбога жінка мила і чистила піском свій посуд. Коли вона вгледіла оцю безформну масу, що наближалася до берега, то, перелякавшись, закричала і кинулася тікати. Ландольфо не міг говорити і не бачив нічого, а через це нічого й не сказав їй; але-ж, коли хвилі пригнали його до берега, жінка розпізнала, що це скриня, а роздивившись уважніше, побачила насамперед розкинуті на скрині руки, потім обличчя потерпілого, а тоді зрозуміла, що це таке було. Через це вона, маючи жалість, вбрела в море, що вже втихомирилося, і, схопивши Ландольфо за волосся, витягла його разом з скринєю на берег. З великими труднощами відірвала вона від скрині його руки, навантажила скриню на голову своєї молоді дочки, що була разом з нею, а Ландольфо, наче малу дитину, понесла до своєї халупки, посадила його в гарячий купіль і доти терла його й мила гарячою водою, аж поки втрачене тепло, а почасти і втрачені сили повернулися до нього. Коли їй здалося, що цей момент уже настав, вона витягла його з купели, підбадьорила його добрим вином і варенням. Далі вона доглядала його, як могла краще, аж поки сили його повернулися, і він став розуміти, де він. Після цього добра жінка вважали за свій обов'язок віддати йому його скриню, яку вона врятувала, і сказати йому, щоб надалі він сам піклувався про себе; так вона й зробила. Ландольфо, який нічого не пам'ятав про скриню, все-ж узяв її, коли добра жінка принесла її; він гадав, що скриня не може бути такою малоцінною, щоб нею не можна було оплатити декілька днів існування. Коли-ж він помітив, що вона досить легка, то надії його дуже зменшилися. Все таки, коли доброї жінки не було вдома, він відчинив скриню, щоб подивитися, що в ній, і побачив велику кількість дорогоцінних каменів, оброблених і необроблених, на яких він такий знався. Побачивши їх і зрозумівши, що вони мають дуже велику цінність, — він подякував богові, що не схотів залишити його, і втішився зовсім. Але-ж, бувши людиною, яку протягом недовгого часу двічі спіткала лиха доля, він, щоб не трапилось цього втретє, розміркував, що йому треба бути дуже обережним,

щоб довести це багатство додому; через це він загорнув його, як умів, у якесь лахміття і сказав добрій жінці, що скриня йому не потрібна і вона, коли хоче, нехай візьме її собі, а йому дасть мішка. Добра жінка охоче зробила це, а він, подякувавши їй, як міг за її послугу, з мішком на плечах пішов собі, сів на човен і поїхав до Бріндізі. Звідділя, не віддаляючись від берега, він дійшов до Трані, де зустрів декількох своїх компатріотів, що торгували сукном. Вони ради бога одягли його в свою одержу, після того, коли він розповів їм про свої пригоди, окрім випадку з скринєю; крім того, вони дали йому коня і провідників до Равелло, куди, як він казав, йому треба вернутись. В Равелло він врешті почув себе в безпечності і, подякувавши богові, що привів його сюди, розв'язав мішок, розглянув уважно, чого він не робив раніше, свої самоцвіти і побачив, що у нього їх стільки і такої якості, що коли продати їх за правдиву або навіть і за малу ціну, то він буде в два рази багатіший, ніж був під час від'їзду. Коли, скористувавшись з нагоди, він збув свої самоцвіти, то послав значну суму грошей до Корфу в нагороду за послугу тій добрій жінці, що витягла його з води; те саме зробив він і для тих, що одягли його в Трані; решту він залишив собі і, не бажаючи більше торгувати, прожив щасливо до кінця свого життя“.

НОВЕЛА П'ЯТА.

Андреуччо з Перуджії, прибувши до Неаполю, щоб купити коні, за одну ніч наражається на три небезпеки й, урятувавшись від них усіх, вертається додому з рубіном.

„Каміння, що їх знайшов Ландольфо, — почала Ф'ямметта, до якої дійшла черга оповідати, — відновили в моїй пам'яті новелу, в якій не менше небезпек, ніж у новелі Лауретти, але-ж відрізняється вона тим, що в попередній новелі небезпеки траплялися людині протягом декількох років, а в цій протягом однієї ночі, як це ви зараз почувете.

Жив, як чула я, в Перуджії молодий чоловік, на наймення Андреуччо ді П'етро; гендлював він кіньми. Довідавшись, що в Неаполі коні дешеві, він, до того часу

ніколи не виїжджавши, положив у гаман п'ятьсот золотих флоринів і вирушив туди з іншими купцями. Прибувши до Неаполю у неділю надвечір і розпитавши про все господаря отелю, він другого дня вранці пішов на ярмарок, де побачив багато коней, які в більшості сподобались йому. Багатьох коней він приторговував, але-ж ні разу не міг зійтися в ціні, і от, щоб показати, що він справжній покупець, він багато разів, як людина малодосвідчена й необережна, витягав свій гаман з флоринами на показ усім, що приходили і відходили. В один з тих моментів, коли він показував свій гаман, сталося так, що одна молода сициліянка, дуже гарна, але готова прислужитись кожному за невелику ціну, пройшла повз нього так, що він її не бачив, а вона вгледіла його гаман; пройшла і сказала сама собі: „Хто-б жив краще за мене, коли-б ці гроші були мої?“ І вона пішла собі далі. Була з цією дівчиною одна стара жінка, також сициліянка; коли вона побачила Андреуччо, то, залишивши дівчину, підбігла до нього і ніжно його поцілувала. Коли дівчина помітила це, то нічого не кажучи, одійшла на бік і стала ждати бабу. Андреуччо, оглянувшись одразу, впізнав бабу і радісно привітався до неї; пообіцявши йому зайти в гостиницю і не розводячи довгих балачок, баба пішла, а Андреуччо знову став торгуватись, але ж того ранку нічого не купив. Молода дівчина, спочатку помітивши гаман Андреуччо, а потім його зустріч з бабою, бажаючи знайти спосіб заволодіти або всіма його грошима, або хоч частиною їх, почала обережно розпитувати стару, хто цей молодий чоловік і звідкіля він прибув, що він тут робить і як вона з ним познайомилася. Та познайомила її з усім, що торкалося Андреуччо так докладно, наче Андреуччо розповів сам про себе, бо вона довго жила в Сицилії в його батька, а потім і в Перуджії. Вона також розказала їй, де він живе і чого прибув сюди. Довідавшись гаразд про його родичів, про нього самого і про наймення його батьків, зрадлива дівчина хитро побудувала на цьому свій розрахунок — задовольнити свої бажання. Повернувшись додому вона дала старій роботу на цілий день, щоб не дати їй змоги піти до Андреуччо. Далі вона покликала молоду служницю, яку гаразд привчила до такого

роду послуг, і, коли звечеріло, послала її до гостиниці, де спинився Андреуччо. Прийшовши туди, служниця випадково побачила його самого коло дверей і спитала у нього про нього самого. Коли вона почула відповідь, що він і є той самий, до кого вона має діло, то вона відвела його на бік і сказала: „Месере, одна шляхетна дама цього міста бажала-б поговорити з вами, коли на це буде ваша воля“. Слухаючи її, Андреуччо, який уважав себе за вродливого парубка, подумав, що ця дама закохана в нього, немов-би в Неаполі не було, крім нього, гарного юнака, і поспішив одповісти, що готовий, запитавши, коли й де та дама бажає побачитись з ним. На це служниця відповіла: „Месере, коли ви побажаєте прийти, то вона буде сподіватись вас у себе“. Андреуччо, не попередивши про це нікого в гостиниці, зразу-ж сказав їй: „Добре, так іди-ж ти вперед, а я піду за тобою“.

І от молода служниця повела його до своєї господині, що мешкала на вулиці, яка мала назву Мальпертуджо; вже сама назва показувала, оскільки пристойною була ця вулиця. Але-ж нічого він про те не знав і нічого лихого не запідозрював. Андреуччо, гадаючи, що він іде в найпристойніше місце до милої дами, без усякого вагання увійшов у дім, куди вела його служниця; і коли він зійшов по сходах, то служниця, гукнувши свою пані, сказала: „Ось Андреуччо“. Тоді він побачив її вгорі сходів, куди вона вийшла й виглядала його. Вона була ще дуже молода, висока, з вродливим обличчям, прикрашена і вбрана дуже пристойно. Коли вона помітила Андреуччо, то зійшла на трое східців униз з розкритими обіймами, оповила руками його шию і так залишилась на деякий час, не кажучи ні слова, наче-б то їй заваджала надмірна ніжність. Далі, залившись сльозами, вона поцілувала його в чоло і зворушливим голосом сказала: „О, мій Андреуччо, милости просимо!“ Здивований такими ніжними ласками і зовсім отетерілий від них, він одповів: „Мадонно, здорові були!“ Тоді, взявши його за руку, вона повела його на гору в свою залю, а звідтіля, не кажучи йому ні слова, до своєї кімнати, що пахла розами, фльор-д'оранжем і іншими ароматами. Тут він побачив прекрасну постіль з завісою, численну кількість суконь, що за

тутешнім звичаєм висіли на вішалках, і багато иншого одягу, коштовного і гарного. Бувши людиною недосвідченою, він, бачучи всі оці речі, твердо вірив, що має справу принаймні з якоюсь великою панією.

Після того, як вони сіли вкупі на ослончику, що стояв коло ліжка, дама почала так говорити: „Андреуччо, я певна, що тебе дивують і оті пестоші, які я тобі даю, і мої сльози, бо ти мене не знаєш, а може бути ніколи про мене й не чув, але-ж ти почувеш зараз про одну річ, яка ще дужче здивує тебе, а саме, що я тобі сестра. І я можу тобі сказати, через те що господь виявив до мене таку ласку, що я до своєї смерти побачила одного з моїх братів — як я бажаю побачити всіх братів — я помру тепер задоволена. І коли ти нічого не чув про це, то я розкажу тобі. П'єтро, мій і твій батько, гадаю, що ти міг це знати, довгий час жив у Палермо, де за добрість та за гарну поведінку його любили та й тепер люблять всі ті, що його знають. Але-ж між усіма, що любили його, моя мати, дама шляхетна і тоді вдова, любила його дужче, ніж хто инший, так що, облишивши страх перед батьком і братами, а також побоювання за свою честь, вона віддалася йому і в наслідок цього народилася я, — ти бачиш яка. Потім П'єтро був змушений через усякі обставини залишити Палермо і, повернувшись до Перуджії, залишив і мене ще дівчинкою з моєю матір'ю і ніколи, наскільки мені відомо, він не згадував уже ні про мене, ні про неї. Коли-б він не був мені батьком, я-б дуже нарікала на нього, не згадуючи про ту любов, яку він повинен-би мати до мене, як до своєї дочки, прижитої не з служницею або негідною жінкою, за ту невдячність, яку він виявив до моєї матери, що віддала йому все своє добро і саму себе, не знаючи навіть, хто він такий, і керуючись виключно тільки вірною любов'ю до нього. Але для чого це говорити?.. На лихі вчинки, що їх давно вже зроблено, легше нарікати, ніж виправити їх; отже сталося так. Зовсім малою він залишив мене в Палермо, а коли я виросла і стала майже такою, як ти мене бачиш, то моя мати, жінка багата, віддала мене заміж за чоловіка з Джірдженті — людину гарну і доброго роду, що з любови до моєї матери і до мене

переїхав жити до Палермо. Там, бувши завзятим гвельфом⁷⁾, він встановив якісь звязки з нашим королем Карлом, про що, перше ніж ці звязки мали якісь наслідки, довідався король Федеріго і це примусило нас тікати з Сицилії в той час, коли я сподівалася стати найвидатнішою дамою, які тільки були на острові. Отже, забравши ті крихти, що могли взяти,—кажу крихти в порівнянні з тим, що ми перед тим мали,—залишивши маєтності і палаци, ми прибули до цього міста, де й знайшли короля Карла, такого вдячного нам, що він нагородив нас почасти за ті збитки, які ми мали з-заради нього. Він дав нам маєтки і палаци і завжди дає моему чоловікові, а твоєму зятеві, постійну пенсію; ти це ще побачиш. Таким чином я перебуваю в Неаполі, де, дякуючи богів, а не тобі, мій милий брате, я змогла тебе побачити“. Так сказавши, вона знов обняла його і, проливаючи ніжні сльози, знов поцілувала його в чоло.

Коли Андреуччо вислухав цю байку так дотепно і натурально розказану, причому в оповідальниці ні одне слово не зав'язало в зубах, ні одного разу язик її не схибив; коли він згадав, що його батько й справді жив у Палермо, та взяв на увагу звичку юнаків віддаватись замолоду кохання, бачучи ніжні сльози і скромні обійми та поцілунки, він прийняв усе, що вона йому розповіла, більш ніж за правду, і коли вона замовкла, він одповів: „Мадонно, вам не повинно бути несподіване те, що я здивований тим, що сталося; бо й справді мій батько ніколи не говорив ні про вашу матір, ні про вас, а хоч може й говорив, то до мого відому це не дійшло; і от, через те що я нічого не знав про вас, так наче вас і на світі не було, тим приємніше мені знайти в вашій особі сестру, тоді, коли я отут такий самотний і зовсім цього не сподівався. Правду кажучи, я не знаю такої високої особи, якій ви не були-б дорогою, а не то що мені, дрібному гендлярєві. Але поясніть мені, будьте ласкаві, як це ви дізналися, що я тут?“ На це вона одповіла йому: „Сьогодні вранці мені розповіла про це одна вбога жінка, що часто приходить до мене; вона каже, що довгий час жила при нашому батькові в Палермо і в Перуджі. І коли-б мені не здавалося пристойнішим, щоб ти завітав

до мого дому, аніж мені йти до тебе в чужий, то я-б давно прийшла до тебе. Після цього вона почала розпитувати його про його родичів, називаючи їх одного за одним, і Андреуччо про всіх їх одповів, і це примусило його ще більше поійняти віри тому, чому найменше треба було-б вірити.

Через те, що розмова їх тяглася довго і було дуже душно, вона звеліла подати грецького вина та ласощів і почастивала Андреуччо. Коли після цього він збирався йти, бо надходив уже час вечеряти, вона ніяк не хотіла відпустити його і, удавши з себе дуже ображену, сказала, обнімаючи його: „Лишенько мені! Тепер я добре бачу, як мало ти любиш мене. Хто-б міг повірити, що ти, будши у сестри, якої ніколи не бачив, в її домі, де-б ти повинен був зупинитися, прибувши до Неаполю,— хочеш іти вечеряти в гостиниці! Аджеж правда, що ти повечеряєш зі мною? І хоч мого чоловіка нема вдома і це мені дуже неприємно, але-ж я зумію, оскільки мені дозволять мої жіночі сили, хоч чим-небудь пошанувати тебе“. Андреуччо, не знаючи, що відповісти на це, сказав: „Я люблю тебе, як належить любити сестру, але-ж коли я не піду до гостиниці, то на мене увесь вечір чекатимуть з вечерею, і я виявлю неввічливість“. Тоді вона сказала: „Боже мій, наче в мене в хаті нема нікого, кого-б я могла послати сказати, щоб тебе не чекали. Але-ж ти виявиш ще більшу гречність і навіть виконаєш твій обов'язок, коли пошлеш сказати твоїм товаришам, щоб вони прийшли сюди вечеряти, а після вечері, коли-б ти таки захотів іти, ви могли-б піти разом“. Андреуччо одповів, що цього вечора він обійдеться і без товаришів і що коли він зробить їй приємність, залишившись у неї, то це і йому буде приємно“. Після цього вона удала, нібито послала до гостиниці сказати, щоб його не чекали вечеряти. А тоді після різних інших розмов вони сіли за розкішно сервований стіл і розпочали вечерю, що складалася з багатьох перемін, яку вона хитро затягла до пізньої ночі. Коли вони встали з-за столу і Андреуччо хотів іти, то вона сказала, що не дозволить цього ні в якому разі, бо не такий, мовляв, город Неаполь, щоб ходити по ньому вночі, особливо чужоземцеві, і що,

посилаючи сказати, щоб його не ждали на вечерю, вона разом з тим просила попередити, що він не прийде й ночувати. Довірливий Андреуччо повірив, і через те, що йому було приємно бути коло неї, залишився. Отже після вечері вони ще довго розмовляли, і значна частина ночі проминула. Тоді вона, залишивши Андреуччо спочивати в його кімнаті і zostавивши при ньому хлопчика, щоб той показав йому, коли в чому буде потреба, сама з своїми служницями пішла до іншої кімнати.

Було дуже душно, і через це Андреуччо, залишившись сам, зараз-же роздягся до сорочки, скинув штани і кинув їх на постіль; і тому, що в нього з'явилася натуральна потреба звільнити свій шлунок од зайвого тягара, він спитав хлопчика, де це можна зробити; той повів його у куток кімнати і, вказавши на дверці, сказав: „Увійдіть туди“. Андреуччо твердою ногою пішов туди, але-ж випадково ступив ногою на дошку, протилежний кінець якої був одірваний од підвалини, і разом з нею провалився в яму. Господь остільки був милостивий до нього, що він, хоча й летів з деякої висоти, упавши не постраждав, але-ж зате геть увесь забруднився нечистотами, яких у тому місці було повно. Щоб ви краще зрозуміли те, що я буду говорити, і те, що буде далі, треба вам розповісти, як було збудоване це місце. В узькому проході, на двох сволоках, що були перекинуті від одного будинку до другого, наслано було, як це часто можна бачити між двома домами, декілька дощок і на них влаштовано сідало. Одна з цих дощок впала разом з Андреуччо. Отже, опинившись на дні рову, Андреуччо, дуже стурбований цією подією, почав гукати хлопця, але-ж хлопець, почувши, що він упав, побіг сказати про це своїй пані; та кинулась мерщій до кімнати Андреуччо і почала шукати, чи тут його одежа. Знайшовши одежу, а в ній і гроші, що їх Андреуччо, нікому не довіряючи, необачно носив завжди при собі, одержавши те, для чого вона ставила пастку, перекинувшись з палермитянки на сестру перуджинця, вона, більше не дбаючи про нього, похапцем замкнула двері, якими він вийшов. Андреуччо, бачучи, що хлопець йому не відповідає, став гукати дужче, але-ж без усяких наслідків. Тоді у нього з'явилось

підозріння, і він, хоч трохи й пізно, почав догадуватись, що його одурили; тоді він зліз на низьку стіну, що відокремлювала рів від вулиці, і, стрибнувши на вулицю, пішов до дверей добре знайомого йому дому; тут він довго, але дарма, волав, стукав і бився. Зрозумівши гаразд своє нещастя, він почав плакати і так промовляти: „Лихо мені, нещасному, за недовгий час втертяв я п'ятьсот флоринів і сестру!“ Після багатьох приказувань в тому-ж дусі він знову почав стукати в двері і кричати так голосно, що багато сусідів попрокидались і повставали, бо не змогли стерпіти такого гармидеру, а одна з служниць тієї жінки, зовсім заспана на виду, підійшла до вікна і сказала незадоволено: „Хто там внизу стукає?“—„Хіба ти не впізнаєш мене?“—сказав Андреуччо— „Я Андреуччо, брат мадонни Фордалізо“. На це вона відповіла: „Чоловіче, коли ти дуже випив, то піди виспись, а завтра прийдеш; я не знаю, що означає оцей Андреуччо і яку нісенітницю ти верзеш. Іди собі на здоров'я і дай нам, будь ласка, спокій!“—„Як то так?“—сказав Андреуччо,— ти не знаєш, про віщо я говорю?... Напевне знаєш, але коли вже таке сіцилійське родичування, що так швидко забувається, то віддай мені хоч мою одежу, яку я у вас залишив, тоді я піду собі з богом“. На це вона, мало не сміючись, сказала йому: „Чоловіче добрий, мені здається, що тобі щось сниться“ і по цих словах відійти й зачинити вікно було для неї справою однієї секунди. Після цього Андреуччо цілком переконався в своєму нещасті; горе ледве не обернуло його великий гнів на лютість, і він вирішив досягти насильством того, чого не зміг досягти словами. Через це, схопивши величезний камінь, він знову почав несамовито бити в двері, б'ючи далеко дужче, ніж перший раз. На цей лемент багато хто з сусідів, що ще раніше попрокидались й повставали, гадаючи, що це якийсь волоцюга так голосно гукає, щоб зробити неприємність порядній жінці, повихилилися з вікон і, подібно тому, як собаки з однієї вулиці гавкають на чужого собаку, кричали: „Це велике нахабство з'являтися в отакий час і говорити такі образливі речі під вікном у порядних жінок. Ради бога, іди собі, добрий чоловіче, геть і дай нам спати, будь ласка; коли ти

маєш якусь справу до цієї дами, то прийдеш завтра, але не турбуй нас цієї ночі". Певне, що підбадьорений цими словами, зводник дами, який був у домі і якого Андреуччо не бачив і не чув, підійшов до вікна і дужим та страшним голосом сказав: „Хто це там внизу?“ На цей голос Андреуччо підняв голову і побачив когось, хто здався йому здоровим чолов'ягою, з густою чорною бородою; удаючи, ніби-то він тільки що встав з ліжка після міцного сну, чоловік цей позіхав і протирав очі. Не без деякого остраху Андреуччо йому одповів: „Я брат тієї дами, що мешкає в цьому домі“. Але-ж той, не дїждавшись, поки Андреуччо скінчить свою одповідь, ще грізніше, ніж раніше, сказав: „Не розумію, що мене стримує спуститись вниз і дати тобі стільки разів дрючком, щоб ти пішов собі геть, віслюку, настирливий п'янюго, що не хочеш дати нам спати цієї ночі“. Після цих слів він одійшов геть, зачинивши вікно. Дехто з сусідів, які краще знали, що то за чоловік був, сказали зичливо Андреуччо: „Бога ради, добрий чоловіче, іди собі геть, коли не хочеш, щоб тебе було вбито цієї ночі; іди, бо це буде далеко краще для тебе“. Через це, наляканий голосом і виглядом того чоловіка і здавшись на переконання людей, що, здавалося, говорили з прихильности до нього, засмучений, як тільки може бути засмучена людина, втративши надію повернути гроші, він, щоб повернутися до гостинниці, пішов тією дорогою, якою напередодні ішов за служницею, сам не знаючи куди. Сморід, що йшов від нього, не подобався йому самому; надумавши пройти до моря, щоб вимитись, він звернув лїворуч і вийшов на вулицю, що звалася Каталонською. Коли він дійшов до верхньої частини міста, то випадково побачив двох людей, що йшли до нього з лихтарями у руках. Боячись, що це поліцейські або якісь лихі люди, він, щоб уникнути їх, тихенько сховався в зруйнованому будинку, який побачив поблизу. Але-ж ці люди, неначе послані навмисне, увійшли в ту-ж саму пустку і тут один з них скинув з плечей якесь залізне приладдя, а потім обидва почали розглядати його і щось говорити про нього. Коли вони отак розмовляли, то один з них сказав: „Щоб воно значило це? Я чую такий сморід, якого ще ніколи не

чув". Сказавши це, він трохи підняв лихтаря і вони побачили сердешного Андреуччо; здивовані, вони запитали: „Хто там?“ Андреуччо мовчав, але-ж вони наближаючись до нього з світлом, запитали його, що він тут робить отакий забруднений. Андреуччо розповів їм все чисто про свою пригоду. Ті двоє, розміркувавши, де-б це могло отаке з ним трапитися, сказали один одному: „Це напевне трапилось у домі Скарабоне Буттафуоко“. Звернувшись до Андреуччо, один з них сказав: „Хоч ти, добрий чоловіче, і втеряв гроші, але тобі треба щиро подякувати богіві за те, що ти впав і не міг знову вернутися в дім, бо коли-б ти не впав, то будь певен, що, якби тільки ти заснув, тебе убили-б, і разом з грошима ти втратив-би життя. Але чого тобі тепер плакати? Ти не можеш тепер одержати з тих грошей і однієї копійки, так само, як не можеш дістати зірок з неба, а вбити тебе можуть, коли той дізнається, що ти сказав кому-небудь про це хоч одно слово“. Сказавши це, вони, порадившись між собою, звернулись до нього з такими словами: „От бачиш, у нас з'явилося спочуття до тебе; через це, коли-б ти допоміг нам в одній справі, яку ми тепер провадимо, то ми певні, що на твою долю припаде далеко більше, ніж ти втеряв“. Андреуччо, як людина, що впала в одчай, сказав, що він готовий на все.

Того дня поховали неаполітанського архієпископа, на наймення месера Філіппо Мінутоло, поховали в дорогих прикрасах і з рубіном в персні, що коштував, кажуть, більше п'ятисот золотих флоринів і який оці люди мали намір украсти; вони розказали про свій проєкт Андреуччо. І от Андреуччо, більше через жадність, аніж через розум, подався з ними. Коли вони ішли до головної церкви, а від Андреуччо дуже смерділо, то один з них сказав: „Чи не зможемо ми знайти якогось засобу, щоб він помився десь трохи, щоб від нього так дуже не смерділо?“ Другий сказав: „Та ось поблизу колодязь, а при ньому звичайно є вірвовка й цебер; ходімо туди й виміємо його мерщій“. Коли вони прийшли до колодязя, то побачили, що вірвовка висіла, а цебер хтось забрав. Через це вони вирішили прив'язати його до вірвовки і спустити в колодязь: нехай він виміється внизу, а тоді

смикне за вірвовку і вони витягнуть. Так і зробили. Але-ж сталося так, що коли вони спустили його в колодязь, то декілька службовців сеньйорії, які чи від спеки, чи через те, що ганялись за якимсь злочинцем, захотіли пити й прийшли до колодязя, щоб напиться. Два злодії, вгледівши їх, негайно кинулися тікати, так що шпиги не встигли їх побачити. Але-ж Андреуччо, що вже помився в колодязі, смикнув за вірвовку. Ті люди, склавши свої щити, зброю і каски, почали тягти вірвовку, гадаючи витягти повний цебер води. Коли Андреуччо був уже зверху колодязя, то він міцно вхопився за цямрини і пустив вірвовку. Побачивши це, поліціянти, надзвичайно поперелякувані, не кажучи й слова, залишили вірвовку й кинулися тікати так швидко, як тільки могли. Дуже здивувало це Андреуччо і коли-б він добре не держався, то впав-би на саме дно не без великої, може, небезпеки убитись; але-ж вилізши й побачивши зброю, якої його компаньйони, оскільки йому було відомо, не мали, він здивувався ще дужче. Не знаючи, що все це означає, нарікаючи на свою злу долю, він не зачепив нічого і пішов, сам не знаючи, куди він іде. Ідучи, він зустрівся з своїми двома товаришами, які йшли, щоб витягти його з колодязя. Побачивши його, вони дуже здивувалися і запитали, хто його витяг. Андреуччо відповів, що не знає, і розказав до ладу все, як було і що він знайшов біля колодязя. Ті двоє, зрозумівши все, сміючись розказали йому, чого вони втікали, і що то були за люди, що витягли його з колодязя. Не гаючи далі часу, бо вже було опівночі, вони пішли до собору. Тихенько увійшли до нього, підійшли до величезної мармурової гробниці і при допомозі свого залізного знаряддя остільки підняли віко, щоб туди міг пролізти чоловік, і підперли його. Коли це було зроблено, то один з них почав говорити: „Хто туди полізе?“ Другий одповів: „Не я“. — „Так і не я-ж“, — сказав перший. — „Нехай лізе Андреуччо“. — „Цього я не зроблю“ — сказав Андреуччо. Але-ж ті двоє, звернувшись до нього вдвох, сказали: „Як то не полізеш? Далі, коли ти не полізеш, то ми так поб'ємо тобі голову оцими залізними кілками, що отут тобі й смерть буде“. Андреуччо, від страху, поліз і думав сам собі: „Ці люди

примушують мене лізти, щоб краще обдурити мене. Коли я передам їм все і буду з великими труднощами вилазити з цієї гробниці, то вони втечуть і я зостануся без нічого“.. І от він вирішив завчасу забрати свою долю; згадавши про дорогоцінний перстень, про який, чув він, говорили вони, він, коли тільки вліз у гробницю, зняв його в архієпископа з пальця і наложив собі на палець; потім подав їм жезло, митру, рукавички; роздягнувши покійника до сорочки, він подав їм усе, кажучи, що більше немає нічого. Ті запевняли, що там повинен бути ще й перстень і радили пошукати його гаразд; але він одповів, що він його не знаходить, і, удавши, ніби-то він шукає, затримав їх на деякий час. З свого боку два пройдисвіти, що були такі хитрі, як і він, наказали йому пошукати краще, а самі висмикнули залізяку, що підпирала віко, і втекли, залишивши його в гробниці.

Кожен може уявити собі почування Андреуччо, коли він усвідомив собі, що його закрили. Декілька разів намагався він плечима й головою підняти віко, але праця його була даремна. Врешті, підбитий тяжким горем, він знепритомнів і упав на труп архієпископа; і коли-б тоді побачив їх хто-небудь, то ледве чи зміг-би сказати, хто з них більше мертвий—чи архієпископ, чи він. Коли він прийшов до пам'яті, то почав голосити, побачивши, що йому, без сумніву, не минути одного з двох: або вмерти з голоду та від смороду між червами мертвого тіла, коли ніхто не прийде й не відкриє гробницю; або-ж коли придуть і побачать його в ній, — загинути на шибениці, як грабіжникові.

Серед отаких думок і тяжкого смутку він почув, що по церкві ходить і говорить багато людей, які прийшли, як він догадався, в тій самій справі, в якій приходив і він з своїми товаришами; жах ще дужче охопив його. Коли вони відкрили гробницю і поставили підпору, то стали сперечатися, кому лізти туди, бо ніхто не одважувався. Врешті, після довгих суперечок, один священник сказав: „Чого ви боїтесь? Чи ви думаєте, що він вас з'їсть? Мертвяки не їдять живих. Я полізу туди“. Сказавши це, він ліг животом на край гробниці, повернув голову надвір, а ноги спустив всередину, щоб легше

влізти. Побачивши це, Андреуччо підвівся і схопив священника за ногу, наче-б то хотів стягти його вниз. Почувши це, священник страшенно закричав і в одну мить вистрибнув з гробниці. Його компаньйони, налякані цим, кинулися тікати, неначе-б за ними гналося сто тисяч дияволів, і залишили гробницю відкритою. Андреуччо, що надзвичайно зрадів, миттю вискочив і вийшов з церкви тим самим шляхом, що й увійшов. Ідучи навмання з вищезгаданим перснем на пальці, він коли вже розвиднилось, доплентався до берега моря, а потім і до своєї гостинниці; тут його товариші і господар гостинниці всю ніч турбувалися, що з ним сталося. Коли він розповів їм про свої пригоди, то господар порадив йому негайно залишити Неаполь, що він і зробив. Повернувшись до Перуджії, він обернув перстень на гроші, на які пішов купувати коні“.

НОВЕЛА ШОСТА.

Мадона Берітола, що її знайдено на одному острові з двома сарнами, після того, як вона втратила двох синів, подається до Луніджані; там один з її синів іде в найми до владаря країни, кохатися з його дочкою і його ув'язнюють. Сіцилія повстає проти короля Карла; і син, якого впізнала мати, одружується з дочкою свого владаря; його брата знайдено, і обидва повертаються до свого високого стану.

Дами, а також юнаки багато сміялися з пригод Андреуччо, про які розповіла Ф'ямметта, коли Емілія, побачивши, що новела скінчилася, з наказу королеви, почала так:

„Важкі та осоружні різні примхи долі, і як усяка розмова про них будить дух, що швидко засинає під її пестоші, то я гадаю, що завжди слід послухати про них і щасливим і нещасливим, бо перших це робить обережними, а других потішає. А тому, хоч про це вже чимало було говорено раніше, я маю розповісти вам з того-ж приводу новелу, таку-ж правдиву, як і зворушливу; і хоч її кінець веселий, але така велика була туга і така довга, що не йметься віри, щоб її зменшила наступна радість.

Ви повинні знати, милі дами, що після смерті імператора Фридриха II на короля Сіцилії коронований був

Манфред, при якому дуже високе місце посідала одна родовита людина, на наймення Аррігетто Капече. У нього була вродлива, шляхетна дружина, неаполітанка, на наймення мадонна Берітола Караччола. Коли в руках Аррігетто було управління островом і він почув, що Карл І переміг і вбив Манфреда при Беневенто і все королівство йому піддавалося, то він, мало покладаючись на хистку вірність сіцилійців і не бажаючи бути підвладним ворогові свого владаря, влаштувався до втечі. Але сіцилійці дізналися про це, — і його з багатьома іншими друзями та слугами короля Манфреда несподівано віддали, як полонянина, королеві Карлові, а далі передали Карлові і владу над островом. При такій зміні стану, не знаючи, що сталося з Аррігетто і весь час побоючись того, що сталося з ним, мадонна Берітола злякалася ганьби, покинула все, що мала, і, сівши в човен з своїм восьмилітнім сином, на наймення Джусфреді, вбога і вагітна, виїхала на Ліпарі, де породила другого хлопчика, якому дали наймення Скаччато (вигнанець); тут, узявши мамку, вона зо всіма своїми сіла на невеличкий корабель, щоб повернутися до Неаполя, до своєї рідні. Та вийшло не так, як вона думала, бо вітром прибило корабля, що мав прибути до Неаполя, до острова Понца, де, зайшовши до однієї невеличкої морської затоки, вони почали дожидати слушного часу для подорожи. Зійшовши разом з іншими на острів і знайшовши там затишне місце, мадонна Берітола залишилась тут сама, щоб виплакаться за своїм Аррігетто. Так вона робила щодня, але сталося, що, поки вона нарікала на свою долю, підплила галера корсарів так, що ні корабельник, ні хто інший не помітили цього; любісінько вони позабирали всіх і зникли. Коли, скінчивши свої жалі, мадонна Берітола повернулася до берега, щоб подивитись на дітей, як це звичайно робила, то вже нікого там не було. Спочатку вона дивувалася, як це так сталося, а далі, відразу догадалася, що трапилось, утопила очі в море й побачила галеру, яка ще недалеко одплила й тягла за собою її корабля. Тоді вона добре зрозуміла, що втратила не тільки чоловіка, а ще й дітей. Побачивши, що вона така бідна, самотня, покинута, не знаючи, чи доведеться їй одшукати кого

з них, мадонна, взиваючи до чоловіка й синів, упала на березі непритомна. Не було там нікого, хто-б холодною водою або иншим способом повернув їй сили, що залишили мадонну, а тому душа її могла вільно блукати, де хотіла. Але коли до її нещасного тіла повернулися разом з слізьми та лементом втрачені сили, вона довго кликала дітей і пильно обшукувала кожну печеру. А як мадонна зрозуміла, що її праця марна, і побачила, що настає ніч, то вона, ще не втрачаючи надії, сама не знаючи навіщо, стала думати про себе і, одійшовши від берега, вернулася до тієї печери, де звикла плакати та тужити. Коли минула ніч у великому жаху та невимовному горі, настав новий день і вже проминула третя година, то вона, не повечерявши напередодні і знесилена від голоду, заходилася їсти траву; попоївши, як тільки могла, вона в сльозах полинула різними думками в свою майбутню долю. Поки вона перебувала в такій задумі, мадонна побачила, що до однієї печери ввійшла сарна, далі вийшла звідтіля через деякий час і побігла до лісу. Підвівшись і ввійшовши туди, звідкіля вибігла сарна, вона побачила двоє козенят, що народилися певне того самого дня; вони здавалися їй наймилішими та найкращими в світі створіннями і як молоко після недавнього породілля ще в неї було, то вона обережно взяла козенят і притулила до своїх грудей. Не одмовляючись від такої пропозиції, вони почали ссати її, як ссали-б і матір, і з того часу зовсім не відрізняли її від матери. Таким чином достойна жінка уявляла собі, що вона знайшла в пустелі хоч якесь товариство. Споживаючи траву, водою вгамовуючи спрагу, часом плачучи, коли згадувала чоловіка та дітей і своє минуле життя, вона вирішила тут жити і вмерти, не менше покохавши козенят, ніж своїх синів.

Коли шляхетна дама пробувала в такий спосіб, подібно до звірів, сталося через кілька місяців так, що пізанського корабля буря прибила до того місця, куди пристала колись вона, і корабель пробув там кілька днів. Була на тому кораблі шляхетна людина, на наймення Куррадо з роду маркізів Малеспіні, з своєю дружиною, поважною і святою жінкою; вони їздили на прощу по всіх святих місцях, які є в королівстві Апулії, і

поверталися додому. Одного разу, щоб розігнати нудьгу, Куррадо з жінкою, кількома слугами та собаками подались на середину острова; недалеко від того місця, де пробувала мадонна Берітола, собака Куррадова почала ганятись за двома козенятами, які, вже попідроставши, ходили собі й паслися. Тікаючи від собак, вони кинулись не в інше місце, а тільки до печери, де була мадонна Берітола. Побачивши це, скочивши і вхопивши дрючка, вона прогнала собак, а тут надійшов Куррадо з дружиною слідом за собаками; побачивши жінку, що почорніла, схудла й обросла волоссям, вони диву далися, а вона здивувалася їм ще більше. Коли на її прохання, Куррадо одігнав своїх псів, то, довгий час умовляючи мадонну Берітолу, вони переконали її, щоб сказала, хто вона така і що тут робить, — і вона докладно розповіла їм про своє становище, про пригоди і свій суворий намір. Як почув це Куррадо, що дуже добре знав Аррігетто Капече, — заплакав з жалю, і багатьома словами намагався відхилити її від такої жорстокої постанови, пропонуючи відвезти її до своєї господи і держати в пошані, так як сестру свою, аж поки бог не дасть їй у майбутньому кращої долі. Коли мадонна Берітола не пристала на ці пропозиції, Куррадо залишив з нею свою дружину, сказавши їй, щоб звеліла принести якоїсь їжі, зодягла її, зовсім обдерту, в одно з своїх убрань і зробила все, щоб повезти її з собою. Залишившись з нею, шановна дама, поплакавши вдвох з мадонною Берітолою над її лихом, загадала принести одержу та їжу і на превелику силу вмовила її зодягнутися та попоїсти; кінець-кінцем, після довгого упрошування, вмовила мадонну, що виявила небажання піти туди, де-б її знали, поїхати з ними до Луніджані разом з двома козенятами та козою, яка тим часом повернулася і, на превелике диво шановної дами, почала ніжно пеститись до мадонни Берітоли. І от, як настав слухний час, мадонна Берітола сіла на корабель з Куррадо та його дружиною, а з ними коза й двоє козенят (через яких і мадонну Берітолу, ім'я якої не всі знали, прозвали Кавріолою⁸), і під сприятливий вітер вони швидко доїхали до гирла Магри, де вийшли на берег і подались до свого замку. Тут почала жити

мадонна Берітола при Куррадовій дружині, ніби її прислужниця, в удовиній одежі, чесна, скромна та слухняна, виявляючи таку саму любов до своїх козенят і дбаючи про харчування їх.

Корсари, що захопили в Понцо корабля, на якому приїхала мадонна Берітола, не взяли її, бо не помітили, а зо всіма іншими подались до Генуї; там, коли поділили здобич поміж власниками галери, трапалося так, що якомусь месерові Гаспарріно д'Орія припала мамка мадонни Берітоли і з нею два хлопчики; він послав їх до себе додому, щоб держати їх, як слуг до хатнього вжитку. Мамка, надзвичайно засмучена втратою своєї пані і нещасливим станом, в якому опинилася сама з двома хлопцями, довго плакала. Але, зрозумівши, що слізьми нічого не вдієш і що вона разом з ними в неволі, як жінка розумна та поміркована, хоч і бідна, вона насамперед підбадьорилася, як уміла; далі, обміркувавши становище, в якому вони опинилися, вона вирішила, що, коли дізнаються, якого стану обидва хлопці, то від того може статися щось для них прикре. Окрім того, сподіваючися, що доля, хоч як-би там було, зміниться і вони матимуть змогу, коли доживуть, повернутися до свого втраченого стану, вона вирішила нікому не казати, хто вони такі, поки не настане слухний час, і всім говорила, хто питав її про це, що це її діти. Старшого прозвала не Джусфреді, а Джаннотто з Прочіди, а меншому не клопоталася змінити наймення і багато зусиль додала, щоб з'ясувати Джусфреді, чому вона змінила йому наймення і в якому небезпечному стані він-би опинився, коли-б його впізнали. Про це вона нагадувала йому не раз, а дуже часто, і він, як розумний хлопчик, дуже добре робив так, як навчала мудра мамка. І от, кепсько вдягнені, ще гірше взуті, виконуючи всяку брудну роботу, обидва хлопчики, а разом з ними й мамка, терпляче прожили кілька років у господі месера Гаспарріно. Але в Джаннотто, вже шіснадцятилітнього, душа була одважніша, ніж личить слугі: зневаживши низький невільницький стан, він подався з галерами, що їхали до Олександрії, і, покинувши службу в месера Гаспарріно, ходив до різних місць, але ніде не міг прокласти собі шляху. Кінець

кінцем, може років через три або чотири після того, як одійшов од месера Гаспарріно, коли вже був уродливим, ставним юнаком, він прочув, що його батько, якого він уважав за померлого, ще живий, але сидить у в'язниці в короля Карла. Майже зневірившись у своїй долі, бурлакуючи, він дістався до Луніджани, де випадково найнявся за прислужника до Куррадо Малеспіна, якому служив дуже вірно і задовольняв його. І хоч зрідка бачив свою матір, що була біля Куррадової дружини, але ні разу не впізнав її, а вона його: так змінив їх час, порівнюючи з тим, які вони були, коли бачились в-останнє. І от, коли Джаннотто був на службі в Куррадо, сталося так, що одна Куррадова дочка, на ймення Спіна, залишившись удовою по смерті Нікколо да Гріньяно, повернулася до батька, вродлива та мила, молода, маючи трохи більше, як шіснадцять років. Випадково вона задивилась на Джаннотто, він на неї, і обоє палко покохали одно одного. І це кохання не довго було марне, і чимало місяців минуло, поки хто міг догадатися про це. Надто переконані в цьому, вони почали поводитися не так обачно, як годилося-б в таких справах. Одного разу, коли молода дама і Джаннотто гуляли в чудовому густому лісі, то вони, залишивши все товариство, пройшли далі і як їм здавалося, що вони далеко одійшли від інших, то посідали собі в оточеному деревами чудовому місці, де було багато трави та квіток, і віддалися обопільним утіхам кохання. І хоч пробули вони тут довгий час, але через велику насолоду він здався їм дуже недовгим, а тому їх спобігла спочатку мати молоді дами, а далі Куррадо. Дуже прикро стало Куррадо від того, що він побачив, і тому, ні слова не сказавши, за що, він звелів трьом своїм слугам схопити обох і одвести закутих до одного з своїх замків, а сам тремтів од гніву та обурення, збираючись заподіяти обом ганебну смерть. Мати молоді дами, хоч і була дуже схвильована і вважала, що її дочка за свій учинок гідна усякої жорстокої кари, зрозуміла з деяких слів Куррадо, що саме він наміряється зробити; не в силі стерпіти цього, вона зараз-же пішла до розгніваного чоловіка й почала благодати його, щоб він не поспішав несамовито здійснювати своє бажання—зробитись

на старість душогубом своєї дочки й заплямувати руки кров'ю свого слуги, а вигадав-би інший спосіб задовольнити свій гнів, звелівши, наприклад, ув'язнити їх, щоб вони помучились і оплакали свій гріх. Такі й інші промови казала йому побожна жінка, аж поки він не одклав надалі свого наміру позбавити їх життя, а загадав ув'язнити їх в окремих місцях і добре стерегти, поки він не зробить іншої постанови. Так і зробили. Яке було їх життя в в'язниці, у невпинних сльозах та постах, довших, ніж вони бажали, кожний може собі уявити.

Отже в той час, коли Джаннотто й Спіна жили так сумно і пробули там рік, а Куррадо й не згадував про їх, трапилось так, що король П'єтро Арагонський, змовившись з месером Джано ді Прочіда, підбурих острів Сіцилію і одібрав його від короля Карла, чому Куррадо, як гібелін, дуже зрадив. Коли Джаннотто почув про це від одного з вартових, тяжко зідхнув і сказав: „Горе мені бідному! Минуло чотирнадцять років, як я тиняюся бідолашний по світах, нічого іншого не дожидаючи, як тільки цієї події. І от тепер вона відбулася ніби на те тільки, щоб у мене вже не було ніякої надії на успіх; вона відбулася тоді, як я у в'язниці, звідкіля маю надію вийти тільки мертвим!“ — „Що таке? — спитав в'язничий, — яке тобі діло до того, що коять найбільші королі? Яка в тебе була справа в Сіцилії?“ На це Джаннотто відповів: „Здається, в мене серце розірветься, як я згадаю, ким там був мій батько. Хоч я був ще малою дитиною, коли тікав, але пам'ятаю, що він панував над усім за життя короля Манфреда“. Вартовий розпитував далі: „А хто такий був твій батько?“ — „Батька мого я тепер можу спокійно назвати, — відповів Джаннотто, — бо зараз я в такій небезпеці, якої боявся, коли назву його. Його звали та й звать і тепер, якщо він живий, Аррігетто Капече, а мое ім'я не Джаннотто, я Джусфреді, і я ані трохи не вагаюсь, що якби я вийшов звідтіля і повернувся до Сіцилії, то посів-би там високий стан“. Залишивши дальші розмови, вартовий, як тільки трапилася нагода, усе розповів Куррадо.

Як почув про це Куррадо, то, не виявивши перед вартовим, що це його цікавить, пішов до мадонни Бері-

толи і спитав її, як приятель, чи був у неї від Аррігетто син, що звався Джусфреді. Вона в сльозах одповіла, що якби старший з двох синів, яких вона мала, був живий, ім'я в нього було-б якраз таке і мав-би він двадцять два роки. Почувши це, Куррадо догадався, що це він і єсть, і йому спало на думку, що коли це так, то він може одночасно зробити велике діло милосердя і скинути ганьбу з себе і дочки, віддавши її заміж за цього юнака. Тому, таємно загадавши покликати до себе Джаннотто, він докладно розпитав його про його минуле життя. Упевнившись з багатьох ознак, що це справді Джусфреді, син Аррігетто Капече, він сказав: „Джаннотто, ти знаєш, як тяжко ти образив мене в особі моєї дочки, а я поведився з тобою гарно і приязно, і ти повинен був раз-у-раз, як це личить прислужникові, сприяти моїй честі і дбати про мої інтереси; інші віддали-б тебе на ганебну смерть, якби ти зробив їм те, що мені, але до цього не допустило мене моє милосердя. Тепер, коли виявляється, як ти сам кажеш, що ти син шляхетного чоловіка й шляхетної жінки, я хочу, коли ти сам того бажаєш, покласти край твоїм стражданням, визволити тебе з біди й неволі і в той-же час відновити твою й мою честь в належній мірі. Як ти сам знаєш, Спіна, якою ти заволодів через кохання недостойне і для тебе і для неї, є вдова і за нею велике, гарне віно, а яка її вдача, хто її батько й мати—ти знаєш; за твій сучасний стан—не кажу нічого. А тому, коли маєш охоту, я згоджуюсь, щоб вона, будши нечесно твоєю коханкою, стала чесним способом твоєю дружиною і щоб ти, як син мій, залишився тут зо мною і з нею, скільки схочеш“.

В'язниця виснажила Джанноттове тіло, але не змінила ні його природньої великодушності, ані глибокого кохання, яке він мав до своєї милої. І хоч він палко бажав того, що пропонував йому Куррадо, і знав, що він у його руках, але тим часом не ухилився ні в один бік од того, що проказала йому відповісти його великодушність, і одповів: „Куррадо, ні жага влади, ні пристрасть до грошей, і ніяка инша причина ніколи не примушували мене по-зрадницькому мислити зле ні проти тебе, ні проти твоїх інтересів, ні проти того, що твоє. Я любив

твою дочку, люблю і любитиму довіку, бо гадаю, що вона гідна моєї любови. А коли я зійшовся з нею менше ніж честним способом, як думають простаки, то вчинив гріх, властивий молодості,—щоб усунути його, довелось би знищити й саму молодість; якби старі люди захотіли пригадати, що й вони були юнаками, і щоб провинності інших міряли своїми власними, а свої чужими, то й мій гріх не здався-б їм таким тяжким, за який вважали його ти і багато дехто; та й зробив я його, як друг, а не як ворог. Того, що ти пропонуєш мені, я раз-у-раз бажав, і коли-б я сподівався дозволу, давно-б просив про це; тепер це мені буде ще миліше, бо мало було на це надії. Коли в тебе нема на думці того, що виявляють твої слова, то не дури мене облудною надією, звели повернути мене до в'язниці і там завдати мені горя, скільки схочеш, бо коли я любитиму Спіну, то з-заради любови до неї раз-у-раз любитиму й шануватиму тебе“. Вислухавши його, Куррадо здивувався, визнав, що це людина великої душі, а його кохання щире,—і став він йому ще любіший; підвівшись, він обняв і поцілував його і, не довго думаючи, наказав, щоб сюди-ж таємно привели й Спіну. Вона зблідла, змарніла й ослабла в в'язниці і здавалося, що це не та жінка, якою була раніше, та й Джаннотто, здавалося, був инша людина; у присутності Куррадо вони утворили шлюбний союз за нашим звичаєм. Після того, як протягом кількох днів, коли ніхто ще не дізнався про те, що сталося, він звелів давати їм усе, що потрібне й бажане їм, і йому здалося, що вже пора потішити їх матерів, покликавши свою дружину та Кавріолу, він сказав їм так: „Що-б ви сказали, мадонно, коли-б я вернув вам вашого старшого сина—чоловіком одної з моїх дочок?“ Кавріола відповіла йому: „Нічого иншого я-б не відповіла, як тільки те, що коли-б я могла бути ще більше вдячною вам ніж зараз, то була-б такою тим більше, бо ви вернули-б мені щось дорожче для мене, ніж я сама, і, вернувши в такому вигляді, як оце сказали, повернули-б мені частково мою втрачену надію,“—і вона замовкла, заливаючись слізьми. Тоді Куррадо звернувся до своєї дружини: „А що-б ти, жінко, сказала, якби я дав тобі такого зятя?“ На це дама відповіла:

„Не тільки хтось з наших родовитих людей, а й пройдисвіт був-би мені до серця, якби подобався вам“. Тоді Куррадо промовив: „Маю надію, жінки, що за кілька днів потішу цим обох вас“. Побачивши, що молоді люди мають вже такий вигляд, як і раніше, звелівши зодягнути їх пристойно, він запитав Джусфреді: „Чи приємно було-б тобі, окрім тієї радості, яку вже маєш, побачити тут і твою матір?“ На це Джусфреді відповів: „Мені не віриться, щоб туга від лихої долі ще залишала її на світі, але коли-б була правда, то мені це було-б дуже втішно це, бо я думаю, що за її порадами я міг-би повернути собі в значній мірі своє становище в Сіцилії“. Тоді Куррадо звелів прикликати туди обох дам. Вони з великою радістю вітали молоду, дуже дивуючись, яке надхнення призвело Куррадо до такого милосердя, що він поєднав її з Джаннотто. Мадонна Берітола почала придивлятися до нього під впливом слів, що чула їх од Куррадо, таємна сила викликала в неї якийсь спогад про дитячі риси обличчя її сина і, не дожидаючи іншого доказу, з протягнутими обіймами вона кинулась йому на шию. Надмірна любов і радість матери не дали їй сказати слова, — навпаки, вона почула, як сили її залишають і, як нежива, впала синові на руки. Він, хоч і здивувався дуже, пригадуючи, що не раз бачив її в цьому самому палаці і не впізнав її, але, не зважаючи на це, одразу пізнав материн запах і, докоряючи себе за свою колишню недбалість, обняв її і, заплакавши, ніжно поцілував. Після того, як до мадонни Берітоли, якій чуло дали допомогу холодною водою та іншими засобами дружина Куррадо та Спіна, повернулися втрачені сили, вона, знов заливаючись слізьми та промовляючи ніжні слова, обняла сина і, пройнята любов'ю матери, тисячу й більше разів поцілувала його, а він сприймав це й дивився на неї з пошаною.

Коли ці достойні й радісні привітання відбулися три або чотири рази не без великої радості та втіхи присутніх, коли один розповів другому про всі свої пригоди, а Куррадо оповістив своїх друзів, на велику втіху всім, про свій новий родинний звязок і дав наказ улаштувати прекрасне блискуче свято, Джусфреді сказав йому: „Кур-

радо, ви дуже втішили мене і довгий час держали в пошані мою матір, а тепер, щоб не залишилося не здійсненого нічого, що ви зможете зробити, я прошу вас, щоб ви і матір мою, і моє свято, і мене самого розважили присутністю брата, якого держить у себе, як слугу, месер Гаспарріно д'Орія, що й мене узяв у полон, як я вже вам казав, під час корсарського наскоку; а далі, щоб ви послали до Сіцилії когось, хто-б докладно довідався про відносини і стан країни, розвідав-би, що сталося з Аррігетто, батьком моїм, чи він живий, чи вже помер, а як живий, то в якому стані,— і, довідавшись про все як слід, до нас-би повернувся“. Сподобалось Куррадо прохання Джусфреді і, не гаючи часу, послав він певних людей до Генуї та Сіцилії. Той, хто подався до Генуї, розшукавши месера Гаспарріно, попрохав його ім'ям Куррадо доставити йому Скаччато і його мамку, розповівши йому вряд усе, що зробив Куррадо з Джусфреді та з його матір'ю. Дуже здивувався месер Гаспарріно, почувши це, і мовив: „Певна річ, я зроблю для Куррадо все, що зможу і що-б він захотів. Живе у мене в хаті вже років з чотирнадцять хлопчик, про якого ти питаєш, з матір'ю, і я з охотою приставлю їх йому, але перекажи йому від мене, щоб він остерігався доймати віри і не покладався на оповідання Джаннотто, який зве тепер себе Джусфреді, бо він далеко хитріший, ніж думає Куррадо“. Сказавши так і звелівши вшанувати достойну людину, він нишком загадав покликати мамку й обережно розпитав її про цю справу. Та, почувши про повстання в Сіцилії і довідавшись, що Аррігетто живий, одкинула страх, у якому жила весь час, усе як слід розповіла йому й пояснила, з яких причин вона додержувала того способу дії, якому підлягала. Побачивши, що мамчині оповідання дуже добре погоджуються з оповіданнями посланця, месер Гаспарріно поївняв віри його словам; як людина дуже тонка, таким та иншим способом розслідувавши цю справу і все більше знаходячи обставин, що переконували його в її певності, він засоромився своєї непристойної поведінки з хлопчиком і в нагороду за це віддав за нього з великим віном свою дочку красуню, одинадцяти років, бо знав, хто такий і

чим був Аррігетто. Після великого свята, влаштованого з цього приводу, він разом з юнаком та дочкою й з посланцем од Куррадо та з мамкою сів на добре озброєну галеру і прибув до Лерічі, де його прийняв Куррадо, а далі з усім своїм товариством подався до одного з палаців Куррадо, недалеко від того місця, де було все наготовлене до урочистого свята. Яка рада була мати, коли знов побачила свого сина; які були раді обидва брати і всі троє, коли побачили вірну мамку, як приймали всі месера Гаспарріно і його дочку і як вітав він усіх, і як всі взагалі вітали Куррадо з його дружиною, з синами та друзями, — усього цього не змалюєш словами, а тому я пропоную вам, мої дами, уявити собі це все.

До того всього, щоб радість була повна, господь бог, що як почне дарувати, то дарує щедро, побажав прилучити радісні звістки про життя й щасливий стан Аррігетто Капече. І дійсно, коли свято саме буяло і гості (жінки та чоловіки) сиділи за столом ще за першою стравою, з'явився той, кого було послано до Сіцилії, і, між иншим, розповів про Аррігетто, що був у в'язниці в короля Карла; коли в місті вибухло повстання проти короля, наряд як божевільний кинувся до в'язниці, повбивав вартових, а Аррігетто вивели і, як заклятого ворога короля Карла, зробили своїм ватажком, щоб, ідучи за ним, виганяти і вбивати французів. Через це він зажив великої ласки в короля П'єтро, який відновив йому всі його володіння й титули, а тому він і посідає тепер високий, хороший стан. Його самого, додав посланець, він прийняв з дуже великою пошаною і невимовно зрадів за дружину й сина, про яких, після своєї неволі, ніколи нічого не чув; окрім того, він послав по них легеньке судно з кількома шляхетними людьми, які їдуть за ним.

Посланця прийняли і вислухали з великою радістю та захопленням; Куррадо разом з деякими приятелями швидко вирядився назустріч шляхетним людям, що прибули по мадонну Берітолу та Джусфреді. Їх радо вітали й повели на бенкет, який ще не дійшов навіть до половини. Тут і мадонна Берітола і Джусфреді, та окрім них і всі інші, виявили таку радість, побачивши їх, що

такого ніхто ніколи й не чув. А вони перед тим, як сісти до столу, від особи Аррігетто вклонялися й дякували, як тільки вміли й могли, Куррадо і його дружині за пошану, виявлену до дружини й до сина Аррігетто, віддаючи до розпорядження господарів так його самого, як і все, що було-б у його силі. Далі, звернувшись до месера Гаспарріно, заслуги якого були для них несподіванкою, вони висловили свою цілковиту певність, що коли Аррігетто дізнається, що він зробив для Скаччато, йому висловлено буде подібну і ще більшу подяку. Після цього вони заходились весело бенкетувати на святі двох молодих чоловіків і двох молодих дружин. Не цього тільки дня влаштував Куррадо свято своєму зятеві та іншим своїм родичам та приятелям, але й протягом багатьох інших днів. Коли-ж свято закінчилося, і мадонні Берітолі та Джусфреді та й іншим здавалося, що пора їхати, то вони, виряджені слізьми Куррадо і його дружини і месера Гаспарріно, сівши на швидкий корабель і забравши з собою Спіну, подалися в дорогу. А як вітер був погідний, то вони швидко прибули до Сіцилії, де в Палермо, Аррігетто зустрів усіх, і синів і дам, з такою радістю, що змалювати її ніяк не можна. Тут, кажуть, всі вони довгий час жили собі згодом щасливо, не забуваючи господа бога і вдячності за ласку, яку мали від нього“.

НОВЕЛА СЬОМА.

Султан Вавілонський виряджає свою дочку в подружжя до короля дель Гарбо; через різні пригоди вона протягом чотирьох років опиняється в різних місцях у руках дев'ятьох мужчин; кінець-кінцем, повернута батькові, як незаймана, вона їде, як і раніше, до короля дель Гарбо, щоб бути йому за жінку.

Коли-б новела Емілії продовжилася ще трохи, то, можливо, що почуття, яке викликали у молодих дам пригоди й нещастя Берітолі, примусило-б їх слъози пролити. Коли настав край оповіданню, королеві захотілося, щоб продовжував Памфіло, розповівши свою новелу; чому він, найслухняніша людина, з великою охотою почав так:

„Чарівні дами, нам трудно часом знати, чого нам треба, бо, як не раз це ви самі бачили, багато дехто, гадаючи, що, забагатівши, можуть вже жити собі без турбот і побоювання, не тільки благали бога в молитвах послати їм багатство, але уперто дбали про придбання його, не спиняючись перед працею та небезпеками; і от, коли їм у цьому щастило, знаходились люди, які, ганяючись за такою великою спадщиною, вбивали їх, хоч перед тим ті, що забагатіли, їх любили і життя їх оберігали. Інші, вибившись з низького стану в тисячі небезпечних боїв, кров'ю братів та друзів на височінь царської влади, в якій вбачали найвище щастя, не тільки побачили й почували, що вона повна турбот і страхів, але й спізнали на власному житті, що за царським столом у золотому келихові п'ється отрута. Багато було таких, що жагуче бажали сили тіла або краси, інші — оздоб, і аж доти не розуміли, що бажання їх було зле спрямоване, поки не переконувалися, що в цих речах є причина їх смерти або гіркого існування. Не кажучи зокрема про всі людські бажання, я запевняю, що немає ні одного, яке-б люди цілком свідомо могли обрати собі, як забезпечене від випадковостей долі. А тому, коли-б ми схотіли робити розумно, то ми повинні-б були улаштувати себе так, щоб те вибирати і тим володіти, що дає й може нам дати той, хто один лише знає, що нам потрібно. Але, як люди усяким способом грішать бажанням, а ви, чарівні дами, дуже грішите одним, а саме — бажанням бути гарними до такої міри, що, не задовольняючись принадами, які дала вам природа, ви з дивним умінням намагаєтеся збільшити їх, — то я маю охоту розповісти вам про одну сарацинку, якій через її нещасну красу довелось за якихось чотири роки справляти весілля разів з дев'ять.

Багато часу минуло з тієї пори, як у Вавилоні жив султан, на наймення Бемінедаб, якому в його житті багато де в чому щастило і робилося, як він хотів. Була в нього серед інших дітей чоловічої й жіночої статі одна дочка, на наймення Алатіель, про яку всі, хто тільки бачив її, говорили, що вона найкраща за всіх жінок, які були тоді на світі; а як у великій поразці, яку він учинив численному військові арабів, що напали на нього,

король дель Гарбо дав йому чудову допомогу, то султан і обіцяв віддати дочку за короля, чого той просив, як найбільшої ласки. І от, посадивши свою дочку з почесним почетом чоловіків і жінок та з дорогою, багатою оздобою на добре озброений корабель, султан вирядив її до короля, доручивши її богіві. Корабельники, вбравши слухну погоду, поставили вітрила за вітром, вийшли з Олександрійського порту і кілька днів їхали щасливо. Вони минули вже Сардинію і, здавалося, вже наближались до мети своєї подорожі, коли це одного дня повіяли супротивні вітри, усі надзвичайно рвучкі, і так напосілись на корабель, де була дівчина з корабельниками, що не раз вони вже гадали, що загинули. А тим часом, як люди спритні, пустивши в роботу всю умілість і силу в боротьбі з морем, що розгулялося, вони витримали два дні; як настала третя ніч, відколи почалася буря — і буря не вщухала, а все зростала, — не знаючи, де вони й не маючи змоги дізнатися про це ні за допомогою відомих морякам вимірів, ні на око, бо небо затяглося хмарами і було темно, як уночі, вони почули, коли були трохи вище Майорки, що корабель дав пробоїну. Через це, не знаючи, яким іншим способом урятуватися, й кожен дбаючи про себе, а не про інших, вони спустили в море човна і господарі посідали в нього, гадаючи, що краще звіритися на човен, аніж на надщерблене судно. Слідом за ними почали кидатись туди-ж то той, то другий з людей, що були на кораблі, хоч ті, що посідали в човен і противилися цьому з ножами в руках; сподіваючись таким способом уникнути смерті, вони пішли їй назустріч, бо човен під таку бурю не мав сили вдержати стільки народу, пішов на дно і всі загинули. Що-до корабля, гнаного буйним вітром, що розколовся й набрався майже повний води, то на ньому не лишилося нікого, окрім дівчини та її прислужниць, що, приголомшені бурєю й з переляку, лежали долі ледве живі, то його швидкою ходою гнало до берега острова Майорки ⁹⁾ і так дуже розігнало, що він майже цілком урізався в пісок недалеко від берега, може на віддалі кинутого каменя; і тут, хоч море цілу ніч його гойдало, спинився, вітер не міг вже зрушити його. Коли настав день і буря трохи вщухла,

дівчина, ледве жива, підвела голову і, хоч дуже ослабла, почала кликати то одного, то другого з свого почету, але даремно, бо ті, кого вона кликала, були далеко. А тому, не маючи відповіді й не бачучи нікого, вона дуже здивувалася, і жах її охопив. Підвівшись якось, вона побачила, що жінки, які їхали з нею, та й інші всі, лежать; доторкнувшись до одної, до другої, покликавши їх довгий час, вона впевнилась, що мало хто зостався живий, а інші або від тяжкого хорування на шлунок, або з переляку померли, а це нагнало на дівчину ще більшого жаху. Разом з тим примушена відважитись на щось, бо дівчина бачила, що вона самотня, не знаючи й не розуміючи, де вона, вона так підбадьорила тих, хто ще був живий, що примусила їх підвестись; упевнившись, що й вони не знають, де поділися чоловіки, побачивши, що корабель ударився об берег і повний води, дівчина заходила разом з ними гірко плакати.

Вже була дев'ята година, а вона не бачила ні на березі, ні в іншому місці нікого, хто б пройнявся жалем до неї і бажанням допомогти. Годині о дев'ятій їхав там випадково, повертаючись з свого маєтку, шляхетного роду чоловік, на наймення Перікон да Вісальго, з кількома слугами верхи. Угледівши корабель, він одразу збагнув, у чому річ, і звелів одному з своїх зараз-же постаратися побувати на кораблі й повідомити його, що там таке. Прислужник, хоч і не без труднощів, добившись до корабля, знайшов там молоду даму, а з нею тих небагатьох, що були при ній; вони боязко притаїлися під корабельним носом. Побачивши його, вони в сльозах кілька разів починали просити, щоб він зглянувся на них. Помітивши, що він їх не розуміє, а вони не розуміють його, вони намагалися на мигах пояснити йому своє лихо. Оглянувши все, як тільки вмів, прислужник розповів Періконові, що там бачив, а Перікон, зараз-же загадавши забрати жінок і найкоштовніші речі, які там були і які можна було добути, з усім цим подався до свого замку. Тут, коли жіноцтво підкрепилося їжею та спочинком, він догадався, бачучи багате збіжжя, що жінка, яку він знайшов, повинна бути з шляхетного роду, у чому незабаром упевнила його пошана, з якою ставились усі інші до неї

одної. І хоч дівчина була тоді бліда і дуже змарніла від морської біди, проте її риси здавались Періконові чудовими; через те він негайно наважився взяти її заміж, якщо вона ще не одружена, а коли йому не пощастить взяти її за жінку, то добитися од неї кохання.

Перікон був на вигляд мужній і кремезний. Після того, як протягом кількох днів Перікон звелів пестити її як-найкраще, і вона від того зовсім одужала, він побачив, що краси її ніякою ціною не оцінувати, і дуже журився, що не може розуміти її і вона його і що таким чином він не має змоги дізнатися, хто вона така. Але не зважаючи на це, надміру запалений її красою, Перікон намагався приємною та люб'язною поведінкою вплинути на неї так, щоб вона, не змагаючись, задовольнила його бажання. Та тільки це ні до чого не призвело, бо вона рішучо одхиляла всі його упадання за нею, і від цього ще дужче загорілася Періконова жага. Коли дівчина помітила це і, пробувши скільки днів, переконалася на звичаях, що вона в християн і в такій місцевості, де їй було-б мало користи, якби вона призналася, хто вона така, коли-б навіть і вміла вона це зробити; коли вона впевнилася, що згодом чи через насильство, чи через кохання, а однаково їй доведеться вдовольнити Періконове бажання, то вона сама собі вирішила, озброєна відвагою, зневажити свою долю і звеліла своїм прислужницям, яких лишилося тільки три, нікому не казати, хто вона така — хіба що опиняться вони в такому місці, де матимуть якісь можливості що-до визволення; окрім того, вона дуже вмовляла їх зберегти свою невинність, запевняючи, що за її постановою ніхто, окрім дружини, не володітиме нею. Прислужниці похвалили її за це, обіцяючи, в міру сил, слухатись її порад. Перікон з кожним днем, що ближче бачив бажану мету і що більше одмовляла вона йому в задоволенні його бажання, то все дужче займався вогнем, вживаючи круті й хитрощі, а насильство залишивши на кінець. Помітивши не раз, що дівчині подобалось вино, якого вона не звикла пити, бо віра їй забороняла, він надумав узяти її за допомогою вина, як першого прислужника Венери. Удаючи, ніби йому байдуже, що він їй противний, Перікон одного

разу ввечері улаштував ніби урочисте свято, чудову вечерю, на яку з'явилися й дівчата; і тут, за столом, прекрасно оздобленим, загадав тому, хто їй usługовував, підносити їй різні вина, змішані разом. Той дуже добре виконав це, а вона, не остерегаючись цього, захоплена чудовим трунком, випила його більше, ніж личило її гідності; через це, забувши все колишнє лихо, розвеселилася і, побачивши, що кілька жінок танцювали на взірць майоранський, пішла в танок олександрійський. Як побачив це Перікон, то йому здалося, що вже швидко здійсниться його бажання і, затягуючи вечерю, серед ще більших розкошів, страв і напоїв він продовжив її на більшу частину ночі. Кінець - кінцем, коли гості порозходились, він сам з дівчиною ввійшов до її світлиці. Вона, більше розпалившись од вина, ніж керуючись чесністю, ані краплі не соромлячись, роздяглася на очах у Перікона і лягла в постіль, так наче він був одною з її прислужниць. Перікон, не гаючи часу, зробив так, як і вона: погасивши всі вогні, швиденько ліг поруч з нею і, стиснувши її в своїх обіймах, без усякого опору з її боку, почав любовним способом бавитись з нею. Коли вона почувила це, не знавши до цього часу, яким рогом б'ються чоловіки, то, ніби покаявшись, що так довго не піддавалась на улесливість Перікона, не дождаючи запросин на такі-ж солодкі ночі, часто почала запрошувати себе сама, не словами, бо не вмiла розмовляти, а ділом.

Цій великій насолоді її й Періконовій стало на перешкодi инше, жорстокіше кохання, немов-би долі було мало того, що вона з дружини короля зробила її лицаревою коханкою. Був у Перікона брат років двадцяти п'яти, вродливий і свіжий, як троянда, на наймення Марато; він побачив Алатіель, і вона йому дуже сподобалась; коли Марато на підставі її поведінки здалося, що він їй запов'язав у око, і він гадав, що ніщо не заваджає йому йти до мети, якої він добивався од неї, окрім тільки пильної охорони Періконової, то в нього з'явилася жорстока думка, а за думкою настало негайно й злочинне виконання. Випадково зайшов тоді до гавани того міста корабель, навантажений крамом, що плыв до К'яренці в Романії;

власниками корабля були двоє молодих генуезців, які вже розпустили вітрила, щоб рушати в дорогу, як тільки повіє сприятливий вітер; от з ними й змовився Марато, попередивши, щоб наступної ночі вони прийняли його разом з жінкою. Уладнавши це, коли наблизилася ніч, він, обміркувавши все, що слід було зробити, таємно пішов до дому Перікона, який зовсім не остерігався його, разом з кількома найпевнішими товаришами, яких підмовив на те, що замислив і, згідно з умовленим між ними розпорядком, заховався там. Коли минула частина ночі, він, упустивши своїх товаришів, пішов до світлиці, де Перікон спав з дівчиною. Одчинивши покій, вони вбили сонного Перікона, захопили даму, що прокинулась і плакала, загрожуючи їй смертю, якщо вона наробить крику; захопивши більшість дорогих скарбів Перікона, вони, так що ніхто їх не побачив, швидко подались до берега, де, не гаючи часу, Марато і його дама сіли на корабель, а його товариші повернулись додому. Моряки, користуючись погідним великим вітром, поставили вітрила й рушили в дорогу. Дама гірко нарікала так на своє перше нещастя, як і на це — друге, але Марато за допомогою св. Встаня, яким постачив нас господь, узявся так розважати її¹⁰), що вона звикла до нього й забула Перікона.

Вже їй здавалось, що все гаразд, коли це доля наготовила їй нову прикрість, немов-би не задовольняючись минулими; тому, що вона була дуже гарна, як ми не раз говорили, і визначалася приємними манерами, молоді власники корабля так дуже закохалися в ній, що, забувши все на світі, тільки про те й думали, щоб прислужитися їй і зробити приємність, раз-у-раз побоюючись, щоб Марато часом не догадався, яка цьому причина. Коли один довідався про кохання другого, то вони мали таємну нараду в цій справі і змовились придбати це кохання спільно, так наче й з коханням можна робити те саме, що з крамом або баришем. Помітивши, що Марато пильно стереже її, а це перешкоджало їх замірові, вони, погодившись один з одним, підійшли до нього одного разу, коли корабель швидко йшов під вітрилами, а Марато стояв на стерні й дивився на море, зовсім не остері-

гаючись, і, відразу вхопивши його ззаду, кинули в море; і більше як мило проїхали, поки хтось міг помітити, що Марато впав у воду. Коли дама почула про це й не знала, яким способом можна було-б повернути Марато, почала знов тужити на кораблі. Обоє закохані зараз-же прийшли розважати її і ніжними словами, і великими обіцянками, хоч вона й мало що розуміла, намагаючись заспокоїти її, що плакала не так за чоловіком, як за своєю долею. Після довгого вмовляння, до якого вони вдавалися не раз і не два, коли вже їм здавалося, що дама майже заспокоїлася, вони почали міркувати проміж себе, хто з них перший поведе її до свого ліжка. А як кожний бажав бути першим і проміж них не могло дійти до згоди що-до цього, то вони почали з лайливих слів і великої сварки, яка запалила в них гнів. Вихопивши ножі, вони люто кинулись один на одного, а як люди, що були на кораблі, не мали сили розборонити їх, то вони кілька разів ударили один одного тими ножами, від чого один одразу впав мертвим, а другий, поранений в різні частини тіла, зостався живий. Це дуже засмутило даму, бо вона бачила, що є самотня, позбавлена будь-якої допомоги і поради, і дуже боялася, щоб часом не впав на неї гнів родичів та друзів обох хазяїв, але прохання пораненого і негайне прибуття до К'яренци визволили її від небезпеки смерті. Тут, коли вона і поранений вийшли, на берег і вона оселилася з ним у готелі, поголоска про її надзвичайну красу відразу пішла по місту і дійшла до морейського принца, що пробував тоді в К'яренці, через що він і побажав подивитися на неї. Побачивши її, принц упевнився, що вона далеко краща, ніж говорила поголоска, і одразу так дуже закохався в ній, що ні про що инше й думати не хотів. Прочувши, як саме вона сюди прибула, він збагнув, що може її здобути. Коли він вишукував способів до того, родичі пораненого, довідавшись про це, приставили її йому, що було дуже приємно принцові так само, як і дамі, бо вона собі уявляла, що позбулася великої небезпеки. Коли принц побачив, що, окрім краси, вона оздоблена ще й вельможними манерами, то, не маючи змоги дізнатися иншим способом, хто вона така, він прийняв її за високого стану даму,

а це подвоїло його кохання до неї; він оточив її великою пошаною і поведився з нею не як з коханкою, а як з своєю дружиною. А тому, почувавши себе дуже гарно, в порівнянні з минулим лихом, зовсім підбадьорившись, вона повеселішала і так пишно розцвіла її краса, що, здається, ні про що інше не було розмови по всій Романії. Через те і в атенського герцога, молодого, вродливого і мужнього, приятеля й родича принцового, виникло бажання побачити її. Ніби для відвідин, як це він не раз робив, він з прекрасним і почесним почетом прибув до К'яренци, де його вітали з пошаною і великою учтою. Коли минуло кілька днів і вони завели розмову про красу цієї дами, то герцог спитав, чи справді вона так дивно прекрасна, як кажуть люди. На це принц відповів: „Значно більше, але я хочу, щоб довели це тобі не мої слова, а твої очі“. І коли герцог почав намагатися, щоб принц зробив це як-найшвидше, вони пішли туди, де вона пробувала. Дама, оповіщена про те, що вони мають відвідати її, прийняла їх дуже приязно і весела на вигляд; вони посадили її між собою, але не могли натішитись розмовою з нею, бо вона мало або й зовсім не розуміла їхньої мови. Тому кожний з них дивився на неї, як на диво, особливо герцог, який ледве упевнив себе, що це смертне створіння; він не помічав, що, дивлячись на неї, пив очима отруту кохання і, гадаючи, що милуючись нею, він задовольняв своє бажання, фатальним способом заплутав себе, палко закохавшись у ній. Коли він пішов од неї разом з принцом і вибрав слушний час, щоб поміркувати собі на самоті, то вважав принца за найщасливішого за всіх, бо таке чудове створіння було в його руках; після багатьох і різних думок, коли його палке кохання перемогло в ньому почуття чести, герцог вирішив, до чого-б це не призвело, відібрати це щастя в принца і по змозі ошчасливити ним себе самого. Він вирішив, що йому треба поспішати, і, одсунувши розум і справедливість, всі свої думки зосередив на лихих замірах. Одного разу, за злочинною умовою з найвірнішим принцовим слугою, на наймення Чуріячі, він таємно звелів налагодити до від'їзду свої коні й збіжжя, а наступної ночі згаданий Чуріячі нишком впустив його

з одним товаришем, озброєних, до кімнати принца, якого вони побачили зовсім голого, через те що було дуже душно. Він стояв, поки дама спала, біля вікна, що виходило на море, щоб прохолодитися вітерцем, який віяв з того боку. Через це, навчивши наперед свого товариша, що йому робити, герцог нишком пройшов світлицею до вікна і, вдаривши принца ножем у бік так, що проколов його наскрізь, швидко вхопив принца і викинув у двір. Палац стояв над морем і був дуже високий, а вікно, біля якого був тоді принц, виходило до кількох будинків, що їх зруйнували навали моря. Туди рідко, або й зовсім не ходили, чому й сталося так, як це й передбачав герцог, що ніхто не чув, як падало принцове тіло, та й почути не міг. Побачивши, що діло зроблене, супутник принца, схопивши вірвовку, яку приніс для цього, і вдаючи, ніби хоче попестити Чуріячі, мерщій накинув її йому на шию і так зашморгнув, що той не міг наробити крику. А коли наспів герцог, то вони задушили його і кинули туди, куди й принца. Коли вони вчинили це і на власні очі переконалися, що їх не чули ні дама і ніхто инший, то герцог узяв у руки свічку, підніс її до ліжка і тихенько розкрив даму, що спала міцним сном. Оглянувши її всю, він довго милувався нею і якщо вона була йому до вподоби одягнена, то гола без порівняння більше. А тому, запалившись гарячою жагою і не турбуючись, що недавно зробив злочин, він ще з закривавленими руками ліг біля неї і спізнав її сонну, а вона думала, що то принц. Пробувши з нею деякий час з надзвичайною насолодою, він устав і, покликавши кількох своїх співучасників, звелів узяти даму так, щоб не було гомону. Виніс її потайними дверима, якими він сам увійшов, посадив на коня і як-найтихіше рушив у дорогу з своїми слугами й повернувся до Атен. А як він був одружений, то улаштував даму, засмучену так, як ніхто на світі, не в Атенах, а в одному чудовому своєму маєткові недалеко од міста, над морем. Тут він держав її таємно, наказавши, щоб їй прислужували так, як їй личить. Другого дня принцові придворні дожидали до дев'ятої години, поки він устане. А коли нічого не чули, то відчинили двері, тільки підперті, і, не знайшовши там нікого, поду-

мали, що принц поїхав кудись таємно, щоб пожити кілька днів собі на втіху з тією красунею, і більше не турбувалися цим. Так було діло, аж поки один юродивий, зайшовши другого дня до руїн, де лежали мертві тіла Чуріячі та принца, не витягнув вірьовкою тіло Чуріячі і поволік його за собою. Багато людей впізнали його, немало дивуючись і, ласкою примусивши юродивого повести їх туди, звідкіля він витяг тіло, знайшли там, на превеликий жаль усіх городян, і принцове тіло, яке почесно поховали. Узялись вони шукати винуватців такого великого злочину і, побачивши, що атенського герцога нема і що він виїхав таємно, розміркували, як і справді це було, що зробив це він і що він-же завіз з собою й даму. А тому зараз-же зробили принцом брата вбитого і взялися дуже старанно намовляти його на помсту; упевнившись на підставі багатьох інших обставин, що діло було якраз так, як вони і уявляли собі, він, закликавши звідусіль друзів, родичів і підвладних з різних місцевостей, незабаром зібрав дуже гарне, велике й сильне військо і пішов війною на атенського герцога.

Почувши про це, герцог і собі зібрав усю свою силу на свою оборону і на підмогу йому прийшло багато сеньйорів, між якими були послані від константинопільського імператора — його син Костянтин та небіж Мануїл з чудовим і великим військом, яких герцог привітав з учтою, а особливо герцогиня, бо вона була їм рідня. Коли з кожним днем справа наближалася до війни, герцогиня в слушний час поклікала їх обох до себе в світлицю і тут з великими слізьми й розмовами розповіла їм усю історію, пояснивши причини війни і назначивши образу, яку вчинив їй герцог в особі тієї жінки, що її він, як здавалося йому, вміло ховає від усіх; дуже нарікаючи на це, вона прохала їх, на честь герцогові і їй на втіху, дати їй як-найкраще задоволення. Молоді люди вже знали, як було діло, і тому не розпитували більше, заспокоїли герцогиню, як уміли, подавши їй певну надію. Довідавшись од неї, де пробуває дама, вони пішли собі, але наслухавшись, що ту даму вихваляють за її дивну красу, побажали побачити її і попрохали герцога, щоб показав їм її. Той, забувши, що сталося

з принцом, через те що він показав йому даму, обіцяв зробити це і, загадавши улаштувати розкішний обід у чудовому садку (що був там, де жила дама), повів їх з кількома іншими гостями другого дня до неї обідати. Сидячи поруч з нею, Костянтин заходився розглядати її і, здивований вкрай, запевняв сам себе, що такої краси він ніколи не бачив і що справді можна пробачити герцогові та й усякому іншому, коли з-заради того, щоб володіти такою красою, він учинив зрадництво або якесь інше нечесне діло; і як глянув він на даму раз і другий, що-разу все більше вихваляючи її, то з ним сталося те саме, що було з герцогом. Через це, відійшовши від неї закоханим, він залишив навіть і думку про війну і почав думати про те, як-би відібрати її від герцога, ховачи від усіх своє кохання. Поки він горів цим полум'ям, настав час виступати проти принца, що вже наближався до герцогових володінь, а тому і герцог, і Костянтин, і всі інші, за умовленим розпорядком, вийшли з Атен і пішли обороняти кордон, щоб принц не міг рушити далі. Вони стояли там кілька днів, коли Костянтин, у якого в голові і в думках раз-у-раз була та дама, збагнув, що тепер, як герцог не з нею, йому дуже легко буде здійснити своє бажання, і прикинувся тяжко хворим, щоб була причина повернутись до Атен; тому він передав свою владу Мануїлові й повернувся до Атен до сестри. Там, через кілька днів, призвавши сестру до розмови про образу, яку, на його думку, чинить їй герцог, утримуючи ту даму, він сказав їй, що коли вона побажає, то він стане їй у пригоді, викравши даму з місця її перебування і завізши її з собою. Герцогиня думала, що він це робить з любови до неї, а не до тієї жінки, і сказала, що буде дуже задоволена, коли все улаштується так, що герцог ніколи не дізнається про її згоду на це. Костянтин обіцяв їй, що це напевне буде так, тому герцогиня дала свою згоду на те, щоб він зробив так, як йому хочеться. Костянтин загадав таємно налагодити легенького човна і одного разу ввечері звелів човнові бути близько саду, де жила дама, навчивши своїх людей, які були на човні, що їм слід робити; далі, разом з іншими він подався до палацу, де

пробувала дама. Тут його з радістю приймали ті, що прислужували їй, та й вона сама. З ним і в оточенні своїх слуг вона пішла, як він того хотів, у сад. Ніби маючи поговорити з нею з доручення герцога, він сам пішов з нею до дверей, що виходили до моря і вже одімкнутих одним з його товаришів; підкликавши човен умовним гаслом, він звелів швидше схопити даму, посадити її в човен, а сам вернувся до її слуг і сказав: „Нехай ніхто з вас не рушає з місця і не каже ні слова, коли не має охоти вмерти, бо я хочу не викрасти в герцога його коханку, а покрити сором, що вона завдає його моїй сестрі“. На це ніхто не насмілювався відповісти, а тому, сівши в човен разом з своїми і наблизившись до дами, що плакала, він наказав ударити веслами й відплисти. Гребці не гребли, а летіли, і на світанні наступного дня прибули до Егіни. Тут, зійшовши на берег і спочиваючи, Костянтин тішився з дамою, що плакала над своєю фатальною красою; звідціль, знов сівши в човен, вони за кілька днів прибули до Хіосу, де, побоюючись батьківських докорів і щоб в нього не відібрали викраденої жінки, Костянтин вирішив спинитись, як у безпечному місці. Кілька днів дама оплакувала своє нещастя, а далі, втішена від Костянтина, вона, за прикладом минулого, почала зазнавати насолоди в тому, що їй приготувала доля.

Коли все це так одбувалося, Осбек, що був тоді за короля в турків і раз-у-раз воював з імператором, випадково прибув у цю пору до Смірни і, почувши, що Костянтин провадить на Хіосі, зовсім не остерігаючись, похитливе життя з однією жінкою, яку він викрав, подався туди одного разу вночі на кількох озброєних кораблях і, нишком увійшовши з своїми людьми до міста, багатьох захопив на ліжку раніше, ніж вони збагнули, що з'явилися вороги; інших, які отямившись узялись до зброї, вони повбивали і, спаливши все місто, навантажили здобиччю та бранцями кораблі, повернулись до Смірни. Коли туди прибули, Осбек, людина молода, розглядаючи здобич, зустрів красуню і, довідавшись, що це та сама, яку взяли сонну з Костянтинового ліжка, дуже був радий бачити її і негайно взяв її собі за жінку,

одгуляв весілля і весело жив з нею кілька місяців. Перед тим, як усе це приключилося, імператор зробив умову з Базаном, королем Кападокії, щоб той з одного боку пішов з своїми силами проти Осбека, а він з своїми наскочив на нього з другого боку. Але імператор не встиг як слід скласти умови, бо Базан вимагав чогось такого, що імператор не вважав за зручне виконати. Почувши, що сталося з його сином, без краю засмучений, він, не зволікаючи, виконав вимогу кападокійського короля, як тільки можна було, підбиваючи його виступити проти Осбека, а сам налагоджував напад на нього з другого боку. Як почув про це Осбек, то зібрав військо і, поки обидва могутні владарі встигли обійти його, пішов проти кападокійського короля, залишивши в Смірні під охороною свого вірного слуги та друга свою жінку-красу. Зустрівшись через деякий час з королем кападокійським, він почав бій з ним і був убитий, а його військо було розбите й розпорошене. Через це Базан почав вільно посуватися до Смірні і по дорозі всі корилися йому, як переможцеві. Осбеків слуга, на наймення Антіох, під охороною якого залишалася красуня, хоч був уже в літах, але, коли бачив, що вона така прекрасна, закохався в ній, не додержавши вірності своєму другові й панові. А як вона знала його мову (що було їй дуже приємно, бо протягом кількох років їй довелося, як глухій і німій, жити, не розуміючи нікого, і ніхто не розумів її), то під впливом кохання він за кілька днів так зійшовся з нею, що трохи згодом, не зважаючи на свого владаря, що був на війні і в повній зброї, вони обернули свою близькість не тільки в дружню, а й у любовну, навдивовижу потішаючись під укриттям ліжка. Коли вони прочули, що Осбек переможений і вбитий, а Базан наближається і грабує все, то спільно вирішили не дожидати його і, захопивши більшість дорогих скарбів, що належали Осбекові, разом вирушили таємно до Родосу. Недовго вони прожили тут, як Антіох смертельно захворів. Випадково заїхав до нього один купець з Кіпру, якого Антіох дуже любив і який був йому великим приятелем; почувавши, що настав йому край, Антіох вирішив залишити йому і своє добро, і свою

любу даму. Уже перед самою смертю він покликав їх обох і сказав так: „Бачу я, напевно, що конаю, і смуток бере мене, бо ніколи мені не жилося так, як тепер. Правда, я помираю задоволений вже тим, що, як однаково помирати доводиться, я бачу, що сконаю на руках у двох людей, яких я люблю над усе на світі, щеп-то, у тебе на руках, любий друже, і на руках у цієї жінки, яку я любив, після того, як спізнав її, більше, ніж себе самого. Хоч мені й важко, що вона після моєї смерти залишиться тут, бо знаю, що вона чужоземка, безпомічна й безпорадна. І було-б ще важче, якби я не знав, що ти тут і подбаєш про неї з любови до мене так само, як подбав-би й про мене. А тому благаю тебе всією силою моєю, щоб ти, коли я вмру, узяв під свою опіку і мое добро і її, і зробив-би з добром і з нею так, як вважатимеш за потрібне для заспокоєння моєї душі. А тебе, люба, я прошу не забувати про мене після моєї смерти, щоб я там міг похвалитися, що тут мене любила жінка найкраща за всіх, яких тільки створила природа. Коли ви подасте мені надію з цих двох боків, то я без усякого сумніву відійду заспокоєний“. Слухаючи такі слова, його друг, купець, а також і дама плакали. Коли він скінчив, вони почали заспокоювати його, обіцяючи словом чести зробити все, чого він у них просив, коли судилося йому померти. Через недовгий час він помер, і вони почесно поховали його. А далі, через кілька днів, коли кіпрський купець скінчив усі свої справи в Родосі і мав повернутися до Кіпру на одному каталонському кораблі, що стояв там, він запитав прекрасну даму, що вона думає робити, бо йому доводиться повернутися до Кіпру. Вона відповіла, що коли він хоче, то вона з охотою поїде з ним у тій надії, що з любови до Антіоха він буде держати її і поводитись з нею, як з сестрою. Купець одповів, що згоджується задовольнити усяке її бажання, а щоб охоронити її від усякої неприємности, яка-б могла трапитись їй, поки вона прибуде до Кіпру, удавав, ніби вона його дружина. Коли вони посідали на корабель і їм дали кімнату на стерні, купець, щоб діло не розминалося з словом, ліг з нею разом на невеличкому ліжкові. Через це сталося те,

чого не було на думці ні в одного, ні в другого, коли вони виїхали з Родосу, тоб-то під впливом темряви і вигоди і теплої постелі, а вплив цей не малий (забули вони про приязнь і любов до небіжчика Антіоха), захоплені однаковою похитливістю й обопільними пестощами, вони поріднилися раніше, ніж прибули до Баффи, звідкіля був кіпрієць.

Коли приїхали до Баффи, то вона деякий час жила з купцем. Трапалося так, що до Баффи прибула в одній справі родовита людина, на наймення Антігоно, багатий роками, а ще більше розумом, але небагатий грішми, бо в багатьох дорученнях на службі в кіпрського короля доля йому була ворогом. Коли одного разу він ішов повз будинок, де жила прекрасна дама, а кіпрський купець поїхав у цей час за крамом до Арменії, він ненароком побачив біля вікна того будинку цю жінку, а як вона була дуже вродлива, то він почав пильно придивлятися до неї і пригадувати сам про себе, що він колись бачив її, але де саме, ніяк не міг пригадати,

Красуня, що довгий час була забавкою долі і бідування якої наближалися до краю, як тільки глянула на Антігоно, зараз-же пригадала, що бачила його в Олександрії, на службі в батька і не на малих посадах. А тому відразу проїнялася надією, що, за його порадою, вона ще зможе повернутися до царського стану і, знаючи, що її купця немає дома, звеліла як-найшвидше покликати Антігоно. Коли він з'явився, вона соромливо спитала, чи не він часом Антігоно з Фамагости, як їй здалося. Антігоно одповів, що це він, і ще додав: „Мадонно, мені здається, я пізнаю вас, та тільки ніяк не пригадаю, де я вас бачив, а тому прошу вас, коли це вам не прикро, нагадати мені, хто ви така?“ Як почула вона, що це він і є, то з великим плачем кинулася йому на ший і трохи згодом спитала Антігоно, що дуже дивувався, чи не бачив він її в Олександрії? Коли Антігоно почув це запитання, то відразу впізнав, що це Алатіель, султанова дочка, про яку всі думали, що вона загинула в морі, і хотів висловити їй належну пошану, але Алатіель не допустила його до цього й попрохала посидіти з нею деякий час. Антігоно так і зробив і шаноб-

ливо спитав її, як, коли і звідкіля вона з'явилася сюди, бо в Єгипті були певні, що вона кілька років тому утопилася в морі. На це вона відповіла: „Я бажала-б, щоб краще сталося так, ніж жити мені таким життям, яким я жила, гадаю, що мій батько волітиме того самого, якщо колись довідається про те“. Промовивши це, вона знов заходилася гірко плакати. Через те Антігоно сказав: „Мадонно, не вдавайтесь передчасно в тугу; розкажіть мені, будь ласка, про всі ваші пригоди і про те, як вам жилося; може справа була така, що ми ще щось вдіємо“.—„Антігоно, — сказала красуня, — мені здалося, коли я побачила тебе, що я бачу мого батька; під впливом тієї любови та прихильности, які я повинна мати до нього, я призналася до тебе, хоч і мала можливість не признаватися, і не багато є на світі людей, побачивши яких, я мала-б таку втіху, яку почувую, коли побачила і впізнала тебе раніше, ніж кого іншого. А тому я розкажу тобі, як рідному батькові, те, з чим я увесь час крилася в моїй лихій долі. Якщо ти вислушаєш і вигадаш якийсь спосіб повернути мене до попереднього стану, то я прошу тебе вжити того способу; якщо не вигадаш, то благаю тебе — не кажи ніколи нікому, що ти мене бачив або що чув про мене“. Мовивши так, вона, весь час ридаючи, розповіла йому все, почавши з того дня, коли їх розбило було біля Майорки і до останнього дня. Усе це примусило Антігоно плакати з жалю до неї. Поміркувавши деякий час, він сказав: „Мадонно, через те, що в ваших бідах зосталося невідомо, хто ви такі, то я без усякого вагання поверну вас батькові, ще милішою йому, а далі й королеві дель Гарбо — його дружиною“. Коли вона запитала його, як це станеться, він поступово пояснив їй, що слід зробити; а щоб не трапилося чогось через гаянку, Антігоно зараз-же подався до Фамагости і прибун до короля, якому сказав: „Владарю мій, коли ваша воля, то ви можете одночасно і собі придбати найбільшої чести і мені, що зубожів у вас на службі, зробити велику користь без великої витрати з вашого боку“. Король спитав, яким чином. Тоді Антігоно сказав: „До Баффи прибула краса-дівчина, султанова дочка, про яку довго ходила поголоска, що вона втопилася; щоб збе-

регти свою честь, вона довгий час терпіла велику біду, а тепер пробуває в лихому стані і бажає повернутися до батька. Коли-б ваша воля була одвезти її до батька під мою охороною, вам за це була-б велика честь, а мені велика користь; і я не думаю, щоб така послуга вивітрилася-б колись з султанової пам'яті". Король під впливом королівської великодушності, одразу відповів, що згоджується. Пославши по неї, з пошаною він звелів привезти її до Фамагости, де король з королевою вітали її надзвичайно урочисто і з розкішною учтою. Коли король і королева почали далі розпитувати її про її пригоди, то вона відповідала так, як навчив її Антігоно, і розповіла все.

Через кілька днів король, зважаючи на її прохання, вирядив її до султана з чудовим і почесним почетом чоловіків і жінок, підпорядкованих Антігоно. Як урочисто прийняли її, а також і Антігоно з його товаришами, про те нічого й питати. Після того, як вона трохи відпочила, султан побажав довідатись, як вона зосталася живсю і де так довго пробувала, не подаючи йому ніякої звістки про своє становище. Тоді дівчина, що добре пам'ятала поради Антігоно, почала говорити: „Мій батьку, на двадцятий може день по моему від'їзді від вас наше судно, що його розбила жорстока буря, вдарилося вночі об берег, на заході, недалеко від місця, що зветься Акваморта; що сталося з людьми, які були на кораблі, того я не знаю і ніколи про це не дізналася; пам'ятаю тільки, що коли настав день і я немов-би воскресла з мертвих для життя, розбитого корабля побачили селяни і позбігалися звідусіль, щоб ограбити його. Мене вони вивели на берег разом з двома моїми жінками, вхопивши яких, двоє молодих людей почали тікати — той в один, а той у другий бік, і що з ними сталося, про те я ніколи не дізналася. Коли мене, що робила опір, схопили два юнаки і потягли за коси, а я дуже плакала, то сталося так, що в той час, як ті, що тягли мене, йшли дорогою, яка вела до великого лісу, чотири чоловіки верхи проїздили там; як тільки вгледіли їх ті, що тягли мене, то зараз-же кинули мене і подалися навтеки. Побачивши це, тих четверо людей, що здавалися мені

можновладцями, наблизились до мене і довго розпитували мене, і я говорила їм багато, але ні вони мене, ні я їх не зрозуміла. По довгій нараді вони посадили мене на одного з своїх коней і повезли до жіночого монастиря, як велить їм закон. Що вони казали черницям, того я не знаю, але приймали мене там приязно і ввесь час шанували, і згодом я разом з ними з великою богобійністю віддавала шану св. Кресці в глибокому Байракові, який жіноцтво тієї країни дуже шанує¹¹). Коли я пробула з ними деякий час і вже трохи навчилася їхньої мови, і мене питали, хто я і звідкіля я, а я, знаючи, де я, і побоюючись, що як скажу всю правду, то мене виженуть, як ворожу до їх віри, відповідала, що ніби я дочка дуже заможної людини на Кіпрі, і що, коли мене вирядили заміж на Крит, буря загнала нас сюди й розбила. Не раз в багатьох випадках я додержувалася їх звичаїв, бо боялася, що буде гірше. Коли найстарша з цих жінок, яку звали абатисою, питала мене, чи хочу я повернутися до Кіпру, то я відповідала, що нічого так не бажаю, як цього повороту; але вона, оберігаючи мою честь, ніяк не хотіла довірити мене комусь з тих, що їхали до Кіпру, аж поки, місяців певне тому два, не прибули з Франції кілька поважних людей з своїми дружинами, одна з яких була родичкою абатиси. Абатиса, прочувши, що вони їдуть до Єрусалиму відвідати св. склеп, де той, кого вони вважають за бога, був похований після того, як його вбили іудеї, доручила мене їм з проханням одвезти мене до Кіпру моему батькові. Як шанували мене ці достойні люди, як приязно прийняли мене вони і їх дружини, про це довелось-б довго оповідати. Отже, посідавши на корабель, ми за кілька днів прибули до Баффи. Коли я приїхала туди, нікого не знаючи, то не знала, що сказати достойним людям, що бажали доставити мене моему батькові, згідно з наказом, що дала їм шановна жінка. І от господь, що певне зглянувсь на мене, зробив так, що я зустрілася з Антигоно на березі саме тоді, коли ми виходили з корабля в Баффі. Мерщій покликавши його, я сказала йому нашою мовою, щоб не зрозуміли поважні люди і їх жінки, щоб він прийняв мене як свою дочку. Він одразу зрозумів мене і зустрів

з великою радістю, вшанував, як тільки дозволяло йому його убозтво, достойних людей і їх дружин та й повів мене до кіпрського короля, що привітав мене і відрядив до вас з такою шанною, що всього цього і розказати не сила моя. Коли ще чого я не розповіла, то нехай розкаже Антігоно, що не раз чув од мене оповідання про мою недолю“.

Тоді, вдаючись до султана, Антігоно сказав: „Владарю мій, як вона не раз оповідала і як оповідали мені ті поважні люди й дами, з якими вона прибула, так само розповіла вона й вам. Одно тільки вона проминула,— і, я гадаю, зробила це тому, що не личить їй говорити про те, що ті поважні люди й дами, з якими вона приїхала, переказували про святе життя, яке вона провадила з черницями, про її чесноти і гідні хвали звички, про сльози і побивання жінок і чоловіків, коли повернувши її мені, вони з нею розлучалися. Якби я бажав переказати докладно все те, що мені вони говорили, то не тільки цього дня, а й наступної ночі не вистачило-б. Скажу тільки, і цього буде досить, що (наскільки можна було зробити висновок з їхніх слів і наскільки я сам міг упевнитись) вам треба пишатися, що в вас є дочка, вродливіша, чесніша й сміливіша, ніж у якого иншого владаря вінценосця“. Усе це дуже втішило султана і він не раз благав бога, щоб він сподобив його віддячити всім, хто вшанував його дочку, а найбільше кіпрському королеві, який відрядив її до нього з такою учтою. Через декілька днів, звелівши наготувати дорогих дарунків для Антігоно, він одпустив його до Кіпру, виславши королеві в листах та через особливих посланців велику подяку за все, зроблене для його дочки. Після цього султан побажав докінчити те, що почав, тоб-то, щоб його дочка стала дружиною короля дель Гарбо, і все пояснив йому, написавши крім того, що коли має охоту володіти нею, то нехай пришле по неї. Король дель Гарбо дуже зрадів і, пославши по неї, з учтою, з радістю привітав її. А вона, що спізнала певно десять тисяч разів вісьмох чоловіків, лягла поруч з ним, як невинна дівчина, запевнила його, що вона така й є, і, зробившись королевою, довгий час весело жила з королем. Ось

чому говорять: Уста від поцілунку не линяють, а, як той місяць, відживають“.

НОВЕЛА ВОСЬМА.

Граф Анверський, не по правді обвинувачений, іде в вигнання і залишає двох своїх дітей у різних місцевостях Англії; повернувшись невпізнаний, знаходить їх у гарному стані, іде за джуру до війська французького короля і, визнаний безневинним, повертається до попереднього стану.

Дами часто зідхали під час оповідання про всілякі пригоди красуні; але хто знає, яка була причина цих зідхань? Може були й такі, що зідхали не менше через бажання таких-же численних одружень, ніж з спочуття. Та не будемо тепер говорити про це. Коли вони насміялися з приводу останніх слів, що їх промовив Памфіло, і королева побачила, що цими словами закінчилася новела, то, звернувшись до Елізи, вона звеліла продовжувати оповідання за заведеним ладом. Та з охотою зробила це, почавши таким способом:

„Широке те поле, на якому ми сьогодні обертаємось, і нема нікого, хто-б не зміг пробігти дуже легко не одні гони, а десять: таким багатим на несподівані і суворі пригоди зробила його доля, а тому, починаючи оповідати про одну з безлічи пригод, скажу, що коли римська імперська гідність перенесена була від французів до німців, то поміж тим і другим народами виникла велика ворожнеча й жорстока безупинна війна. Через це, так для оборони своєї країни, як і для нападу на чужу, король французький з своїм сином, зібравши усі сили своєї країни, а також сили друзів та родичів, що мали спроможність допомогти йому, виставили велике військо, щоб піти на ворога. Перед тим, як виступити, не бажаючи залишити королівства без уряду, знаючи Гвальтієрі, графа Анверського, за людину родовиту й розумну, за вірного їм друга і слугу і гадаючи, що, хоч він і добре ознайомлений з військовим умінням, а більший нахил має до делікатности, ніж до такої праці, вони замість себе поставили його врядувати королівством Франції, як спільного їх заступника, а самі вирушили в дорогу. І от Гвальтієрі почав виконувати доручені йому обов'язки

розумно і доладу, раз-у-раз про все радився з королевою та її невісткою; і хоч їх залишено було під його охороною і владою, а тим часом він оддавав їм не менше шани, ніж царицям і старшим. Мав цей Гвальтієрі щось із сорок років і був з себе людиною найвродливішою і наймилішою, як тільки могла бути такою людина високого коліна, а до того всього привабливим і делікатним лицарем, які тільки відомі були в той час, і більше од інших дбав про оздобу своєї персони. І от, коли французький король з сином був на згаданій війні, а Гвальтієрі, в якого померла дружина, залишивши йому тільки малих сина й дочку, не раз ходив до двору згаданих дам і часто розмовляв з ними про потреби королівства, трапилося так, що жінка короленка уподобала його і, з великою любов'ю спостерігаючи його особу і вдачу, запалала до нього таємною пристрастю; визнаючи себе за молоду і свіжу і знаючи, що в нього нема дружини, вона гадала, що її бажання легко буде задовольнити і, думаючи, що єдиною перешкодою до цього може бути тільки її соромливість, вирішила, відцуравшись її, сказати йому всю правду. Одного разу, коли вона була сама і нагода здавалася їй слушною, вона ніби для розмови про інші річі, послала по нього. Граф, думки якого були далеко від думок дами, пішов до неї негайно. Коли вони, за її бажанням, посідали на лаві, самі на всю світлицю, граф уже двічі спитав її, яка була причина того, що вона його покликала, а дама мовчала; нарешті під впливом кохання, уся спалахнувши від сорому, мало не плачучи й тремтячи, уривчастим голосом вона заговорила так: „Любий і милий друже і пане мій! Як людина мудра, ви добре знаєте, які слабкі бувають чоловіки й жінки, один більше, ніж другий, з різних причин; ось чому, по правді, перед лицем справедливого судді за той самий вчинок, зважаючи на різні якості особи, буде не однакова кара. Хто заперечуватиме, що більшої догани заслуговує убогий чоловік або жінка, яким доводиться працею здобувати все потрібне до життя, коли вони віддадуться кохання і підуть слідом за ним, ніж багата, нетрудаща жінка, якій не бракує нічого, що відповідає її бажанням? Я гадаю, що напевно ніхто. Через те я

думаю, що згадані обставини повинні в значній мірі виправдати ту, що перебуває в них, коли-б їй трапилося захопитися коханням, а що-до всього іншого, то тут пробачать їй, якщо вибере розумного і сміливого коханця, аби тільки закохана обрала саме такого. А як ці обидві обставини, на мою думку, сполучилися в мені, та й інші, окрім того, що спонукають мене до кохання, а саме: моя молодість і відсутність чоловіка, — то нехай вони і стануть перед вашим лицем на мою користь та в оборону моєї палкої пристрасти; коли вони вплинуть на вас так, як повинні вплинути на людей розумних, то благаю вас — дайте мені пораду й допомогу в тому, про що я вас прохатиму. Річ у тому, що не маючи змоги, коли нема чоловіка, дати опір хотінням плоті та впливові кохання, сила яких така, що вона скоряла й що-разу скоряє не тільки слабких на силу жінок, а й найдужчих чоловіків, і живучи, як ви самі бачите, в достатках та без діла, я дозволила захопити себе потуранням любовним утіхам і тим, що закохалась. Я знаю, що це діло нечесне, якби воно викрилося, хоч і вважаю його майже за небезчесне, поки воно не викрете. А тим часом Амур був такий ласкавий до мене, що не тільки не одібрав у мене належного розуміння під час обрання коханця, а ще й дуже допоміг мені в цій справі, вказавши мені на вас, як на достойного кохання такої жінки, як я, — на вас, якого я вважаю, коли мене не ошукає моя думка, за найкращого, найприємнішого, наймилішого і розумного лицаря в королівстві Франції; і коли я маю право сказати, що живу без чоловіка, то й ви без жінки. А тому я прошу вас, з-заради того кохання, яке я маю до вас, не позбавити мене вашого і зглянутись на мою молодість, що примушує мене танути, як той лід на вогні". Слідом за цими словами полилося стільки сліз, що вона, бажаючи приєднати ще нові прохання, не мала сили говорити далі і, похиливши вид свій, як пригнічена, слізьми заливаючись, притулилася головою до графових грудей. Граф, який був чесний лицар, суворими докорами почав ганьбити таку божевільну пристрасть, одхиляючи її від себе в той час, як вона вже мала кинутись йому на шию, і присягнувся їй, що, краще віддасть себе на тортури, аніж

дозволить собі або комусь іншому піти отак супроти чести свого владаря. Коли дама почула це, то одразу, забувши про кохання і запалавши страшним гнівом, сказала: „Так ось як знущуєтеся ви, негідний лицарю, над моїм бажанням. Нехай мене господь скарає, коли я, яку ви бажаєте призвести до смерти, не примушу вас умерти, або не зажену вас на той світ“. Сказавши це, вона відразу вхопила себе за коси, скочила і рвала їх і, роздерши на собі одержу, заходилася кричати не своїм голосом: „Рятуйте, рятуйте, граф Анверський хоче вчинити надо мною насильство“. Як побачив це граф, то більше побоюючись заздности придворних, ніж докорів своєї совісти, та ще й того, що лукавству дами більше повірять, ніж його безневинності, підвівся як-найшвидше, вийшов з світлиці і палацу, побіг до свого дому й, не довго думаючи, посадив своїх двох дітей на коня, сам сів верхи на другого і мерщій подався в напрямку на Кале. На крик дами збіглося багато людей; побачивши її і дізнавшись, чоґ вона кричала, не тільки на підставі цього одного поїняли віри її словам, а ще й додали, що приємна поведінка і убрання довгий час допомагали графові добиватися свого. Отже всі запекло кинулись до графського дому, щоб арештувати його; не заставши його, вони ограбили будинок, а тоді зруйнували його дощенту. Чутка про це, в такій ганебній формі, в якій її переказували, дійшла й до військ, до короля та до його сина. Дуже розгнівані, вони засудили на довічне вигнання графа і його нащадків, обіцяючи великі дари тим, хто приведе їм його живого або мертвого.

Граф засмутився, що з безневинного він, через свою втечу, зробився винним, прибув з своїми дітьми до Кале, не об'явившись нікому, і, невпізнаний, зараз-же переправився до Англії і в убогій одержі пішов до Лондону. Перед тим, як увійти до Лондону, він докладно навчив своїх малих дітей особливо двом речам: по-перше, щоб вони терпляче перебували лихий стан, в якому безневинно опинилися вони разом з батьком через свою неволю; далі, щоб вони дуже остерігалися признаватись, хоч-би кому, звідкіля вони і чий діти, якщо їм дороге життя. А синові, що звався Луїджі, було, мабуть, років

дев'ять, дочці Віоланті близько шести. Оскільки дозволяв їм їх нижній вік, вони дуже добре зрозуміли рідного батька науку і згодом виявили це на ділі. А щоб найкраще все влаштувати, граф вважав за потрібне позміняти їм наймення, що він і зробив, коли хлопцеві дав ім'я Перотто, а дівчині — Джаннетта; прибувши в убогій одежі до Лондону, вони почали ходити й старцювати, як роблять це французькі жебраки, як ми бачимо. Коли одного разу вони були для цього в церкві, то сталося так, що одна велика пані, жінка маршала англійського короля, коли виходила з церкви, побачила графа з двома дітьми в той час, як вони просили милостиню, і спитала його, звідкіля він і чи це його діти, граф відповів їй, що сам він з Пікардії і через учинок свого старшого сина-негідника мусів зникнути з оцими своїми двома дітьми. Дама, яка була милосердна, подивившись на дівчинку, що їй дуже вподобалась, бо була гарненька, мила й привітна, промовила: „Шановний чоловіче, якщо ти згоджуєшся віддати мені цю дівчинку, то я з охотою візьму її, — вона така гарненька; як з неї вийде достойна жінка, то я віддам її заміж, коли прийде пора, і їй буде добре“. Це прохання дуже до серця припало графові, і він одразу дав згоду, віддав їй з слізьми дівчинку і дуже просив піклуватися про неї. Отак улаштувавши дочку і знаючи, в кого саме, граф вирішив далі не залишатися тут; старцюючи на острові, він разом з Перотто добрався до Валліса не без великих труднощів, бо не звик ходити пішки. Тут жив ще один з королівських маршалів, у якого був великий будинок і багато челяди; от до його двору і ходив не раз граф, щоб підхарчуватися. Був там маршалів син та інші діти шляхетних людей і, коли вони бавились в таку дитячу гру, як бігання та стрибання, то Перотто почав брати в ній участь, виявляючи себе таким-же спритним і навіть більше, ніж хто інший, в кожній вправі, яку вони проміж себе влаштовували. Коли маршал побачив його кілька разів і йому дуже вподобалась поведінка і манери дитини, то він спитав, хто це такий. Маршалові сказали, що це син одного бідаря, що инколи приходить сюди по милостиню. Маршал звелів попрохати, щоб він оддав сина

Йому, і граф, який цього тільки й благав у бога, оддав сина з охотою, хоч і важко було йому з ним розлучитися.

Коли граф таким способом улаштував сина й дочку, то вирішив не залишатися далі в Англії і, пробившись, як тільки міг, до Ірландії, прибув до Станфорду, де став на службу до одного лицаря тамтешнього графа і виконував усе, що слід робити слугі або конюхові; і тут, не впізнаний ніким, він довго прожив у великій нужді та праці.

Віоланта, яку звали тепер Джаннетта, жила в шляхетної дами в Лондоні, розвивалася що-року на зріст і красу, придбавши таку прихильність дами і її чоловіка та й інших, хто був у господі, і всіх, хто її знав, що навіть було дивно, і не було нікого, хто-б, звернувши увагу на її вдачу і манери, не визнав-би її за достойну найбільшого щастя і шани. А тому шляхетна дама, що взяла її від батька і не спромоглася дізнатися, хто він такий, опріч того тільки, що він сам їй сказав, вирішила віддати її пристойно заміж, згідно з тим станом, до якого вона, на її думку, належала. Але господь, що по правді оцінює заслуги, знаючи, що Джаннетта дівчина шляхетна, і не по своїй вині відбуває кару за чужу провинність, вирішив не так, і треба думати, якраз для того, щоб шляхетного роду дівчина не опинилася в руках простого роду людини; з його ласки приключилося ось що. Був у шляхетної дами, в якій жила Джаннетта, один син від чоловіка, якого вона й батько дуже любили як сина, та ще через те, що своєю вдачею і гідністю він заслуговував цього, бо більше, ніж хто інший, мав гарну натуру, був чесний, сміливий і вродливий. Він був на років шість старший від Джаннетти; бачив, яка вона хороша і чарівна, і так закохався в ній, що нічого кращого на світі від неї не уявляв. Гадаючи, що вона простого роду, він не тільки не насмілювався прохати батька й матір, щоб вона була йому дружиною, але побоювався, щоб його не докоряли за кохання, так низько спрямоване, і таїв його в міру сил своїх, а через те це таємне кохання збурювало його більше, ніж тоді, коли-б було наявне; а через це сталося так, що він з великої туги

занедужав та ще й тяжко. Коли покликали лікарів доглядати його і вони, дослідивши одну й другу ознаку, не могли встановити, яка в нього недуга, всі однаково втратили надію на те, щоб він одужав. Батько й мати юнака почували через це таке горе та смуток, що більшого й витерпіти не сила була-б; не раз вони з жалібним благанням допитувалися в сина, яка причина його недуги, але на це він або відповідав зідханням, або говорив, що почуває, як сохне та в'яне. Трапалося одного разу так, що, коли біля нього сидів лікар, дуже молодий, але глибокої вчености, і держав його за руку в тому місці, де лікарі вивіряють пульс, увійшла до світлиці, де лежав юнак, Жаннетта, що пильнувала його, аби догодити його матері. Як побачив її юнак, і словом не озвавшись і руху не зробивши ніякого, то почув, що полум'я кохання зайнялося в його серці ще дужче, через що й пульс почав колотитися дужче, ніж звичайно: лікар одразу-ж спостеріг це, здивувався дуже і мовчки почав стежити, чи довго триватиме це колотіння. Коли Жаннетта вийшла з світлиці, припинилося й колотіння, а тому й лікареві здалося, що він частково встановив причину юнакової недуги; пождавши трохи, він ніби для того, щоб про щось спитати Жаннетту, звелів покликати її і весь час держав хорого за руку. Вона зараз-же з'явилася; ледве ввійшла до світлиці, як у юнака знов одновилося колотіння пульсу; як вона вийшла, воно припинилось. На підставі цього лікар, цілком, як здавалося йому, впевнившись, підвівся і, покликавши на бік батька й матір юнакових, сказав їм: „Здоров'я вашого сина не в силах лікаря, а в руках Жаннетти, яку юнак, як я наявно дізнався з деяких ознак, палко кохає, хоч вона, як я бачу, про це й не догадується. Тепер ви знаєте, що вам треба робити, якщо вам дороге його життя“. Як почули це поважний чоловік і його дружина, то дуже зраділи, що таки знайдено спосіб, як урятувати його, хоч їм і неприємно було, що саме такий був спосіб, якого вони побоювалися, тоб-то, що доведеться віддати Жаннетту синові за жінку. І от, коли вже лікаря не було, вони пішли до хорого, якому мати сказала так: „Сину мій, я ніяк не сподівалась, що ти таїтимеш од

мене будь-яке твоє бажання, а особливо тоді, коли ти розумієш, що коли воно не здійсниться, то тобі буде зле; бо ти-ж повинен був і раніше й тепер бути певним, що нема такого на світі, чого-б я, хоч-би воно й нечесне було, не зробила для твоєї втіхи, як для себе самої. Хоч ти таке вчинив, але господь був ласкавіший до тебе, ніж ти сам, і, щоб ти не помер од цієї недуги, показав мені причину її, яка полягає ні в чому іншому, як тільки в надзвичайному коханні, що є в тебе до якоїсь дівчини, хто-б вона не була. Справді-ж тобі не слід було соромитись, а треба було признатися в тому, чого вимагають твої літа, і коли-б ти не був закоханий, то я-б шанувала тебе значно менше. Так от, сину мій, не остерігайся мене, а признайся сміливо, чого ти бажаєш; забудь смуток і всяку думку, яка призвела до цієї недуги, набирайся сил, і будь певний, що нема того, бажаного тобі, на світі, щоб ти доручив мені, а я не зробила, по змозі, бо люблю тебе більше, ніж своє життя. Оджени сором і страх і скажи мені, чи не можу я допомогти твоєму коханню і якщо ти гадатимеш, що я про це не подбаю і не доб'юся свого, вважай мене за найжорстокішу з матерів, які мали сина?" Як почув юнак, що каже мати, то спочатку був засоромився, але далі, подумавши, що ніхто краще од неї не задовольнив-би його бажання, переміг сором і сказав їй так: „Мадонно, не инше що примусило мене затаїти моє кохання, як тільки спостереження, що я зробив над багатьома особами, які, самі вже в літах, не хотять згадати, що й вони були молоді. А як я бачу, що ви розважливі, то не тільки не заперечуватиму того, про що ви, як кажете, догадалися, а ще й розкажу вам усю правду, з умовою, що виконання, як ви обіцяли, настане в міру можливости; тільки таким способом ви можете зробити мене здоровим“. Мати, занадто покладаючись на те, чого їй не пощастило зробити тим способом, який вона мала на увазі, одверто відповіла, нехай сміливо скаже їй про своє бажання, то вона негайно зробить так, що він матиме те, чого хоче“. — „Мадонно, — промовив тоді юнак, — велика краса і достойна поведінка нашої Джаннетти і те, що я не мав змоги примусити її навіть догадатися про моє кохання, а не то, щоб викликати

спочуття, і те, що я боявся розказати про своє почування кому-б то не було, — все це призвело мене до того стану, в якому ви бачите мені; якщо тим, чи іншим способом не зробите того, що ви мені обіцяли, будьте певні, що не жити мені на світі“. Мати, якій здавалося, що тепер час слушніший для втіхи, ніж для докорів, промовила, всміхаючись: „Ох, сину мій, то це з-заради цього ти дозволив привести себе до недуги? Заспокойся і дозволяй мені все впорядкувати, як тільки ти одужаєш“. Повний надій, молодий чоловік за короткий час виявив ознаки значного поліпшення, що дуже звеселило матір, і вона почала намагатися, щоб зробити те, що обіцяла. Покликавши одного разу Жаннетту, вона спитала, ніби жартуючи і дуже приязно, чи має вона коханого. Жаннетта почервоніла, як мак, і відповіла: „Мадонно, убогій дівчині, вигнаній, як оце я, з дому та ще, коли вона прислугує іншим, як доводиться мені, не треба та й не годиться думати про кохання“. Тоді мати сказала: „Коли в вас нема милого, ми вам дамо його, і тоді ви заживете весело і ще більше візьмете насолоди від вашої краси, бо не годиться такій красній дівчині, як ви, жити без коханого“. На це Жаннетта відповіла: „Мадонно, ви взяли мене від мого бідного батька і виховали мене, як рідну дочку, і тому я-б повинна була виконувати кожне ваше бажання; але тут я не догоджу вам, і гадаю, що зроблю добре. Якщо ваша воля буде дати мені чоловіка, то я любитиму його, але іншого ні, бо з спадщини моїх предків у мене не лишилося нічого, окрім честі, яку я хочу зберігати й захищати, поки житиму на світі“. Ці слова здавалися дамі зовсім протилежними тому, чого вона хотіла добитися, щоб виконати те, що обіцяла синові; хоч, як жінка розумна, вона в серці своєму погодилася з дівчиною і сказала: „Як, Жаннетто? Коли-б його величність король — лицар молодий, як і ти, — вродлива дівчино, — побажав насолодитися твоїм коханням, то хіба-б ти відмовила йому?“ На це вона відразу відповіла: „Король міг-би вчинити наді мною насильство, але за моєю згодою ніколи-б не добився від мене нічого такого, що було-б нечесне“. Зрозумівши, який у неї настрій, дама покинула цю розмову і замислила зробити

їй іспит, сказавши синові, що коли він видужає, вона влаштує її в одній кімнаті з ним, а він вже нехай спробує добитися від неї здійснення свого бажання, і зауважила, що їй здається непристойним, як зводниці, вмовляти дівчину й просити її за сина. Але це ані трохи не задовольнило сина і несподівано його здоров'я дуже погіршало; побачивши це, мати сказала про свій намір Джаннетті. Але впевнившись, що вона твердіша, ніж коли, розказала все, що зробила, своєму чоловікові і хоч це здавалося їм прикрим, але вони за спільною згодою вирішили дати її йому за жінку, воліючи бачити сина живого з дружиною нерівною, ніж мертвого без дружини; після багатьох обряд, вони так і зробили, і Джаннетта дуже зраділа, дякуючи богові від щирого серця, що не забув її, але, не зважаючи на це, вона звала себе раз-у-раз тільки дочкою пікардійця. Юнак видужав, справив весілля гучніше, ніж хто інший, і почав щасливо жити з нею.

Перотто, що залишився в Валлісі біля маршала англійського короля, також виріс, заслужив ласки свого владаря, зробився кращий і сміливіший за всіх на острові, і ніхто на всю країну не міг зрівнятися з ним на турнірах, ристалищах та в інших військових справах; через це він став відомим і славетним, маючи від усіх прізвисько Перотто-пікардієць. І як господь не забув його сестри, так само показав, що пам'ятає і про нього, коли в тій країні настала смертоносна чума і забрала половину людности, не кажучи вже про те, що більшість тих, хто залишався на світі, повтікали з переляку до інших країн, через що країна зовсім спорожняла. Під час цієї пошести помер і його владар-маршал, його дружина, син і багато інших, брати й племінники і всі його родичі і, залишилася після нього тільки одна дочка, дівчина на відданні, та з деякими іншими слугами — Перотто. От його, коли чума трохи вщухла, як людину хоробру і достойну, дівчина, за згодою і порадою небагатьох васалів, що лишилися на світі, взяла собі за чоловіка, зробивши його господарем усього, що припало їй у спадщину. І минуло небагато часу, поки король Англії, прочувши про смерть маршала і знаючи про чесноти пікардійця Перотто,

призначив його замість покійного, зробивши своїм маршалом. Ось що за недовгий час сталося з двома безневинними дітьми графа Анверського, яких він залишив, ніби втративши навіки.

Вже минуло вісімнадцять років з того часу, як граф Анверський, рятуючи себе втечею, залишив Париж, коли в нього, в Ірландії, де він натерпівся лиха в убогому житті і вже почував себе старим, з'явилось бажання довідатись, якщо можливо, що сталося з його дітьми. А тому, знаючи, що з зовнішнього вигляду він зовсім змінився, порівнюючи з тим, який був раніше, і почувуючи себе, в наслідок довгих вправ, дужчим, ніж тоді, коли юнаком жив у безділлі, він, убогий і старець на вигляд, залишив того, в кого довго жив, подався до Англії й пішов туди, де покинув Перотто. Він знайшов його маршалом і великим паном, побачив, що він здоровий, дужий і гарний на вроду. Це було йому дуже приємно, але він не схотів признатися, хто він такий, поки не дізнається про Джаннету. А тому знову рушив у дорогу і не зупинявся, поки не прибув до Лондону. Там обережно розпитав про даму, в якої залишив Джаннету, та про стан її, і довідався, що Джаннетта жінка сина тієї дами; це було йому дуже приємно і він вважав за дрібниці все минуле лихо, коли впевнився, що його діти живі й добре улаштовані. Бажаючи побачити Джаннету, він, як старець, почав ходити близько її дому. Там побачив його одного разу Джакетто Ламієн, — так звали чоловіка Джаннетти, — і пожалівши його, старого і вбогого, наказав одному з своїх слуг одвести його до господи і дати йому попоїсти, як старцеві, що слуга зробив з охотою. У Джаннетти було від Джакетто кілька синів, з яких старший мав не більше, як вісім років, і були вони найкращі й наймиліші діти на світі. Як побачили вони графа, коли він їв, зараз-же оточили його і почали пестити його, немов-би під впливом таємної сили почували, що це їх дід. Він, знаючи, що це його онуки, почав виявляти до них любов і ніжність, через що діти не хотіли розлучатися з ним, хоч і кликав їх той, кому доручено було глядіти їх. Ось чому Джаннета, коли почувала про це, вийшла з покоїв, з'явилася туди, де був

граф, дуже нахвалялася попобити дітей, коли вони не робитимуть того, чого хоче їх учитель. Діти заходились плакати і казали, що хочуть бути з цим поважним чоловіком, який любить їх більше, ніж учитель; з цього мати й граф насміялися. Граф підвівся, щоб не як батько, а як старець, вшанувати не дочку, а даму, і, надивившись на неї, почував невимовну втіху. Але вона ні тоді, ні згодом — зовсім не впізнала його, бо він дуже змінився нарівні з тим, який колись був, бо зробився і сивий і бородатий, став худий і смуглястий і більше був подібний до якоїсь іншої людини, ніж до графа. Коли дама побачила, що діти не хотіли одійти од нього і плакали, як їх мали забрати звідтіля, то сказала вчителеві, щоб він дозволив їм залишитися на деякий час. Трапилось так, що саме тоді, як діти таким чином залишилися з поважним чоловіком, повернувся батько Джакетто і довідався про це від учителя; а як він не любив Жаннетти, то сказав: „Покинь їх, хай пошле їм господь лиху долю! Хай вони повернуться туди, звідкіля походять: пішли в матір від волоцюги, а тому й дивуватися не треба, що вони охоче мають діло з волоцюгами“. Ці слова почув граф і тяжко вразили вони його, але, не зважаючи на це, знизавши плечима, він стерпів, цю образу, як терпів багато інших зневаг. Джакетто довідався, з якою радістю діти прийняли поважного чоловіка, тоб-то графа, і хоч це йому було не до вподоби, але він так любив їх, що не хотів бачити їх сліз, і наказав, що коли той чоловік побажає залишитися в них на якійсь службі, то щоб прийняли його. Той відповів, що з охотою зостанеться, але нічого іншого не вміє робити, як тільки доглядати коней, бо звук до цього за свій вік. Отже дали йому коня, упоравшись з яким, він тільки те й робив, що бавив дітей.

У той час, як доля керувала в такий спосіб, як оповідалося, графом Анверським та його дітьми, трапилось так, що король Франції, склавши багато мирних угод з німцями, помер і на його місце коронували його сина, дружиною якого була та сама, через яку вигнаний був граф. Коли закінчилося останнє замирення з німцями, він знов розпочав жорстоку війну; на допомогу йому

король англійський, як його новий родич, послав багато людей на чолі з своїм маршалом Перотто і Джакетто Ламієном, сином другого маршала, разом з якими пішов і поважний чоловік, тоб-то граф; не впізнаний ніким, він довгий час залишався в війську, як конюх, і тут, як людина тямуща, порадою і ділом зробив багато добра, більше, ніж од нього вимагали. Сталося під час війни так, що французька королева тяжко занедужала; почувавши, що наближається смерть, вона покаялася в своїх гріхах, побожно висповідалася в архієпископа руанського, якого всі вважали за святу і добру людину, і окрім інших гріхів розповіла йому і про те, що через неї зовсім несправедливо потерпів граф Анверський. І вона не тільки не задовольнилася цим, а ще в присутності багатьох інших достойних людей призналася, як це все було, попрохавши їх вплинути на короля, щоб граф, коли він ще живий, а коли ні, то котрийсь з його синів, були повернуті до свого колишнього стану; небагато часу минуло, як вона залишила цей світ і була похована з почетом. Ця сповідь, переказана королеві, викликала в нього кілька гірких зіздхань з приводу лиха, не по правді заподіяного достойній людині, і примусила його оголосити по всьому військові, а окрім того і по багатьох інших місцях, що коли хто скаже йому, де пробуває граф Анверський або котрийсь з його синів, то той буде чудово нагороджений за кожного, бо після сповіди королеви він вважає його за невинного в тому, за що він потерпів вигнання, і має намір повернути йому його колишній та й ще вищий стан. Почувши про це, граф, що був за конюха, і знаючи, що це все так і є, зараз-же прийшов до Джакетто і попрохав його разом з ним піти до Перотто, бо він хоче показати їм те, чого шукає король. Отже коли всі троє зійшлися разом, то граф сказав Перотто, який вже надумав оголосити, хто він такий: „Перотто! Джакетто, присутній тут, одружений з твоєю сестрою і ніколи не одержував за нею посагу, а тому, щоб твоя сестра не була жінкою без посагу, я хочу, щоб він, а не інший, дістав велику нагороду, яку обіцяє король за тебе (знай, що ти син графа Анверського) та за Віоланту, твою сестру, а його дружину, та

ще й за мене, графа Анверського і вашого батька". Почувши це і пильно придивившись до нього, Перотто відразу впізнав його, упав, ридаючи, йому до ніг і обійняв, промовляючи: „Батьку мій, вітаємо тебе!“ А Джакетто, коли насамперед почув, що говорив граф, а далі побачив, що зробив Перотто, то одночасно так здивувався і так зрадив, що не знав, що йому робити; але поймавши віри оповіданню і дуже соромлячись за ті лайливі слова, що мовив їх колись про конюха-графа, упав ниць йому в ноги, покірливо благаючи прощення за кожную колишню зневагу, — що граф і зробив, дуже ласкаво підвівши його. Коли всі трое побалакали про всякі пригоди кожного з них і гуртом добре наплакались, натішились, Перотто й Джакетто хотіли передягти графа, але він ніяк не дозволяв цього робити, а побажав тільки, щоб Джакетто, упевнившись наперед, що дістане від короля обіцяну нагороду, одрекомендував його королеві такого, як він є, в тій самій одежі конюха, аби завдати йому ще більшого сорому. І от Джакетто з графом та Перотто позаду став перед королем і сказав, що покаже йому графа та його синів, якщо він нагородить його, як обіцяв. Король зараз-же звелів принести нагороду за всіх, чудову, на думку Джакетто, і сказав, що він може взяти її собі, коли справді покаже графа та його синів, як обіцяв. Тоді Джакетто обернувся назад і, поставивши перед собою графа-конюха та Перотто промовив: „Владарю мій, ось батько й син, а дочки, моєї жінки, тут нема, але, як бог pomoже, ви незабаром побачите її“. Як почув це король, глянув на графа, і хоч той дуже змінився проти колишнього, але не зважаючи на це, трохи подивившись, він упізнав графа, що стояв навколюшках, поцілував, обійняв і, приязно поставившись до Перотто, звелів, щоб граф, що-до убрання, слуг і начиння, знов був повернутий до його стану, який личить його шляхетності. Це й було зроблено зараз-же. Окрім того король довго шановував Джакетто і побажав довідатись про його минулу долю. Коли-ж Джакетто взяв великі нагороди за те, що виявив графа і його синів, то граф сказав: „Візьми це все з щедрих рук мого владаря, короля, і не забудь сказати своєму батькові, що твої сини, його й мої онуки,

не походять від волоцюги по матері“. Джакетто, діставши нагороду, викликав до Парижа свою дружину та її свекруху; приїхала туди й Пероттова дружина і всі пробували там у великій радості разом з графом, якому король повернув усе його добро і підніс його стан значно вище, ніж він був. Далі кожний, за його дозволом, повернувся додому, а граф аж до смерти жив у Парижі ще в більшій славі, ніж колись була в нього“.

НОВЕЛА ДЕВ'ЯТА.

Бернабо з Генуї, якого одурив Амброджіоло, втрачає своє добро й наказує вбити свою безневинну дружину. Вона врятовується, в чоловічому вбранні прислуговує султанові, зустрічається з тим, хто одурив її чоловіка, виряджає Бернабо до Олександрії, де дурисвіта покарано, і, знов перебравшись у жіночу одягу, заможною повертається з чоловіком до Генуї.

Коли Еліза, розповівши свою зворушливу новелу, виконала свій обов'язок, королева Філомена, вродлива, з високою постаттю і більше, ніж інші, весела й приємна з виду, подумавши з хвилину і скупчивши свої думки, сказала: „Треба додержати умови з Діонео, а через те, що крім нього й мене нікому не залишилося розповідати, я перша розкажу свою новелу, а йому, що просив цього, як милости, доведеться говорити останньому“. Промовивши це, вона так почала:

„У простого народу є звички часто повторювати приказку, що ошуканець попадає під ноги одуреному; здавалось-би, що правдивости цього не можна довести якимсь доказом, коли-б події, що трапляються, самі цього не доводили. А через те, щоб виконати наше завдання, любі дами, у мене з'явилось разом з тим і бажання довести, що те, що говорять, правда; а вам не може бути неприємно послухати про це, щоб знати, як остерігатися дурисвітів.

В одному готелі в Парижі зібралось декілька великих італійських купців, що прибули сюди — хто по справах, а хто за чимсь иншим, як це буває у них. Раз увечері, весело повечерявши, вони стали розмовляти між собою про різні речі і, переходячи в розмові від одного до другого, вони дійшли в балачках і до своїх жінок,

зоставлених вдома. Хтось з них і сказав, жартуючи: „Я не знаю, що поробляє моя жінка, але-ж знаю, що коли мені попаде в руки якась дівчина, яка сподобається мені, то я відкидаю на бік любов, яку маю до своєї жінки, і беру від цієї задоволення, яке зможу“. Другий відповів: „І я роблю так само, бо коли я думаю собі, що моя жінка шукає якихсь пригод, то вона справді так і робить, і коли не думаю цього, то вона все-ж таки зробить; а через це будемо робити так, як там роблять: як осел брикне в стіну, то так йому й відгукнеться“. Третій, розмовляючи, прийшов майже до такого-ж висновку; всі, здавалося, погодилися на тому, що zostавлені вдома жінки не будуть гаяти часу. Тільки один, на наймення Бернабо Ломелліно з Генуї, заперечував, запевняючи, що у нього з особливої ласки божої дружина — жінка, більше обдарована всіма чеснотами, які належить мати жінці, лицареві або збройничому, ніж, може бути, яка инша в Італії; бо вона гарна з виду, ще дуже молода, моторна й дужа і нема такої роботи, що стосуються до жінок, напр., робота шовком і инш., якої-б вона не зробила краще, ніж всяка; крім того, він говорив, що немає такого стайничого, або, скажемо, слуги, що краще-б од неї і моторніше прислужував за пановим столом, бо вона добре вихована, розумна і стримана. Потім він вихваляв її за те, що вона уміє їздити верхи, держати птицю, читати, писати й рахувати краще, ніж коли-б вона була купцем. Після цього він, сказавши багато інших похвал, дійшов до того, про що вони розмовляли, і запевняв, присягаючись, що не знайдеться чеснішої і невиннішої від неї, а через це він цілком певен, що коли-б він десять років, або й завжди залишався поза своїм домом, вона ніколи-б не звернула найменшої уваги на оці дурниці з иншим мужчиною.

Між купцями, що розмовляли отак, був один молодий купець, на наймення Амброджіоло з П'яченци, який під час останньої похвали, що Бернабо сказав своїй жінці, почав реготатися, як тільки міг, і, знущаючись з нього, запитав, чи не імператор дав йому цей привілей для переваги над иншими мужчинами. Бернабо, трохи розгніваний, сказав, що не імператор, а господь, який певно

сильніший від імператора, дарував йому цю ласку. Тоді Амброджіоло сказав: „Бернабо, я не маю найменшого сумніву, що ти певен в тому, що говориш правду; але-ж, оскільки мені здається, ти мало придивився до природи речей, бо коли-б ти придивився, то, розуміється, ти не такий вже нетямущий, щоб не знати і не помітити в ній багато дечого, що примусило-б тебе обережніше говорити про цю річ. А для того, щоб ти упевнився, що ми, балакаючи так вільно про наших жінок, говоримо, спонукнуті природнім досвідом, а не тому, що маємо инакших жінок, инакше створених, ніж твоя, я й хочу трохи поговорити з тобою на цю тему. Я завжди чув, що мужчина — це найшляхетніша тварина з смертних, створених богом, а далі вже жінка; але-ж мужчина, як звичайно гадають, та це видно й з його вчинків, як удосконаленіший, — обдарований більшою досконалістю, повинен без сумніву бути тривалішим і сталішим, бо взагалі жінки рухливіші; а через віщо, то це можна-б було довести багатьома природніми аргументами, про які на деякий час я не буду згадувати. Коли, таким чином, мужчина, що обдарований більшою сталістю, не тільки що не може захиститися від того, щоб не поступитися перед жінкою, яка просить його, але також і від бажання тієї, що йому подобається, і через це бажання робить все, що може, щоб зійтися з нею, і це буває не раз на місяць, а тисячу разів на день, то невже ти думаєш, що жінка, рухливіша з своєї природи, може встояти перед проханнями, підлещуваннями, подарунками і тисячею інших засобів, яких вживає розумний чоловік, що покохає її? Невже ти думаєш, що вона може встояти? Ясна річ, що хоч ти в тому й запевняєш себе, я не думаю, щоб ти в це вірив. Сам-же ти кажеш, що твоя жінка з тіла і кісток, як і всі інші. А коли так, то у неї повинні бути ті самі бажання і ті самі сили протистояти натуральним потребам, що і в інших; через це можливо, що й вона, хоч і найчесніша, зробить те саме, що й інші, і нема можливості так завзято одкидати це, доводячи протилежне, як це робиш ти“. На це Бернабо, відповідаючи, сказав: „Я купець, а не філософ, і буду відповідати, як купець. Я говорю і знаю, що те, про що

ти говориш може статися з нерозумними, у яких немає ніякого сорому; ті-ж, що розумні, так дбають про свою честь, що, оберігаючи її, стають сильнішими від мужчин, яким до того мало діла; до отаких належить і моя жінка“. Амброджіоло сказав: „Дійсно, коли-б кожен раз, коли вони встрягнуть в отаку оказію, у них виростав ріг на лобі, який-би свідчив про їхній вчинок, то я думаю, мало знайшлося-б таких, що одважувалися-б на отакі вчинки. Але-ж справді не тільки що не виростають роги, а в розумних не буває ніяких наслідків, ні ознак; а сором та безчестя виявляються тільки в тому, що видно; через це, коли вони можуть зробити це потай, то й роблять, а не роблять тільки через свою глупоту. І будь певен, що тільки та невинна, якої ніхто ніколи не просив, або-ж та, якої прохання ніхто не хотів слухати. І хоч я знаю, що по природнім і дійсним причинам так повинно бути, я не говорив-би про це з такою певністю, як говорю, коли-б не спробував того багато разів і з багатьома. І кажу тобі так: коли-б я пробув з твоєю найсвятішою жінкою, то запевняю, що за недовгий час довів-би її до того, до чого доводив і багатьох інших“. Розгніваний Бернабо одповів: „Суперечка на словах може затягтися на довгий час, ти будеш говорити одно, а я друге, і зрештою не доведе ні до чого. Але-ж коли ти говориш, що всі вони такі згідливі і що твій талан спокушати такий могутній, то я, щоб переконати тебе в чесності моєї жінки, погоджуюсь, щоб мені стяли голову, коли ти коли-небудь зможеш схилити її для твого задоволення; коли-ж ти не зможеш, то я не хочу, щоб ти втеряв менше, як тисячу золотих флоринів“. Амброджіоло, вже розпалений цією суперечкою, сказав: „Бернабо, я не знаю, що-б я робив з твоєю кров'ю, коли-б я виграв, але-ж коли ти хочеш бачити в дійсності те, про віщо я говорив тобі, положи своїх п'ять тисяч золотих флоринів, які повинні бути не дорожчі тобі ніж твоя голова, проти моєї тисячі. І коли ти не призначив терміну, я зобов'язуюсь вирушити до Генуї і за три місяці з того дня, що я звідділя виїду, я виконаю моє бажання з твоєю жінкою, а в ознаку того привезу з собою щось із її речей, для неї найдорожчих, і такі ознаки, що

ти сам погодишся, що це так, але-ж все це з умовою, що ти обіцяєш мені словом чести не приїздити на цей час до Генуї і нічого не писати жінці з цього приводу". Бернабо сказав, що охоче погоджується, і хоч інші купці, що були там, намагалися розладити цю справу, знаючи, що з цього може виникнути велике лихо, але-ж обидва купці так розпалилися, що, йдучи наперекір зауваженням своїх компаньйонів, вони зобов'язалися один перед одним справжньою власноручною умовою.

Коли умова була зроблена, то Бернабо залишився в Парижі, а Амброджіоло негайно, як міг, виїхав до Генуї. Проживши тут декілька днів, і з великою обережністю довідавшись про назву вулиці та про властивості тієї дами, він почув те саме, або й навіть ще більше, що чув і від Бернабо: через це його намір здався йому божевіллям. Але він, познайомившись з однією вбогою жінкою, яка часто ходила до тієї дами і яку та дуже любила, не вмівши підмовити її ні до чого іншого, він підкупив її за великі гроші, щоб вона внесла його в скрині, збудованій за його вказівками, не тільки що в дім, але й до кімнати шановної дами; тут, наче-б то добра жінка хотіла кудись піти, вона попросила, додержуючись вказівок Амброджіоло, щоб їй поберегли цю скриню декілька днів. Отже скриня залишилася в кімнаті, і коли настала ніч, то Амброджіоло, вибравши час, коли він думав, що дама вже спить, відімкнув скриню якимсь своїм приладдям і тихо вліз у кімнату, де горіло світло. Тоді він почав розглядати кімнату, її вигляд, картини і все, що було в ній видатне, намагаючись все запам'ятати. Потім, підійшовши до ліжка і побачивши, що дама і дівчинка, яка була з нею, міцно сплять, він тихо розкрив її всю і побачив, що й голою вона також гарна, як і вдягнута, але-ж не помітив на ній ні однієї ознаки, про яку міг-би розказати, крім родинки під лівою груद्धю, навкруги якої декілька волосків блищали наче золото. Побачивши все це, він тихо закрити її, хоч, бачучи її такою прекрасною, він відчув бажання ризикнути своїм життям і прилягти поруч з нею. Але-ж знаючи, що вона сувора і неприступна що-до цього, він не відважився; вільно пробувши більшу частину ночі в її кім-

наті, він вийняв з її скрині гаманця і верхній одяг, персня і пояса, і положивши все це до своєї скрині, знову заліз до неї і замкнувся, як і раніше. Так робив він протягом двох ночей, але-ж дама цього й не помітила. На третій день добра жінка, згідно з даним їй наказом, вернулася за своєю скринєю і віднесла її в те місце, звідкіля взяла; вилізши з скрині, Амброджіоло заплатив добрій жінці те, що обіцяв, а сам, взявши з собою забрані в дами речі, яко мога швидше повернувся до Парижу, куди й прибув ще до призначеного терміну. Тут, скликавши купців, що були під час суперечки та коли вони билися об заклад, він у присутності Бернабо сказав, що виграв заклад, бо виконав все те, що похвалявся зробити, а що це правда, то, по-перше, розповів про зовнішній вигляд кімнати та про картини в ній, а потім показав речі дами, що привіз, запевняючи, що одержав їх від неї. Бернабо признався, що кімната справді така, як він говорить, і сказав, що привезені речі справді належать його жінці, але-ж додав, що він міг довідатись від когось з слуг про вигляд кімнати і таким-же чином одержати й речі; а через це, коли він не скаже чогось иншого, то, йому здається, цього не досить, щоб вважати себе за переможця. На це Амброджіоло сказав: „Справді, цього було-б замало, але-ж коли ти так бажаєш, щоб я сказав тобі більше, то я скажу: скажу тобі, що у мадонни Джіневри, твоєї дружини, під лівою груддю величенька родинка, навкруги якої біля шести волосочків, що блищать, наче золото“.

Коли Бернабо це почув, то відчув такий біль, наче його вдарили ножем у серце; зовсім змінившись на обличчі, хоч і не сказав і слова, але ясно виявив, що все сказане Амброджіоло правда; через деякий час він промовив: „Панове, те, що каже Амброджіоло, правда, а тому, через те що він виграв, нехай прийде коли схоче, йому буде заплачено“; і так, як сказав, на другий день цілком все заплатив Амброджіоло. Виїхавши після цього з Парижу, Бернабо поїхав до Генуї, дуже обурений проти жінки. Наблизившись до міста, він не побажав в'їздити до нього, а залишився миль за двадцять від Генуї в одному своєму маєткові. Звідкіля він послав

до Генуї з листом і двома кіньми одного з своїх слуг, якому дуже довіряв; в листі він написав жінці, що він повернувся і щоб вона прибула до нього з слугою, а слугі таємно наказав, що коли він з жінкою буде в місцевості, яка здасться йому зручною, без всякого милосердя вбити її, а тоді повернутися до нього. Коли слуга прибув до Генуї, то віддав листа і виконав доручення, а дама прийняла його з великою радістю і другого дня вранці, сівши з слугою на коні, поїхала в напрямі до свого маєтку; подорожуючи вкупі і розмовляючи про різні речі, вони прибули в долину дуже глибоку і безлюдну, оточену високими скелями і деревами. Через те, що слугі це місце здалося таким, де він може без усякої небезпеки для себе виконати наказ свого хазяїна, він вийняв ножа і, схопивши даму за руку, сказав: „Мадонно, припоручить вашу душу богові, бо вам доведеться, не рухаючись далі, умерти“. Побачивши ніж і зачувши ці слова, дама, зовсім перелякана, сказала: „Змилуйся, бога ради, і раніш, ніж убити мене, скажи, чим я образила тебе, що ти повинен убити мене?“— „Мадонно, — одповів слуга, — мене ви нічим не образили, а чим ви образили свого чоловіка, про це я знаю лише по тому, що він звелів мені без усякого милосердя до вас убити вас у дорозі; коли-б же я цього не зробив, то він пообіцяв повісити мене. Ви знаєте, який я покірний йому і чи можу я говорити ні, коли він доручає мені що-небудь; бог бачить, як мені жаль вас, але-ж инакше зробити я не можу“. На це дама, плачучи, сказала: „Змилосердься, ради бога, і не побажай, догоджаючи другому, зробитися убивцею людини, що ніколи тебе не образила. Господь, який усе відає, знає, що я ніколи не зробила нічого такого, за що-б повинна дістати від мого чоловіка таку кару. Але-ж облишімо це; ти можеш, коли побажаєш, одночасно догодити богові, своєму господареві і мені таким чином: візьми оцю мою одежу, а мені дай твій каптан і кереву і піди з моєю одежею до твого й мого володаря і скажи, що ти вбив мене; а я, присягаюся тобі життям, яке ти мені даруєш, зникну собі в такі місця, що ні до тебе, ні до нього, і ні до кого в цій країні ніколи не дійдуть про мене вісті“. Слуга, що не дуже то охоче лагодився

вбивати її, дуже легко змилосердився над нею, а через це, взявши її одягу і віддавши їй поганенький камзол і плащ та залишивши їй трохи грошей, які при ньому були, він попросив її зникнути з тих місцевостей та й залишив її живою в долині, а сам поїхав до свого господаря, якому й сказав, що не тільки що виконав його доручення, але й залишив її мертве тіло серед декількох вовків. Бернабо через деякий час повернувся до Генуї, і коли про цю справу довідалися, то дуже нарікали на нього.

Дама, що залишилася сама у розпачі, коли тільки настала ніч, змінивши, оскільки було можливо, свій вигляд, пішла до маленького селища, що було поблизу; купивши тут у однієї старої жінки все, що їй було потрібне, вона приладнала на себе каптан, вкоротивши його, зробила з своєї сорочки пару шароварів, постригла волосся і надавши собі вигляду моряка, пішла до моря, де вона здибала випадково каталонського дворянина, на наймення сеньйора Енкарарха, який зійшов з свого корабля, що стояв поблизу в Альбі, щоб трохи прохолодитися коло одного джерела; розпочавши з цим дворянином розмову, вона влаштувалась у нього за служника, сіла на його судно, назвавши себе Сікуруано да Фінале. Тут, коли її господар дав їй кращу одягу, вона почала usługувати так гарно і з таким умінням, що заслужила прихильности з його боку.

Через недовгий час сталося так, що оцей каталонець вирушив з вантажем до Олександрії; він привіз султанові декілька мандрівних соколів¹²⁾, яких і подарував йому. Султан декілька разів запрошував його на обід; він звернув увагу на поведінку Сікуруано, що завжди з'являвся прислужувати, і так він йому сподобався, що султан попросив каталонця уступити його йому. Каталонець погодився, хоч це було йому й неприємно. За короткий час Сікуруано своєю гарною службою придбав у султана не менше ласки і любови, ніж він мав від каталонця. Незабаром сталося так, що коли в певну пору року повинно було відбутися в Акрі, що була під владою султана, велике зібрання християнських і сарацинських купців, щось подібне до ярмарку, а для охорони купців і краму

султан завжди посилав туди, крім декількох урядовців, ще й одного з своїх сановників з людьми для догляду за охороною; — для такої справи, коли настав час, він вирішив відрядити Сікуруно, що вже гаразд розумів їх мову; так він і зробив. Коли таким чином Сікуруно прибув до Акри, як сеньйор і начальник купецької і кривої охорони, і тут пильно і старанно виконував усе, що стосувалося до його обов'язків, то, ходячи і наглядаючи скрізь, він побачив багато купців з Сіцилії і Пізи, генуезців, венеційців і з інших місцевостей Італії, з якими охоче розмовляв, згадуючи свою батьківщину. Одного разу сталося між іншим так, що коли він спинився біля крамнички якихось венеційських купців, то побачив між різними дорогоцінностями гаманця і пояса, які зараз-же впізнав, що вони належали йому, і дуже цьому здивувався. Але-ж, не показуючи свого здивування, він ввічливо запитав, чиї це речі і чи не продаються вони. Прибув туди Амброджіоло з Піяченци з великим крамом на венеційському кораблі; почувши, що начальник сторожі запитує, чиї це речі, він наблизився і сказав сміючись: „Месере, це речі мої і я не продаю їх, але-ж коли вони вам до вподоби, то я охоче подарую їх вам“. Бачучи, що він сміється, Сікуруно впав у підозрення, чи не впізнав він його по деяких рухах, але, надавши серйозного вигляду своєму обличчю, він сказав: „Ти смієшся, певно, з того, що я, військова людина, а запитую тебе про оці жіночі речі?“ Амброджіоло сказав: „Месере, я не з того сміюся, а з того способу, яким я дістав ці речі“. На це Сікуруно сказав: „Ану, лишень, з божою допомогою, розкажи мені, як ти здобув їх, коли тільки це щось таке, про що можна розказати“. — „Месере, — сказав Амброджіоло, — ці речі і ще дещо інше дала мені одна шановна дама з Генуї, на наймення Джіневра, жінка Бернабо Ломелліно, тієї ночі, коли я спав з нею, й прохала мене берегти це з любови до неї. От я і засміявся, бо згадав дурного Бернабо, який був такий нерозумний, що поставив п'ять тисяч золотих флоринів проти тисячі в тому, що я не умовляю його жінки піти на зустріч моїм бажанням. Я це зробив і виграв заклад, а він, якому треба-б було швидше покарати самого себе за свою глупоту, ніж

її за те, що роблять усі жінки, повернувшись з Парижу до Генуї, звелів, як я потім чув, убити її“.

Почувши це, Сікурано зараз-же зрозумів причину гніву Бернабо́ проти своєї жінки і, ясно побачивши, що цей чоловік — причина всього її лиха, порішив не пропустити йому цього безкарно. Отже, удаючи, що це оповідання дуже йому сподобалося, Сікурано так хитро потоваришував з купцем, що Амброджіоло, під його впливом, по закінченню ярмарку поїхав з ним, забравши все своє добро, до Олександрії, де Сікурано влаштував йому крамничку і дав йому багато своїх грошей; через те Амброджіоло, побачивши велику користь для себе від цього всього, охоче жив там. Сікурано, бажаючи як-найшвидше переконати Бернабо́ в тому, що його дружина невинна, не заспокоївся до того часу, поки за допомогою деяких знайомих генуезьких купців, що перебували в Олександрії, з різних вигаданих приводів не викликав його. Через те, що Бернабо́ дуже бідував, Сікурано по-тай наказав, щоб йому дав притулок один з його приятелів до того часу, коли, на його думку, настане час зробити те, що він задумав. Уже Сікурано вговорив Амброджіоло розповісти свою пригоду султанові, щоб розважити його. Довідавшись, що Бернабо́ прибув, він гадав, що з справою гаяти́сь нема чого, і, вибравши зручний момент, попросив султана викликати до себе Бернабо́ і Амброджіоло і в присутності Бернабо́, коли це неможливо буде по добрій волі, то суворими засобами витягти з Амброджіоло правду, як саме стояла справа з жінкою Бернабо́, якою він так вихвалявся. Коли в наслідок цього Амброджіоло і Бернабо́ з'явилися до султана, то останній в присутності багатьох з суворим виглядом наказав Амброджіоло сказати правду, як саме він виграв у Бернабо́ п'ять тисяч золотих флоринів; тут був також Сікурано, на якого Амброджіоло особливу мав надію, але-ж який ще з суворішим обличчям погрожував йому найтяжчими карами, коли він цього не скаже. Через це Амброджіоло, наляканий і з того і з другого боку, бачучи, що треба оповідати, в присутності Бернабо́ і багатьох інших, не ждучи іншої кари, крім повернення п'яти тисяч золотих флоринів і вкрадених речей, від-

верто розповів усе, як стояла справа. Коли Амброджіоло скінчив, наче-б то виконуючи султанову волю, Сікуруано, звернувшись потім до Бернабо, сказав: „А ти що зробив через це ошуканство з твоєю жінкою?“ На це Бернабо відповів: „Я, розгніваний втратою моїх грошей і під впливом того сорому, яким, гадав я, відкрила мене моя жінка, наказав моєму слугі вбити її, і, як розказував мені потім слуга, її зараз-же з'їли вовки“.

Коли все те було розказане в присутності султана і він все почув і зрозумів, але ще не знав, до чого хилить справу Сікуруано, який влаштовував все це і допитував, Сікуруано сказав йому: „Володарю мій, ви можете тепер дуже ясно бачити, як оця добра дама може похвалитися своїм коханцем і чоловіком, бо коханець позбавляє її чести, заплямувавши в той-же час брехливими наклепами її чесне ім'я і зруйнувавши її чоловіка, а чоловік, більше ймучи віри чужій брехні, ніж правді, в якій міг переконатися довгим досвідом, наказує вбити її на їжу вовкам; крім того, прихильність, яку відчують до неї коханець і чоловік така, що ні один з них, буди довгий час коло неї, не впізнав її. Але-ж для того, щоб ви краще зрозуміли, чого заслужив кожен з них, коли ви з особливої ласки до мене погодитеся покарати ошуканця і простити обдуреного, я приведу її сюди перед лице ваше“.

Султан, схилиючись до того, щоб у цій справі цілком задовольнити Сікуруанове бажання, сказав, що він згоден, і нехай приведуть даму. Бернабо, який твердо був переконаний, що його жінка вмерла, здивувався надзвичайно. Що-ж до Амброджіоло, який уже передбачав своє лихо і боявся більшого, ніж повернення грошей, то він не знав, чого йому сподіватися і чого боятися, коли з'явиться дама, і чекав її з великим занепокоєнням.

Коли султан висловив свою згоду Сікуруано, то останній, плачучи, впав перед ним на коліна; чоловічий голос зник одночасно з бажанням не здаватися більше мужчиною, і Сікуруано сказав: „Владарю, я бідолашна Джіневра, що шість років блукала по світу у вигляді мужчини, брехливо і злочинно ображена від оцього зрадника Амброджіоло, віддана оцим жорстоким і неспра-

ведливим чоловіком його слугі, щоб він мене вбив і віддав на споживу вовкам". І, розірвавши спереду одягу та показавши груди, вона відкрилася перед султаном і перед всіма присутніми, що вона жінка; звернувшись після цього до Амброджіоло, вона з обуренням запитала його, коли-ж це було, щоб він спав з нею, чим він раніше так вихвалявся. Той вже впізнав її і, майже онімівши від сорому, не одповів нічого. Султан, що вважав її завжди за чоловіка, був здивований так надзвичайно, що все те, що він чув і бачив, здавалося йому швидше сном, аніж дійсністю. Кінець-кінцем, коли здивування минуло, і султан переконався, що це правда, то він віддав належну похвалу життю, витривалості, звичаям і чеснотам Джіневри, що до того часу іменувалася Сікурано. Звелівши принести їй дуже коштовне жіноче вбрання і пославши їй для компанії дам, він, згідно з її проханням, простив Бернабо і звільнив від кари на смерть, якої той заслужив. Бернабо, впізнавши свою дружину, впав їй у ноги і, плачучи, просив пробачення; хоч він цього і не заслужив, вона щиро простила його, попросила встати і ніжно обняла, як свого чоловіка. Після цього султан наказав негайно прив'язати Амброджіоло до кілка на будь-якому сонячному високому місці міста, обмазати його медом і залишити його так, аж поки він сам упаде, що й було зроблено. Потім він звелів, щоб усе, що належало Амброджіоло, віддали дамі, а це була не мала річ і коштувало воно все не менше десяти тисяч дублонів. Після цього він звелів влаштувати блискуче свято, на якому вшанував Бернабо, як чоловіка мадонни Джіневри, а мадонну Джіневру, як найчеснотливішу жінку, і подарував їй дорогі речі, золотого і срібного посуду та грошей стільки, що все разом складало суму понад десять тисяч дублонів.

Далі, коли свято скінчилося, він наказав налагодити судно і дозволив їм, коли бажать, повернутися до Генуї; вони повернулись туди дуже багатими людьми з великими радіщами, і їх прийняли з великою пошаною, особливо мадонну Джіневру, яку всі вже вважали за покійницю, і завжди, поки вона жила, шанували її, як жінку великих чеснот і розуму. А Амброджіоло того-ж дня,

коли його прив'язали до кілка і вимастили медом, не тільки на велику його муку закусали, але й до кісток із'їли мухи, оси та оводи, яких є сила в тій країні; білі кості його, що довгий час держалися на жилах, ніким не займані, свідчили кожному, хто їх бачив, про його злочинство. Так ошуканець опинився під ногами в одуреного“.

НОВЕЛА ДЕСЯТА.

Паганіно з Монако краде жінку в месера Річардо да Кінзіка, який, дізнавшись, де вона, подається туди і, зробившись приятелем Паганіно, просить повернути її йому; той згоджується, якщо вона того хоче; вона не бажає вертатися до нього і після смерти месера Річардо стає дружиною Паганіно.

Кожен з шановної компанії дуже похвалив прекрасну новелу, яку розповіла їх королева, а особливо її похвалив Діонео, що один тільки мав ще розповідати сьогодні. Після багатьох похвал на адресу оповідальниці він сказав: „Прекрасні дами, одно місце в новелі королеви примусило мене змінити намір розповісти вам те, що було у мене на думці. Намір цей я змінив з метою розповісти вам щось інше, а саме про глупоту Бернабо — хоч вона й щасливо скінчилась для нього — і всіх інших, що вірили в те, в що й він, як виявилось, вірив, уявляючи, що, коли вони блукають по світу й розважаються то з тою, то з іншою раз і другий, їхні жінки, zostавшись дома, сидять, заклавши руки за пояс, так наче ми, ті, що народилися і зросли між ними, не знаємо, до чого вони ласі. Розказуючи вам це оповідання, я разом з тим покажу, яка глупота оцих людей, і наскільки більша глупота тих, що вважають себе за дужчих від-природи, і за певняють себе неймовірними твердженнями, що вони мають змогу зробити більше, ніж можуть, намагаючись і інших прирівняти до себе, хоч-би ті по своїй природі і не були до того здатні.

Отже жив собі у Пізі суддя, більше обдарований розумом, аніж фізичною силою, а наймення йому було месер Річардо да Кінзіка; гадаючи, мабуть, що жінку може задовольнити та сама діяльність, яка задовольняла його, і бувши людиною дуже багатою, він надзвичайно старанно

шукав собі жінку вродливу й молоду, тоді, як йому треба було, коли-б він міг і собі порадити так, як радив іншим, уникати цього. Сталося так, як він бажав, бо месер Лотто Гваланді¹³) віддав за нього свою дочку, на наймення Бартоломео, одну з найкращих і найпринадніших дівчат у Пізі, хоч там не мало таких в'юнких, як ящірки. Увівши її з великою урочистістю в свій дім і справивши гучне весілля, суддя устиг таки першої ночі, з-заради весілля, зачепити її, але-ж і тут був він недалеко від того, щоб програти свою партію; через це другого дня вранці йому, як людині худій, піджарій і кволій, довелося підбадьорювати себе червоним вином, міцними ліками й іншими засобами, щоб повернути себе до життя.

І от месер суддя став краще цінувати свої сили, ніж робив це до свого весілля, і почав навчати жінку календареві, що годився тільки для дітей, які вчать читати, і певно був колись складений у Равенні. І дійсно, коли вірити тому, що їй він доводив, то не було в цьому календарі і одного дня, на який-би не випадало одного або й декількох свят, з пошани до яких чоловік і жінка повинні були стримуватись від подружніх зносин. До цих днів він прилучав ще й пости малі й великі, навечір'я святих апостолів і тисячі інших святих, п'ятниці та суботи, день господній, і увесь великий піст, певні фази місяця і силу інших виїнтаків, гадаючи мабуть, що з жінками в ліжку можна дозволяти собі такі-ж крутіства, які він часом дозволяв, провадячи цивільні справи. Такого роду поведінки (на великий жаль його жінці, якій перепало може раз на місяць та й то ледве-ледве) він додержувався довгий час, старанно оберігаючи її, щоб хтось інший не навчив її розпізнавати робочі дні так само, як він навчив розпізнавати свята.

Сталося так, що одного дня під велику спеку у мессера Річардо з'явилося бажання поїхати розважитися до одного свого прекрасного маєтку поблизу Монте Неро, і тут заради повітря залишитися на декілька днів; з собою взяв він і свою красуню-жінку. Перебуваючи тут, він, щоб дати їй будь-яку розвагу, влаштував одного разу рибальство, і вони на двох човнах поїхали подивитись на нього — він з рибалками на одному човні, а вона

з жіноцтвом на другому; прогулянка захопила їх, вони, не помітивши того, вийшли на декілька миль у море. Поки вони отак розважалися, несподівано з'явилася галера Паганіно да Маре, славнозвісного в ті часи корсара; побачивши човни, він попрямував до них. Їм не пощастило втекти так швидко, щоб Паганіно не наздогнав того з них, на якому сиділи жінки; побачивши в човні красуню, він, не бажаючи нічого іншого, на очах Річардо, що був уже на березі, взяв її до себе на галеру і зник. Коли побачив це месер суддя, такий ревнивий, що боявся навіть повітря, то нічого й говорити, як йому було це прикро. Без усякого ладу скаржився він скрізь — і в Пізі, і по інших містах на злочинства корсарів, не знаючи, хто саме забрав його жінку і куди її завіз. Що-ж до Паганіно, то він, побачивши таку красуню, був дуже задоволений; не маючи дружини, він вирішив держати її завжди при собі, і через те, що вона дуже плакала, почав її ніжно заспокоювати. Коли-ж настала ніч, то він, викинувши з-за пояса календар, а з голови спомини про різні свята, почав розважати її ділом, бо йому здалося, що вдень слова його не мали впливу; і він так її заспокоїв, що раніше, ніж вони прибули до Монако, суддя й закони вискочили у неї з голови, і вона стала жити з Паганіно як-найвеселіше в світі. Привізши її до Монако, він, крім утіх, які давав їй і вдень і вночі, поводився з нею з пошаною, як з своєю дружиною.

Через деякий час, коли до відома месера Річардо дійшло, де перебуває його дружина, він, гадаючи, що ніхто не зуміє гаразд зробити все, для цього потрібне, спонуканий палким бажанням, вирішив сам поїхати за нею, ладний дати за неї хоч-яку суму грошей. Вирушивши в море, він поїхав до Монако, де побачив свою дружину, а вона його; а потім увечері вона розказала про все Паганіно і оповістила його про свій намір. На другий день месер Річардо побачився з Паганіно, познайомився з ним, дуже швидко встановив з ним товариські доброзичливі стосунки, а той удав, наче-б то не знає його, вичікуючи, як саме він хоче повести справу. Через це, коли месерові Річардо здалося, що настав слухний

момент, він, як міг краще й приязніше, відкрив йому причину свого приїзду і просив його взяти, що хоче, але віддати йому жінку. На це Паганіно з веселим виглядом відповів: „Месере, милости просимо! Одповідаючи вам коротко, скажу ось що: правда, у мене живе молода жінка, але я не знаю, чи вона вам дружина, чи комусь иншому, бо я вас не знаю, та й її знаю остільки, оскільки вона деякий час жила зо мною. Коли ви її чоловік, як ви говорите, то я поведу вас до неї, бо ви здається мені гречною і вартою пошани людиною, і я певен, що вона впізнає вас. І коли вона скаже, що все є так, як ви говорите, і побажає піти з вами, то я погоджуюсь заради вашої гречности, щоб ви дали мені у викуп за неї те, що самі побажаєте; коли-б же справа стала инакше, то ви вчинили-б негаразд, коли-б побажали одняти її у мене, бо я людина молода й можу, як і всякий инший, мати жінку, особливо ж таку, кращі від якої я ще не бачив“. Месер Річардо сказав тоді: „То правда, що вона мені дружина, і коли ти поведеш мене до неї, то побачиш це: вона зараз-же кинеється мені на ший; через це я прошу, щоб зроблено було саме так, як ти запропонував“. — „Тоді ходімо!“ — сказав Паганіно. І вони пішли в дім Паганіно. Увійшовши в одну залю, Паганіно звелів покликати її, і вона, вбрана і прикрашена, вийшла з своєї кімнати і увійшла до тієї, де були месер Річардо і Паганіно, але-ж до месера Річардо вона звернулася так само, як звернулася-б до кожного чужинця, що завітав-би до її дому разом з Паганіно. Коли побачив це суддя, який сподівався, що вона зустріне його з великою радістю, то дуже здивувався і почав так міркувати собі: „Може бути, що сум і довга туга, що перетерпів я після того, як втерав її, так змінила мене, що вона мене не впізнає“. А через це він сказав їй: „Дорого-ж стало мені, жінко, те, що я повіз тебе рибачити, бо ніхто не відчував смутку, подібного до того, який відчував я, коли втерав тебе, а ти, здається, і не впізнаєш мене, бо так наче з чужим говориш зі мною. Хіба ти не бачиш, що я твій месер Річардо; я прибув сюди, щоб заплатити, що побажає цей достойний чоловік, в домі якого ми зараз перебуваємо, щоб знову здобути і відвезти тебе? А він

з своєї ласки віддає тебе за те, що я побажаю запла-
тити“. Звернувшись до нього, дама, злегка усміхаючись,
сказала: „Месере, що це ви мені говорите? Чи не вважаєте
ви мене за когось іншого, бо що-до мене, то я не пам'я-
таю, щоб коли вас бачила“. Месер Річардо сказав: „По-
думай, що ти говориш, подивися на мене краще: коли
схочеш гаразд пригадати, то побачиш, що я справді твій
Річардо да Кінзіка“. Дама сказала: „Месере, вибачте
мені, може бути мені й не так личить, як ви гадаєте,
довго дивитись на вас, але все-ж я на вас досить надив-
вилась, щоб переконатися, що до цього часу я ніколи
не бачила вас“. Месерові Річардо здалося, що робить
вона це з остраху перед Паганіно, не бажаючи призна-
тися в його присутності, що знає його; отже через де-
який час він попросив Паганіно дозволити йому на самоті
поговорити з нею в кімнаті. Паганіно погодився, але з
умовою, щоб він не цілував її проти її бажання, а дамі
наказав піти з ним у кімнату і вислухати, що він поба-
жає їй сказати, та дати відповідь, яку їй буде завгодно.

Таким чином, дама і месер Річардо зачинилися вдвох
і, коли вони сіли, месер Річардо почав говорити: „Серце
ти моє, душечко ти моя, надіє моя, невже не впізнаєш
ти свого Річардо, що любить тебе більше, ніж самого
себе? Як це могло статися? Невже я так змінився? По-
дивися ти на мене трохи, оченятко моє любе!“ Дама по-
чала сміятися і, не давши йому далі говорити, сказала:
„Ви гаразд розумієте, що я не така вже безпам'ятна,
щоб не впізнати, що ви месер Річардо да Кінзіка, мій
чоловік; але-ж ви, коли я була з вами, показали, що по-
гано мене знаєте, бо коли-б ви були мудрим, за якого
ви хочете, щоб вас вважали, то у вас було-б настільки
розуму, щоб бачити, що я молода, свіжа й жвава, а та-
ким чином повинні були-б розуміти, що потрібно молодим
жінкам, крім одяжі та їжі, хоч вони через свою сором-
ливість про те й не кажуть; як ви виконували це — ви
самі знаєте. І коли праця з законами була вам прием-
ніша, ніж праця з жінкою, то вам не треба було брати
її; хоч мені ніколи не здавалося, що ви суддя, швидше
можна було подумати, що ви вісник святих діянь і свят,
постів і святвечора, на яких ви так добре знаєтесь. І я

кажу вам, що коли-б ви дали стільки святкових днів робітникам, що працюють у ваших маєтках, скільки давали тому, хто повинен був обробляти мою маленьку нивку, то ви ніколи-б не зібрали ні одного зерна жита. Господь, що милостиво зглянувся на мою молодість, захотів, щоб я натрапила на цього чоловіка; з ним я живу в цій кімнаті, де не знають свят (я кажу про свята, які ви, більш відданий богові, ніж служінню жінкам, святкували в такій кількості),—і ніколи в ці двері не входили ні суботи, ні п'ятниці, ні надвечір'я, ні чотири пости, ні великий піст, такий довгий, навпаки, тут і вдень і вночі працюють, скубучи вовну. От і цієї ночі аж коли зазвонили до утрени, я добре знаю, як ішла справа раз за разом. А через це, поки я молода, я бажаю зостатися й працювати з цим чоловіком, а свята, покаяння і пости я відкладаю й виконуватиму тоді, коли буду стара; ідіть же ви собі з богом, яко мога швидше, і святкуйте без мене, скільки вам буде до вподоби“.

Слухаючи ці слова, месер Річардо відчував нетерпучий жаль, і, коли побачив, що вона замовкла, сказав: „Ох, душко моя, що це ти говориш? Хіба тобі байдуже до чести твоїх батьків і до твоєї власної? Невже ти волієш залишитись тут полюбовницею оцього чоловіка, творячи цим смертельний гріх, аніж бути в Пізі моєю дружиною? Оце ж, коли ти йому набриднеш, прожене тебе на твій великий сором, а там ти завжди будеш милою мені і завжди будеш, хоч-би я того й не хотів, господинею в моєму домі. Чи схочеш-же ти через оце нестримане і нечесне бажання забути свою честь і мене, що кохає тебе дужче за своє життя? Надіє ти моя дорога, не кажи того більше, дай згоду піти зо мною; з цього часу і надалі я буду знати твоє бажання, буду старатися його задовольнити. Через це, дорога моя, зміни свою думку і ходімо зо мною, бо я ніколи не відчував радости з того часу, коли тебе завезено“. На це дама відповіла; „Про мою честь нехай ніхто не дбає—та тепер уже й не треба—більш мене самої; нехай-би подбали про неї мої батьки, коли віддавали мене за вас, а коли вони не подбали тоді про мою честь, то тепер я не маю наміру клопотатись про них. І коли я перебуваю тепер в смер-

тельному гріху, то колись попаду за це в рбботу, і нема чого вам більше турбуватися про мене. І я скажу вам ось що: тут мені здається, що я дружина Паганіно, тоді, коли в Пізі мені здавалося, що я ваша полюбовниця, коли тільки пригадаю, що мої і ваші планети сходилися лише у фазі місяця і на підставі геометричних розрахунків. Тоді коли тут Паганіно цілу ніч держить мене в своїх обіймах, давить і кусає мене, а як він обробляє мене, бог це вам скаже, замість мене. Ще ви кажете, що будете старатися. Чим? Постараєтесь трьома нападами підняти палицю? Я знаю, що ви стали добрим верхівцем з того часу, як я вас не бачила. Ідїть і постарайтеся жити, бо мені здається, що живете ви на цьому світі наче за якусь кару, таким кволим і мізерним ви здаєтесь мені. І я скажу вам ще більше: коли оцей чоловік покине мене, а здається, він не має й думки про це, аби тільки я побажала залишитися, — я не маю наміру повернутися після цього коли-небудь до вас, з якого, коли-б вас всього видавити, не видавиш і миски соку; бо вже раз побувши там, на великі собі збитки і шкоду, я пошукаю для себе їжі в іншому місці. А тому знову кажу вам, тут немає ні свят, ні святвечорів, от через це то я і маю намір тут залишитися; а через це як мога швидше ідїть собі з богом, бо инакше я закричу, що ви хочете зробити надо мною насильство“.

Месер Річардо, бачучи, що справа його погана, і тільки тепер зрозумівши, що він, слабосилий, вчинив дурість, одружившись з молодого, вийшов з кімнати за-журений та засмучений; багато дечого наговорив він ще й Паганіно, але-ж це не мало ніяких наслідків. Врешті, нічого не зробивши, він залишив жінку, а сам повернувся до Пізи, де від горя став наче божевільний, ходив по місту і кожному, хто йому кланявся, або про віщось його питав, не відповідав нічого, а тільки казав: „Погана дїрка не визнає свят“. Незабаром після того він помер. Коли про це прочув Паганіно, то, знаючи любов, що відчувала до нього дама, зробив її своєю законною дружиною, і обоє, не додержуючи ніколи ні свят, ні святвечорів, ні постів, працювали, оскільки могли видержати ноги, і жили собі весело. Ось через віщо, дорогі мої

дами, мені й здається, що Бернабо в своїй суперечці з Амброджіоло їхав верхи на козі до похилого краю“.

Ця новела викликала такий сміх у всього товариства, що не було нікого, в кого-б не боліли щелепи, і всі дами сказали в один голос, що Діонео каже правду, а Бернабо був дурень. Коли новела закінчилася і сміх ушух, королева побачила, що час уже пізній, всі розповіли свої оповідання і надійшов кінець її владі, вона зняла, згідно з заведеним ладом, вінок з голови і поклала його на голову Неїфілі, весело кажучи: „Тепер, дорога подруго, нехай буде твоя влада над оцим маленьким народом“; і знову сіла. Неїфіла трохи почервоніла від виявленої до неї пошани, і обличчя її стало таким, як свіжа троянда в квітні чи травні перед світом; її очі, трохи опущені і повні бажання, блищали як зорі вранці. Коли стихли похвали присутніх, якими вони радісно виявляли свою прихильність до нової королеви, то вона, підбадьорившись духом і сівши трохи вище, ніж сиділа звичайно, сказала: „Через те, що я стала вашою королевою, то, залишаючись вірною звичаям тих, що були моїми попередницями і чие правління ви ухвалили, скоряючись, сповіщаю вам в небагатьох словах мою думку, якої ми й будемо додержуватись, коли ви ухвалите її вашою порадою. Як вам відомо, завтра п'ятниця, а післязавтра субота, дні для багатьох неприємні через ту їжу, якої в ці дні вживають; не кажучи вже про те, що п'ятницю треба шанувати на тій підставі, що в цей день той, хто перетерпів смерть ради нашого життя, терпів страждання; через це я вважала-б за справедливе і доречне, щоб ми в славу божу використали час на молитви, а не на оповідання. А далі в суботу у жінок є звичай мити голову, щоб очиститись від пороху й бруду, що могли набратися під час праці на протязі минулого тижня; є також звичай поститися на славу пресвятої діви, матери сина божого, а потім на честь наступної неділі спочивати від усякої праці. Отже через те, що ми не маємо змоги в цей день цілком додержати заведеного порядку життя, я гадаю, що ми добре зробимо, коли в цей день утримаємося від новел. Крім того, взявши на увагу, що ми пробули тут чотири дні, то, коли бажаємо

уникнути нових одвідувачів, я вважаю за доцільне піти звідцїля і перейти в инше місце, а куди, то про це вже я подумала і подбала. Коли-ж ми зїдемося там у новому місці в неділю, після пообіднього спочинку, бо сьогодні ми мали багато часу на розмови і обміркування, — ви з одного боку матимете час на обдумування, а з другого — зможете краще обмежувати сваволу у виборі новел і оповідати про одно якесь з багатьох діянь долі; напр., здається мені, про людей, які, дякуючи своєму вмінню, здобули те, чого дуже бажали, або-ж повернули втрачене. Отже нехай кожен подумає про те, що могло-б бути корисним товариству, або принаймні приємним; привілей-же Діонео за ним завжди забезпечений“.

Кожен похвалив промову королеви і її пропозицію, і всі вирішили, щоб так і було. Після цього королева, звелівши покликати свого сенешаля, детально пояснила йому, де він увечері має поставити столи і що він потім повинен робити на протязі усього часу її правління. Зробивши це, вона встала, а за нею і все товариство, і дала дозвіл робити кожному, що йому до вподоби. Дами і мужчини попрямували до маленького садочка і тут погуляли трохи, а коли настав час вечері, то з радістю і задоволенням повечеряли; коли повставали з-за стола, то з бажання королеви пішли в танок, який вела Емілія. Пампінея заспівала канцони, а инші підспівували.

За всіх жінок я пісню заспіваю.

Бо маю все, що тільки побажаю.

Прийди-ж, любове, мати ракування,

Надій моїх та радісної долі!

Співаймо вдвох жагуче

Не про зідхання та про ті страждання,

З якими ще твої солодші болі —

Про полум'я блискуче,

Що опромінює мене сліпуче.,.

Я ним тебе, як бога величаю!

Відтоді, як мене ти запалила,

Коли дала того мені зустріти

Ти юнака ясного,

Що ні краса його, ні пал, ні сила

Собі не мають рівної у світі,

Я вся горю від того,

Й співаючи з тобою вдвох про нього,

Я невимовну радість почуваю.

Тебе я славлю, о, любове мила!

Це ти дала мені в життю мойому

Усе, що я жадала.

Душа спокійно відлетить од тіла,

Бо вірности я на шляху земному

Ніколи не зламала.

Господь наш бачив все, що я зазнала

І він для нас одкрив браму раю.

Після цієї канцони співали ще багатьох інших, танцювали декілька танків і грали на різних інструментах. Але-ж коли королеві здалося, що час іти спочивати, то кожен, ідучи зо смолоскипом, пішов до своєї кімнати, а на протязі наступних двох днів вони міркували про ті питання, які поставила королева, і нетерпляче чекали неділі.

ДЕНЬ ТРЕТІЙ.

Скінчився другий день Декамерона, починається третій, в який за головуванням Неїфіли міркують про тих, хто, завдяки своєму умінню, здобув щось дуже ним бажане або-ж повернув утрачене.

Уже Аврора з наближенням сонця з рожевої стала золотистою, коли в неділю королева, вставши, підняла на ноги і все своє товариство. Сенешаль, який ще раніше послав у те місце, куди належало іти, багато потрібних речей і людей, що мали приготувати там все потрібне, побачивши, що королева вирушила в дорогу, швидко звелів навантажити решту всього, так наче вони зняли з коша, і вїрядився з вантажем і слугами, що залишалися при дамах і мужчинах. І от королева в компанії і в супроводі своїх дам і трьох юнаків під співи двадцяти може солов'їв і інших пташок, ступаючи тихою ходою по стежці, не дуже втоптаній, але порослій зеленою травою і квітками, що почали розквітати перед сходом сонця, жартуючи і сміючись з своїми супутниками, пішла на захід і не пройшла й двох тисяч кроків, як привела їх раніше пів до третьої години ранку до прекрасного розкішного палацу, що стояв понад долиною на горбочку. Увійшовши в цей палац і оглянувши все, вони побачили величезні залі, чисто прибрані та прикрашені кімнати, в яких було досить всього потрібного для життя, і похвалили так палац, як і розкішні звички господаря його. Зійшовши потім униз і побачивши просторий, веселий двір дому, льохи, повні прекрасних вин, і свіжу воду, що була в великій кількості, то ще дужче почали хвалити його. Далі, бажаючи трохи спочити, вони пішли і сіли в галерії, що панувала над усім двором і була повна квіток, які давала пора, а також зелени, і тут їх прийняв хазяйновитий сенешаль і вшанував їх найкоштовнішими ласощами та прекрасним вином. Після цього, звелівши відчинити собі й сад, розташований коло палацу і обведений з усіх боків муrom, вони увійшли до нього; зразу-ж при вході він в цілому

вразив їх своєю красою і вони почали уважно розглядати його в деталях. Навкруги нього і в багатьох місцях посередині ішли досить широкі алеї, прямі як стріли, криті зводом виноградних лоз, які показували, що в цьому році врожай буде добрий; в той час вони саме квітували і від них ішли такі пахощі, змішані з пахощами багатьох інших запашних рослин, що їм здавалося, ніби вони перебували між усіма ароматами, які тільки коли-небудь утворював Схід. З боків цих алеї були посаджені білі й рожеві троянди та жасмін, через це не тільки вранці, а й тоді, коли сонце було вже високо, можна було скрізь гуляти в запашній і приємній тіні в захисті від сонячного проміння. Скільки там було і яких самих рослин і в якому порядку були вони розсажені, довго було б розказувати, але-ж не було такої рослини, якої, коли тільки вона переносить наше підсоння, не було-б там у великій кількості. Посеред саду (це не менше, а може бути ще й більш визначна річ між усім тим, що там було) був лужок, вкритий дрібною травою і такою зеленою, що вона здавалася аж чорною, вигаптуваний тисячами різних квіток, оточений могутніми зеленими кедровими, цитриновими та померанчовими деревами, які, обтяжені стиглими й нестиглими плодами та квітками, не тільки що давали очам чудову тінь, але-ж давали задоволення і своїми приємними пахощами. Посеред цього лужка був фонтан з найбільшого мармуру з чудовою скульптурою. В осередку його на колоні підносилась статуя, що викидала високо до неба — чи штучним чи натуральним джерелом, не знаю — стільки води, яка з приємним шумом падала назад у прозорий водограй, що млин міг-би молоти і при меншій кількості її. Ця вода — кажу про ту воду, що стікала, переповнюючи водограй — витікала з лугу закритим протоком, а потім, виявившись зовні його, обтікала луг навкруги гарними, дуже штучно побудованими струмочками, а далі розливалася такими струмочками у всі кінці саду і збиралася врешті в одній частині його. Далі вода витікала з саду, спускалася прозорим струмком у долину, але-ж раніше, ніж дійти до неї, давала рух двом млинам з великою силою і не без користи для господаря. Вигляд цього саду, його розта-

шування, рослини та водограї з струмками, що витікали з нього, все це так сподобалося всім дамам і трьом юнакам, що вони почали запевняти, що коли-б міг існувати рай на землі, то вони-б не знали, якого іншого вигляду йому можна було-б надати, як не вигляду оцього саду, не уявляючи, крім того, якої краси можна-б було ще додати до нього. І от з великим задоволенням гуляли вони в цьому саду, сплітаючи собі прекрасні вінки з гілок різних дерев і слухаючи може з двадцять різних виспівів пташок, що співали наче наввипередки одна перед однією. В цей час вони побачили щось захоплююче, чого не бачили раніше, бо були захоплені іншим. І справді, виявилось, що в саду повно гарних тварин, може бути ста порід, і вони почали показувати на них одно одному: з одного боку виходили кролики, з другого вибігали зайці, тут лежали й спочивали-кози, там ходили й паслися молоді олені. Крім них ще багато інших, наче приручених, нешкідливих тварин гуляло на волі; все це до попередніх утіх додало ще нових. Досить погулявши і надивившись на те й на інше, вони звеліли поставити столи біля чудового водограю і тут, проспівавши шість пісень і виконавши декілька танків, за згодою королеви посідали за стіл, де їм подали в великому і прекрасному порядку делікатні і добре зготовлені страви. Розвеселившись, вони встали і знов почали грати й танцювати, аж поки королева не вирішила, що в таку спеку, яка вже настала, пора піти й спочити, хто цього хоче. Дехто з них пішов, а інші, зачаровані красою місцевости, не захотіли йти і, залишившись тут, почали хто читати роман, хто грати в шахи і в шашки, поки інші спали. Коли проминула дев'ята година, всі встали і, умивши лице холодною водою, пішли з бажання королеви до водограю і тут, розташувавшись у звичайному порядку, почали дожидати моменту, коли почнеться оповідання новел на сюжет, запропонований від королеви. Перший, на кого королева поклала цей обов'язок, був Філострато, який і почав оповідати:

НОВЕЛА ПЕРША.

Мазетто з Лампореккіо удає з себе німого і наймається за сідівника до монастиря черниць, які всі ідуть навзаводи, щоб зійтисся з ним.

„Найпрекрасніші дами, багато є нерозумних мужчин і жінок, цілком переконаних у тому, що коли тільки голову дівчини запнути білою пов'язкою, а саму її одягти в чорну рясу, то вона вже більше не жінка і не відчуває жіночої пожадливості, так наче-б то, ставши черницею, вона перетворюється в камінь. І коли вони випадково дізнаються про щось таке, що суперечить цьому їхньому переконанню, вони гніваються, наче-б то скоїлося якесь велике злочинство проти природи, не думаючи й не беручи на увагу ні самих себе, яких не в силі задовольнити повна воля робити все, що побажають, ні великих сил лінощів та самотності. Єсть ще багато й таких, які цілком певні, що заступ і лопата, проста їжа і хліборобська праця позбавляють людину всяких похитливих бажань і роблять грубими їх розум і тямучість. Але-ж як помиляються всі ті, що отак думають, це я й хочу, за дорученням королеви, не виходячи з запропонованого нею завдання, показати вам ясніше маленькою новелою.

У наших країнах був колись та й тепер ще існує жіночий монастир, що дуже вславився своєю святістю (я не кажу, як він зветься, щоб не зменшити його слави), в якому небагато часу тому, коли в ньому було не більше вісьмох черниць з абатесою, і всі вони були дуже молоді, жив один паруб'яга, що доглядав за чудовим садом черниць, але-ж, незадоволений з своєї платні, він, звівши розрахунки з управителем монастиря, повернувся до Лампореккіо, звідкіля був родом. Тут, між іншими, що радісно зустріли його, був один робітник, дужий, здоровий і як для селянина, гарний, на наймення Мазетто, який запитав паруб'ягу, де він так довго пробув? Парубок, якого звали Нуто, одповів йому. Мазетто знову запитав його, а що саме робив він у монастирі. На це Нуто одповів: „Я працював у їхньому великому і гарному саду, а крім того, иноді ходив у ліс по дрова,

тягав воду і виконував ще й інші роботи, але ж черниці давали мені так мало, що ледве ставало на взуття. Сурієм того всі вони молоді й у них наче нечистий сидить у тілі, бо нічого не зробиш їм до смаку. Навпаки, часто, коли я працював у саду, одна каже: „Поклади це сюди“, а друга: „Поклади сюди“. Деякі з них брали у мене з рук лопату і говорили: „Це негаразд“. І вони мені так набридали, що я кидав роботу і геть пішов із саду; отже почасти через одну причину, а почасти через другу я не схотів залишатися там надалі і прийшов сюди. Їхній управитель, коли я йшов звідтіля, просив мене, що коли я здибаю когось годящого для такої служби, послати його, і я йому це пообіцяв. Але хай йому бог пошле здорові крижі, як я знайду і пошлю когось до нього“.

Коли Мазетто вислухав все те, що говорив Нуто, то у нього з'явилось в думці таке велике бажання опинитися серед тих черниць, що він аж змарнів увесь, зрозумівши з слів Нуто, що йому якраз пощастить зробити те, чого він бажав. Розміркувавши, що з того нічого не вийде, коли він нічого не одповість Нуто, він сказав: „І гаразд ти зробив, що повернувся. Хіба це чоловіче діло жити з бабами? Краще жити з чортами: з сімох разів вони шість разів не знають, чого самі хочуть“. Але ж коли тільки скінчилася їх розмова, Мазетто зараз-же почав обмірковувати, як він повинен поводитись, щоб опинитись серед них. Знаючи, що він добре зможе виконати ті обов'язки, про які говорив йому Нуто, він не сподівався, що через це йому відмовлять, але ж боявся, що його можуть не прийняти, бо він був надто молодий і гарний на вигляд. Розкинувши розумом, він надумав: „Місцевість та далеко звідтіля і ніхто мене там не знає; я вмю удавати з себе німого і напевне мене там приймуть.“ Спинившись на оцій думці, він з сокирою на плечах, не сказавши нікому, куди він іде, пішов до манастиря, як убога людина. Прибувши туди, він увійшов у двір і випадково здибав там управителя. Тоді на мигах, як це роблять німі, він попросив у нього попоїсти Христа ради, а коли, мовляв, треба, то він нарубає йому хліб. Управитель охоче дав йому попоїсти, а далі повів

Його до поліняк, яких Нуто не зміг розколоти, а цей, буди досить дужим, всі їх незабаром поколов. Управитель, якому треба було піти до лісу, забрав його з собою і тут звелів йому нарубати хворосту. Далі, поставивши перед ним осла, управитель пояснив йому на мигах, щоб той повіз хворост до монастиря. Мазетто все це гаразд виконав, через це управитель задержав його на декілька днів для деякої роботи, яку йому треба було зробити. Одного дня абатеса, побачивши його, запитала управителя, хто він такий. Той одповів їй: „Мадонно, це бідолаха глухий і німий; він недавно прийшов сюди по милостиню, так я його задовольнив і загадав багато дечого зробити, що було потрібно. Коли-б він ще вмів працювати в саду, і побажав залишитися тут за платню, то ми мали-б собі доброго робітника, а нам такого й треба; він здоровий і його можна використовувати, для чого хочете; окрім того, вам не доведеться боятися, що він буде розмовляти з вашими молодими черницями. На це абатеса сказала: „Отже ти говориш правду. Довідайся, чи вміє він працювати, подбай, щоб затримати його у нас, дай йому пару якихось там старих черевиків та якийсь старий плащ; попіклуйся про нього, приголуб його, нагодуй його добре“. Управитель сказав, що все це зробить. Мазетто, що був не дуже далеко, удавав, наче він замітає двір, але-ж він чув всю цю розмову і весело говорив сам собі: „Коли ви пустите мене сюди, то я так попрацюю у вашому саду, як у ньому ще ніколи не працювали“.

Коли управитель побачив, що він добре вміє працювати, і на мигах запитав його, чи не бажає він тут залишитися, той на мигах-же відповів, що ладен виконати все, що треба; тоді управитель, прийнявши його, звелів йому працювати в саду і наказав, що саме треба робити; далі пішов собі в інших монастирських справах, а його залишив.

Мазетто працював день-у-день, і черниці почали чіплятися до Мазетто і знущатися з нього, як це часто й густо роблять з німими, говорили йому найбридкіші слова в світі, гадаючи, що він їх не почує. Абатеса-ж, думаючи, певно, що він і без хвоста, так само, як і без

язика, ані трохи не турбувалася про все це. Сталося раз так, що коли він, добре попрацювавши, спочивав, дві молодих чернички, гуляючи в саду, наблизилися до того місця, де він був, і почали розглядати його в той час, коли він, удавав що спить. Через це одна з них, трохи сміливіша, сказала другій: „Коли-б я була певна, що тобі можна довіритися, то я-б сказала тобі про одну думку, що не раз приходила мені і що, може бути, і тобі була-б на користь“. Друга одповіла: „Кажі і будь певна, що я нікому не скажу про це ніколи“. Тоді молоденька нахаба почала: „Не знаю, чи подумала ти про те, як суворо тут нас держать, і що сюди не сміє увійти ні один мужчина, окрім дідка-управителя та цього німого. Я не раз чула від жінок, які приходять до нас, що всі насолоди в світі дурниці, коли порівняти їх з тією насолодою, яку відчуває жінка, коли вона має справу з мужчиною. Через це я декілька разів думала, коли вже я не можу зробити це з иншим, то спробувати з оцим німим, чи правда це? А для цієї справи немає в світі людини кращої від нього, бо коли-б він захотів, то не міг-би і не зумів про це розказати; ти-ж бачиш, що цей юнак здоровий, а дурний. Я з охотою вислухала-б, як тобі це здається“. — „Охо-хо, — сказала друга, — що це таке ти кажеш? Хіба ти не знаєш, що ми дали обітницю богові залишатися дівчатами?“ — „О — сказала перша, — скільки речей наобіцяють йому за день і ні одної не виконують; коли ми це обіцяли йому, то знайдеться инший, чи инша, які цю обіцянку виконають“. На це її подруга сказала: „А що, коли ми завагітніємо, що тоді робити?“ Тоді та одповіла: „Ти починаєш клопотатися про лихо раніше, ніж воно тебе одвідало; коли-б це сталося, то буде час подумати; знайдеться тисяча засобів влаштувати все так, що про це ніколи не дізнаються, коли ми самі не скажемо“. Почувши це, друга, у якої з'явилося ще більше бажання спробувати, що воно за істота — мужчина, сказала: „Ну добре, так що-ж нам робити?“ На це перша одповіла: „Ти бачиш, що тепер біля дев'ятої години і я гадаю, що всі сестри, окрім нас, сплять. Подивімось лишень в саду, чи немає тут когось, і коли нема, то як нам инакше влаштуватись, коли не взяти

його за руку і не повести до отого куреня, де він ховається від дощу; там одна залишиться з ним, а друга стане на сторожі. Він такий дурний, що погодиться на все, чого ми захочемо“.

Мазетто чув всі ці розмови і, готовий до послуг, нічого іншого не чекав, як тільки того, щоб одна з них взяла його за руку. Коли молоді чернички, обдивившись гаразд навкруги, переконались, що ні з одного боку їх не можна побачити, та, що першою почала ці розмови, підійшла до Мазетто, розбудила його, і він зразу-ж скочив на ноги; тоді вона, взявши з ласкавим виглядом за руку його, що зареготався, як дурень, повела до куреня, де він, не заставляючи себе довго просити зробив те, чого вона бажала. Черничка, як чесна подруга, одержавши те, чого вона хотіла, передала своє місце другій, а Мазетто, удаючи з себе дуренького, виконував їх бажання. Через це, раніш, ніж піти, кожна з них побажала скуштувати більше одного разу, який їздець з їхнього німого. Далі, часто розмовляючи проміж себе, вони говорили, що дійсно це ще приємніша річ, ніж про неї говорять, і, вигадуючи час, вони в зручні години ходили розважатися з нимим.

Сталось одного дня так, що одна їх подруга, спостерігши цю справу з вікна своєї келії, показала на неї двом другим. Спочатку вони змовлялися разом обвинуватити їх перед абатесою; але-ж згодом, змінивши намір і погодившись з ними, самі взяли участь у випробуванні могутности Мазетто. На протязі деякого часу з різних причин до них прилучилися і три останніх чернички. Нарешті абатеса, яка ще не догадувалася, в чому річ, гуляла раз сама в саду під час великої спеки і знайшла Мазетто, який, поїздивши добре вночі, не мав великої охоти працювати вдень, розлігся в холодку під мигдальним деревом і спав; вітер підняв йому сорочку і він лежав заголений. Побачивши це й знаючи, що вона тут сама, абатеса розпалилася тим-же бажанням, що й черниці; збудивши Мазетто, вона повела його до своєї келії, де протягом багатьох днів, на велике незадоволення черниць, які ремствували, що садівник не приходив працювати в саду, багато разів відчу-

вала ту насолоду, за яку мала звичку докоряти иншим. Нарешті вона вирядила його з своєї кімнати, але-ж надалі дуже часто бажала бачити його знов, а окрім того вимагала більше, ніж випадало на її долю, через що Мазетто, не в силі будши задовольнити стількох, вирішив, що роля німого, коли-б він і надалі залишався при ній, наробила-б йому великої шкоди. Через це раз вночі, коли він був з абатесою, він, зломивши своє мовчання, заговорив так: „Я чув, мадонно, що одного півня цілком досить на десять курок, але-ж десять чоловіків ледве можуть задовольнити одну жінку, тоді, коли мені доводиться служити дев'ятьом; цього я не в силі витерпіти ні за що на світі; навпаки, дякуючи тому, що я робив досі, я дійшов до того, що не в силі вже зробити ні багато, ні мало, а через це відпустить мене ради христа, або-ж вишукайте спосіб якось налагодити все це“. Абатеса, почувши, що він балакає, тоді, коли вона вважала його за німого, надзвичайно здивувалася і сказала: „Що це таке? Я думала що ти німий“. — „Мадонно, — сказав Мазетто, — я був таким, але не зроду, а через хворобу, що відібрала в мене мову, і оце перша ніч, коли я почуваю, що вона повернулася до мене, за віщо я прославляю бога, як можу“. Абатеса пойняла йому віри і запитала, що це він хоче сказати, що він має служити дев'ятьом жінкам. Мазетто розповів їй, у чому річ. Почувши це, абатеса зрозуміла, що кожна з її черниць не була дурніша від неї; через це, як жінка розумна, не відпускаючи Мазетто, вирішила полагодити цю справу з своїми черничками, щоб Мазетто не ославив монастиря. Саме на ту пору помер їх управитель, і от вони, за взаємною згодою, кожна знаючи, що вони всі чинили, та за згодою Мазетто, повели справу так, щоб всі повірили, нібито за їхні молитви та з ласки святого, якому був присвячений монастир, повернулася мова до Мазетто, який довго був німий. Мазетто вони наставили собі за управителя і так розподілили його обов'язки, що він в силі був їх виконувати. Дякуючи його праці на світ з'явилося багато ченчиків, але-ж справа провадилася так обережно, що про неї довідалися тільки після смерти абатеси, коли Мазетто був уже старим і хотів повернутися

додому багатою людиною. Коли про цю справу дізналися всі, то це дуже допомогло йому виконати своє бажання. І от, повернувся Мазетто старим, батьком сем'ї і багатим, не маючи потреби ні годувати дітей, ні витрачатися на них, встигши дякуючи своїй спритності, гаразд використати свою молодість; повернувся в те місце, звідкіля він вийшов з сокирою на плечах, запевняючи, що так Христос робить кожному, хто йому ставить роги на шапці“.

НОВЕЛА ДРУГА.

Один конюх спить з жінкою короля Агілульфа, про що король потаємці довідується; король знаходить його і обстригає йому волосся; обстрижений сам, він обстригає всіх і таким способом викривчується з біди.

Коли Філострато скінчив свою новелу, від якої дами іноді червоніли, а іноді сміялися, то королева побажала, щоб далі оповідала Пампінея. Та з веселим обличчям розпочала так:

„Єсть люди такі нестримані в своєму бажанні обов'язково показати, що вони знають і помічають те, чого їм не варт знати, що, ганьбуючи непомічені іноді провини інших, тим самим гадають зменшити свій сором, але ж справді вони тільки без краю збільшують його. А що це так, то я маю намір довести це вам, прекрасні дами, розповівши про хитрощі однієї людини, яка, може бути, здасться і не такою меткою, як Мазетто, і довести на другому прикладі розсудливість одного відважного короля.

Агілульф, король Лангобардів, так само, як робили і його попередники, влаштував столицю свого царства в місті Павії і взяв собі за жінку Теоделінду, вдову Аутарія, що також був лангобардським королем, дуже вродливу, розумну і надзвичайно чесну, але нещасливу щодо коханців. Коли, дякуючи відвазі і розумові короля Агілульфа, справи лангобардів перебували деякий час в безпечності і супокій, сталося так, що один з конюхів зазначеної королеви, людина з походження дуже низького стану, хоч у всьому іншому значно вища од свого низького ремесла, з виду гарний і високий, наче-б то він був королем, безмежно закохався в королеві. Через

те, що його низький стан не заважав йому розуміти, що його кохання було поза межами всякої пристойности, він, як людина розумна, нікому не признавався в цьому, більше того, він не мав відваги відкритися перед королевою хоч-би поглядом. І хоч він жив без усякої надії сподобатися їй, він таки пишався тим, що високо піднісся в думках і, як людина, цілком охоплена полум'ям кохання, він намагався дужче, ніж хтось з його товаришів, особливо старанно зробити все те, що, на його думку, могло сподобатися королеві. А через те траплялося, що під час виїздів верхи королева з більшою охотою сідала на того коня, біля якого ходив він, а не на інші; коли бувало так, то він рахував це за дуже велику ласку і ніколи не відходив від її стремени, вважаючи себе за щасливого, коли іноді міг доторкнутися хоч-би до її одежі. Але-ж часто нам доводиться бачити, що в міру того, як менше стає надії, то все більшим стає кохання; так трапилося і з сердешним конюхом. Йому було надзвичайно тяжко стримувати велику пристрасть, ховаючи її, як він це робив, і без усякої підтримки хоч будь-якою надією; і не раз, не маючи сили одмовитись від цього кохання, він хотів умерти. Міркуючи про різні способи, він вирішив вибрати такий спосіб смерті, з якого було-б видно, що він помер через любов, яку він відчував і відчуває до королеви. І він побажав вжити таких заходів, щоб була змога спробувати щастя — задовольнити цілком, або-ж почасти, своє бажання. Він не наважився ні говорити з королевою, ні писати в листі про своє кохання, бо знав, що даремна річ була говорити їй, чи писати; але побажав зробити спробу, чи не можна буде, за допомогою хитрощів, поспати з нею. І не було інших хитрощів, ні іншого шляху, як тільки знайти спосіб добитися до неї, крадькома пройшовши до її кімнати під виглядом короля, який, як він знав, не завсіди спав разом з своєю жінкою. Щоб дізнатися, як і в якій одежі ходить король, коли одвідує її, він кілька разів ховався вночі в великій залі королівського палацу, яка була між покоями короля і королеви; в одну з таких ночей він побачив, як король вийшов з своєї кімнати, закутаний у велику керею; в одній руці він держав світло, а в другій

палічку; підійшовши до кімнати королеви, він, не кажучи ні слова, постукав палічкою раз чи два в двері кімнати; йому зараз-же відчинили і взяли з рук світло. Побачивши це, а також побачивши, коли король повертався, він вирішив зробити так само. Мавши нагоду здобути керею подібну до тієї, що була на королеві, а також світло і палічку, вимившись перед тим у гарячій купелі, щоб сморід гною не потурбував королеви і не дав їй змоги помітити обман, він з усім цим, як і звичайно, сховався у великій залі. Коли він переконався, що всі сплять, і йому здалося, настав час або задовольнити своє бажання або-ж знайти собі смерть, якої він так бажав, — то викресав огню за допомогою кресала і кременя, які приніс з собою, засвітив світло і, обгорнувшись гаразд кереєю, підійшов до дверей кімнати і двічі вдарив у них палічкою. Двері відчинила сонна служниця, взяла у нього з рук світло і погасила, і він, не кажучи їй слова, увійшов за завісу і, скинувши керею, поліз до ліжка, де спала королева. Він схопив її в палкі обійми і, удаючи, що в нього поганий настрій, — бо він знав, що король, коли в нього був поганий настрій, не говорив і слова і не любив, коли йому що говорять, — багато разів фізично спізнав королеву. І хоч як тяжко було йому іти, але-ж боячись, що дуже довгий сеанс може спричинитись до того, що задоволення, яке він одержав, може обернутися в смуток, він встав, взяв свою керею та світло і, не кажучи їй слова, пішов та швидко ліг на свою постіль. Але-ж не встиг він дійти до неї, як король встав і пішов до кімнати королеви, яку це дуже здивувало, і коли він вже лежав у ліжку, весело до неї привітавшись, то вона, підбадьорена його приязністю, сказала: „О, мій сеньйоре, що це за новина? Ви тільки що пішли від мене, надзвичайно насолодившись мною, і так швидко знову повертаєтесь. Остерезіться того, що ви робите“. Король, почувши ці слова, зараз-же запідозрив, що королеву обдурено подібністю манер і постаті; але-ж, як людина розумна, бачучи, що ні королева, ні хто инший того не помітив, він вирішив нічого їй не казати про це. Багато дурнів так-би не зробили, а сказали-б: „Я не приходив; хто це приходив сюди? Як він приходив? Хто

це був?" Через це сталося-б багато неприємностей, цим він дарма засмутив-би королеву, дав-би їй привід забажати вдруге того, чого вона раз скуштувала, і набрався-б сорому, розголосивши про справу, тоді, коли мовчання про неї ніякого безчестя йому не завдало. Отже король одповів тоді, розлютований більше в глибині свого серця, аніж на виду і в словах: „Донно, хіба я не здаюся вам мужчиною, здатним удруге сюди повернутися після того, як я був тут?" На це королева сказала: „Монсеньйоре, це так, але я таки прошу вас пошанувати ваше здоров'я". Тоді король сказав: „Я хочу послухати вашої поради, і на цей раз, не набридаючи вам більше, я піду". З серцем, повним гніву і незадоволення з приводу того, що, як він бачив, йому зроблено, він взяв свою керею, вийшов з кімнати і вирішив без галасу розшукати того, хто це зробив, гадаючи, що це повинен бути хтось з його двірських і що він, хоч хто-б він був, не встиг ще вибути з його дому. Отже, взявши невеличку свічку в невеличкому лихтарі, він пішов у довгу надбудову над стайнями палацу, де спали на різних ліжках всі його челядинці. Гадаючи, що в того, хто вчинив усе, про що розповідала королева, ні пульс, ні колотіння серця від зроблених зусиль не могли ще заспокоїтись, король, почавши з одного кінця залі, став обмацувати груди кожному, щоб довідатися, як у нього б'ється серце. Хоч всі інші спали міцно, але-ж той, що був у королеви, ще не спав; через це, побачивши короля і зрозумівши, кого він шукав, він дуже злякався, і до колотіння серця, викликаного недавніми зусиллями, страх додав ще більше, і він твердо був переконаний, що коли король це помітить, то зараз-же звелить убити його... І хоч різні думки приходили йому в голову про те, що він має робити, але-ж, бачучи короля без зброї, він вирішив удавати з себе сонного і почекати, що буде робити король. Оглянувши багатьох і не знайшовши нікого, хто-б, на його думку, був той, кого він розшукує, король підійшов до нього і помітивши, що його серце дуже б'ється, сказав сам собі: „Ось він!" Але-ж як людина, яка не бажала, щоб хтось довідався про те, що він має намір зробити, він не зробив йому нічого іншого, а тільки одрізає

Йому принесеними з собою ножицями з одного боку пасмо чуба, який був тоді у чоловіків дуже довгий, і це на те, щоб за цією ознакою можна було наступного ранку впізнати його; зробивши це, він пішов і повернувся до своїх покоїв. Конюх, який все це бачив, як людина хитра, добре зрозумів, навіщо це так його позначено, а через це, не гаючи часу, він встав, і, знайшовши ножиці, яких, на щастя, було в стайні декілька штук, щоб стригти коней, тихенько підійшов до тих, що спали, і скільки їх було в тій залі, у кожного вистриг над вухом по пасмі чуба. Зробивши це, він, ніким не помічений, знову ліг спати. Вставши вранці, король наказав, щоб раніше, ніж ворота палацу будуть відчинені, всі двірські з'явилися до нього; так і було зроблено. Коли всі без покриття на голові стояли перед ним, він почав оглядати їх, щоб знайти того, кого він остриг, але побачив, що більшість острижена так само, здивувався і сказав сам собі: „Той, кого я шукаю, хоч і низького походження, але виявляє себе людиною високого розуму“. Далі, переконавшись, що потай він не зміг-би знайти того, кого шукав, і порішивши не ослаблювати себе з-заради дрібної помсти, він порішив попередити винуватого одним словом і дати зрозуміти йому, що йому все відомо; отже, звернувшись до всіх, король сказав: „Щоб той, хто так зробив, більше не робив цього ніколи. Ідіть собі з богом!“ Інший побажав-би віддати їх на муки і тортури, на розслідування та допити і, зробивши так, виявив-би те, що кожен намагається покрити; а виявивши винуватого, хоч-би й помстився цілком, але-ж не зменшив-би, а збільшив свій сором і зганьбив-би честь своєї жінки. Ті, що чули оці королеві слова, здивувалися і довго обмірковували проміж себе, що хотів король сказати цим: але-ж не було нікого, хто-б це зрозумів, за винятком того, до кого ці слова стосувалися. А він, як людина розумна, ніколи за життя короля того не відкривав і ніколи більше не ризикував своїм життям в таких справах“.

НОВЕЛА ТРЕТЯ.

Удаючи на словіди найщиріше признання, одна дама, закохана в молодому чоловікові, підбиває поважного ченця, який не догадується про це, зробити так, щоб її бажання було зовсім задоволене.

Уже замовкла Пампінея і чимало присутніх вихваляло сміливість і розважливість конюха, так само, як і розважливість короля. І от королева, звернувшись до Філомени, наказала їй розповідати далі; через це Філомена граціозно почала говорити так:

„Я маю намір розповісти вам про те, що справді вчинила одна вродлива дама шановному ченцеві; вчинок цей повинен сподобатися мирянам через те, що ченці в більшості випадків дуже дурні, люди з чудними звичаями і звичками; вони гадають, що вони вищі за інших і більше знають всяку справу, в той час, коли вони на багато нижчі від них, і через нікчемність свого духу, не вміючи пробиватися, як інші люди, лізуть наче свині туди, де можуть чимсь прогудуватися. Про оцей жартовливий вчинок я і розкажу, милі дами, не для того тільки, щоб виконати наказ, а щоб показати вам, що навіть духовні особи, яким ми, надто легкодухі, дуже ймемо віри, можуть бути і часто бувають піддурена не тільки мужчинами, а навіть і деякими знас.

У нашому місті, багатшому на дурисвітства, аніж на любов і вірність, жила не багато років тому родовита дама, обдарована від природи, як мало хто, красою, приемним поведженням, шляхетною душею і гнучким розумом, її наймення, так само, як і наймення інших, що їх згадано в цьому оповіданні, хоч я їх і знаю, я не маю наміру відкрити через те, що ще живе багато з тих, кого-б це могло розгнівати, тоді коли з цього варт тільки посміятися. Отже ця жінка, знаючи, що вона високого роду і віддана заміж за ремесника-ткача, не могла побороти свого незадоволення, що її чоловік був ремесник, бо гадала, що ні один чоловік низького походження, хоч нехай який багатий він буде, не заслуговує шляхетної жінки. Бачучи також, що він, не зважаючи на своє багатство, не був здатний ні на що інше,

як тільки розмотувати нитки, снувати полотно або спречатися з прялею про прядіння, вона вирішила ні в якому разі не поділяти його обіймів, виключаючи тільки ті випадки, коли відмовити буде неможливо, а для своєї власної утіхи пошукати когось іншого, хто, на її думку, більше заслуговуватиме того, ніж ткач. І от вона закохалася в одному дуже достойному чоловікові, середнього віку, і так закохалася, що коли вдень не бачила його, то вночі не могла перебути без смутку. Але-ж достойний чоловік, не помічаючи того, і не дбав ні про що, а вона, як жінка дуже обережна, не одважувалася сповістити його ні через посланця, ні листом, боячись небезпеки, що могла від цього статися. Помітивши, що він часто зустрічається з одним ченцем, який хоч і був дурний та незграбний, але-ж разом з тим, провадячи святе життя, користувався майже у всіх славою достойного ченця, вона вирішила, що саме він і був-би добрим посередником між нею і її коханцем. Обміркувавши, як їй чинити надалі, вона пішла в зручну годину до церкви, при якій він жив, і, викликавши його, сказала, що коли на те буде його згода, то вона бажала-б висповідатися у нього. Чернець, побачивши її, вважав її за шляхетну даму і охоче її вислухав, а вона після сповіди сказала йому: „Отче мій, я примушена звернутися до вас за допомогою і порадою в справі, про яку ви почуєте. Мені відомо, — та я й сама вам про це говорила, — що ви знаєте моїх батьків і мого чоловіка, що любить мене дужче, ніж життя; нема такої речі, якої він, як людина дуже багата, що має змогу зробити це, не добув-би мені її негайно, аби тільки я побажала цього: через це я люблю його більше, ніж саму себе. І коли-б я не тільки зробила, а навіть подумала про щось шкідливе для його честі і життя, то ні одна лиха жінка так не заслуговувала-б бути спаленою, як я. В останній час хтось такий, чиє наймення, кажучи по-правді, мені не відоме, але-ж, як здається, це чоловік заможний і, коли не помиляюсь, часто вас одвідує, гарний, високий на зріст, звичайно дуже пристойно одягнутий в темну одягу, напевне не знаючи намірів, які я маю, повів проти мене мало не облогу, через що я не можу з'явитися ні коло

дверей, ні біля вікна, бо він зараз-же з'явиться передо мною; дивуюсь, чого це його ще тут немає; все це мене дуже непокоїть, бо отакі вчинки часто без усякої вини ослаблюють чесних жінок. Часто спадало мені на думку переказати йому це через моїх братів, але-ж згодом я одумалася, бо знаю, що мужчини іноді переказують доручення так, що відповіді одержують негарні, від чого виникають суперечки, а далі від слів переходять і до діла. А через це, щоб не вийшло з цього нічого лихого і не було погослки, я мовчала, вирішивши сказати все це вам, а не кому іншому, по-перше, через те, що, здається, ви друг йому, а по-друге — тому, що ви повинні докоряти за такі діла не тільки що друзям, а й стороннім. Ось через що я вас прошу з-заради самого бога висловити йому за це догану і попросити його не поводитися так надалі. Єсть багато інших жінок, які може мають нахил до таких речей, і їм може бути до вподоби, коли він буде дивитися на них та залицятися, а мені, що не має в серці найменшого бажання до подібних речей, все це тільки дуже набридає". Проклавши це, вона, здавалося, ладна була заплакати і похнюпила голову. Святий отець зразу-ж зрозумів, що вона говорила про того, кого дійсно розуміла, і дуже похвалив даму за її добрі наміри; твердо переконаний в тому, що вона сказала правду, він пообіцяв вплинути так і таким чином, що від того чоловіка їй не буде більше неприємностей. Знаючи, що вона дуже багата, він почав вихвалити діла милосердя і милостині, розповівши їй про свої потреби. На це вона йому сказала: „Прошу вас про це ради бога, і коли-б він став це одкидати, скажіть йому сміливо, що я сама все розказала і поскаржилася вам". Потім, висповідавшись і одержавши відпущення гріхів, вона згадала ченцеві напучення що-до благодійности і непомітно положила йому в руку грошей, попросила відправити поминальну службу по її померлих і, вставши з колін, пішла додому.

Незабаром прийшов, як звичайно, до святого пан-отця той достойний чоловік, побалакавши з яким спочатку то про се, то про те, чернець одвів його на бік і дуже чемно став докоряти йому за ті залицяння та закохані

погляди, якими той, на його думку, переслідував даму, як це вона дала йому зрозуміти. Достойний чоловік здивувався, бо він ніколи не задивлявся на неї і тільки дуже зрідка проходив побіля її дому, і почав виправдуватися, але-ж чернець, не давши йому сказати й слова, став заперечувати: „Не удавай з себе здивованого і не витрачай слів на одмагання, бо цього ти зробити не зможеш. Я дізнався про все це не від сусідів, а вона сама, дуже нарікаючи на тебе, розповіла мені все. І хоч взагалі ці дурущі тобі не до лиця, скажу тобі про неї, що коли я бачив десь жінку, якій-би були гидкі оці дурущі, то це саме вона. Через це з-заради твоєї чести та для її заспокоєння прошу тебе припинити це, давши їй спокій“. Достойний чоловік, трохи догадливіший від ченця, зараз-же зрозумів дотеп дами і, удавши з себе засоромленого, обіцяв у майбутньому не вплутуватися в цю справу; попросившись з ченцем, він попрямував до дому дами, яка завжди стояла на чатах біля маленького віконечка, щоб подивитися на нього, коли він пройде. Побачивши, що він іде, вона показала йому себе такою веселою та привітною, що він досить добре міг довідатись, оскільки правильно зрозумів він ченцеві слова, і, починаючи з того дня, він з великою обережністю, на радість свою і втіху та задоволення дами, удаючи, наче-б то причиною цьому інші справи, ходив і надалі тією-ж вулицею.

Але через деякий час, коли дама помітила, оц вона подобається йому так само, як і він їй, бажаючи ще більше притягти його і запевнити його в своєму коханні до нього, вона, вибравши час і місце, знову пішла до святого отця і, сівши в церкві біля його ніг, почала плакати. Чернець, бачучи це, запитав її, спочуваючи, які у неї новини. Дама одповіла: „Отче мій, ті новини, з якими я прийшла до вас, ні про кого іншого, як про того-ж проклятого від бога вашого приятеля, на якого я скаржилася вам позавчора. Я гадаю, що він народився на мою велику муку та для того, щоб вчинити мені щось таке, від чого ніколи не буде мені радості і ніколи більше не посмію я впасти до ваших ніг“. — „Як це так? — запитав чернець: — невже він ще й досі надоку“

чає тобі?“ — „Де там ні, — одповіла вона, — навпаки, з того часу, як я поскаржилася вам на те, він, наче на шкоду, а може бути розгнівавшись, що я вам поскаржилася, на кожен раз, що проходив перед тим, проходить тепер в найменшій мірі сім разів. І дякувати-б богові, коли-б він задовольнявся прогулянками та поглядами, а то він зробився такий сміливий і нахабний, що не далі, як вчора підіслав до мене в дім якусь жінку з подарунками і дурощами і, наче в мене немає гаманців та поясів, прислав мені гаманця та пояса; це я вважала і вважаю за таку образу, що думаю, коли-б не боялася гріха, а також коли-б не любов до вас, то я могла-б дуже обуритися. Але-ж я стрималася і не схотіла ні робити, ні сказати щось, не попередивши спочатку про це вас. Крім того, коли я вже повернула і гаманця, і пояса тій жінці, що принесла їх, щоб вона віддала їх йому назад, і досить неввічливо вирядила її, — то побоявшись, щоб вона не залишила всього цього собі, а йому не сказала, що я все прийняла, — а вони, чула я, іноді так роблять, — я завернула її і з гнівом взяла у неї з рук ті речі, які от і принесла вам, щоб ви йому віддали їх, а йому сказали, що мені не потрібні його подарунки, через те що, дякуючи богові і моему чоловікові, у мене є стільки гаманців і поясів, що я могла-б утопити його в них. Потім, з вашого батьківського дозволу, коли він не відчепиться, то я розкажу все моему чоловікові і моїм братам і нехай буде, що буде, бо мені більше до вподоби, коли його буде осоромлено, коли вже він повинен це перетерпіти, аніж мені самій мати догану через нього; чи не правда, отче мій?“ Сказавши це і не перестаючи плакати, вона вийняла з-під своєї одежі дуже гарний і коштовний гаманець та пишний і дорогий пояс і кинула їх ченцеві на коліна, а він, цілком ймучи віри всьому, що говорила дама, дуже схвилюваний, взяв їх і сказав: „Дочко моя, чого ти турбуєшся про це? Я ані трохи не дивуюсь і ані трохи не можу докоряти тобі за це, а навпаки, дуже хвалю за те, що все ти робиш так, як я тобі радив. Я всовіщав його позавчора, але-ж він погано виконав те, що мені обіцяв, а через це, як за старе, так і за те, що він наробив

нового, я хочу дати йому таку гонку, що він не буде більше чіплятися до тебе. Ти-ж, нехай благословить тебе бог, не підпадай гнівові так, щоб розказати це кому-небудь з твоїх, щоб не було йому від цього багато лиха. Не бійся, що через це буде якийсь нарікання на тебе, бо я завжди буду як перед богом, так і перед людьми надійним свідком твоєї чесноти“.

Дама удала, що її наче-б то трохи розважено, і залишила цю розмову; добре знаючи жадність як його, так і інших ченців, вона сказала: „Месере, останніми ночами мені багато разів снилися мої родичі і здається мені, що вони терплять дуже великі муки і не просять нічого іншого, а тільки молитов, а особливо моя мати, яка снилася мені такою засмученою, такою нещасною, що жаль було дивитися на неї. Мені здається, що вона терпить тяжкі муки, бачучи мене в такому нещасті через оцього ворога господа, отже мені хотілось-би, щоб ви відправили за упокій їх душ сорок мес святому Григорієві з декількома вашими молитвами, щоб господь визволив їх від огню, що карає їх“. Сказавши це, вона положила йому в руку флорин. Святий отець з радістю взяв його і добрими словами та багатьома прикладами зміцнив її побожність; далі, поблагословивши її, відпустив.

Дама пішла, а чернець, не помічаючи, що з нього насміялися, послав за своїм приятелем; коли той прийшов і побачив розлютованого ченця, то зараз-же догадався, що у нього є вісті про даму і став чекати, що він скаже. Чернець, переказавши нові скарги дами, звернувся до нього з гострими, образливими словами, докоряючи йому за те, що, як казала дама, він наробив. Достойний чоловік, що не розумів ще, куди саме гне чернець, досить нерішуче відповідав про надсилання гаманця і пояса, щоб не похитнути в ченця певности на той випадок, коли-б у цьому переконала його дама. Але-ж, дуже розлютований, чернець сказав: „Як ти це можеш відкидати, лихий ти чоловіче? Ось вони, вона сама, плачучи, принесла їх до мене. Глянь лишень, чи не пізнаєш ти їх?“ Достойний чоловік, удавши з себе засоромленого, сказав: „Так, я їх пізнаю; каюся перед

вами, що я вчинив негаразд, і присягаюся, бачучи такий її настрій, що ніколи ви більше не почувете про це й слова". І після багатьох розмов дурнуватої чернець віддав врешті своєму приятелеві гаманця і пояса; після цього він довго ще вмовляв його і просив не робити отакого і, коли той дав обіцянку, відпустив його. Достойний чоловік надзвичайно зрадив від тієї певности, яку він наче-б то одержав в тому, що дама його кохає, а також і від гарного подарунку; залишивши ченця, він зараз-же пішов і обережно показав своїй дамі, що і та й друга річ у нього; дама була дуже задоволена з цього, а особливо-ж з того, що її замір наближається до щасливого кінця. Нічого вона так не ждала для закінчення своєї справи, як тільки того, щоб її чоловік кудись поїхав; і от незабаром сталося так, що йому треба було поїхати в якійсь справі до Генуї. Коли вранці він сів на коня і поїхав, дама зараз-же пішла до святого отця і після багатьох скарг, плачучи, сказала йому: „Отче мій, тепер скажу вам одверто, що більше терпіти я не можу; але-ж через те, що я дала вам обіцянку не робити нічого, не сказавши спочатку про це вам, я прийшла виправдатися перед вами; а щоб ви поїняли віри, що я маю підставу і плакати, і скаржитися, я хочу розповісти вам, що ваш приятель, або вірніше диявол з пекла, зробив зі мною сьогодні перед самою утренею. Не знаю, звідкіля він, на моє лихо, довідався, що мій чоловік поїхав учора вранці до Генуї; і от сьогодні, в зазначений мною час, він увійшов до мого саду, зліз по дереву аж до вікна моєї кімнати, що виходить в сад; і вже відчинив вікно і хотів увійти до кімнати, але-ж я, прокинувшись, швидко схопилася і почала кричати, і наробила-б ще більшого галасу, коли-б він, що не встиг ще влізти у вікно, не благав мене іменем божим і вашим про помилування, сказавши мені, хто він; через це я, вислухавши його, з пошани до вас, замовкла і, гола, як на світ народилася, підбігла й зачинила вікно перед самим його носом. Що-ж до нього, то гадаю, що він пішов собі геть в недобрый час, бо я про нього більше не чула. Тепер, чи добре воно це, чи можна отаке терпіти, судить самі. Що-ж до мене,

то я не хочу більше терпіти цього, бо вже й без цього я багато стерпіла від нього через пошану до вас“.

Вислухавши це, чернець так розлютувався, що не знав уже, що йому й говорити, і тільки декілька разів запитував її, чи добре вона впізнала, що це був він самий, а не хтось інший. На це дама одповіла: „Хвала богові! Невже я не вмію відрізнити його від іншого. Кажу-ж вам, що це був він і хоч-би він відкидав це, не йміть йому віри“. Тоді чернець сказав: „Дочко моя, тут нічого іншого не скажеш, як тільки те, що це велике нахабство і надзвичайно ганебний вчинок, а ти зробила саме так, як і треба було, вигнавши його. Але-ж я прошу тебе, через те, що господь уберіг тебе від наруги, щоб ти, як уже двічі послухала моєї поради, так зробила й на цей раз, а саме; не скаржучись нікому з твоїх родичів, дозволю мені зробити все і подивитись, чи не зможу я втихомирити цього диявола, що вірвався з ланцюга, хоч я цього диявола вважав раніше за святого; коли я зможу зробити так, щоб витягти його з оцього скотинства, то це буде добре, коли-ж не зможу, то тепер-же даю тобі разом з своїм благословенням мій дозвіл робити з ним все, що ти сама визнаєш за найкраще“. — „Нехай буде так, — сказала дама, — і на цей раз я не хочу ні гнівати вас, ні виявляти неслухняність, але-ж подбайте, щоб він остерігся надалі набридати мені, бо інакше, даю вам слово, я більше не буду звертатися до вас у цій справі“; і мовчки, ніби-то схвильована, вона залишила ченця.

Ледве встигла вона вийти з церкви, як з'явився туди цей чоловік. Його гукнув чернець і, одвівши набік, наговорив йому найобразливіших слів, які тільки говорилися людині, звиваючи його клятвopорушником і зрадником. Той, що вже двічі довідувався, що таке ченцева лайка, слухав уважно і нетвердими відповідями намагався примусити його висловитися; для початку він сказав: „Месере, і до чого оцеї гнів? Чи не я часом розп'яв Христа?“ На це чернець одповів: „Подивіться на безсоромного. Послухайте, що він говорить. Він говорить так, наче минув рік або два і за давністю часу він забув уже свої лихі і бридкі вчинки. Хіба

з сьогоднішнього ранку до цього часу у тебе з пам'яти вийшло, що ти когось образив? Де ти був сьогодні незадовго до світанку?" Достойний чоловік одповів: „Не знаю, де я був, але-ж звістка швидко прилетіла до вас“. — „Правда, — сказав чернець, — звістка вже дійшла до мене; я думаю, ти сподівався, що коли чоловіка нема дома, то шановна дама зараз-же прийме тебе в свої обійми. Еге, добродію, он який ти чесний чоловік. Став нічним волоцюгою, відчиняєш сади, лазиш по деревах. Чи не думаєш ти своїм набриданням перемогти святість цієї жінчини, що лазиш вночі на дерева і стукаєш до неї у вікна? Ніщо в світі остільки їй не одворотне, як ти, але-ж ти все ідеш на нові авантури. Не кажу вже про те, що вона в багатьох випадках тобі це показувала, але як ти поводишся після моїх вговорювань. Так отже що я тобі скажу: до цього часу не через любов, яку вона до тебе відчуває, а дякуючи моїм уклінним проханням, вона мовчала про те, що ти чинив. Але-ж більше мовчати вона не буде: я дав їй дозвіл, коли ти знов чимсь образиш її, чинити так, як вона забажає. Що ти будеш робити, коли вона розкаже все своїм братам?“ Гаразд зрозумівши все, що йому було потрібно, добрий чоловік, як тільки міг і умів, заспокоїв ченця рясними обіцянками і, вийшовши від нього, другого дня удосвіта зайшов у сад, зліз на дерево; побачивши, що вікно відчинене, він вліз до кімнати і миттю опинився в обіймах своєї дами, яка з великим жаданням сподівалася його; радісно зустрівши його, вона сказала: „Велике спасибі месерові ченцеві, що він так добре показав тобі стежку сюди“. Далі, маючи задоволення одно від одного, розмовляючи і сміючись з простоти і глупоти ченця, жартуючи з приводу затичок, гребінців і чесалок, вони задовольнялися на велику обом радість. Полагодивши свої справи, вони влаштувалися так, щоб більше не звертатися до ченця, і пробули вкупі ще багато інших ночей в такій-же радості, і я благаю бога, щоб його святе милосердя сподобило чогось подібного і мене, а також всі душі християнські, що цього побажають“.

НОВЕЛА ЧЕТВЕРТА.

Дон-Феліче навчає брата Пуччо, як зробитися блаженным, віддавши себе певному пакаянню, що брат Пуччо і виконує, а Дон-Феліче розважається тим часом з його жінкою.

Коли Філомена, закінчивши своє оповідання, замовкла, а Діонео в милих виразах похвалив і дотепність дами і моління, яке переказала під кінець Філомена, королева, сміючись, подивилася на Памфіло і сказала: „Тепер, Памфіло, розважай нас далі якимсь веселим оповіданням“. — „Охоче“, — швидко одповів Памфіло і розпочав так:

„Мадонно, багато є людей, які, намагаючись опинитися в раю, не помічаючи того, посилають туди інших, що їм сталося з одною з наших сусід, небагато часу тому, як ви оце їй почувете. Як доводилося мені чути, поблизу Сан-Бранкаціо жив собі гарний і багатий чоловік, на наймення Пуччо ді Рінвері; але-ж, увійшовши в роки і віддавшись побожності, він вступив як брат третьої категорії до ордену святого Франціска і його найменували братом Пуччо. В такому духовному житті, не маючи нікого іншого в сем'ї, окрім жінки й служниці, він не мав потреби чимсь примішляти, а тільки часто ходив до церкви. Недоумкуватий і пришелепуватий, він бубонів свій „отче наш“, вислухував казання, вистоював церквні відправи, ніколи не пропустив випадків бути на духовних співаннях мирян, додержував постів і усіх правил; говорили навіть, що він належить до братства тих, що бичують себе.

Жінка його, що мала наймення Ізабетта, ще молода, років двадцяти восьми — тридцяти, свіжа, гарна й повненька, як оте червоне яблучко, дякуючи святості чоловіка, а може й через його старість, дуже часто видержувала значно довше діету, ніж вона того бажала, і коли їй хотілося спати, а може бути і пожартувати з ним, він оповідав їй про життя Христа або про промови брата Настаджо, про плач Магдалини й про інші подібні речі. В цей час повернувся з Парижу один чернець, на наймення Дон-Феліче, що належав до монастиря св. Бранкаціо, дуже молодий, вродливий з гострим розумом

і глибоким знанням; з ним-то й зблизився брат Пуччо. І через те, що Дон-Феліче дуже добре розв'язував всі його сумніви і, крім того, зрозумівши його настрої, виявив себе перед ним за святу людину, то брат Пуччо взяв звичку водити його до себе і давав йому кожен раз то пообідати, то повечеряти в залежності від того, як випадало. Жінка брата Пуччо з любови до свого чоловіка також стала йому приятелькою і охоче шанувала його. Одвідуючи таким чином дім брата Пуччо і бачучи його жінку таку свіжу і кругленьку, чернець одразу догадався, в чому вона відчувала найбільшу потребу, і замислив, коли це буде можливо, скинути роботу з брата Пуччо і прийняти її на себе. Декілька разів він скося кидав злодійкуваті погляди на даму і врешті добився того, що запалив у її серці таке саме бажання, яке було і в нього. Помітивши це, чернець при першій-же нагоді побалакав з нею про своє бажання і встановив, що вона цілком готова, щоб довести справу до належного кінця, але-ж способу до того не було, бо вона не одважувалася призначити побачення з ченцем ні в якому іншому місці в світі, окрім свого дому, а зробити це було неможливо, бо брат Пуччо ніколи не виїздив з міста, і це дуже засмутило ченця. Після довгих міркувань він вигадав спосіб, як зійтися з своєю дамою в її домі, не викликавши підозрінь, хоч-би брат Пуччо і був дома. І от одного разу, коли брат Пуччо одвідував його, він заговорив з ним так: „Я вже не раз помічав, брате Пуччо, що в тебе одно бажання стати святим, але-ж до цього, здається мені, ти ідеш дуже довгим шляхом, тоді, коли є шлях значно коротший. Папа і інші його найбільші прелати знають цей шлях і користуються ним, але-ж вони не хочуть, щоб був він відомий іншим, бо духівництво, що живе головним чином з милостині, зараз-же було-б зруйноване, бо миряни не підтримували-б його тоді своїми внесками, або чимсь іншим. Але-ж через те, що ти мені приятель і що ти з великою пошаною приймав мене, то, коли-б я був певний, що ти нікому цього шляху не відкриєш і підеш ним, я-б напутив тебе“. Брат Пуччо, що надзвичайно бажав дізнатися про це, зараз-же почав

уклінно просити його, щоб він напутив його, а потім почав присягатися, що ніколи, хіба він сам того побажає, нікому він того не скаже, запевняючи разом з тим, що коли він буде в силі піти цим шляхом, то зараз-же піде. „Коли ти мені обіцяєш це, то я тебе навчу. Ти повинен знати, та й святі отці навчають, що, хто хоче стати блаженним, той повинен пройти покаєння, про яке ти почуєш. Але-ж зрозумій мене гаразд: я не хочу сказати, щоб після покаєння ти перестав бути грішником, яким ти єси зараз, але-ж станеться так, що всі гріхи яких ти натворив до часу покаєння, очистяться і в силу цього покаєння будуть тобі відпущені, а ті, яких ти натвориш потім, не підуть на осуд тобі, а зійдуть святою водою, як тепер сходять ті, що належать до відпущення. Отже найголовніше, що тобі зараз треба, це з великою щирістю висповідатися в своїх гріхах, коли почнеться покаєнний іспит. Далі тобі треба почати піст і додержувати надзвичайної стриманости і все це повинно відбуватися протягом 40 днів; під час посту ти не повинен мати зносин ні з якою жінкою, навіть з власною дружиною. Окрім того, тобі потрібно мати в своєму домі якийсь місце, звідкіля ти міг-би вночі бачити небо і в час повечір'я піти туди; там повинен бути досить широкий стіл і приладнаний так, щоб ти стояти міг, схилившись на нього спиною і стоячи ногами долі, розкинути руки, так наче ти розп'ятий, коли-б ти побажав підтримати їх якимись цвяхами, то й це можна зробити. Таким чином, дивлячись на небо, ти повинен стояти, не рухаючись, аж до утрени. Коли-б ти був письменний, то тобі треба-б було прочитати за цей час деякі молитви, які я дав-би тобі, але-ж через те, що ти неписьменний, то тобі належить проказати триста разів „отче наш“ і триста разів „богородицю“ на честь святих трійці і, дивлячись на небо, раз-у-раз держати в пам'яті господа сотворителя неба і землі і страсті Христові, стоячи в такому-ж положенні, в якому був і він на хресті. Далі, коли задзвонять до утрени, ти можеш, коли схочеш, піти і так, не роздягаючись, впасти на ліжко і заснути, вранці ти ідеш до церкви і там вистоюєш принаймні три меси і проказуєш п'ятдесят разів „отче

наш“ і стільки-ж разів „богородицю“, після цього ти ідеш, упорядковуєш щиросердо деякі свої справи, коли вони будуть у тебе, і йдеш обідати. По обіді ідеш до церкви на вечірню і там прочитуєш деякі молитви, які я напишу тобі і без яких обійтися не можна, а вже потім в час повечір'я робиш знов так, як я сказав раніше. Сподіваюся, що, виконуючи це, як я й сам колись робив, ти раніш, ніж настане кінець покаяння, помітиш в собі чудове почуття вічного блаженства, коли побожно все це виконаєш“. Брат Пуччо тоді одповів: „Це не дуже тяжка і не дуже довга справа і її можна дуже гарно виконати, от я й думаю, во ім'я боже, почати в неділю“. Залишивши Феліче і повернувшись додому, він з дозволу ченця, слово за слово усе розказав своїй жінці. Дама гаразд зрозуміла, чого саме хотів чернець, коли радив братові Пуччо не рухатися до ранку; через це, бо спосіб цей здавався їй дуже гарним, вона одповіла своєму чоловікові, що оце покаяння, як і все инше, що він може зробити для спасіння своєї душі, тішить її, і для того, щоб бог зробив його покаяння плодотворним, вона буде постити разом з ним, але-ж не буде виконувати нічого иншого. Погодившись на цьому, брат Пуччо, коли настала неділя, розпочав своє покаяння, а пан-отець, змовившись з його жінкою, в той час, коли ніхто не міг побачити його, приходив до неї майже кожного вечора вечеряти і завжди приносив з собою дечого, чого можна було попоїсти і випити, далі лягав з нею до самого ранку, а тоді вставав і йшов, а брат Пуччо повертався до свого ліжка.

Місце, яке брат Пуччо вибрав для свого покаяння, було поруч з кімнатою, де спала його жінка, і відокремлювалося від неї тільки тоненькою стінкою; через це, коли чернець дуже вже нестримано бавився з нею, а вона з ним, братові Пуччо здалося, що він відчуває якесь тремтіння підлоги, і, прочитавши вже сто разів „отче наш“, він спинився, гукнув жінку і запитав її, що вона там робить. Дама, що була дуже жартовлива, і що, може бути, осідлала в цей момент коня святого Бенедикта або святого Івана Гвальберта ¹⁾, одповіла: „Слово чести, мій дорогий чоловіче, я підкидаюся, як могу“. Тоді

брат Пуччо сказав: „Як-же ти підкидаєшся і що воно означає оте підкидання?“ Дама, сміючись і жартовливо, — бо була вона весела, а може бути, що була і причина для сміху, — одповіла: „Невже ви не знаєте, що це таке? Я від вас тисячу разів чула, що хто лягає спати не повечерявши, той казиться всю ніч“. Брат Пуччо поиняв віри, що додержування посту не дає їй спати, і через це вона так крутиться на ліжку, а тому він просто-сердно сказав їй: „Жінко, я казав тобі, не постися, але ти все таки забажала цього; не думай про це і постарайся спочити; ти так підстрибуєш на ліжкові, що трусиш все, що єсть у цьому домі“. Тоді дама сказала: „Не турбуйся про це, я добре знаю, що роблю. Роби ти добре своє діло, а я зроблю своє так добре, як зможу“. Брат Пуччо замовк і розпочав свій „отче наш“.

З цієї ночі дама і месер чернець, приготувавши постіль у другому кінці дому, перебували в ній у великій радості увесь час, коли відбувалося покаяння брата Пуччо. Коли-ж чернець ішов собі, дама поверталася до свого ліжка, а незабаром прибував туди з покаяння і брат Пуччо.

Коли таким чином відбувалося покаяння брата Пуччо, а його жінка розважалася з ченцем, вона декілька разів жартовливо говорила йому: „Ти порадив братові Пуччо відбувати покаяння, через яке ми здобули собі рай“. А через те, що їй було добре, то вона, довгий час посидівши на дієті в чоловіка, остільки звикла до чернецьких харчів, що, коли покаяння брата Пуччо скінчилося, знайшла можливість в іншому місці гостювати разом з ченцем і довгий час обережно користувалася ним собі на втіху. Таким чином, щоб останні слова оповідання не суперечили першим, сталося так, що в той час, коли брат Пуччо, відбуваючи покаяння, сподівався опинитися в раю, він відрядив туди ченця, що вказав йому короткий шлях, а також і жінку, яка жила при ньому, відчуючи великий брак того, чим месер чернець, як людина милосердна, наділив її досхочу“.

НОВЕЛА П'ЯТА.

Зіма²⁾ дарує свого парадного коня месерові Франческо Верджеллезі і за це, за його згодою, розмовляє на самоті з його жінкою; коли вона мовчить, то він відповідає за неї від її-ж особи, і все робиться згідно з його відповіддю.

Коли Памфіло закінчив новелу про брата Пуччо не без того, щоб не викликати сміху дам, королева поважно наказала Елізі продовжувати. Та з виглядом швидше насмішкуватим, аніж злорадним, за старою звичкою, почала говорити так:

„Багато тих, що багато знають, тієї думки, ніби-то інші не знають нічого, але-ж часто в той час, коли вони наміряються одурити інших, помічають уже по завершенні справи, що їх самих одурено. А через цея вважаю за велике глупство, коли хто без потреби намагається випробувати силу чужого розуму. Але-ж через те, що може не кожний поділятиме мою думку, я хочу розповісти вам, додержуючи встановленого ладу, що сталося з одним дворянином з Пістойї.

Був у Пістойї в фамілії Верджеллезі один дворянин, на наймення месер Франческо, людина багата, розумна, розсудлива, але-ж скупа без міри. От йому треба було їхати до Мілану за подесту і він придбав усе потрібне, щоб з честю з'явитися туди; не мав він тільки верхового коня, який був дуже потрібний йому; він не міг знайти ні одного, який-би йому сподобався, і був цим дуже заклопотаний. Жив тоді в Пістойї молодий чоловік, на наймення Річардо, людина не високого коліна, але дуже багата; одягався він з таким смаком й так чепурно, що всі звали його Зімою. Він давно кохав жінку месера Франческо, дуже вродливу і чесну даму, але-ж кохав і залицявся до неї без усякого успіху. Він мав одного з найкращих в Тоскані верхових коней і дуже дорожив ним за його красу. Через те, що всі знали про його залицання до жінки месера Франческо, то хтось сказав месерові Франческо, що коли він попросить у Зіми коня з-заради любови до його жінки, то одержить його. Месер Франческо, під впливом своєї скупости, звелів покликати до себе Зіму і попросив

Його продати йому свого коня, гадаючи, що той запропонує подарувати йому коня. Почувши це, Зіма зрадів і сказав йому: „Месере коли-б ви дали мені все, що у вас є на світі, то й тоді не придбали-б мого коня купівлею, але-ж ви можете, коли схочете, одержати його в подарунок з умовою, що раніше, ніж віддати його вам, я міг-би з вашого дозволу і в вашій присутності сказати декілька слів вашій дружині, але-ж осторонь від усіх, так, щоб мене не чув ніхто інший, крім неї“. Дворянин, через свою скупість і через те, що сподівався насміятися з нього, одповів, що погоджується і коли він хоче, то це можна зробити. Далі, залишивши його в залі свого палацу, він пішов до світлиці своєї жінки і розповівши їй, як він легко може придбати коня, наказав їй піти вислухати Зіму, але-ж попередив, щоб вона гаразд остерігалася одповідати що-небудь ні мало, ні багато на те, що він буде говорити їй. Дама дуже погудила це, але-ж, бажаючи виконати намір чоловіка, сказала, що зробить це, і пішла з месером Франческо до залі вислухати, що хоче сказати їй Зіма. Той, ствердивши своє погодження з дворянином, пішов і сів з дамою в кутку залі осторонь від усіх і почав говорити так: „Достойна дамо, я гадаю і переконаний, що ви з вашим розумом вже давно могли довідатися, в яке кохання втягла мене ваша краса, що, без усякого сумніву, переважає красу всіх жінок, яких я тільки коли бачив. Не кажу вже про варті хвали звичаї і високі чесноти, якими ви володієте, сила яких могла-б скорити кожду навіть високу душею людину. Через це мені немає потреби доводити словами, що моє кохання було дужче й палкіше від усякого кохання, яке відчував мужчина до жінки; так, без усякого сумніву, я буду кохати вас, поки моє нещасливе життя буде підтримувати моє тіло; і більше того, бо коли і там кохають, як і тут, то я кохатиму вас вічно. А тому ви можете бути певні, що у вас немає такої речі дорогої, чи нікчемної, яку-б ви могли настільки вважати за свою і на яку могли-б при всяких обставинах так розраховувати, як на мене, який я є, а також на все, що мені належить. Щоб ви мали найпевніший доказ цього, то я скажу вам, що

я вважав-би за більшу ласку, коли-б ви наказали мені зробити щось приємне вам, а я-б міг це зробити і зробив-би, ніж коли-б увесь світ скорився мені в одну мить. Отже, коли я, як ви чуєте, до такої міри увесь ваш, я не без підстави наслідуюсь звернути свої благання до вашої краси, від якої одної може бути мені спокій, все моє добро, увесь мій рятунок і ні звідкіля більше. Через це, о мій скарбе, єдина надіє моєї душі, що живе в полум'ї кохання лише надією на вас, я вас прошу як найпокірливіший слуга: нехай буде така ваша ласка, нехай пом'якшає ваша суворість, яку ви раніше виявляли до мене, що є вашим, щоб заспокоєний вашим спочуттям я міг сказати, що так, як ваша краса запалила в мені кохання, так само їй-же я вдячний за своє життя, яке, коли ваш гордий дух не зглянеться на мої благання, божевільно згасне, і я умру, а вас можуть назвати моєю убійницею. Не кажу вже про те, що моя смерть не зробить вам чести, але-ж я гадаю, що коли іноді ваша совість буде мучити вас, то ви пожалкуєте, що так вчинили; іноді-ж, в кращому настрої, ви скажете самі собі: „ох, як негаразд я зробила, що не пожаліла мого Зіми“. Але-ж це каяття було-б ні до чого і спричинилося-б до ще більшої туги. А через те, щоб цього не сталося, то пожалійте про те тепер, коли ви можете допомогти мені, і раніше, ніж я помру, згляньтесь на мене, бо від вас одної залежить зробити мене або дуже радісною, або дуже сумною людиною на світі. Сподіваюся, що ваша ласка буде така, що ви не стерпите, щоб за таке велике кохання я прийняв у нагороду смерть, а радісною і повною ласки відповіддю ви втихомирите мою душу, що збентежена тремтить, як тільки гляне на вас“. Далі замовкнувши, він зронив декілька сліз зараз-же за глибоким зідханням і став чекати, що скаже йому в відповідь шляхетна дама.

Дама, на яку не впливало ні довге залицання, ні турніри, ні канцони кохання на світанні, ні все інше, що з любови до неї робив Зіма, була вражена палкими словами цього коханця і відчула, чого раніше не відчувала зовсім, а саме: що то є кохання. І хоч, виконуючи чоловіків наказ, вона мовчала, але не могла для цього,

через кілька придушених зідхань, сховати те, що вона охоче показала-б Зімі, коли-б йому відповідала. Почевши деякий час і бачучи, що ніякої відповіді немає, Зіма здивувався, а далі почав догадуватися, якої хитрости вжив дворянин, але-ж, глянувши в обличчя дамі і бачучи порою блиск звернутих на нього поглядів та помічаючи — окрім того — зідхання, яким вона не давала з усієї їх сили виходити з грудей, він відчув деяку добру надію і, підбадьорений нею, відважився на нову спробу, почавши від імени дами, що слухала його, одповідати самому собі таким чином: „Зімо мій, без сумніву я вже давно спостерегла, що твоє кохання до мене велике і глибоке, тепер-же з твоїх слів я ще більше дізналася про нього і тим задоволена, як і повинно бути. Але-ж коди я здавалася тобі суворою і жорстокою, то я не хочу, щоб ти думав, що в глибині душі я була такою, якою здавалася; навпаки, я тебе завжди кохала і ти був для мене дорожчий за все; але-ж мені треба було так робити, бо я боялася другого, а також для охорони моєї чести. Але-ж тепер настав час, коли я можу наявно довести тобі, чи кохаю я тебе, і нагородити тебе за те кохання, яке ти відчував і відчуваєш до мене, а через це не сумуй і будь в добрій надії, бо месер Франческо повинен через декілька днів відрядитися до Мілану подестою, як це знаєш ти, що подарував йому з любови до мене прекрасного верхового коня. Коли тільки він поїде, то я обіцяю тобі обов'язково, на моє слово чести і з-заради вірної любови, яку я відчуваю до тебе, що через небагато днів ти будеш зо мною і ми дамо нашому коханню приємне і повне завершення. А щоб мені вдруге не говорити тобі про цю справу, то я тепер-же скажу тобі, що в той день, коли ти побачиш два чепчики, вивішених у вікні моєї кімнати, що виходять в наш сад, то тоді ввечері на наступну ніч, остереігаючись, щоб тебе хто не побачив, приходь до мене через садову хвіртку; ти найдеш мене, бо я буду чекати тебе, і ми цілу ніч пробудемо в радості і обопільному задоволенні, як ми цього бажаємо“.

Коли Зіма так сказав в ім'я дами, то далі почав говорити за себе і одповів так: „Дорога дамо, над“

мірні радощі, які дала мені ваша відповідь, так приголомшили всі мої сили, що я ледве можу скласти відповідь, щоб висловити вам належну подяку; та коли-б я і міг говорити так, як бажав-би, я не знайшов-би в належній мірі довгого терміну, який-би дав мені змогу подякувати вам цілком, як-би мені бажалося і як-би треба було це зробити, ~~як~~ через це я покладаю на вашу обережну розсудливість зрозуміти те, чого, не зважаючи на моє бажання, я не можу виявити словами. Скажу вам тільки, що я маю намір обов'язково так зробити, як ви мені наказали; і може бути, що тоді, більше заспокоєний великим даром, який ви мені пообіцяли, я постараюсь, в міру сил, віддячити вам, як зможу. Тепер до деякого часу нічого іншого не залишається сказати, а через те, дорога моя дамо, нехай господь пошле вам ту радість і те добро, якого ви найдужче бажаєте, і нехай охоронить вас бог". На все це дама і слова не промовила, а через це Зіма встав і пішов до дворянина, а той, побачивши, що він устав, пішов йому назустріч і, сміючись, сказав: „Ну, що, як тобі здається, чи додержав я своєї обіцянки?“ — „Ні, месере, — одповів Зіма, — ви мені обіцяли дозволити поговорити з вашою дружиною, а я повинен був говорити з мармуровою статуєю". Ці слова дуже були до вподоби дворянинові, який хоч і був гарної думки про свою дружину, а тепер став ще кращої, і він сказав: „Ну, що-ж, чи мій тепер парадний кінь, що був твоїм?“ На це Зіма одповів: „Так, месере, але-ж коли-б я гадав, що матиму з тої ласки, яку ви до мене виявили, те, що я одержав, то я віддав-би вам коня, не прохаючи в вас ласки. Дав-би бог, щоб я зробив так, бо тепер ви, як виявилось, купили коня, а я його вам не продав". Дворянин посміявся з цього і, придбавши коня, через декілька днів вирядився в дорогу і поїхав до Мілану на посаду подести. Дама, залишившись вільною в своєму домі, поміркувавши над словом Зіми про кохання, яке він відчував до неї, про верхового коня, якого він з любови до неї віддав, і бачучи, як він часто проходив біля її дому, сказала сама собі: „Що я роблю? Навіщо я втрачаю свою молодість?"

Той поїхав до Мілану і не вернеться протягом шести місяців. Коли-ж він віддячить мені за них? Може бути тоді, коли я постаріюсь? Окрім того, коли я знайду такого коханця, як Зіма? Я сама, і мені нікого боятися; не знаю, чому-б мені не пожити весело, поки у мене є можливість; не завжди буде такий слушний час, як тепер; ніхто ніколи не дізнається про це. Але-ж навіть хоч-би це й стало відомо, то краще зробити й покаятися, аніж залишатися так і каються“. Зробивши такий висновок, вона почепила два чепчики на вікно, що виходило в сад, як сказав їй Зіма. Побачивши їх, той дуже зрадив і, як тільки настала ніч, нишком пішов сам до хвіртки саду дами і побачив, що хвіртка відчинена; звідціля він дійшов до других дверей, що вели до дому, де й здивав даму, яка чекала його. Побачивши, що він іде, вона встала, пішла йому назустріч і прийняла його з великою радістю; обнявши її і поцілувавши сто тисяч разів, він пішов за нею вгору по сходах. Там, не гаючись, вони лягли і пізнали кінцеву мету кохання. І хоч було це вперше, але-ж було це не в-останнє, бо, поки дворянин був у Мілані, та й потім після його приїзду Зіма навертався туди не раз на велику втіху так свою, як і дами“.

НОВЕЛА ШОСТА.

Річардо Мінутоло кохає жінку Філіппелло Філінольфі; довідавшись, що вона ревнива, він, розповівши їй, що Філіппелло другого дня повинен бути в лазні з його жінкою, робить так, що вона сама йде туди, і, гадаючи, що була з чоловіком, довідується, що віддалася Річардо.

Елізі не лишилося вже нічого більше додати, коли, похваливши Зіму за дотепність, королева наказала Ф'ямметті продовжувати оповідання новел. „Слухаю, мадонно“, — відповіла вона, сміючись, і почала так:

„Нам доведеться на деякий час залишити наше місто, багате взагалі всім, а до того ще й прикладами на всякий сюжет, і, як зробила Еліза, розповісти про деякі пригоди, що сталися в інших країнах світу. А тому перенесімося до Неаполя, і я розкажу вам, як одна

з тих святобожниць, які виявляють таку огиду до кохання, була призведена хитрощами свого коханця до того, що покуштувала плодів кохання раніше, ніж дізналася про його квіти; це одночасно застереже вас од випадків, можливих у майбутньому, і розважить оповіданням про цю пригоду.

У Неаполі, місті дуже давньому і мабуть такому-ж приємному або навіть ще приємнішому, ніж усяке инше місто Італії, жив колись молодий чоловік, що був відомий шляхетністю свого походження і сявав своїми багатствами, на наймення Річардо Мінутоло, який хоч і мав молоду дружину, дуже гарну та милу, але закохався в иншій, що, на думку всіх, своєю красою перемагала всіх неаполітанських дам; ім'я їй було Кателла, дружина другого, такого-ж родовитого чоловіка, на наймення Філіппелло Фігінольфі, якого вона, жінка найчесніша, любила й пестила над усе. І от Річардо Мінутоло, кохаючи цю Кателлу і намагаючись робити все, чим можна добитися прихильности і кохання дами, і все-таки не маючи ніякого задоволення своїх бажань, мало не до розпачу доходив; і як він не вмів, чи не мав сили побороти своє кохання, то і вмерти не вмів, і життя його не тішило. Коли він перебував такий настрій свого духу, трапилося одного разу так, що деякі дами, його родички, почали уперто переконувати його, що треба йому визволитися від такого кохання, бо це марні зусилля: аджеж для Кателли нема в світі нікого кращого, як Філіппелло, якого вона так ревнує, що боїться, щоб часом якась пташка, що літає в повітрі, не одняла його в неї. Річардо, прочувши про Кателлині ревності, зразу-ж догадався, як йому добитися задоволення своїх бажань, і почав удавати, ніби він вже втратив надію на любов Кателли, і через те переніс її на иншу шляхетну даму, і почав показувати, що через любов до неї улаштовує і бої, і турніри, і все те, що він звичайно робив для Кателли. Минуло небагато часу, як мало не всі неаполітанці, а також і Кателла прийшли до тієї думки, що він кохає жагучо, але вже не Кателлу, а цю другу даму; і він так довго витримував це і так твердо переконані були в цьому всі,

що не тільки всі інші, а й Кателла залишила байдужність, з якою ставилася до нього через кохання, яке він колись мав до неї, і приязно, як сусідові, вклонялася йому, прощаючись і вітаючи його, як робила це з іншими.

Сталось одного разу в спеку так, що багато дам і чоловіків, за звичаєм неаполітанців, пішли цілою компанією прогулятися на берег моря, пообідати там, чи повечеряти. Річардо, який знав, що Кателла подалась туди з своєю компанією, і собі пішов з своїм товариством, і був запрошений до компанії Кателли та її дам, примусивши попередю довго впрошувати себе, ніби він не мав великої охоти бути там. Тоді дами, а разом з ними і Кателла, почали глузувати з його нового кохання, а він, удаючи з себе дуже закоханого, давав їм ще більший матеріал до балачок. Через деякий час, коли дами порозходились хто сюди, хто туди, як це звичайно там робиться, а Кателла з кількома залишилася там, де був і Річардо, він жартуючи озвався словом про одну невеличку пристрасть її чоловіка Філіппело, після чого вона відразу почала ревнувати і вся запалала бажанням довідатись, що хотів сказати Річардо. Деякий час вона стримувала себе, але не мала більше сили стримуватись і попрохала Річардо, з-за ради його кохання до дами, яку він над усе на світі любить, зробити їй ласку і пояснити, що саме він казав про Філіппелло. Річардо сказав їй: „Ви заклили мене ім'ям такої особи, що я не смію не зробити того, чого ви просите, а тому я згоджуюсь сказати вам, та тільки з умовою, що ви мені обіцяєте ніколи нічого про це не говорити ні йому, ні іншим, поки на ділі не побачите, що те, що я вам скажу, — правда; коли ви маєте охоту, я навчу вас, як саме вам побачити це“. Дама згодилась на те, чого він вимагав, ще більше впевнившись, що цьому правда, і заприсягнулася, що не скаже нікому. Тоді вони одійшли на бік, щоб ніхто не почув, і Річардо почав так говорити: „Мадонно, коли-б я любив вас так, як любив колись, то не мав-би сили сказати вам щось таке, що призвело-б вас до досади, а як це кохання минулось, то мені легше сказати вам усю

правду. Я не знаю, чи ображався коли Філіппелло за те, що я мав до вас любов, і чи думав він, що й ви любили мене; чи так, чи инак, а він передо мною особисто нічим цього не виявляв. А тепер, мабуть, дочекавшись слушного часу, коли, на його думку, у мене нема підозріння, він, здається, хоче зробити мені те, чого, я гадаю, він боявся з мого боку, тоб-то хоче спокусити мою жінку; наскільки я знаю, він останніми часами напосідає на неї силою листів, про що я довідався від неї, а вона відповідала йому так, як я їй наказав. Але ще й сьогодні ранком, перед тим, як піти сюди, я застав дома у своєї дружини, в інтимній розмові з нею, одну жінку, яку одразу визнав за таку, яка вона й є, а тому я покликав дружину і спитав, чого цій жінці треба. Дружина сказала мені: „Це мені не дає дихати Філіппелло, яким ти завдав мені клопоту, коли наказав відповідати йому і подавати надію; він переказує, щоб я одверто сказала, що я маю на думці зробити, а він, коли я побажаю, зробить так, щоб я таємно могла зійтися з ним в одній міській лазні. Ось чого він просить і намагається, і якби ти не примусив мене, не розумію на віщо, отак умовлятися з ним, то я-б такого облизня дала йому, що він ніколи-б більше не пас мене очима“. І от мені здалося, що він зайшов занадто далеко і вже не слід далі терпіти, а треба сказати вам, щоб знали, якої нагороди заслужила ваша вірність, через яку я колись був близький до смерті. А щоб ви не думали, що це все вигадки й байки і могли-б, коли побажаєте, все це побачити на власні очі, я наказав моїй дружині відповісти отій жінці, яка дожидала, що вона згоджується бути в тій лазні біля дев'ятої години, коли вже всі сплять, після чого вона, дуже задоволена, пішла собі. Ви, гадаю я, не поймете віри, що я пошлю туди свою дружину, але я на вашому місці зробив-би так, щоб він прийняв вас за ту, яку сподівався зустріти там, пробувши з ним деякий час, я-б показав йому, з ким він був і почастивав-би його так, як і слід. Зробивши так, ви, на мою думку, такого-б сорому завдали йому, що за образу, яку він має вчинити вам і мені, помістилися-б одразу.

Кателла, слухаючи це, як і всі ревниві, не звертала ніякої уваги на те, хто це їй говорить, ні на його лукавство, а зараз-же пойняла віри його словам, почала порівнювати цю пригоду з усякими іншими, що були колись, і раптом, спалахнувши гнівом, одповіла, що кінче так і зробить і вчинити це їй буде не дуже й тяжко, а як він туди прийде, то вона так засоромить його, що кожного разу, як побачить він після цього якусь жінку, згадає про це. Річардо, задоволений цим і впевнившись, що його вигадка хороша й вдала, ще іншими численними словами переконав Кателлу, що намір її добрий, зміцнив ще дужче її певність, але тим часом просив ніколи не говорити, що вона дізналася про це від нього, і вона дала йому слово чести, що не скаже.

Другого ранку Річардо пішов до одної жінки, що держала лазню, про яку він говорив Кателлі, розповів цій жінці, що намірився зробити, і прохав, щоб вона допомогла йому, по змозі, в цій пригоді. Жінка, що дуже залежала від нього, сказала, що з охотою це зробить, і вмовилася з ним, що їй говорити і робити. У будинку, де містилася лазня, була одна дуже темна кімната, бо не було в ній ні одного вікна, крізь яке пробивалося-б туди світло. За вказівками Річардо, жінка приготувала її і зробила там постіль як-найкращу, на якій Річардо й ліг, повечерявши, і почав дожидати Кателлу.

Дама, вислухавши Річардові слова і пойнявши їм більше, ніж слід було, віри, дуже обурена, вернулася ввечері додому, де випадково, Філіппелло, також повернувшись, заклопотаний іншими думками, не виявив до неї, мабуть, такої приязни, з якою звичайно зустрічав її. Побачивши це, вона почала підозрювати його ще більше, ніж до цього часу, промовляючи сама до себе: „У нього справді тільки й думки, що про ту даму, з якою завтра він сподівається мати втіху й насолоду, та тільки напевне цього не буде“.

З цією думкою, обмірковуючи, що вона йому скаже, коли пробуде з ним, вона перебула цілу ніч.

Чи розказувати далі? Коли настала дев'ята година, Кателла, взявши з собою свою прислужницю і не одмі-

няючи ніяк свого наміру, пішла до тієї лазні, про яку казав їй Річардо; там вона знайшла ту жінку і спитала її, чи не приходив сюди сьогодні Філіппелло? На це жінка, яку навчив Річардо, одповіла: „Чи не ви часом та дама, яка повинна прийти, щоб поговорити з ним?“ Кателла сказала: „Так, я та дама“. — „Коли так, — мовила жінка, — то прошу вас до нього“. Кателла, що шукала того, чого не бажала знайти, звелівши одвести себе до кімнати, в якій був Річардо, увійшла туди, закривши голову, і замкнула за собою двері. Річардо, побачивши що вона ввійшла, з радістю підвівся, обняв її і нишком промовив: „Привіт вам, серденько моє!“ Кателла, щоб краще прикинутись не тією, якою вона була, обняла його, поцілувала і ніжно попестила, і словом не озвавшись, бо боялася, що він її впізнає, коли заговорить. Кімната була дуже темна, чим кожний з них був дуже задоволений, і, навіть довго пробуваючи в ній, очі не бачили нічого. Річардо повів її до ліжка і там мовчки, щоб не впізнати голосу, вони довгенько пробули на більшу втіху й задоволення одної, й на меншу другої сторони. Але коли Кателлі здалося, що настав час висловити приборкане обурення, то вона, розпалившись від великого гніву, почала ось як промовляти: „Лихо мені, яка нещасна наша доля жіноча і як негарно марнотратить більшість нас свою любов до чоловіків! Ось я, нещасна, вже вісім років люблю тебе над життя своє, а ти, як бачу, увесь гориш і нудиш світом од кохання до чужої жінки, злочинцю й лиходію! Ти думаєш, з ким ти перебув цей час? З тією, яку своїми удаваними пестощами ти так довго дурив, виявляючи любов до неї і кохаючи иншу. Я Кателла, я не Річардова дружина, зраднику нещасний! Прислухайся, чи не впізнаєш мого голосу? Аджеж це я! За тисячоліття здається мені той час, що відділяє нас од світу, перед яким я-б могла завдати тобі сорому так, як ти того заслужив, брудний, зрадливий пес! А я, бідна, кого я стільки років так любила? Цього мерзенного пса, який, гадаючи, що держить в своїх обіймах чужу жінку, виявив до мене більше пестошів та кохання за недовгий час, що я пробула з ним, ніж за весь той час, коли я належала йому. Ти сьогодні був надто дужий,

поганий собако, а́ дома буваєш звичайно такий кволий та безсилий! Та, хвалити бога ти обробив своє поле, а не чуже, як сподівався. Я не дивуюсь тому, що минулої ночі ти не наблизився до мене: ти сподівався скинути свою вагу на стороні і тобі хотілося прийти свіжим вершником на поле бою; але хвалити бога та моїй обачності, вода таки пішла за течією, як і слід було. Чому-ж ти не озиваєшся, злочинцю? Чому й слова не промовиш? Чи ти зацікавився, коли почув мене? Далєбі, я не знаю, що стримує мене від того, щоб пазурями вчепитись тобі в вічі і видряпати їх? Ти думав дуже таємно влаштуватися з цією зрадою, але, хвалити бога, те, що знає один, знатиме й другий. Тобі не пощастило, бо я слідом за тобою послала кращих собак, ніж ти думав“.

Річардо тішився про себе цими словами і, не відповідаючи, обнімав та цілував її і пестив ще дужче. А тому вона промовляла далі: „Авжеж, ти думаєш тепер задобрити мене своїми удаваними пестощами, нависний собако, заспокоїти та потішити мене, але помиляєшся. Я ніколи не втішуся цим, поки не осоромлю тебе при всіх наших родичах, приятелях та сусідах, які тільки є. Але-ж, лихий чоловіче, хіба я не така гарна, як жінка Річардо Мінутоло? Не така шляхетна? Чом ти не відповідаєш, брудний пес? Чого в неї більш, ніж у мене? Забирайся геть, не руш мене, бо ти вже занадто багато навоювався. Я добре знаю, що тепер, коли ти дізнався, хто я така, ти-б узявся силоміць робити те, що робив, але, хвалити бога, я ще здужаю примусити тебе попоститися. Чом-би мені не послати по Річардо, який любив мене більше, ніж себе самого, але не міг похвалитися, що я хоч раз глянула на нього; а щоб було лихого, якби я так і зробила? Ти думав, що матимеш діло з його дружиною, і немов-би мав її—за тобою діло не стало; тому якби він був моїм, то не тобі-б судити мене?“. Чимало ще було усяких слів та докорів з боку дами; але-ж, кінець-кінцем, Річардо, розміркувавши, що коли він випустить її з цим переконанням, то, чого доброго, буде багато лиха,—і тому вирішив признатися і сказати їй всю правду про те, що з нею сталося. Обійнявши її і пригорнувши так, що вирватися ніяк вона не могла, він

сказав: „Серденько моє, не гнівайтесь. Чого я, кохаючи вас, правдою не міг добитися, те дістати неправдою навчив мене Амур: я ваш Річардо“. Як почувла це Кателла і впізнала, чий це голос, то хотіла в ту-ж мить скочити з ліжка, але не сила її була. Вона хотіла наробити крику, але Річардо затулив їй рота рукою й сказав: „Мадонно, тепер вже не можна зробити так, щоб не було того, що сталося, хоч-би ви кричали увесь ваш вік; а як ви закричите, або зробите якимось так, що про це хтось довідається, то може бути два наслідки. Насамперед—і це не може не цікавити вас—ваша честь і ваша добра слава будуть заплямлені, бо, коли-б ви й говорили, що я привабив вас сюди одуривши,—я скажу, що це неправда, що, навпаки, я спокусив вас прийти сюди, наобіцявши вам грошей і подарунків, а ви, не одержавши стільки, скільки сподівалися, розгнівались і призвели до цієї сварки та крику. А ви знаєте, що люди більше ймуть віри негарному, ніж гарному,—от мені й поймають віри більше, ніж вам. Після цього між вашим чоловіком і мною повстане запекла ворожнеча, і може станеться так, що або я його вб'ю, або він уб'є мене, а вам не буде від того ні радості, ні задоволення. А через те, серденько моє, одмовтесь од наміру одночасно і себе осоромити і призвести до небезпеки й сварки вашого чоловіка й мене. Ви не перша така, яку одурили, і не будете остання, а я одурив вас не на те, щоб одняти в вас те, що вам належить, а з надмірної любови, яку я маю до вас і хочу мати раз-у-раз, залишаючися вашим покірним слугою. І як я сам, і все моє, і все, що я зможу і чого заслуговую, вже давно було ваше і до ваших послуг, то я хочу, щоб з цього часу і надалі, все це ще більше стало вашим. Ви, така уміркована, будете такою, я певний, і в цьому випадку“.

Поки Річардо отак промовляв, Кателла дуже плакала і хоч була надзвичайно розгнівана і тяжко нарікала на нього, а тим часом розум казав їй, що слова Річардо справедливі, і вона зрозуміла, що може приключитися все те, про що він говорив їй, а тому сказала: „Річардо, я не знаю, чи дасть мені бог сили стерпіти образу й неправду, що ти мені вчинив. Я не хочу кри-

чати тут про те, куди завела мене моя щирість та зайві ревності; але будь певний, що я ніколи не задовольнюся, поки не буде тієї чи іншої помсти за те, що ти зо мною зробив, а тому пусти мене, не затримуй мене більше; ти добився того, чого хотів, і взяв од мене стільки, скільки хотів. Пора вже залишити мене; облиш мене, прошу тебе". Річардо, побачивши, що вона ще дуже розгнівана, вирішив собі не пускати її, поки не помириться з ним; тому він почав улещувати її найніжнішими словами і так говорив, так просив, так кляв, що вона, приборкана, помирилася з ним, і вони, за обопільною згодою, пробули вдвох довгенько з великою втіхою. Спізнавши тоді, наскільки поцілунки коханця солодші від поцілунків чоловіка, дама, змінивши свою суворість до Річардо на ніжне кохання, любила його з того дня дуже ніжно. Поводячись дуже обережно, вони не раз тішилися своїм коханням. Нехай і нам дасть бог тішитися нашим".

НОВЕЛА СЬОМА.

Тедальдо, посварившись з своєю дамою, виїздить з Флоренції; через деякий час повертається туди ніби прочанин, розмовляє з нею, призводить її до виявлення своєї вини, рятує життя її чоловікові, обвинуваченому за вбивство, мирить його з братами, а далі любісінько тішиться з його жінкою.

Вже Ф'ямметта замовкла і всі її вихваляли, коли королева, щоб не гаяти часу, мерщій звеліла оповідати Емілії, яка й почала так:

„Мені хочеться повернутися до нашого міста, з якого побажали вийти двоє моїх попередників, і показати вам, як один наш городянин знов повернув собі даму, що її був утеряв.

Так-от жив у Флоренції один молодий чоловік, на наймення Тедальдо дель Елізеї, що без краю закохався в одній дамі, яку звали Ермелліна, жінці Альдобрандіно Палерміні, і за свою достохвальну вдачу гідний був здійснення своїх бажань. Такому щастю спротивилася доля, ворог щасливих, бо з якогось приводу дама, що була деякий час ласкава до Тедальдо, зовсім позбавила його своєї ласки і не тільки відмовлялася приймати від нього листи, а ще й ніяк не хотіла бачити його, через

що він підпав жорстокій, прикрій тузі; але його кохання було таке таємне, що ніхто-б не подумав, що це була причина його смутку. Спробувавши різними способами знов придбати кохання, яке він, здавалося йому, втратив без усякої вини, і побачивши, що всі його зусилля марні, він наважився залишити світ, бо не бажав, щоб та, яка призвела його до лиха, раділа, побачивши, як він в'яне. Зібравши гроші, які він міг зібрати, він нишком, нікому й слова не сказавши, — ні родичам, ані друзям, окрім одного свого приятеля, що знав усе, виїхав і прибув до Анкони, назвавши себе Філіппо ді Сандолеччо; там, зійшовшись з одним багатим купцем, він найнявся до нього за слугу і поїхав з ним на його кораблі до Кіпру. Його чемність і поведінка так сподобалась купцеві, що той не тільки призначив йому гарну платню, а ще прийняв на пай, як товариша, доручивши йому, окрім того, більшість своїх справ, які він провадив так добре і так старанно, що за кілька років зробився й сам хорошим, багатим і відомим купцем. У цій роботі, хоч і був глибоко вражений коханням і не раз згадував про свою жорстоку даму і дуже хотів знов побачитись з нею, він виявив таку витривалість, що сім років витримував цю боротьбу. Але сталося так, що одного разу на Кіпрі він почув пісню, що склав її колись, — де співалося про його кохання до дами та про її кохання до нього і про втіхи, яких він зазнав од неї, — і тоді йому здалося, що не може бути того, що вона забула його, і зайнялося в ньому таке велике бажання знов побачити її, що вже не сила його була терпіти далі, — і він вирішив повернутися до Флоренції. Упорядкував усі свої справи і подався з одним слугою до Анкони, звідкіля, коли прибуло його збіжжя, переслав його до Флоренції, до одного свого анконського товариша, а сам таємно, ніби прочанин од гробу господнього, поїхав слідком за своїм слугою.

Прибувши до Флоренції, він зупинився в невеличкій гостинниці, яку держали двоє братів і яка була поруч з будинком його дами. Він ходив лише перед її домом, щоб, коли можна буде, побачити її. Але він побачив, що вікна, двері і все в тому будинкові було замкнено,

і дуже занепокоївся, чи не померла вона часом або чи не виїхала куди. І от, дуже заклопотаний, він пішов до будинка, де жили його брати, біля якого зустрів чотирьох з них, одягнених у все чорне, що дуже його здивувало. Знаючи, що він так змінився в убранні і обличчі, коли порівняти з тим, який був під час від'їзду, що його не легко буде впізнати, він сміливо підійшов до одного шевця і спитав, чого ці люди в чорній одежі? На це швець одповів: „Вони в чорній одежі тому, що нема ще й двох тижнів, як один з братів, на наймення Теда-льдо, що був відсутній довгий час, убитий, і здається, — як я чув, бо вони говорили це на суді, — вбив його якийсь Альдобрандіно Палерміні, тепер вже ув'язнений, бо Тедальдо кохав його жінку і таємно повернувся, щоб бути з нею“. Тедальдо дуже здивувався, що є хтось такий подібний до нього, що його вважають за самого Тедальдо і, шкода йому стало бідолашного Альдобрандіно. Довідавшись, що дама жива й здорова, він повернувся, як настала ніч, до гостинниці, і його посіли всякі думки. Коли він повечеряв з своїм прислужником, то його поклали спати мало не на горішньому поверсі будинку, але чи через те, що його непокоїли різні думки, чи ліжко було негарне, а може й тому, що вечеря була дуже убога, але минула вже половина ночі, а він ніяк не міг заснути. І от, коли отак не брав його сон, то почулося йому, ніби хтось лізе з даху, а трохи згодом крізь щілину в дверях своєї кімнати він побачив світло, що піднімалося вгору. Тоді, нишком припавши до щілини, Тедальдо почав дивитися, що воно таке, і побачив молоду, дуже гарну дівчину, яка держала світло, а до неї йшло троє мужчин, що злізли з даху; всі приязно привіталися, а один з них сказав молодій дівчині: „Тепер, хвалити бога, ми можемо бути цілком спокійні, бо напевно знаємо, що брати Тедальдо Елізеї вказали на Альдобрандіно Палерміні, як на повинного в його смерті, в чому він і признався, і присуд вже підписано; але тим часом треба мовчати, бо як хто дізнається, що це зробили ми, то нас спіткає така небезпека, як і Альдобрандіно“. Сказавши це дівчині, яка дуже зраділа, вони зійшли вниз і полягали спати.

Як почув це Тедальдо, то почав міркувати про те, які страшні і взагалі які бувають помилки, що їх робить розум людський. Спершу спали йому на думку його брати, що прийняли і поховали замість нього чужу людину; далі безневинно обвинувачений на підставі неправдивого підозріння і неправдими свідченнями призведений до смерти, а також сліпа суворість законів та правителів, які дуже часто, ніби й пильно шукаючи правди, примушують доводити неправду, а тим часом удають з себе слуг правого суду і бога, коли справді вони є слуги неправди й сатани. Далі він почав думати про те, якби вирятувати Альдобрандіно і, надумавшись, вирішив, що йому треба зробити. Як тільки він устав ранком, то залишив у хаті свого прислужника, а сам пішов, коли йому здавалося, що вже пора, до дому своєї дами; побачивши, що двері випадково відчинені, він увійшов і, заставши свою даму в той час, як вона сиділа долі в невеличкій залі нижнього поверху в сльозах і засмучена, то й сам з жалю мало не заплакав і, наблизившись до неї, сказав: „Мадонно, не вдавайтесь в тугу, утіха вам буде незабаром“. Почувши це, вона підвела очі й плачучи промовила: „Чоловіче добрий, ти здається чужинець, прочанин, то що-ж ти можеш знати про мою втіху чи про мою тугу?“ Тоді прочанин одповів: „Мадонно, я з Константинополю і тільки що прибув сюди, посланий від бога, щоб обернути ваші сльози в радість і врятувати вашого чоловіка від смерти“. — „Коли ти з Константинополю — мовила дама, — і тільки що прибув сюди, то як-же ти знаєш, хто такий мій чоловік і хто така я?“ Прочанин з самого початку розповів усю історію нещасливих пригод Альдобрандіно, а їй пояснив, хто вона така, скільки років заміжня і багато іншого, що було йому добре відомо з її минулого. Це дуже здивувало даму і, вважаючи його за пророка, вона впала навколішки, благаючи його на бога, якщо він прийшов урятувати Альдобрандіно, зробити це швидше, бо часу залишилося небагато.

Прочанин, прикинувшись зовсім святою людиною, сказав: „Мадонно, встаньте, не плачте й вислухайте гарненько, що я вам скажу, та тільки, борони вас боже,

переказувати це комусь. Як оповістив мене господь, те лихо, що спіткало вас тепер, послано вам за один гріх, що ви колись учинили, і цей гріх він побажав почасти покрити оцією тугою і його воля така, щоб ви спокутували його цілком, бо, як не спокутуєте, знов упаде на вас ще більше лихо“. Тоді дама промовила: „Месере, багато на мені гріхів, і я не відаю, який з них з волі божої, я повинна спокутувати“. — „Мадонно, — сказав тоді прочанин, я добре знаю, що то за гріх, і питаю вас про нього не через те, щоб краще дізнатися про нього, а для того, щоб ви, розказавши про той гріх, самі почували важкий тягар на совісті. Але перейдімо до діла. Скажіть мені: чи не пам'ятаєте ви, щоб у вас був коли коханець?“ Як почувала це дама, то тяжко зідхнула і дуже здивувалася, бо ніяк не думала, щоб хто знав про це, хоч, коли вбитий був той, кого поховали як Тедальдо, про це говорили кругом на підставі кількох слів, що їх необачно пустив поміж люди Тедальдів товариш, який про це знав. Дама відповіла: „Я бачу, що бог викриває вам усі людські таємниці, і тому не маю на думці таїти від вас свої. Правда, за молодих літ я дуже любила сердешного молодого чоловіка, за смерть якого винуватять мого чоловіка, і цю смерть я оплакувала, та й тепер вона журить мене, бо хоч я й була до нього жорстокою і байдужою до його від'їзду, але ні від'їзд, ні довга відсутність, ані нещаслива смерть не вирвала його з мого серця“. Прочанин одповів їй на це: „Сердешного молодого чоловіка, що його вбили, ви не любили ніколи, а кохали Тедальдо Елізеї. Але скажіть мені: яка була причина тому, що ви розгнівались на нього? Чи він вас коли образив?“ На це дама відповіла: „Ні, він ніколи не ображав мене, але до мого гніву спричинилися слова одного клятого ченця, в якого я колись сповідалась, бо коли я розповіла йому про своє кохання й стосунки з тією людиною, то він так нагрімав на мене, що я й досі ще боюся. Він говорив, що коли я не покину його, то опинюся в пащі сатани, аж на дні пекла, і мене буде вкинуто в огонь на покуту. Це нагнало на мене такого страху, що я вирішила не бути більше близькою до Тедальдо; а щоб не було до

того приводу, не схотіла вже приймати від нього листів і посланців, хоч, я гадаю, якби він і далі намагався, а не від'їхав, на мою думку, з розпачу, і я-б бачила, як він тане, як той сніг на сонці, моє тверде завзяття захиталося-б, бо й я не мала більшого бажання на світі, як це". Мовив тоді прочанин: „Цей гріх ятрить вас і зараз. Я знаю напевно, що Тедальдо ніяким способом не силував вас; коли ви закохалися в нього, то зробили-б це з своєї власної волі, бо він вам сподобався і користувався вашою прихильністю. І ви не раз виявляли до нього—і словами і ділами—стільки ніжності, що, коли він і до того часу кохав вас, то ви збільшили його кохання в тисячу разів або й більше. А якщо це так і було (а я знаю, що таки так і було), то яка-ж причина примусила вас так жорстоко відщуратися його? Слід було подумати про це наперед, і якби вам здалося, що вам доведеться каятися в цьому, як у негарному вчинкові,—не треба було робити так. Як він належав вам, так і ви йому. Ви могли, орудуючи ним, як своєю власністю, зробити так, щоб він не належав вам; але коли ви побажали відняти в нього вас, яка належала йому, то це було злодійство і непристойне діло, бо не було-ж на це його волі. Ви мусите знати, що я чернець і що через це мені відомі всі чернечі діла, і коли я скажу про них трохи вільно, вам на користь, то це мені більше личить, ніж кому іншому; і я хочу розповісти вам про них, щоб віднині ви їх спізнали краще, ніж, здається, знали до цього часу. Були колись дуже святі й достойні ченці, але в тих, що нині звать себе ченцями і бажують, щоб люди вважали їх за таких, нема нічого чернечого, окрім ряси, та й та не чернеча, бо не зважаючи на те, що основоположники чернецтва наказали шити ряси вузькі, прості, з грубої матерії, щоб видко було, що їх дух зневажає все світове, якщо вони одягають на своє тіло таке нікчемне вбрання,—сучасні ченці справляють собі ряси широкі, подвійні, блискучі, з тонкої матерії, надавши їм гарного архіпастирського вигляду, і не соромляться пишатися ними в церквах та на майданах, як миряни своїм убранням,—і як рибалка силкується у річці відразу наловити своєю

сіткою багато риби, так і вони, загорнувшись в широченні сувої, намагаються заплутати в них як-найбільше святих та божих, удовиць та інших малорозумних жінок та чоловіків; і про це вони більше дбають, ніж про якусь иншу роботу. Ось через що — аби ще більше наблизитись до правди — я скажу: на них не чернечі ряс, а тільки кольор ряс. Коли давні ченці прагнули спасіння людей, то сучасні шукають жінок та багатств, і всі їх зусилля мали і мають на увазі, щоб криком та змалюванням жахів лякати дурнів і доводити їм, що гріхи можна покутувати милостинами та службою божою, аби їм, що поробилися ченцями через негідність духу, а не через побожність, не трудитися, а натомість, щоб той приносив їм хліба, той посилав вина, а инший поминки за душі своїх небіжчиків. Дійсно, це правда, що милостина й молитви покривають гріхи; але якби ті, хто дає милостину, бачили, кому її вони дають або знали їх, то краще-б зберегли її при собі, або викинули свиням. І як вони знають добре те, що, коли менше є на світі власників великих маєтностей, краще живеться ченцям, — то кожний чернець намагається криком та жаханням усунути иншого від того, чим хотів-би володіти сам. Вони напосідають на чоловіків, що віддаються сластості, аби ті, на кого вони нападаються, відстали від неї, а напасникам залишилися-б жінки; вони ганьблять лихву та незаконні бариші, аби їм самим доручили стягти їх, і тоді вони-б спромоглися посправляти собі ширші ряс, придбати єпископство та инші вигідні прелатури на ті самі кошти, що, як вони виголошували, повинні призвести до загину їх власників. І коли на ченців ремствують за такі діла та й за багато инших брудних учинків, то вони звичайно відповідають: „Робіть так, як ми вам кажемо, а не так, як ми робимо“, бо гадають, що це достатне полегшення для всякого гріховного тягара, так наче вівцям бути непохитними й твердими, як залізо, легше, ніж пастирям. А скільки є таких людей, яким вони дають отаку відповідь і які не розуміють її в такому змісті, в якому ченці говорять, — про те знає більшість їх. Сучасні ченці бажають, щоб ви робили так, як вони загадують, тоб-то щоб ви набивали їх гаманці

грошима, звіряли їм свої таємниці, зберігали цілинисть, були терпеливі, прощали за образи, остерігалися лайки. Все це прехороші речі, чесні, святі, але навіщо вони кажуть вам оце все? На те, щоб їм самим вільно було робити те, чого-б не довелось робити, якби це все почали чинити миряни. Хіба-ж ми не знаємо, що без грешей вони не могли-б бути дармоїдами? Коли ти витрачаєш свої гроші собі на втіху, то чернець не зможе тоді байдикувати в ордені; коли ти почнеш упадати за жінками, то ченцям не буде місця; коли ти нетерплячий і не забуваєш образи, то чернець не насмілиться прийти до тебе в хату і осквернити твою сем'ю. І навіщо мені спинятися на всьому цьому? Вони самі обвинувачують себе що-разу, коли виправдуються перед людьми тямущими. Чом вони не сидять у себе вдома, коли гадають що не можуть бути ні святими, ні стримуваними? А коли вже бажають присвятити себе цьому, то чом не йдуть услід за святим словом евангелії: Христос почав робити а тоді навчати! Нехай-же й вони спершу роблять самі, а тоді вже навчають інших. Я на своєму віку бачив тисячі таких, що упадають біля жінок, кохають, одвідують не тільки мирських жінок, а й черниць, — і це були якраз такі, що найголосніше кричали з амвонів. Отже чи не за цими, які так роблять, підемо ми вслід? Хто так робить, — то його добра воля, але бог знає, чи робить він розумно. Припустімо, що правду сказав чернець, який накричав на вас, а саме: що порушення дружинного обов'язку — гріх тяжкий, але-ж хіба не ще тяжчий злочин обікрасти людину? Хіба не ще більший — вбити її, або вигнати, щоб тинявся по світах? Кожний погодиться з цим. Коли жінка сходиться з чоловіком — це гріх природній; але обікрасти і вбити його або вигнати — це вже робиться через лихі заміри. Те, що ви обікрали Тедальдо, однявши в нього себе саму, яка зробилася його власністю з вашої доброї волі, — я вже довів вам раніше; далі, я запевняю, що наскільки це залежало від вас, ви вбили його, бо ви спричинилися до того, що він, побачивши, що ви стаєте усе жорстокішою до нього, мало не наложив на себе рук, а в законі сказано, що той, хто був причиною заподіяного лиха, винний

так само, як і той, хто його вчинив. А що ви були причиною його вигнання й блукання по світах протягом сімох років, цього не можна заперечувати. Таким способом ви вчинили значно більший гріх кожною із згаданих трьох дій, ніж той, що ви-б зробили, коли-б мали з ним близькі стосунки. Але подивімося: може Тедальдо заслужив цього всього? Далєбі, ні. Ви самі вже це визнали, не кажучи про те, що, наскільки я знаю, він любить вас більше, ніж себе самого. Нікого він так не поважав, так не вихваляв і не ставив вище від усіх жінок, як вас, коли був у такому місці, де, цілком пристойно і не викликаючи підозріння, міг говорити про вас. Усе його щастя, вся його честь, вся його воля, — все було віддано до ваших рук. Хіба він не шляхетного роду юнак? Не гарний був серед інших громадян? Не відважний на все, що личить молодим людям? Чи-ж його всі не любили, не шанували, не хотіли його бачити? І на це ви не скажете: ні. Так яким-же способом через одно слово дурного ченця, нерозумного й заздрісного, ви могли ухвалити що-до нього будь-яку жорстоку постанову? Я не розумію помилки жінок, які зневажають мужчин і мало їх цінують в той час, як, знаючи, що таке вони самі і яка шляхетність, що нею наділив бог мужчину більше, ніж усяке живе створіння, вони повинні були-б пишатися, коли їх хто кохає, високо цінувати його і вживати всіх зусиль, щоб догодити йому, аби він ніколи не переставав кохати їх. Що ви це зробили, спонукані словами ченця, який, напевно, був дармоїдом і ласим до пирогів — ви це знаєте; а може він сам хотів посісти те місце, з якого намагався вигнати когось іншого. Оце і є той гріх, який свята справедливість, що праведно урівноважує свої вчинки з наслідками, не бажала залишити без кари тих, хто гідний її був; і як ви силкувалися без усякого приводу відняти себе в Тедальдо, так і ваш чоловік без справедливої причини був та й ще перебуває в небезпеці з-заради Тедальдо, а ви самі в тузі. Якщо ви хочете позбутися її, то ось-що слід вам пообіцяти і ще більше зробити: як так станеться колись, що Тедальдо повернеться сюди з свого довгого вигнання, то ви повинні повернути йому вашу ласку, ваше

кохання, вашу прихильність і інтимність і відновити його в тому стані, в якому він був до того часу, коли ви поїняли віри дурноверховому ченцеві“.

Прочанин закінчив свою промову, і дама, що слухала його уважно, бо його докази, на її думку, були дуже справедливі, і вона була певна, що, як він і казав, її гнітить смуток саме за той гріх, сказала: „Друже божий, я визнаю правду у всьому, що ви говорили, і дякуючи, головним чином, вашим указівкам, я зрозуміла, що таке ченці, яких до цього часу вважала за святих; ані хвилини не вагаючись, я визнаю, що, діючи таким способом, я зробила велику провинність, і якби можна було, я-б з охотою спокутувала її в той спосіб, який ви мені радите, але як-же це може бути? Тедальдо ніколи не повернеться сюди, бо він помер, і от, коли не можна цього зробити, то я не знаю, навіщо вам і обіцяти“. На це прочанин їй сказав: „Мадонно, Тедальдо зовсім не помер, як сповістив мене господь, а він живий, здоровий, і йому було-б приємно, коли-б зазнав він вашої ласки“. Дама мовила тоді: „Слухайте, що це ви кажете? Я бачила його під моїми дверима, протятого кількома ножами, держала його в оцих руках, зронила на його мертве обличчя безліч сліз, які, напевно, й спричинилися до того, що про це говорено було дещо таке, про що згодом пішла лиха поголозка“. Прочанин одповів тоді: „Мадонно, щоб ви не говорили, а я вас запевняю, що Тедальдо живий. І коли ви намірилися пообіцяти і виконати те, що обіцяєте, то я маю надію, що ви його незабаром побачите“. Дама промовила тоді: „Я це зроблю і зроблю з охотою, і нічого не може статися, що-б дало мені таку втіху, як побачити мого чоловіка вільним і нескривдженим, а Тедальдо живим“. Тоді Тедальдо здалося, що час вже йому сказати всю правду і втішити даму певнішою надією що-до її чоловіка, і він сказав: „Мадонно, щоб заспокоїти вас що-до вашого чоловіка, я мушу викрити вам одну таємницю, яку ви збережете так, що цілий вік свій не розкажете її нікому“. Вони були на самоті, в затишному куткові дому, бо дама поїняла повної віри що-до святости, якою, здавалося їй, був

пройнятий прочанин, а тому Тедальдо, здобувши персня, якого він пильно зберігав, що подарувала йому дама в останню ніч, яку він перебув з нею, показав їй і промовив: „Мадонно, чи впізнаєте ви це?“ Як угледіла його дама, впізнала і сказала: „Так, месере, я подарувала його тоді Тедальдо“. Тоді прочанин подвівся, мерщій скинув з себе прочанське вбрання, а з голови бриля і по-флорентійському заговоривши, мовив: „Чи впізнаєте-ж ви мене?“ Коли дама побачила його, впізнавши, що це був Тедальдо, то зовсім остовпіла, так перелякавшись, що це він, як жахаються мерців, коли бачать, що вони ходять як живі; а тому вона не пішла йому назустріч, як Тедальдові, що з'явився з Кіпру, а воліла-б утекти з переляку, як від Тедальдо, що прийшов сюди з того світу. Але Тедальдо їй сказав: „Мадонно, не лякайтесь, я ваш Тедальдо, живий і здоровий, я не вмирав ніколи і не вбитий був, щоб там не думали ви і брати мої“. Трохи отямившись і впізнавши його голос, дама, придивившись до нього деякий час і впевнившись, що справді це був Тедальдо, кинулась йому в сльозах на шию, поцілувала і сказала: „Мій любий Тедальдо, прошу завітати“. Тедальдо обійняв її, поцілував і сказав: „Мадонно, тепер не час для зустрічі інтимної. Я хочу піти й зробити так, щоб Альдобрандіно повернувся до вас живий і здоровий, і маю надію, що до наступного вечора ви матимете звістки, які будуть вам до вподоби, а коли, як я гадаю, звістки про його визволення будуть у мене втішні, то я хочу сьогодні-ж уночі прийти до вас і переказати їх вам зручніше, ніж зробив-би це зараз“.

Убравшись знов у свою прочанську одержу і бриль, поцілувавши вдруге даму і потішивши її доброю надією, він розлучився з нею і подався туди, де був ув'язнений Альдобрандіно, більше піддаючись в думках жахові наступної смерті, ніж надії на майбутнє визволення. Ніби щоб розважити його, Тедальдо ввійшов до нього за згодою в'язників і сівши біля нього, мовив йому: „Альдобрандіно, я один з твоїх друзів, посланий до тебе, щоб урятувати тебе, від бога, що зглянувся на тебе за твою безневинність; а тому, якщо ти з пошани до нього

побажаєш подарувати мені невеличку ласку, якої я прохаю в тебе, то без сумніву, раніше, ніж завтра настане вечір, і ти замість смертного присуду, якого ти сподіваєшся, почувеш, що тебе виправдано". На це Альдобрандіно відповів: „Поважний чоловіче, коли ти так дбаєш про моє визволення, хоч я і не знаю тебе і не пам'ятаю, щоб бачив тебе хоч раз, ти напевне мені друг, як ти про це говориш. Та й справді, вчинку, за який, кажуть, мене слід засудити на смерть, я ніколи не робив; чимало інших учиняв я раніше, і вони, напевно, призвели мене до цього кінця. Але кажу тобі, як перед господом милосердним, що коли-б він тепер змилювався надо мною, то я не тільки обіцяю, але з охотою зроблю і більше, не тільки що мале; а тому проси, чого хочеш, бо, коли станеться так, що я визволюся, то я неодмінно і напевно все виконаю". Тоді прочанин сказав так: „Я не бажаю нічого іншого, як тільки, щоб ти пробачив чотирьом братам Тедальдовим за те, що вони призвели тебе до такого стану, гадаючи, що ти повинний в смерті їх брата, і щоб ти прийняв їх як братів і друзів, коли вони попрохають в тебе за це пробачення". Альдобрандіно промовив: „Ніхто не знає, яка солодка помста та як палко її жадають усі, окрім того, кого образили; але тим часом, аби тільки господь подбав про мій рятунок, я з охотою пробачу їм і вже зараз пробачив; і якщо я вийду звідцільа живий і визволений, то зроблю так, як ти схочеш".

Прочанин був з цього задоволений і, не маючи охоти пояснити йому далі, прохав його підбадьоритися духом, бо напевно, поки скінчиться наступний день, він одержить певніші звістки про своє визволення. Залишивши його, Тедальдо пішов до Сеньйорії і так потай сказав сеньйорові, який завідував нею: „Сеньйоре мій, кожному слід у міру сил намагатися, щоб виявлена була суцїа правда; а найбільше тим, хто посідає стан, подібний до вашого, і це через те, щоб ті, хто не вчинив злочинства, не терпіли кари, а винних було-б покарано. А щоб так воно й сталося, на честь вам і на лихо тому, хто його заслужив, то я й прийшов сюди до вас. Як вам відомо, ви суворо переслідуете судом Альдобрандіно

Палерміні, бо думаєте, ніби й справді виявили, що це він убив Тедальдо Елізеї, і маєте засудити його; це цілковита неправда, як я маю довести вам до півночі, віддавши вам до рук злочинців, що вбили цього юнака". Поважний чоловік, якому було шкода Альдобрандіно, з охотою прислухався до слів і, коли той чимало розповів йому про цю справу, — захопив за його вказівками обох братів гостинничників та їхнього прислужника без усякого опору з їх боку, і коли він збирався, щоб дізнатися, як саме було діло, узяти їх на тортури, то вони, не бажаючи цього, кожний зокрема, а далі і всі разом одверто призналися, що вони вбили, не знаючи його, Тедальдо Елізеї. Коли їх запитали, яка була причина, то вони відповіли, що зробили це через те, що, коли їх не було в гостинниці, він чіплявся до жінки одного з них і намагався присилувати її, щоб вона вдовольнилася його бажання.

Довідавшись про це, прочанин, за згодою сеньйора зник і таємно прийшов до дому мадонни Ермілліни, яку застав саму, бо всі ще спали; вона дожидала його і хотіла почути втішну звістку про свого чоловіка і зовсім помириться з своїм Тедальдо. І от, як прийшов він до неї, то весело сказав: „Найдорожча моя дамо, радій, бо завтра напевне твій Альдобрандіно буде в тебе живий і здоровий“; і щоб ще більше впевнити її, він докладно розповів їй усе, що зробив. Дама, яку ці дві таких несподіваних події, як поворот живого Тедальдо, за яким вона вже плакала, гадаючи, що він справді помер, та надія побачити визволеного з небезпеки Альдобрандіно — призвели до такої радості, яку навряд чи хто коли почував, з любов'ю обняла й поцілувала Тедальдо. Подавшись разом до ліжка, вони, по добрій волі, утворили чудовий і веселий союз, даючи один одному задоволення і втіху.

Коли вже наближався день, Тедальдо підвівся, пояснивши дамі, що має робити, і попрохавши, щоб вона знов нікому й слова про це не казала, вийшов од неї ще в одежі прочанина, щоб узятися, коли настане слушний час, до справ Альдобрандіно. Коли настав день, Сеньйорія, гадаючи, що вже цілком вияснила справу,

зараз-же звільнила Альдобрандіно, а за кілька днів після цього на тому-ж таки місці, де було вчинено душогубство, відтяли голови злочинцям. Альдобрандіно, визволений таким способом, на превелику радість його самого, його дружини і всіх друзів та родичів, добре знаючи, що все це сталося за допомогою прочанина, забрав його до себе на весь час, поки він схоче перебувати в місті; і тут і чоловік і жінка, як тільки могли, шанували його і раді були йому, особливо жінка, яка добре знала, для кого вона це робить.

Через деякий час, гадаючи, що вже пора помирити Альдобрандіно з своїми братами, які, він чув, були не тільки ображені тим, що його визнано за невинного, а ще й озброїлися з остраху, Тедальдо нагадав Альдобрандіно про його обіцянку. Альдобрандіно зараз-же сказав, що виконає її. Тоді прочанин попрохав його влаштувати другого дня великий бенкет, на якому, за його бажанням, Альдобрандіно з своїми родичами та їхніми дружинами вшанує чотирьох братів і їхніх дружин, і додав до цього, що сам негайно запросить їх від себе на його мирову та на його бенкет. Коли Альдобрандіно погодився на все, чого бажав прочанин, то той зразу-ж пішов до чотирьох братів і, після довгих перемов, потрібних у таких справах, дуже легко переконав їх за допомогою наявних доказів, що конче потрібно знов придбати приязнь Альдобрандіно, перепросивши його. Зробивши це, він запросив їх з їхніми дружинами другого ранку на обід до Альдобрандіно; вони, звірившись на його слово чести, з охотою прийняли запросини.

І от другого дня ранком, в обідню пору, спершу четверо Тедальдових братів, як були в жалібній одежі, так і прийшли з деякими своїми приятелями до господи Альдобрандіно, що дожидав їх; тут на очах усіх тих, кого закликав Альдобрандіно приєднатись до їх товариства, кинувши на землю свою зброю, вони віддалися в його руки, перепрошуючи за те, що вчинили супроти нього. Альдобрандіно крізь сльози приязно привітав їх, і, поцілувавши всіх в уста, в небагатьох словах пробачив їм за вчинену йому образу. Після них поприходили їх сестри та жінки, всі в чорному, і їх люб'язно вітала

мадонна Ермілліна та інші дами. Далі мужчин і дам вшанували чудовим бенкетом, на якому не було нічого, не гідного хвали, хіба що мовчазність Тедальдових родичів, до якої призвело недавнє горе, виявлене в чорній одежі, а це примусило декого нарікати на бенкет, що його вигадав прочанин, який це й спостеріг. Але коли настав час порушити цю мовчазність, як він це вирішив наперед, то прочанин підвівся, поки інші споживали фрукти, і промовив: „Нічого не бракує цьому бенкетові, щоб він був веселіший, окрім Тедальдо, якого я хочу вам показати, бо ви його не впізнали, хоч він і ввесь час серед вас“. І скинувши з себе рясу та все чернече вбрання, він залишився в самій шовковій зеленій куртці. Всі дивилися на нього надзвичайно здивовані, і довго придивлялися, і ніхто не насмівся поїняти, віри, що це він. Спостерігши це, Тедальдо почав багато дечого оповідати про їхню рідню, про події, що сталися в них та про свої власні пригоди. Тоді його брати та інші мужчины, з радости заливаючись сльозми, збіглись цілувати його, а далі так само зробили й дами, так чужі, як і родички, окрім мадонни Ермілліни. Як побачив це Альдобрандіно, то сказав: „Що це таке, Ермілліно? Чом ти не вітаєш Тедальдо так, як інші дами?“ На це дама відповіла привселюдно: „Тут нема нікого, хто-б з більшою охотою бажав і бажав привітати його, ніж я, що вдячна йому більше, ніж хто інший, коли подумати, що за його допомогою повернуто мені тебе; але ганебні слова, мовлені в той час, коли ми оплакували того, кого вважали за Тедальдо, стримують мене від цього“. Тоді Альдобрандіно сказав: „Щур їм, невже ти думаєш, що я їму віри поклепникам? Дбаючи про те, щоб урятувати мене, він ясно довів, що то була брехня, не кажучи вже про те, що я ніколи не йняв тому віри; вставай-же швидше та піди обніми його“. Дама, яка тільки цього й бажала, одразу-ж послухалася свого чоловіка; підвівшись, вона поцілувала його, як робили це інші, і привітала. Ця великодушність Альдобрандінова сподобалась Тедальдовим братам так само, як і всім чоловікам та жінкам, що були там, і всяка іржа, що могла зародитись в голові декого

через чутки, що ширились тоді, таким способом стерлася.

Коли кожний висловив Тедальдо свою радість, то він сам зірвав з братів чорну одежу та темну з сестер і братових і загадав, щоб їм принесли сюди инше убрання. Коли вони перебралися, то багато було там співів та инших забав, а тому бенкет, що був спочатку мовчазний, закінчився гучно. Дуже веселі всі, хто тільки був, пішли до Тедальдового будинку, де повечеряли, і ще протягом багатьох днів після цього вони в такий-же спосіб бенкетували.

Флорентійці довго вважали Тедальдо за людину воскреслу та за диво і в багатьох людей, навіть у братів його, залишався в уяві невеличкий сумнів, чи це він, чи не він; вони ще не зовсім йняли тому віри і, мабуть, ще-б, довго не впевнилися, якби не одна пригода, що наявно довела їм, хто такий був убитий, і ця пригода була така. Одного разу, коли салдати з Луніджани проходили повз їх будинок, то, побачивши Тедальдо, пішли йому назустріч, промовляючи: „Здоров будь, Фаціоло!“ На це їм відповів Тедальдо при братах: „Ви маєте мене за иншого“. Салдати, як почувши ці слова, зніяковіли й перепросили його, промовивши: „Ви справді подібні більше, ніж можна собі уявити одну людину подібною до другої, до одного нашого товариша, на наймення Фаціоло з Понтремолі, що тижнів два тому, або трохи більше, вирядився сюди, і ми ніяк не могли дізнатися, що з ним сталося. Нас тільки здивувала ваша одежа, бо він був салдат, такий, як і ми“. Старший брат Тедальдів, почувши це, надійшов і спитав: як саме був одягнений цей Фаціоло? Салдати сказали, і виявилось, що той вбитий одягнений був якраз так, як вони розповідали; таким чином через цю і инші прикмети довідалися, що вбитий був Фаціоло, а не Тедальдо, а тому й зникла підозрілість до нього з боку братів і всіх инших. Отже Тедальдо, повернувшись багатієм, був постійний в своєму коханні, а як його дама більше вже не сварилася з ним, то вони обережно робили своє діло і довго тішилися своїм коханням. Нехай господь сподобить і нас натішитися нашим“.

НОВЕЛА ВОСЬМА.

Ферондо, що ковтнув якогось порошка, поховали, як мертвого; його визволив з могили абат, який розважався з його жінкою; він був посаджений до в'язниці, і тут його запевняють, що він у чистилищі; воскресши, він виховує сина, якого породила від абата його жінка.

Довга новела Емілії скінчилася і ця новела не тільки не набридла нікому тому, що була довга, а навпаки, через велику кількість і різноманітність подій, про які розповідалося в ній, всім здалося, що розказано новелу дуже швидко. Королева одним рухом дала зрозуміти Латуретті своє бажання і дала їй привід розпочати так:

„Дорогі дами, пригадується мені для оповідання дійсна подія, далеко більше подібна до вигадки, ніж воно було справді; спала мені ця подія на думку, коли я почула, як один був похований і оплаканий замість другого. Отже, я розкажу, як один живий був похований наче-б то мертвий, як потім сам він і багато інших вважали його не за живого, а за людину, що воскресла, вийшла з могили, а той був вшанований, як святий, кому, як винуватому, належало бути засудженим.

Отже, було і тепер існує в Тоскані абатство³⁾, що стоїть, як це часто бачимо, в місцевості, яку не часто одвідують люди. В абатстві цьому поставлено було за абата ченця, людину святу зо всіх боків, тільки не щодо жінок; і це він умів робити так обережно, що майже ніхто не тільки не знав, а навіть ніхто й не запідозрював нічого, через це його вважали за святого і цілком справедливого. І от зійшовся цей абат з одним дуже багатим селянином, на наймення Ферондо, з людиною грубою і надзвичайно простою; ні чим іншим це знайомство не подобалося абатові, як тільки тим, що він іноді глузував з простоти Ферондо; під час свого знайомства абат помітив, що у Ферондо красуня жінка, в якій він так закохався, що ні про що інше вже не думав ні вдень, ні вночі. Довідавшись, що Ферондо у всьому був простак і дурнем, але-ж у коханні до своєї дружини і в охороні її був дуже розсудливий, він впав у одчай. Але-ж, як людина розумна, він так поведився з Ферондо, що той з своєю дружиною приходив іноді в сад до абата

розважатись; тут він як-найскромніше провадив з ними розмову про раювання вічного життя та про святі діла багатьох чоловіків і жінок в минулі часи; і от у жінки з'явилося бажання висповідатися у абата, вона попросила на це дозволу у Ферондо і одержала його.

Прийшовши сповідатись до абата, на велику його радість, жінка сіла коло його ніг і перше, ніж розпочати щось инше, вона заговорила так: „Отче, коли-б бог дав справжнього чоловіка, або-ж не давав його зовсім, можливо, що мені було-б легко, за допомогою вашої науки стати на шлях, що веде, як ви сказали, до вічного життя; але я, коли подумаю собі, що таке Ферондо і який він нерозумний, можу сказати про себе, що хоч я і заміжня, але вдова, бо, поки він живий, не можу мати другого чоловіка. А він дурило без усякої причини так страшенно резнує мене, що через це я не можу з ним жити инакше, як у біді і смуткові. Отже перше, ніж розпочати сповідь, наскільки можу покійно прошу вас, може зволити дати мені будь-яку пораду в цій справі, бо коли в цій справі, я не одержу спасенного життя, то ні сповідь і ніщо инше мені не допоможуть“.

Слова ці викликали велику радість в душі абатовій, бо йому здалося, що доля відкриває йому шлях до його найбільшого бажання, і він сказав: „Дочко моя, я гадаю, це велика прикрість для такої гарної та делікатної жінки, як ви, мати такого дурня чоловіка, але вона ще більша, коли цей дурень ще й ревнивий; ви маєте те і друге, і я легко догадуюсь, що ви розкажете мені про своє горе. Але-ж недовго кажучи, що до цього, то я не можу дати иншої ради або ліків, крім того, що Ферондо треба полікувати од його ревнощів. Я добре знаю, як зготовити ліки, щобвилікувати його, аби тільки вистачило у вас мужности зберегти в секреті те, що я вам скажу“. Жінка одповіла: „Отче мій, не майте сумніву, що я краще помру, ніж скажу комусь те, що ви забороните мені розказувати; але-ж як це можна зробити?“ Абат одповів: „Коли ми хочемо, щоб він видужав, треба, щоб він пішов у чистилище“⁴). — „Як-же він піде туди, коли він живий?“ — сказала жінка. Тоді абат сказав: „Треба, щоб він помер, от він і піде туди,

і коли він перетерпить стільки мук, що вилікується від своїх ревнощів, ми відомими молитвами випросимо у господа, щоб він повернувся до життя і він повернеться“. — „Так мені доведеться зостатися вдовою?“ — промовила жінка. „Так, на деякий час, — одповів абат — і в цей час доведеться вам остерігатися, щоб не вийшли заміж за когось иншого, бо господеві це не буде до вподоби, а до того-ж повернеться Ферондо і ви повернетесь до нього, то він ревнуватиме вас ще дужче, ніж раніше“. Жінка сказала: „Аби тільки він вилікувався від лихої напасти, та щоб я не сиділа весь час під замком, то я погоджуюсь; робіть, що хочете“. Тоді абат сказав: „Так я й зроблю, але-ж яку нагороду я матиму від вас за таку послугу?“ — „Отче мій,“ — сказала жінка, — все, що хочете, аби тільки це було мені під силу, але що може зробити така жінка, як я, для такої людини, як ви?“ На це абат одповів: „Мадонно, ви можете зробити для мене не менше того, що я маю зробити для вас, бо коли я хочу влаштувати щось для вашого щастя і втіхи, то ви можете зробити таке, що буде мені на здоров'я і на спасіння мого життя“. Тоді жінка сказала: „Коли так, то я згодна.“ — „Так от — сказав абат — ви подаруєте мені своє кохання і віддастесь мені своєю особою, бо палке бажання цього висушило мене“. Коли жінка почула це, то зовсім збентежена сказала: „Що це, отче мій, чого ви просите? А я думала, що ви свята людина; чи личить-же святим людям просити такого в жінок, що приходять до них за порадою?“ На це абат сказав: „Душа моя, не дивуйтесь; через це святість не зменшується; бо вона перебуває в душі, а те, чого я прошу у вас, є гріх тіла. Хай що буде, але такої сили набрала ваша чудова краса, що на такий вчинок штовхнула мене любов. І скажу вам, що вашою красою ви можете величатись більше, ніж инша яка жінка, коли подумаєте, що краса ця подобається святим, які звикли милуватися красами неба. Крім того, хоч я і абат, але-ж я людина, як і всі инші, і як бачите, ще не старий. Зробити це не буде вам тяжко, навпаки, ви повинні цього бажати, бо коли Ферондо буде в чистилищі, то я, перебуваючи з вами вночі, дам вам ту втіху, яку повинен-би дати вам він, і ніхто

ніколи про це не догадається, бо всі вважають мене за того, за кого й ви недавно вважали мене. Не одмовляйтесь-же од ласки, яку посилає вам господь, бо є багато таких, що бажують того, що ви можете одержати і одержите, коли будете розумною і поймете віри тому, що я вам кажу. Окрім того, я маю дуже гарні й дорогі речі, які, порішив я, будуть належати вам. І так, солодка моя надіє, зробіть для мене те, що я охоче роблю для вас“. Жінка, опустивши очі, не знала, як йому одмовити, а погодитись їй здавалося негарним, через що абат, бачучи, що вона вислухала його і не дає відповіді, подумав, що вже наполовину вговорив її. Додавши до попередніх своїх слів ще декілька, він не встиг скінчити, а вже втлумачив їй у голову, що зробити оте буде добре. Вона соромливо сказала, що згодна виконати всякий його наказ, але не може цього зробити раніше, ніж Ферондо піде до чистилища; на це абат, дуже задоволений, сказав: „Ми все так влаштуємо, що він негайно піде туди, тільки зробіть так, щоб завтра або післязавтра він прибув до мене“. Сказавши це, він тихенько положив їй у руку прехороший перстень і відпустив її.

Жінка дуже зраділа подарункові, сподіваючись ще й інших; вернувшись до своїх товаришок, вона стала розповідати їм дивні речі про святість абатову і повернулася з ними додому. Через декілька днів Ферондо пішов до абатства. Як тільки абат побачив його, то вирішив зараз-же послати його до чистилища; він розшукав порошок дивної якості, одержаний ним у східних країнах від одного великого принца, який запевняв, що його звичайно вживає Дід з Гір, коли схоче когось уві сні відрядити в свій рай, або-ж забрати його звідділя; він запевняв також, що коли дати комусь цього порошка більшу, чи меншу кількість, то він без усякої шкоди так усипляє того, хто його вживе, що поки діє його сила, ніхто не може сказати, чи жива та людина. Взявши цього порошка стільки, щоб можна було приспати на три дні, абат всипав його в шклянку вина, що як слід ще не встоялося, і в своїй келії дав випити його Ферондо, який ні про що не догадувався; далі він повів його до монастиря, де разом з багатьома ченцями

почав бавитись його глупствами. Через недовгий час порошок став діяти, і голову Ферондо одвідав сон, такий несподіваний і міцний, що він заснув, стоячи на ногах, а заснувши упав. Абат удав, що його ця подія неначе-б то дуже злякала і звелів роздягти Ферондо, принести холодної води і приснути йому в обличчя, а також вжити багато інших засобів, неначе-б то намагаючись викликати втрачені життєві сили й почування, пригнічені парюю шлунку або чимсь іншим. Але-ж коли абат і ченці побачили, що, не зважаючи на все це, він не приходять до пам'яті, перевірили пульс і не помітивши ніякої чутливості, твердо порішили всі, що він помер і послали про це сказати дружині і його родичам, які зараз-же прибули, і коли дружина та родичі поплакали трохи, абат наказав положити його, в чому був одягнутий, до склепу. Дружина, повернувшись додому, сказала, що не хоче розлучатися з дитиною, яку мала від нього і залишила в домі Ферондо, виховуючи сина і управляючи майном, що належало Ферондо. Абат з одним болонським ченцем, якому він дуже довіряв і який в той час приїхав з Болонї, встали тихенько вночі, вдвох витягли Ферондо з труни і положили його до склепу, куди зовсім не доходило світло: склеп цей був за в'язницю і до нього саджали ченців за різні провини; знявши з Ферондо одягу і одягнувши його по-чернецькому, вони положили його на оберемок соломи і залишили його, поки очумається. Болонський чернець, якого абат навчив, що і як робити, коли про це ніхто нічого не знав, став чекати, поки Ферондо прийде до пам'яті. Другого дня абат з декількома своїми ченцями пішов, наче-б то для одвідин дружини Ферондо, яку застав одягнуеною в чорне і сумною; утішивши її ніжно, він тихенько нагадав їй про обіцянку. Почуваючи себе вільною, без поміхи з боку Ферондо чи когось іншого, і помітивши в руці абата другий гарний перстень, вона сказала, що готова, і умовилась з ним, що він прийде на ту ніч. Коли настала ніч, абат, передягнений в одягу Ферондо, в супроводі ченця пішов туди і спав з нею до ранку з великим задоволенням і втіхою, а потім повернувся до абатства; він часто ходив тією-ж дорогою і в тій самій справі.

Ті, що зустрічали його іноді, коли він ішов чи туди, чи назад, гадали, що це Ферондо блукає в цій місцевості для покаяння; далі пішло багато балачок між темним населенням, багато разів казали про це його дружині, що добре знала, в чому тут справа.

Коли Ферондо очумався і не знав, де він, до нього увійшов болонський чернець, страшенно репетуючи, з різками в руках і, схопивши його, дав йому доброї прочуханки. Ферондо, плачучи, кричучи, увесь час питав: „Де я?“ На це чернець відповідав йому: „В чистилищі“. — „Як, сказав Ферондо, так це я помер?“ Чернець сказав: „А певне“. Через це Ферондо почав плакати за самим собою, за своєю дружиною і сином, говорячи найбільші в світі дурниці. Чернець приніс йому трохи попоїсти і напитись. Побачивши це, Ферондо сказав: „От, тобі й на! Хіба-ж покійники їдять?“ Чернець сказав: „Так, я приніс тобі те, що твоя колишня дружина послала сьогодні вранці до церкви на літургію на спомин твоєї душі і бог хоче, щоб це давали тобі тут“. Сказав тоді Ферондо: „Хай пошле їй господь добрі часи. Кохав я її дуже до своєї смерті — так, що всю ніч держав її в обіймах, і нічого іншого не робив, а тільки цілував її, робив також і щось інше, коли приходило бажання“. Згодом у нього з'явилась охота попоїсти і він почав їсти й пити. Коли вино здавалось йому не дуже смачним, він сказав: „Хай покара її господь за те, що вона не дала священникові вина з тієї бочки, що стоїть коло стіни“. Коли він попоїв, чернець знову заходився коло нього з тими самими різками і дав йому доброї прочуханки. Добре покричавши, Ферондо запитав: „Ох, що це ти зо мною робиш?“ Чернець одповів: „Так звелів господь, щоб таке вчиняти над тобою двічі на день“. — „А за віщо-ж це?“ — спитав Ферондо. Чернець сказав: „За те, що ти був ревнивий, маючи за дружину найпрекраснішу жінку, яка тільки була в твоїх краях“. — „Лихо мені, — сказав Ферондо, — правду ти кажеш! І найсолідшу дружину, бо вона була солідша від пундика; але-ж я не знав, що господеві невгодно було, щоб мужчина був ревнивий, а то-б я не був такий“. Сказав чернець: „Ти повинен був зрозуміти це, поки був на тому світі і схаменутись;

коли випаде тобі колись повернутись туди, то старайся запам'ятати, що я тепер з тобою роблю, щоб ніколи більше не бути ревним". Ферондо сказав: „Хіба той, хто помер, повертається коли туди?“ Чернець одповів: „Так, коли схоче господь“. — „Ох, — сказав Ферондо, — якщо я колись туди повернуся, я буду найкращим у світі чоловіком, ніколи не буду її бити, ніколи не буду лаяти, хіба тільки полаю за те вино, що вона послала мені сьогодні вранці, та ще не послала мені ні одної свічки і мені довелося їсти в п'їтми“. Чернець сказав: „Послати то вона послала, але-ж свічки погоріли під час меси“. — „Так, може і твоя правда, — сказав Ферондо, — напевне, коли я повернуся туди, я дозволю їй робити все, що вона схоче. Але скажи мені, хто ти, що отаке коїш зі мною?“ Чернець сказав: „Я також померлий, а жив у Сардинії, і через те, що я колись хвалив свого пана за його ревності, господь присудив мені таку кару, що я повинен давати тобі їсти й пити і шанувати тебе різками, аж поки господь вирішить щось инше про тебе і про мене“. Ферондо сказав: „Що, тут нікого немає крім нас двох?“ Чернець одповів: „Є цілі тисячі, тільки ти їх не можеш ні бачити, ні чути, так само, як і вони тебе“. Тоді Ферондо сказав: „А чи далеко ми од наших країв?“ — „Ох! — сказав чернець: — до тих країв незмірне число тисяч верст“. — „Хай йому дідько, — сказав Ферондо, — це багато. На мою думку, ми тепер на тому боці світа, так це далеко“.

І от на таких розмовах, їжі та прочуханках Ферондо продержали майже десять місяців, протягом якого часу абат дуже часто і з успіхом одвідував красуню і переживав з нею найщасливіші години в світі. Але-ж приходять і нещастя: жінка завагітніла і, швидко це помітивши, сказала абатові. Через це обом їм здалося, що пора негайно повернути Ферондо з чистилища до життя, щоб, коли він повернеться до жінки, вона могла йому сказати, що завагітніла від нього. І от на наступну ніч абат звелів, щоб, змінивши голос, гукнули до Ферондо в його в'язницю і сказали: „Утішся, Ферондо, бо бог хоче, щоб ти повернувся на цей світ; коли ти повернешся, у тебе буде син од твоєї дружини, якого звели назвати Бенедиктом,

бо молитвами твого святого абата та дружини твоєї та з любови до святого Бенедикта господь дарує тобі цю ласку. Почувши це, Ферондо дуже зрадів і сказав: „От це мені до вподоби. Господь нехай віддячить абатові, святому Бенедиктові, і моїй жінці любій, солодкій, приємній“. Абат звелів підсипати в вино, що посиалалося йому, відомого вже порошку, але в такій кількості, щоб він проспав години чотири, і одягти його в його одужу. Після цього абат разом з ченцем перенесли Ферондо до склепу, де він був похований.

На другий день рано Ферондо очунався і побачив світло крізь щілину в труні, якого не бачив добрих десяти місяців; і коли йому здалося, що він живий, то він почав гукати: „одчиніть, одчиніть!“ І сам так дуже надавлював головою у віко труни, що почав його зсовувати, бо зсунути його було не важко. Коли ченці, що прийшли на утренью, прибігли туди, бо впізнали голос Ферондо, і побачили, що він уже виліз з труни, дуже перелякані такою надзвичайною подією, вони кинулись навтеки і прибігли до абата. Абат, удаючи, наче-б то він тільки що молився богу, сказав: „Діти мої, не лякайтесь, візьміть хреста і святої води і йдіть за мною, подивімось, що хоче виявити нам господня могутність“; так він і зробив. Ферондо зовсім блідий, бо пережив багато часу не бачучи неба, вже виліз з труни. Коли він побачив абата, то раптом упав йому в ноги і сказав: „Отче мій, ваші молитви, як це було мені відкрито, а також молитви святого Бенедикта і моєї дружини визволили мене од мук чистилища і повернули до життя, за що я благаю господа послати вам добрий рік і щасливі дні нині і повсякчас“. Абат сказав: „Хай буде прославлена ласка божа. Отже іди, сину мій, коли господь знову послав тебе сюди, і потіш свою дружину, що увесь час умивалася слізьми з того часу, як ти залишив це життя, і будь від цього часу і надалі другом і служником господа“. Ферондо сказав: „Месере мій, так мені і було сказано, дайте тільки це зробити, через те, що, коли я побачу її, зацілюю: так я її бажаю“.

Зоставшись з своїми ченцями, абат виявив велике здивування з приводу цієї події і звелів побожно проспівати

„Miserere“⁵⁾). Ферондо повернувся до свого села, але-ж кожен, вгледівши його, кидався навтеки, як тікають звичайно од всього страшного, а він, гукаючи їх, запевняв, що воскрес. Дружина удала, що також злякалася його. Але-ж, коли люди перевірилися, що це він, і переконалися, що він живий, то стали розпитувати його про багато дечого. Він наче-б то вернувся трохи розумнішим і всім відповідав, подаючи відомості про душі їх родичів і сам від себе вигадував найчудовіші в світі байки про устрій чистилища і перед всім людом розповів, що йому було перед тим, як він воскрес, відкриття з уст архангела Гавриїла. Після цього він повернувся додому до своєї дружини, почав володіти своїм майном; він, як йому здавалося, зробив дружину вагітною. Трапилось так щасливо, що вона в визначений час — на думку дурнів, що думають, ніби-то жінка носить дитину дев'ять місяців, — породила хлопчика, якого назвали Бенедетто Ферондо.

Поворот Ферондо і його оповідання, бо майже всі вірили, що він воскрес, дуже поширили чутки про святість абата. А Ферондо, якого багато разів було бито за його ревності, вилікувавшись від них, згідно з обіцянкою абата його дружині, перестав бути ревним. Дружина його, задоволена цим, стала з ним як і раніше жити чесно, але-ж так, що коли могла зробити це без перешкод, то охоче мала побачення і з святим абатом, що так гарно і старанно допомагав їй у її найбільших потребах“.

НОВЕЛА ДЕВ'ЯТА.

Джілетта з Нарбони виголює французького короля від фістули; просить собі за чоловіка Бельтрамо ді Россільоне, який, одружившись з нею проти волі, з досади подається до Флоренції; тут він упадає за одною дівчиною, але-ж замість неї з ним спить Джілетта й народжує від нього двох синів; через це він згодом, оцінувавши її, поводить з нею, як з своєю дружиною.

Далі повинна була говорити королева, бо привілеїв Діонео ніхто не хотів порушувати, а новела Лауретти була закінчена. Через це, не дожидаючи, щоб товариство просило її, вона з великою охотою розпочала так:

„Хто може розказати тепер новелу, яка-б могла сподобатись після того, як ви вислухали оповідання Лауретти! Нам було вигідно, щоб воно було не першим, бо не багато з інших сподобались-би вам, і я гадаю, що так буде і з тими, які треба ще розказати протягом цього дня. Але хоч-би яка вона була, а я розкажу вам новелу, що, здається мені, підійде до запропонованого сюжету.

У королівстві Франції жив один дворянин, на наймення Існардо, граф Россільоне, який мав погане здоров'я, а через це завжди держав при собі лікаря, що мав наймення Герардо з Нарбони. Зазначений граф мав єдиного маленького сина, на наймення Бельтрамо, що був дуже гарний і втішний; з ним разом виховувались інші діти його віку, між якими була дочка того лікаря, на наймення Джілетта. Ця дитина почувала до Бельтрамо безмежне кохання, значно палкіше, ніж то личило-б її молодому вікові. Коли граф помер, призначивши короля за опікуна Бельтрамо, то останньому довелось через це їхати до Парижу, що надзвичайно засмутило дівчину; незабаром помер її батько і вона з радістю поїхала-б до Парижу, щоб побачити Бельтрамо, коли-б тільки трапилась щаслива okazія, але-ж її пильно доглядали, бо вона була багата і самотня, через це доброї нагоди для подорожи вона не мала. Була вже вона дівчиною в таких роках, що пора-б і заміж, але-ж через те, що вона не могла забути Бельтрамо, то, не пояснюючи причини, одмовляла багатьом, за кого родичі намагались оддати її.

Сталось так, що в той час, коли вона більше, ніж коли, палала коханням до Бельтрамо, бо чула, що він став красунем, до неї дійшла чутка, що у французького короля від негаразд вилікуваної болячки на грудях залишилась фістула, що боліла і завдавала йому багато клопоту, і не знайшлося ще лікаря, хоч і багато їх бралось за це, що міг-би вилікувати короля, а всі тільки погіршували лихо; через це король, втративши надію вилікуватись, не слухався більше нічийх порад і не хотів ніякої допомоги. Дівчина дуже зраділа, почувши цю звістку, і подумала, що це не тільки дасть

їй слухну нагоду поїхати до Парижу, але крім того, коли недуга буде така, як вона собі уявляла її, то легко може статись, що вона матиме Бельтрамо за свого чоловіка. Через це, навчившись багато дечого від свого батька, вона приготувала порошок з деяких лікарських трав, корисних у недузі, яку вона передбачала, сіла на коня і поїхала до Парижу. Тут вона нічого не розпочинала, поки не побачилась з Бельтрамо; далі, з'явившись до короля, попрохала його показати їй свою болячку. Король, бачучи перед собою вродливу, принадну дівчину, не в силі був відмовити і показав їй болячку. Коли вона побачила, то зразу-ж переконалась, що зможе вилікувати його, і сказала; „Монсеньйоре, коли ваша воля, я маю надію на бога, що без всяких з вашого боку турбот і клопоту за вісім днів вилікую вас од цієї недуги“. Король в думці посміявся з цих слів, кажучи сам собі: „Чого найкращі лікарі в світі не змогли і не зуміли, то як це може знати молода дівчина?“ Подякувавши їй за щире бажання, він сказав, що вирішив не слухатись більше порад лікарів. На це дівчина сказала: „Монсеньйоре, ви гребете моїм умінням через те, що я молода і дівчина, але-ж я нагадаю вам, що я лікар не своїми знаннями, а за допомогою бога і наукою магістра Герардо з Нарбони, що був моїм батьком і славетним лікарем за свого життя“. Тоді король подумав сам собі: „Може її послав мені бог, чому-ж не спробувати, що вона вміє робити, вона-ж обіцяла вилікувати мене за недовгий час, не завдавши мені багато клопоту“. Зважившись спробувати це, він сказав: „А коли ви не вилікуєте мене, примусивши мене порушити мою постанову, то що ви хочете, щоб вам було за це?“

„Монсеньйоре, — одповіла молода дівчина, — звеліть наглядати за мною і коли я не вилікую вас за вісім днів, то дайте наказ спалити мене; але-ж коли я вилікую вас, то яка нагорода буде мені за це?“ На це король відповів: „Ви, здається мені ще не заміжні, то коли ви це зробите, я віддам вас заміж за гарну людину високого стану“. Дівчина сказала на це: „Монсеньйоре, мені до вподоби те, що ви хочете віддати

мене заміж, але-ж я хочу мати за чоловіка того, кого сама попрошу у вас, я не буду просити у вас котрогось з ваших синів, або когось з королівського дому". Король зараз-же пообіцяв зробити це.

Дівчина розпочала лікування і незабаром, ще до умовного терміну, вернула королеві здоров'я. Коли король помітив, що його вилікували, то сказав: „Даму-азель, ви цілком заслужили собі чоловіка“. На це дівчина відповідала: „Таким чином, монсеньйоре, я заслужила собі Бельтрамо Россільоне, якого я покохала з дитинства і ввесь час дуже кохаю“. Королеві здалося, що віддати їй його буде занадто, але-ж через те, що він пообіцяв і не хотів ламати свого слова, наказав покликати Бельтрамо і сказав йому так: „Бельтрамо, ви тепер доросла людина і закінчили виховання; і я бажаю, щоб ви повернулися керувати вашим графством і повезли з собою дівчину, яку я даю вам за дружину“. Бельтрамо сказав: „Що-ж це за дівчина, монсеньйоре?“ На це король одповів: „Це та, що своїми ліками повернула мені здоров'я“. Бельтрамо знав і навіть бачив її, і хоч вона здалась йому дуже вродливою, він, знаючи, що вона не з такого роду, що личив-би його шляхетності, одповів з великим обуренням: „Монсеньйоре, так ви хочете дати мені за дружину лікарку? Борони мене боже, щоб я одружився коли-небудь з такою жінкою“. На це сказав король: „Так ви хочете, щоб я порушив слово честі, що дав його заради відновлення здоров'я дівчині, яка в нагороду запросила вас собі за чоловіка?“ — „Монсеньйоре, — сказав Бельтрамо, — ви можете одібрати од мене все, що в мене є, і мене самого подарувати, як вашу власність, кому забажаєте, але-ж запевняю вас, що я ніколи не буду задоволений з такого шлюбу“. — „Так, — сказав король, — ви будете задоволені через те, що дівчина гарна й розумна і дуже кохає вас, а тому ми сподіваємось, що ви проживете з нею щасливіше, ніж з якоюсь іншою дамою високого роду“.

Бельтрамо замовк, а король наказав готувати все для гучного весілля. Коли прийшов призначений для цього день, Бельтрамо, хоч і зробив це дуже неохоче, зару-

чився в присутності короля з дівчиною, що кохала його дужче, ніж саму себе. Зробивши це і вирішивши на самоті, що йому робити далі, Бельтрамо, пославшись на те, що він бажає повернутись до свого графства і там справити весілля, попросив на це дозволу в короля, сів на коня, але не поїхав до свого графства, а поїхав до Тоскани. Довідавшись, що флорентійці воюють з сієнцями, він вирішив приєднатись до флорентійців, які прийняли його з радістю і учтою; він став у них за ватажка одного військового загону і, одержуючи добру платню, прослужив у них довгий час.

Молода, не дуже-то задоволена такою долею, в надії своєю доброю поведінкою повернути його в графство, поїхала до Россільоне, де всі прийняли її, як господиню. Тут вона, побачивши, що через довгу відсутність графа все занехаяне і невпорядковане, як жінка розумна, з великою ретельністю дала всьому лад; підданці її були дуже задоволені цим і дуже нарікали на графа за те, що він незадоволений нею. Упорядкувавши все в країні, вона за допомогою двох дворян оповістила про це графа, прохаючи його повідомити її, що коли він через неї не з'являється до графства, то вона, щоб догодити йому, геть зникне. Граф одповів їй дуже жорстоко: „У цій справі нехай вона робить, що хоче; що-ж до мене, то я повернусь до неї тільки тоді, коли у неї на пальці буде оцей перстень, а на руках від мене дитина“. Він мав дуже дорогий перстень, з яким ніколи не розлучався і якого ніколи не скидав, бо його запевнили, що перстень цей мав якусь силу. Дворяни зрозуміли жорстокість цих двох умов, яких майже неможливо було виконати, і, бачучи, що їх слова не в силі змінити його наміру, повернулись до дами й переказали їй його відповідь. Вона дуже засумувала, але-ж, добре подумавши, вирішила спробувати, чи не можна виконати ці дві умови й де саме, щоб таким чином повернути собі чоловіка. Обміркувавши все, що їй треба було робити, вона закликала декількох старших і кращих васалів графства й розказала їм докладно й зворушливими словами, що вона зробила з любови до графа, і пояснила, що з цього вийшло; нарешті вона

сказала, що зовсім не бажає, щоб граф через те, що вона живе тут, перебував увесь час у вигнанні, і що вона, навпаки, бажає використати решту свого життя на богомілья й діла милосердя для спасіння своєї душі; вона просила їх взяти на себе охорону й управління графства і щоб вони оповістили графа, що вона залишила його володіння чистими і вільними, і зникла геть, маючи намір ніколи не повертатися більше до Росції. Поки вона говорила це, добрі люди багато пролили сліз, дуже просили її змінити свій намір і зостатись, але це ні до чого не призвело. Залишивши їх на божу ласку, вона в супроводі свого кузена і служниці, у прочанській одежі, взявши з собою досить грошей і дорогоцінностей, пішла в дорогу і ніхто не знав куди; вона не спинялась, поки аж не дійшла до Флоренції. Тут, випадково спинившись у невеликій гостинниці, яку держала одна добра жінка-вдова, вона тихо стала жити, вдаючи убогу жінку, повна бажання почути звістку про свого чоловіка.

Трапилося так, що другого дня вона побачила Бельтрамо, що проїхав повз гостинницю верхи з своїм загном, і хоч вона добре впізнала його, але таки запитала добру господиню гостинниці, хто це такий. На це господиня відповіла: „Це дворянин, чужоземець, на наймення граф Бельтрамо, ввічливий і жартовливий, користується прихильністю в місті і дуже закоханий, як тільки це можна уявити, в одній нашій сусіді, жінці шляхетній, але вбогій. Правда, вона чесна дівчина, і через убожество ще не вийшла заміж, а живе з своєю матір'ю, розумною і доброю жінкою; може бути, що коли-б не було у неї матери, вона-б уже зробила дещо, щоб догодити графові“. Почувши ці слова, графиня добре їх запам'ятала і, довідавшись гаразд про всі обставини та добре все обміркувавши, прийшла до певного висновку: довідавшись про дім і наймення тієї дами та її дочки, що кохав граф, вона потай пішла туди раз в одежі прочанки. Мати й дочка жили справді дуже убого; вона привіталась і сказала матері, що бажала-б, коли на те буде її згода, поговорити з нею. Шляхетна дама, підвівшись, промовила, що вона готова її вислухати; коли вони увій-

шли вдвох до кімнати і сіли, то графиня почала так: „Мадонно, мені здається, що ви так само ворожі фортуні, як і я, але-ж коли-б ви побажали, то могли-б зробити задоволення і собі і мені“. Дама одповіла, що нічого так вона не бажає, як утішитися чесним способом. Графиня говорила далі: „Мені потрібне ваше слово чести; коли-ж я покладусь на ваше слово, а ви схибите, то зіпсуєте цим і свою і мою справу“. — „Не бійтеся, кажіть мені все, що хочете“, — сказала шляхетна дама, — бо ніколи я не підведу вас“. Тоді графиня, почавши з своєї першої любови, розповіла, хто вона і що з нею трапилося до цього дня в таких виразах, що шляхетна дама, пойнявши віри її словам, тим більше, що це саме вона почасти чула вже й од інших, відчула жаль до неї. А графиня, розповівши про своє нещастя, говорила далі: „Отже ви чули, в числі моїх інших нещасть, які дві речі треба мати мені, коли я хочу заволодіти моїм чоловіком; окрім вас я не знаю іншої особи, що могла-б їх дати мені, коли правда тому, що говорять, ніби граф, чоловік мій, закоханий у вашій дочці“. На це шляхетна дама одповіла: „Мадонно, чи кохає граф мою дочку, того я не знаю, хоч це він відверто виявляє, але-ж що я можу зробити, щоб виконати ваше бажання?“ — „Мадонно, — одповіла графиня, — я вам це скажу, але перше я хочу показати, чого я бажаю для вас, коли ви мені зробите послугу. Я бачу, що донька ваша вродлива, роки її такі, що пора їй заміж, і, оскільки я чула та, здається мені, й розумію, тільки відсутність того, з чим можна видати, примушує вас держати її дома. Я маю намір в нагороду за послугу, що ви мені зробите, зараз-же дати їй з моїх грошей той посаг, який ви самі визнаєте за задовільний, щоб достойно видати їй заміж“. Ця пропозиція припала до серця незаможній жінці, але-ж, маючи шляхетну вдачу, вона сказала: „Мадонно, скажіть мені, що я можу зробити для вас і коли це буде пристойно для мене, я з охотою виконаю все, а ви тоді зробите так, як побажаєте“. Тоді графиня сказала: „Мені треба, щоб ви через якусь особу, якій ви довіряєте, звеліли сказати графові, моему чоловікові, що ваша донька згодна виконати всяке його бажання, коли тільки вона пере-

конається, що він так її кохає, як намагається показати; а цьому вона ніколи не поїме віри, аж поки він не надішле їй персня, що носить на руці, який, чула вона, дуже йому чимсь дорогий. Коли-ж він надішле персня, то ви віддасте його мені, а тоді пошлете сказати йому, що ваша донька згодна виконати його бажання; звеліть йому прийти потай сюди, а мене непомітно положіть до нього в ліжко замість вашої доньки. Може, дасть бог, я завагітнію, а тоді, маючи на пальці перстень, а на руках народжену від нього дитину, придбаю його і почну жити з ним, як це належить подружжю, а ви будете тому причиною“.

Справа ця здалась шляхетній дамі дуже важкою, бо вона боялася, чи не буде часом сорому її дочці; але-ж подумавши, що буде добре допомогти цій добрій жінці повернути собі чоловіка та що вона береться за цю справу через її достойну мету, вона, покладаючись на її добру, чесну прихильність, не тільки пообіцяла графині влаштувати це, але-ж через кілька днів потай і обережно, додержуючись зроблених їй вказівок, одержала перстень (хоч і тяжким здалося це графові) і спритно положила спати з ним графиню замість своєї доньки. З перших-же обіймів, яких так палко бажав граф, графиня, з волі божої, завагітніла двома хлопчиками, як це показали в свій час пологи. Та не один тільки раз шляхетна дама дала змогу графині сполучитись з своїм чоловіком, а декілька разів, влаштовуючи це так обережно, що ніхто про це нічого не знав, а граф завжди гадав, що він бував не з дружиною, а з тою, що кохав. Він дарував їй ранками, коли ішов уже, багато гарних дорогих речей, які графиня старанно зберігала. Помітивши, що вона вагітна, вона не побажала більше турбувати шляхетну даму, користуючись її послугами, і сказала їй: „Мадонно, дякуючи богові й вам, я одержала те, чого бажала, а через це настав час зробити щось до вподоби й вам, щоб я могла піти собі“. Шляхетна дама сказала їй, що коли вона одержала те, чого бажала, то їй дуже приємно, але-ж все, що вона зробила, зроблено не в надії на якусь нагороду, а тільки тому, що так треба робити, коли робиш добро. На це графиня відпо-

віла: „Мадонно, я хвалю це, і я також з свого боку бажаю дати вам те, чого ви попросите у мене, не в нагороду, а щоб зробити добре діло, бо мені здається, що так треба вчинити“. Тоді шляхетна дама, під впливом великої нужди, дуже засоромившись, попрохала у неї сто лір, щоб видати свою доньку заміж. Графиня, зрозуміши її соромливість і почувши її невелике прохання, дала їй п'ятьсот лір і стільки гарних і дорогоцінних речей, що вони коштували майже стільки-ж, чим шляхетна дама була більше, ніж задоволена, і як-найщиріше дякувала графині, яка, поїхавши від неї, повернулася до своєї гостинниці. Шляхетна дама, щоб не дати Бельтрамо приводу заходити до них, виїхала разом з дочкою на село до своїх родичів; що-ж до Бельтрамо, то через деякий час, викликаний своїми васалами, він повернувся додому, коли довідався, що графиня виїхала.

Довідавшись, що він виїхав з Флоренції і повернувся до свого графства, графиня була дуже задоволена і жила в Флоренції аж до пологів, і породила двох синів, дуже схожих на батька, яких і вигодовувала дуже старанно. Коли-ж їй здалося, що настав час, вона вийшла у дорогу і, не впізнана, прибула в Монпельє; спочивши тут декілька днів, вона розпитала про графа, де він, і довідавшись, що в день всіх святих він гадає влаштувати в Росільоне велике свято для дам та лицарів, вона, все ще в одязі прочанки, до якої звикла, пішла туди. Бачучи, що дами й лицарі зібрались в палаці графа, щоб сідати за стіл, вона, в тій самій одязі, з двома синами на руках, увійшла до залі і, протовпившись поміж гостями туди, де бачила графа, впала йому в ноги і сказала, плачучи: „Мій сеньйоре, я твоя нещаслива дружина, що довгий час поневірялася, щоб дати тобі змогу повернутися і жити вдома. Прошу тебе, на бога, виконати умову, поставлену мені через двох дворян, яких я до тебе посилала; ось у мене на руках не один син від тебе, а два, а ось твій перстень. Отже пора тобі прийняти мене, як дружину, бо так ти обіцяв“. Почувши це, граф зовсім зніяковів, визнав перстень, а також і синів, бо вони були дуже подібні до нього, але все-ж таки сказав: „Як могло це статись?“ Графиня,

на велике здивування графа і всіх, розказала по-порядку все, що було і як. Через це граф, переконавшись, що вона говорить правду, бачучи її непохитність та розум, а також двох гарнесеньких синків, а разом з тим, щоб виконати свою обіцянку і задовольнити своїх людей, чоловіків і жінок, що просили його прийняти її врешті і вшанувати, як свою шлюбну дружину,—облишив свою уперту жорстокість, звелів графині встати, обняв її і поцілував, визнав її за шлюбну дружину, а синів за своїх. Звелівши одягти її у відповідну до її стану одягу, він, на превелику радість всіх присутніх, а також всіх інших його васалів, влаштував гучне свято не тільки цього дня, а й протягом багатьох інших днів; з цього дня він шанував її завжди, як свою шлюбну дружину, кохав її і дуже поважав“.

НОВЕЛА ДЕСЯТА.

Алібек стає пустельницею; чернець Рустіко навчає її, як загнати сатану до пекла; повернувшись звідтіля, вона стає дружиною Неєрбала.

Діонео, що уважно слухав новелу королеви, бачучи що вона скінчена і що йому одному залишилося розказувати, не ждучи наказу, розпочав, усміхаючись, так:

„Прекрасні дами, ви, певно, ніколи не чули, як заганяють сатану до пекла; через це, не ухиляючись дуже від теми, що на неї ви говорили протягом всього цього дня, я хочу розказати вам про це. Може бути, що, вислухавши це, ви можете спасти свою душу, а також зможете дізнатися, що хоч Амур з більшою охотою живе у веселих палацах та розкішних покоях, ніж в убогих хатах, але-ж разом з тим він не одмовляється часом виявляти свою силу і в густих лісах, диких горах і печерах пустель; звідтіля можна бачити, що все підпадає під його владу.

Отже, переходячи до діла, скажу, що в місті Капсі, в Берберії жив колись дуже багатий чоловік, що мав разом з іншими кількома дітьми, граціозну і вродливу дочку, на наймення Алібек. Вона, не будши християнкою і чуючи, як християни, що у великому числі жили

в місті, дуже вихваляють свою віру і служіння богіві, спитала раз в одного з них, яким чином і як саме можна найлегше догодити богіві. Той одповів, що ті краще служать богіві, що тікають од мирських справ, як це роблять, наприклад, ті, що пішли в пустелі Тебаїди. Нерозумна дівчина, якій було щось із чотирнадцять років, не розміркувавши добре, а керуючись тільки дитячими примхами, не сказала нікому нічого і другого дня вранці потай вирушила в дорогу, прямуючи до пустелі Тебаїди. З великими труднощами, поки не пройшло ще бажання, через декілька днів дійшла вона до тієї пустелі; вгледівши здалеку якусь халупку, вона пішла до неї і побачила на порозі святого мужа, який, здивувавшись, що бачить її тут, спитав її, чого вона шукає. Та відповіла, що, надхнена від бога, іде шукати, як послужити йому, і когось, хто-б напутив її, як належить йому служити. Шановний муж, бачучи, що вона молода і дуже гарна, боячись, щоб сатана не спокусив його, коли-б він залишив її у себе, похвалив її добрий намір і, давши їй трохи попоїсти: коріння, кислиць і фініків і напоївши водою, сказав їй: „Дочко моя, недалеко звідця живе святий муж; він буде тобі кращим од мене навчителем в тому, чого ти шукаєш; до нього ти й іди“, і він вивів її на дорогу. Молода дівчина, дійшовши до другого пустельника, одержала від нього таку саму одповідь, як і од першого, й, простуючи далі, дійшла до келії одного молодого пустельника, людини побожної і доброї, на наймення Рустіко, до якого вона звернулася з тим самим проханням, що й до попередніх. Рустіко, бажуючи піддати великій спокусі свою витривалість, не одіслав її геть, як зробили його брати, але зоставив з собою в своїй келії; коли настала ніч, він послав їй постіль з пальмowego гілля і попросив спочити. Коли він це зробив, то спокуси не загаїлись дати бій усім його силам; помітивши, що він дуже помилився в своїх силах, він здався без особливої боротьби і визнав перемогу спокуси над собою. Облишивши геть святі думки, молитви та дисципліну, він почав відновляти в своїй пам'яті молодість та вродливість дівчини, а також обмірковував, яким чином поводитись з нею, щоб одер-

жати од неї те, його він бажає, не давши їй догадатись, що він людина розпутна. Зробивши їй спочатку декілька запитань, він переконався, що вона ніколи не знала мужчини і що вона справді простосерда, як і здалося спочатку; через це він порішив зробити так, щоб вона служила для його втіхи, гадаючи, що служить богові. Спочатку в довгій промові він вияснив їй, оскільки сатана є ворог бсгові, а після цього він дав їй зрозуміти, що найприємніше богові служіння, це коли загнати сатану до пекла, до якого господь-бог засудив його. Дівчина спитала його, як це зробити. На це Рустіко одповів: „Незабаром ти про це дізнаєшся, а для цього роби все те, що буду я робити“. Після цього він почав скидати з себе те лахміття, що було на ньому, і залишився зовсім голий; так само зробила й дівчина, тоді він став на коліна, наче-б то хотів молитися, а їй звелів стати напроти себе. Стоячи в цьому положенні і бачучи її красу, він розпалився бажанням надзвичайно, і плоть у нього піднялася; побачивши це, Алібек дуже здивувалася і сказала: „Рустіко, що ото воно за річ, яку я бачу в тебе, так випинається наперед, а в мене її немає?“ — „О, дочко моя,—сказав Рустіко,—оце і є той сатана, про якого я говорив тобі. Бачиш? Тепер саме він завдає мені такої муки, що я ледве можу втерпіти“. Тоді дівчина сказала: „Хвала богові! Я бачу, що мені краще, ніж тобі, бо у мене нема отого лихого сатани“. Рустіко сказав: „Ти правду кажеш, але ти маєш иншу річ, якої у мене немає, ти її маєш замість сатани“. — „А яку саме?“ — спитала Алібек. На це Рустіко одповів: „Ти маєш пекло, і я запевняю тебе, я вірю, що бог послав тебе сюди для спасіння моєї душі, бо коли цей сатана почне мене мучити, ти матимеш до мене спочуття і погодишся на те, щоб я загнав його в пекло. Ти даси мені велике полегшення і зробиш велику радість богові, служачи йому, коли ти прийшла сюди, щоб робити те, про що я зараз кажу“. Молода дівчина від щирого серця відповіла: „Отче мій, коли у мене пекло, то хай буде так, як ви хочете“. Тоді Рустіко сказав: „Дочко, будь благословенна; ходімо-ж і заженемо його туди так, щоб надалі він дав мені спокій“. Сказавши це, він повів дів-

чину на одно з ліжок і показав їй, як вона повинна триматись, щоб ув'язнити цього проклятого богом.

Молода дівчина, яка не мала ще ніколи ніякого дявола в пеклі, відчувши на першій раз невеликий біль, сказала Рустіко: „І справді, отче, цей сатана дуже лихий і справжній ворог божий, бо й самому пеклові стало боляче, коли він туди увійшов“. — „Дочко, — сказав Рустіко, — це не завжди буває так“. І щоб цього не сталося, вони перше, ніж встати з постелі, шість разів підряд заганяли сатану в пекло, так що нараз вибили йому гордощі з голови, і він заспокоївся. Коли надалі завзяття його багато разів знову поверталось, і слухняна дівчина завжди була готова збити його, сталося так, що гра ця почала їй подобатися, і вона говорила Рустіко: „Бачу я гаразд, правду казали ті добрі люди з Капсі, що служіння богів є приємна річ; справді, я не пам'ятаю, щоб коли-небудь якась інша робота давала мені стільки втіхи й задоволення, як заганяти сатану до пекла, і я гадаю, що хто робить якусь іншу роботу, а не служить богам, той дурень“. Через це вона часто ходила до Рустіко й говорила йому: „Отче мій, я прийшла сюди, щоб служити богам і не хочу бити байдиків, бути дармоїдкою: ходімо заганяти сатану до пекла“. Роблячи це, вона часто говорила: „Рустіко, я не розумію, чого сатана тікає з пекла; коли-б він перебував там з такою охотою, як його приймає і держить пекло, то він-би ніколи не вийшов звідтіля“.

Таким чином дівчина часто запрошувала Рустіко, заохочуючи його служити богам; і так обскубла його, що він був холодний, як крига тоді, коли іншого обсіпало-б жаром; через це він почав говорити дівчині, що сатану треба карати і заганяти до пекла тільки тоді, коли він з гордощів почне підіймати голову. „А ми, — сказав він, — дякуючи богам так покарали його, що він просить небо, щоб йому дали спокій“. Таким чином він примусив дівчину на деякий час замовкнути. Побачивши, що Рустіко не звертається до неї з проханням заганяти сатану до пекла, вона одного разу сказала йому: „Рустіко, коли твій сатана покараний і більше тобі не набридає, то моє пекло не дає мені спокою; через це

ти добре зробиш, коли за допомогою твого сатани вгамуєш лютість мого пекла, так само, як я моїм пеклом допомогла зломити гордощі твого сатани". Рустіко, що живився корінням, травами та водою, не міг дати доброї відповіді на ці прохання і сказав, що потрібно дуже багато чортів, щоб вгамувати пекло, що-ж до нього, то він зробить все можливе. Він задовольняв її коли-неколи, і так рідко, що це було нічим іншим як киданням бобу в пашу лева, а через це дівчина, гадаючи, що вона не так служить богу, як їй хотілося-б служити, почала нарікати.

У той час, коли між сатаною Рустіко і пеклом Алібек через непомірне бажання, з одного боку, і малу силу, з другого—ішла оця суперечка, в Капсі трапилась пожежа, під час якої згорів у власному домі батько Алібек з усіма дітьми і слугами, через що Алібек залишилась спадкоємицею всього його майна. Тоді один молодий хлопець, на наймення Неєрбал, який розвіяв на широке життя все своє майно, прочувши, що вона жива, пішов одшукувати її і знайшов раніше, ніж казна забрала майно її батька, як людини, що померла, не залишивши спадкоємців. На велику радість Рустіко і проти волі дівчини він привів її до Капсі, взяв собі за дружину і заволодів, дякуючи їй, великою спадщиною. Коли жінки питали її перед тим, як вона мала лягти спати з Неєрбалом, яким чином вона служила богові в пустелі, Алібек одповіла, що вона служила, заганяючи сатану до пекла, і що Неєрбал вчинив великий гріх, відірвавши її від такого служіння. Жінки спитали її: „Як-же саме заганяють сатану до пекла?“ Дівчина словами й рухами показала їм це. Деякі з них так почали сміятись, що й досі сміються, і сказали їй: „Не журися, дочко, бо це й тут добре роблять! Неєрбал добре послужить богові разом з тобою“. Потім кожна з них розказувала в місті про цю подію, так що врешті зробилося приказкою, що найбільшу приємність можна зробити господеві-богові—це коли заганяти сатану до пекла, і ця приказка, що прийшла до нас з-поза моря, існує й досі. Через це молоді дами, що маєте потребу в милості божій, научіться заганяти сатану до пекла, бо це

є річ дуже приємна богів і тому, хто її робить, а разом з тим од цього багато доброго може статися“.

Тисячу разів і ще більше новела Діонео викликала сміх шановних дам, остільки кумедними здавалися його слова. Коли новела скінчилась, королева, бачучи, що прийшов кінець її правління, зняла з своєї голови вінок, граціозно наділа його на голову Філострато і сказала: „Незабаром ми побачимо, чи зможе вовк краще вести овець, ніж вівці вели вовків“. Філострато, почувши це, сміючись сказав: „Коли-б послушали мене, то вовки навчили-б овець заганяти сатану до пекла не гірше, як Рустіко зробив це з Алібек. А через те не звіть нас вовками, бо й ви не вівці; у всякому разі, оскільки буде це можливо, я керуватиму довіреним мені царством“. На це Неїфіла одповіла: „Слухай, Філострато, тобі, що хочеш навчити нас, варт-би набратися розуму, як набрався його у черниць Мазетто з Лампореккіо, тоді з'явився-б у тебе такий дар слова, що твої кістки пішли-б ходором і заспівали-б без учителя“. Філострато, побачивши, що дотеп, який він кинув, зустрічає належну відповідь, залишив свої жарти й розпочав управління королівством, відданим під його владу. Звелівши покликати сенешалья, він побажав довідатись, у якому стані справи. Далі він дав розумні розпорядження, щоб компанію добре обслуговували і щоб вона була задоволена увесь час, поки буде тривати його царювання. Зробивши це, він звернувся до дам і сказав: „Повні любови дами, на моє нещастя, з того часу, коли я став відрізняти добро від зла, я завжди був вродливістю котроїсь з вас відданий під владу Амура, і ні покірливість, ні слухняність, ні старання виконувати всі їх примхи, оскільки я це розумів, не стали мені в пригоді до того, щоб, поперше, мене не відкинули ради иншого, а мені не жилося щодалі, то все гірше; і так, я думаю, буде до самої смерті. Через це я бажаю, щоб завтра ішла річ не про що инше, як тільки про те, що найбільше відповідає моїм обставинам, тоб-то про тих, чие кохання мало нещасливий кінець, бо і я, коли так буде й надалі, сподіваюся його, дуже нещасливого; вже-ж не через щось инше те наймення⁶), яким ви мене звете, дала мені людина, яка ро-

зуміла, що мала на увазі“. Сказавши це, він встав і відпустив усіх аж до вечері.

Сад був такий гарний і приємний, що ніхто не мав наміру залишати його, щоб іти шукати десь в іншому місці більшої втіхи. Навпаки, через те, що сонце, не таке вже пекуче, не заваджало ганятися за ланями, кроликами й іншими тваринами, що були там і плигали через присутніх та заваджали їм, останні почали ганятися за ними. Діонео та Ф'ямметта почали співати пісню про месера Гвільгельмо та даму дель Верджу. Філомена й Памфіло сіли грати в шахи; таким чином, поки той робив одно, а той друге — час плинув, і час вечері надійшов якось непомітно. Через це, поставивши столи біля прекрасного водограю, вони повечеряли з надзвичайною приємністю. Щоб не порушувати ладу, якого додержували попередні королеви, Філострато, після того, як прибрали з столів, наказав Лауретті організувати танок і заспівати пісні. „Монсенйоре, — сказала вона, — пісень, складених іншими, я не знаю, а з своїх пісень я не можу згадати зараз такої, що личила-б такій веселій компанії. Коли бажаєте пісню з тих, що у мене єсть, то я охоче заспіваю“. На це король сказав: „Все те, що ти маєш, не може бути инакшим, як тільки прекрасним і втішним, а через це співай тієї, якої знаєш“. Тоді Лауретта дуже приємним голосом, але-ж трохи журливо, почала співати, а інші дами підспівували їй:

Ніхто, як я, страждання

Ще не зазнав такого,
Зідхаючи з нещасного кохання.

Він, що врухомив небо і світила,

Створив по волі власній
Мене, прекрасну, щоб я променіла
Тому, у кого дух високий, ясний,
І відсвітом горіла
Краси, що має світ негасний...
Та людський рід нещасний,
Мене не зрозумівши,
Лише зневагу слав мені та гордування.

Один такий був, що мене охоче

Узяв-би молодую
В свої сбийми і, зирнувши в очі,

Засяяв-би увесь передо мною,
 П'ючи мій вид жіночий...
 Та час минув, пролинув за водою...
 О, як його з собою
 Хотіла я зрівняти,
 Але, на жаль, судилось нам розстання.

Я стрілась потім з юнаком чванливим
 На життєвій дорозі.
 Він був таким шляхетним і вродливим,
 А взяв мене і держить у тривозі
 Підозрінням ревнивим, —
 І бачу я, що вже його загрози
 Мої не спинять сльози.
 Я прагла всього світу,
 А він один скував мої бажання...

Міняючи вбрання та ясні мрії,
 В життю я ждала зміни,
 Сказавши слово „так“ своїй надії.
 Тепер мені лишилися тільки тіні,
 Одні години злії
 Та наклеп, що зганьбила честь дружини...
 О ви, тяжкі години!
 Чом я тоді не вмерла,
 Ще не зазнавши, що таке вагання?

О, мій коханий, у життю моему
 Я лиш тебе любила.
 Тепер ти у саду творця ясному
 Май жаль до мене, що тебе згубила,
 Що на шляху земному
 З усіх до тебе тільки променіла;
 Надхни, щоб я горіла
 Знов од жаги твоєї
 І там з тобою досягла єднання!

На цьому Лауретта скінчила свою канцону, яку хвалили всі, але-ж кожний зрозумів її по-своєму; дехто зрозумів її по-міланському, гадаючи, що добра свиня краще, ніж гарна дівчина. У декого-ж розуміння її було більш високе, краще й правдивіше, але-ж про це не варт зараз говорити. Після цієї пісні король, наказавши засвітити багато свічок і поставити їх на траву та поміж квітами, звелів співати багато ще інших пісень, аж поки не стали згасати зорі, що були на небі. Після цього він, розміркувавши, що час вже спати, сказав усім на добраніч і наказав, щоб кожний ішов до своєї кімнати.

ДЕНЬ ЧЕТВЕРТИЙ.

Скінчився третій день Декамерона і починається четвертий; в цей день під проводом Філострато розмовляють про тих, чиє кохання мало нещасливий кінець.

Найдорогші дами, на підставі тих виразів, що я чув од розумних людей)¹, а також на підставі того, що я часто сам бачив, я гадав, що бурхливий і ненаржеливий вихор задрощів пошкоджує тільки високі башти та верховини найбільших дерев, але-ж тепер бачу, що помилявся, бо, уникаючи і завжди намагаючись уникнути буйного натиску цього несамовитого подиху, я раз-у-раз приладнувався, щоб іти не тільки рівними місцями, а й глибокими долинами. Це повинно бути зрозуміло кожному, хто зверне увагу на оці новели, що написані не тільки народньою флорентійською мовою, прозою і без заголовку²), але-ж, наскільки можливо, стилем простим і скромним. Але-ж не зважаючи на все це, я не міг уникнути того, щоб отой вітер не трусив мене так, що ледве не вирвав з коренем, а задрість не мордувала мене своїми вколами. Через це я добре розумію, оскільки правдиво те, що кажуть мудрі люди, що з усього існуючого сама тільки нікчемність не знає задрощів.

Але-ж знайшлися люди, мої розсудиві дами, які, читаючи оці маленькі новели, показали, що ви мені надто подобаєтесь і що не личить мені вбачати задоволення в тому, щоб догоджувати вам і втішати вас; а інші висловилися ще гірше з приводу того, що я вихваляю вас. Деякі, намагаючись показати, що вони говорять, гаразд обміркувавши все, кажуть, ніби в мої роки негаразд захоплюватись такими речами, себ-то розмовляти про жінок чи старатися догодити їм. Багато дехто, виявляючи велику турботу про мою славу, каже, що я зробив-би розумніше, коли-б залишався собі на Парнасі³) з Музами, а не розважався з вами оцими дурницями. А є ще й такі,

що, висловлюючись більше з презирством ніж розумно, сказали, що я зробив-би розумніше, коли-б поклопотався про те, де мені добути шматок хліба, аніж захоплюватися такими жартами та годуватись вітром. А деякі, щоб зганьбити мою працю, намагаються довести, що те, про що я розповідаю вам, зовсім не так було, як говорю я. Отже, хвальні дами, в той час, коли я працюю, догоджуючи вам, отакі бурі, отакі жорстокі клацання зубами утискують мене й боляче ранять. Все це я добросердно вислужую й беру до уваги, і тому бог свідок; і хоч вам слід захищати мене, я також не хочу шкодувати своїх сил; навпаки, не відповідаючи, як годилося-б, я бажаю невеликою відповіддю одхилити все од моїх ушей і роблю це, не гаючи часу, бо як вже й тепер, коли я ще не дійшов і до третини моєї праці, а тих людей уже багато і вони з упередженням ставляться до мене, то я гадаю, що раніш, ніж я дійду до кінця, вони так можуть намножитись, що, не одержавши наперед ніякої одсічи, досить легко звальять мене, і хоч які будуть великі ваші сили, ви не зможете протистати тому. Але перше, ніж дати одповідь декому, я хочу розказати, щоб захистити себе, не цілу новелу, щоб не здалося, що я хочу притулити мої новели до оповідань такої хвальної компанії, про яку я говорю вам, а тільки уривок новели, щоб хиби її самі довели, що походження її не від цієї компанії.

Звернувшись до моїх супротивників, скажу, що в нашому місті вже давно жив громадянин, на наймення Філіппо Бальдучі, людина зовсім не шляхетного походження, але-ж багата, гарно вихована й досвідчена в справах, що потрібні були в його стані; він мав дружину, яку ніжно кохав, як і вона його, і жили вони спокійно і ні про що так не дбали, як про те, щоб догодити одно одному. Але-ж трапилось те, що трапляється з усіма: добра жінка залишила цей світ і не залишила Філіппо нічого, крім одного сина, що мав років зо два. Філіппо такий був засмучений смертю своєї дружини, як був-би засмучений і кожен чоловік, що втерав те, що любив. Залишившись самотним, позбавлений того, що було йому найдорогше, він не схотів пробувати в світі

і вирішив віддати на служіння богові своє життя, а також і життя своєї малої дитини. Через це, роздавши все своє майно во ім'я боже, він незабаром пішов на гору Азінайо, оселився там з своїм сином в невеличкій келії і тут жив він з ним з милостини в пості й молитвах і особливо остерігався говорити при ньому про всякі мирські справи, а також не показував йому нічого такого, що могло-б відхилити його од служіння богові; навпаки, він завжди розмовляв з ним про славу вічного життя, про бога, про святих, не навчаючи його нічому іншому, окрім самих тільки молитов. У такому житті він продержав його багато років, ніколи не випускаючи його з келії і не даючи нікого бачити, окрім себе.

У цієї достойної людини був звичай приїжджати коли-не-коли до Флоренції; звідціля, одержавши згідно з своїми потребами потрібну для них допомогу друзів божих, він повертався до своєї келії.

Одного разу, коли хлопцеві було вже вісімнадцять років, а Філіппо постарів, син спитав батька, куди це він їде. Філіппо сказав йому. Тоді хлопець сказав: „Тату, ви вже старі і тяжко на вас відбивається втома, чому ви не поведете мене до Флоренції, щоб познайомити мене з відданими друзями божими й вашими. Я людина молода і можу краще відбувати втому, ніж ви, отже, я міг-би надалі, коли тільки буде на те ваша воля, ходити за нашими потребами до Флоренції, а ви-б залишалися вдома. Достойний чоловік, розміркувавши, що син його вже дорослий і так звик служити богові, що мирські справи навряд чи зможуть притягти його до себе, сказав сам собі: „Він добре каже“. Після цього, коли йому треба було йти до Флоренції, він повів його з собою. Тут молодий чоловік, бачучи палаци, будинки, церкви й інші речі, яких багато в місті, і яких він, наскільки дозволяла йому пам'ять, ніколи не бачив, став дуже дивуватись і раз-у-раз питав батька, що це воно таке і як зветься. Батько розказував йому, а він, одержавши відповідь, був задоволений, і далі запитував про щось інше. Отак, коли син питав, а батько відповідав, трапилося їм зустріти гурт вродливих, добре вбраних жінок, що поверталися з весілля; коли хлопець побачив їх,

то зараз-же запитав у батька: „Що це таке?“ На це батько сказав: „Сину мій, дивись вниз і не дивись на них, бо це не добра річ“. Тоді син сказав: „А як-же їх звати?“ Батько, щоб не розбуджувати в душі молодого хлопця похоти, не побажав назвати їх справжнім їхнім найменням, тоб-то жінками, а сказав „їх звати гуски“. І от що дивно чути. Той, що ніколи не бачив жінок, не клопотався ні про палаці, ні про бика, ні про коня, ні про осла, ні про гроші, ні про щось инше, що він бачив навколо себе, зараз таки сказав: „Тату мій, прошу тебе зробити так, щоб я мав одну з цих гусок“. — „Ох, мій сину, — сказав батько, — замовкни, це дуже негарні речі“. На це молодий хлопець, що завжди запитував, сказав: „Хіба негарні речі мають такий вигляд?“ — „Так“, — сказав батько. Тоді він сказав: „Не знаю, що ви говорите, і чому саме це негарні речі. А от, мені здається, що я ніколи ще не бачив нічого кращого й приємнішого, як вони. Вони кращі від намальованих янголів, яких ви мені кілька разів показували. О, коли ви дбаєте про мене, то візьмімо й поведімо одну з них з собою на гору і я буду годувати цю пташку“. Батько сказав: „Я не хочу. Ти не знаєш чим їх годувати“. Тут він зрозумів, що природа дужча за його розум, і пожалкував, що повів сина до Флоренції.

Отже розказаного до цього часу з цієї новели буде досить, і я хочу звернутись тепер до тих, для кого я її оповідав. Деякі з моїх орудників кажуть, о молоді дами, що я не добре роблю, намагаючись подобатися вам, і що ви теж дуже мені подобаетесь. У цьому я признаюсь одверто, тоб-то що ви подобаетесь мені, а я хочу сподобатися вам. От я й запитую їх, знаючи, що вони могли зазнати поцілунків кохання, радості обіймів й насолоди любовної сполуки, яку ви, любі дами, часто даєте; знаючи, що вони бачили і бачуть раз-у-раз ваші елегантні манери, вашу жадану красу, добрий смак ваших прикрас і, окрім всього цього, вашу жіночу чесноту, — запитую, чого вони дивуються, коли людина, що виросла в убогій келії, вигодувана й вихована на дикій самотній горі, без усякого товариства окрім свого батька, як тільки ви з'явилися, самих тільки вас побажала, тільки до вас відчула

прихильність? Чи будуть вони докоряти мені, знущатися надо мною, ганьбити мене за те, що я, чие тіло небо збудувало так, щоб кохати вас, чия душа змолоду прагне вас, зазнавши силу ваших поглядів, ніжність солодких річей і палке полум'я спочутливих зідхань, — захоплююся вами чи намагаюся подобатися вам, особливо, коли взяти на увагу, що ви більше, ніж що інше, сподобалися молодому пустельникові, хлопцеві без усякого розуміння, майже дикому звірові?.. Воістину тільки той, хто не кохає вас і не бажає, щоб ви кохали його, тільки людина, що не відчуває й не знає радості і сили природнього поривання, так ганьбить мене; та мені до нього байдуже. Ті-ж, що говорять про мої роки, показують, що вони погано знають те, що коли у порея головка біла, то хвіст у нього ще зелений. Таким людям, одкинувши жарти на бік, скажу, що я ніколи не вважатиму за сором для себе до кінця мого життя намагатися догодити тим, кому Гвідо Кавалькані ⁴⁾ і Данте Алігієрі ⁵⁾ вже старі, а месер Чіно да Пістойя ⁶⁾ так і зовсім вже старий, — вважали за честь і радість догоджати. І коли-б для цього не треба було відхилитися од ухваленого мною способу оповідати, то я-б на допомогу узяв-би історію й показав-би, що вона повна древніх і чеснотних мужів, які, маючи вже поважні роки, намагалися догоджати жінкам; коли ті, що ганьблять мене, не знають цього, то нехай підуть і навчаться.

Що-ж до того, що мені треба-б було перебувати з Музами на Парнасі, то я скажу, що порада ця добра, але-ж ні ми не можемо повсякчас жити з Музами, ні вони з нами, і коли трапиться людині розлучитися з ними і знайти задоволення в тому, що до них подібне, то це не заслуговує догани. Музи — це жінки і, хоч жінки не варті того, чого варті Музи, але-ж, на перший погляд, вони подібні до них, — таким чином, коли-б у чомусь іншому вони були не до вподоби мені, то в цьому вони повинні сподобатися. Не кажу вже про те, що жінки дали мені привід скласти тисячу віршів, в той час, коли Музи не дали мені приводу для цього. Правда, вони добре помагали мені, показавши, як скласти цю тисячу; може бути, що в той час, коли я писав ці оповідання, хоча і надзвичайно скромні, вони не раз з'являлися, щоб побути

зо мною й допомогти мені і на честь тієї подібности, яку вони мають з жінками. А через це, може, складаючи ці оповідання, я не віддаляюсь ні від Парнасу, ні від муз, як це багато дехто думає. Але що-ж сказати про тих, що так турбуються про мою славу, а мені радять потурбуватися про хліб? Далебі, не знаю. Гадаю тільки, трохи подумавши, яка-б була їх відповідь, коли-б я через свої злидні попросив у них хліба; певне, вони сказали-б: „Піди, пошукай його в байках!“ А тим часом поети знаходили його в своїх байках більше, ніж деякі багатирі в своїх скарбах. Багато з них, працюючи над своїми байками, прославили свій вік, і навпаки: багато з тих, що шукали хліба більше ніж їм треба, нещасливо загинули. Що можна ще сказати? Що ці люди проженуть мене, коли я попрошу у них хліба? Ні, хвалити бога, в цьому я ще не маю потреби, а коли прийде скрута, то я умію за заповітом апостола, терпіти і розкоші і злидні; через це нехай ніхто не дбає про мене більше, ніж я сам про себе дбаю.

Ті, що говорять, ніби-то я розповідаю про все не так, як воно справді було, зробили-б мені велику втіху, подавши справжні оповідання, і коли буде різнобій з тим, що я пишу, я визнаю їхні докори за справедливі і вживу заходів, щоб надалі виправитися. Але поки мені нічого, крім слів, не показують, я залишуся з своїми думками, а їх залишаю з їхніми, і буду говорити про них те, що вони кажуть про мене.

Гадаючи, що на цей раз я одповів досить, скажу, що за допомогою божою і вашою, шляхетні дами, на яких я покладаю надію, та озброївшись добрим терпінням, я піду з ними наперед, повернувши спину до вітру, і нехай він собі дме. Бо я не знаю, що може инше статися зі мною, як тільки не те, що буває з дрібним пилом під великий вітер, який або-ж зовсім не підніме його з землі, або-ж, піднявши, несе вгору, часто понад головами людей, понад коронами королів та імператорів, а иноді залишає його на високих палацах та баштах; і коли пил і впаде з них додолу, то не опиниться він нижче того місця, звідкіля підняв його вітер. І коли раніше я мав бажання всіма своїми силами догодити чимсь вам, то

тепер я маю ще більше бажання робити те саме, бо я знаю, що ніхто не може мати підстав сказати щось окрім того, що як інші, так і я, що любимо вас, робимо так, як велить природа.

А щоб змагатися з цими законами, тоб-то з законами природи, то на це треба дуже багато сил, і часто ці сили не тільки дарма витрачаються, а ще й діють на велику шкоду тому, хто їх використовує. Таких сил, скажу по правді, у мене немає і я не бажаю їх мати для цієї мети, та коли-б вони у мене й були, то я швидше позичив-би їх комусь, аніж використав їх сам. А через це хай замовкнуть ті, що ганьблять мене, і коли вони не можуть спалахнути, то хай живуть замерзнувши, і залишаючись з своїми утіхами — краще сказати зіпсованими пожадливостями — нехай залишать мене протягом цього коротко одміреного нам життя з моїми. Але-ж ми досить уже поблукали, о, прекрасні дами, і час нам вернутися до того місця, звідкіля ми вийшли, та додержуватися заведеного раніше ладу.

Уже сонце зігнало з неба всі зорі, а з вогкої землі нічну тінь, коли Філострато, підвівшись, звелів підвестись і всій компанії; вони пішли до прекрасного саду і почали в ньому гуляти, а коли настав час обіду, то побідали там, де вечеряли минулого вечора. Спочивши, коли сонце стояло найвище, вони встали і, як звичайно, посідали біля чудового водограю. Там Філострато наказав Ф'ямметті розпочати новели і вона не дожидуючи, що він їй скаже далі, жартовливо розпочала так:

НОВЕЛА ПЕРША.

Танкред, принц Салернський, вбиває коханця дочки і посилає її у золотому келихові його серце; вона, обливши його отруєною водою, випиває її і вмирає.

„Сумне завдання дав нам сьогодні для оповідань наш король, коли подумати, що нам, які зібралися повеселитися, треба розповідати про чужі сльози, про які не можна розказати так, щоб і ті, хто розказує, і ті, що слухають, не мали до них спочуття. Може бути, що зробив він це з метою трохи вгамувати наші веселощі, яких

ми зазнали минулими днями, але щоб там не спонукало його, мені не личить втручатися в це, і я розкажу про одну сумну, нещасливу пригоду, що заслуговує ваших сліз.

Танкред, принц Салернський, був дуже людяний і ласкавий володар, коли-б тільки на старості не замочив своїх рук у крові двох закоханих. За все життя у нього була одна тільки донька, але був-би він щасливіший, коли-б у нього й тієї не було. Він так ніжно любив її, як взагалі батько міг коли любити свою дочку; і от, через оцю ніжну любов, не маючи сили розлучитися з дочкою, він не віддавав її заміж, хоч вона на багато часу перейшла вже ті роки, коли їй треба було вийти заміж; коли-ж врешті він віддав її за сина герцога Капуанського, то вона, поживши з ним недовгий час, зосталася вдовою і повернулася до батька. Вона була красуня тілом і обличчям, якою тільки бувала коли-небудь жінка молода, відважна й розумна, і може навіть більше, ніж це личить жінці. Живучи разом з нижнім батьком у великих розкошах, як високородна дама, і бачучи, що батько з любови до неї мало дбає про те, щоб віддати її заміж, а їй здавалось непристойним просити його про це, вона вирішила завести собі потай, коли це буде можливо, достойного її коханця. Дивлячись на багатьох чоловіків, шляхетних і інших, що з'являлися до двору її батька, як то часто можна бачити при дворах, вона звертала увагу на поведження і звички багатьох; і сталося так, що сподобався їй один молодий слуга її батька, на наймення Гвіскардо, людина дуже низького походження, але-ж своїми чеснотами і поведженням шляхетніша від усіх, що їх вона знала. Бачучи його часто, вона таємно жагуче запалала до нього любов'ю, і що далі, то все більше оцінювала його спосіб поведження. Хлопець, теж не дурний, спостерігши це, віддався їй всією душею так, що забув про все, окрім кохання до неї.

Коли вони таким чином таємно кохали одно одного і молода жінка нічого так не бажала, як тільки того, щоб зійтися з ним, а що разом з тим не хотіла ні на кого звіритись у цьому коханні, то вигадала нову хит-

рість, щоб напутити його, як досягти цього. Вона написала до нього листа, в якому пояснила, що він мусить зробити наступного дня, щоб зійтися з нею. Вложивши листа в очеретинку, вона дала її Гвіскардо і жартівливо сказала: „Сьогодні ввечері ти зробиш з цього для твоєї служниці рурочку, якою вона буде роздимати огонь“. Гвіскардо взяв очеретину і, зрозумівши, що вона дала йому її і так сказала, маючи щось на меті, попрощався з нею і повернувся з очеретиною додому; тут, оглянувши очеретину і помітивши, що вона розколота, він розломив її і всередині знайшов листа. Прочитавши його і розміркувавши добре, що він має робити, відчув себе людиною щасливою, яка тільки була коли-небудь; далі почав готуватись, щоб піти до молоді дами, використавши той спосіб, що вона йому порадила.

Поруч з палацом принца була викопана в горі печера, що існувала вже багато років. До печери цієї проходило трохи світла через віддушину, продовбану в горі, яка, через те що печера була занехаяна, зовсім заросла кущами й травою. До печери цієї можна було увійти потайними сходами, що йшли з одної кімнати нижнього поверху палацу, де жила дама; вхід до печери був закритий дуже міцними дверима. Про ці сходи всі забули, бо дуже довгий час ними вже не користувались, і не було нікого, хто-б пам'ятав, що вони існують, але ж Амур, для очей якого нема нічого таємного, щоб він його не побачив, відновив їх у пам'яті закоханої дами. Вона, щоб ніхто не міг її помітити, працювала протягом багатьох днів власними руками, поки їй пощастило відчинити двері; відчинивши врешті двері, ввійшовши в печеру та побачивши в ній віддушину, вона звеліла Гвіскардо постаратись пролізти через неї; вона навіть зазначила й віддалення віддушину од долу. Щоб це зробити, Гвіскардо негайно налагодив собі віжки з усякими вузлами й петельками, щоб можна було по них влазити й вилазити, і прибравшись у шкур'яню одягу, щоб захистити себе од кущів, не кажучи нікому й слова, наступної ночі пішов до печери; прив'язавши один кінець віжок до дерева, що росло поблизу, він спустився в печеру й почав чекати на даму. А вона, наступного дня,

удавши, що хоче спати, вислала геть своїх дівчат і, замкнувши сама в своїй кімнаті, відчинила двері й спустилась до печери, де зустрілась з Гвіскардо; вони надзвичайно зраділи одно одному. Обоє повернулись до її кімнати і з величезним задоволенням пробули тут значну частину дня; обговоривши з обережністю, як заховати таємницю свого кохання, Гвіскардо повернувся до печери, а вона, замкнувши двері, вийшла до своїх дівчат. Що-ж до Гвіскардо, то коли настала ніч, він на віжках, виліз через віддушину, так само, як і вліз, і пішов додому. Довідавшись про цей шлях, він кілька разів повертався туди протягом певного часу. Але доля позаздрила такій великій довгій радості і нещасливою подією змінила радість двох коханців на сумний плач. Танкред мав звичку приходити іноді до дочки в її кімнату і деякий час розмовляти з нею; побувши трохи, він ішов собі. Одного дня після обіду він пішов туди в той час, коли дама, на наймення Гісмонда, була в саду разом з своїми дівчатами. Увійшовши до кімнати так, що його ніхто не бачив і не чув, не бажаючи заважати її забавкам і бачучи, що вікна в кімнаті зачинені, а завіси над ліжком спущені, сів біля нього на ослінчику і, прихиливши голову до ліжка та загорнувшись завісою, наче навмисне там сховавшись, заснув. Коли він таким чином спав, Гісмонда, що на лихо звеліла Гвіскардо прийти того дня, залишила в саду своїх дівчат, тихенько увійшла до кімнати, замкнула її і, не звернувши уваги на те, чи в ній був хто, відчинила двері Гвіскардо, що чекав на неї. У той час, коли вони, як це звичайно робили, кинулись на ліжко, пестилися і бавились одно з одним, сталося так, що Танкред прокинувся і почув та й побачив, що робили Гвіскардо і його дочка; стурбований цим надзвичайно, він спочатку хотів кричати, але далі вирішив змовчати і по змозі таїтися надалі, щоб як-найобережніше і з як-найменшим для себе соромом зробити те, що вже вирішив собі у думці. Двоє коханих, пробувши за своєю звичкою довгий час укупі, не помічаючи Танкреда, коли їм здалося, що вже пора, встали з ліжка; Гвіскардо повернувся до печери, а молоді дама вийшла з кімнати. Танкред, хоч і був уже

старий, виліз у вікно в сад і, непомічений ніким, дуже зажурений, повернувся до свого покою. Коли настала ніч, то з його наказу два прислужники схопили Гвіскардо в той час, коли він у своєму шкіратяному вбранні, що заваджало йому, вилазив з віддушини, і потай повели його до Танкреда. Коли він побачив Гвіскардо, то, мало не плачучи, сказав: „Гвіскардо, моя добрість до тебе не заслуговувала образи й сорому, що вчинив ти моєму роді; це я бачив сьогодні власними очима“. На це Гвіскардо нічого не одповів, крім цього: „Кохання дужче за мене й за вас“. Після цього Танкред наказав, щоб його держали під секретним арештом в одній з кімнат палацу; так і зробили. Другого дня, коли Гісмонда нічого про це не знала, Танкред, який обміркував багато різних способів, пішов, як звичайно, після обіду, до кімнати своєї дочки, звелів покликати її сюди і, замкнувши за нею двері, плачучи почав говорити: „Гісмондо, здавалось, я так був переконаний в твоїй чистоті й чесноті, що мені й на думку ніколи не спало-б, коли-б мені хто сказав це, а я того не бачив своїми очима, що ти не тільки відважилась, а навіть подумала віддатись якомусь мужчині, що не був твоїм чоловіком; через це в той недовгий час життя, що залишила мені старість, я буду завжди сумувати, згадуючи про це. І хоч-би дав бог, коли вже судилось тобі дійти до такої ганьби, щоб ти обрала людину, достойну твого роду, але-ж з усіх, що є при моєму дворі, ти вибрала Гвіскардо, хлопця низького походження, що наче-б то з ласки є вихований при нашому дворі з дитячих років і по сьогодні; цим ти завдала мені важкого клопоту, бо я не знаю, що з тобою робити. Що-до Гвіскардо, якого я арештував цієї ночі, коли він вилазив з віддушини, і якого я держу у в'язниці, то я вже вирішив, що я маю робити, але-ж з тобою, присягаюсь богом, я не знаю, що робити. З одного боку, мене стримує любов, яку я завжди мав до тебе в більшій мірі, ніж звичайно має батько до своєї дочки, а з другого боку—мною керує справедливе обурення, викликане твоїм великим безглуздям; любов хоче, щоб я тобі пробачив, а обурення штовхає проти моєї природи, щоб я виявив лютість до тебе, але-ж раніше,

ніж щось вирішити, я хочу почути, що скажеш ти з цього приводу". Сказавши це, він похилив голову, плачучи голосно, як дуже побита дитина.

Гісмонда, вислухавши батька й довідавшись, що не тільки викрито їх таємне кохання, але-ж арештовано Гвіскадро, відчула невимовне горе і от-от була недалеко від того, щоб висловити своє горе криком і сльозами, як то здебільшого роблять жінки, але-ж її гордий дух переміг цю слабкість; з надзвичайною силою оволодівши своїм обличчям, вона вирішила краще вмерти, ніж просити за себе, бо гадала, що Гвіскардо вже вбито. Через це вона зовсім не так, як жінка, що тяжко засмучена своєю помилкою, а мужньо, без найменшої ознаки страху, з лицем спокійним і відвертим, аж ні трохи не турбуючись, сказала своєму батькові: „Танкреде, я не маю наміру ні відрікатись, ні просити, а через те що зрікання мені не допоможе, не хочу я, щоб помагало мені й прохання; окрім того, я не маю наміру ніяким своїм вчинком заслужити твоє добре ставлення і любов, а щиро признавшись, по-перше, хочу дійсними доказами захистити мою честь, а після цього ділом мужньо виявити велич моєї душі. Правда, я кохала й кохаю Гвіскардо і, поки жива, а це буде недовго, кохатиму його, а коли кохають після смерті, то я не перестану й тоді його кохати; але-ж до цього спонукала мене не стільки моя жіноча слабкість, скільки твоя недбайливість, щоб віддати мене заміж, а також його відвага. Ти повинен зрозуміти, Танкреде, що сам ти з плоті, то й дочку породив з плоті, а не з каменю чи заліза, і тобі треба та ти й повинен був пам'ятати, хоч ти тепер старий, які є і з якою силою виявляються закони молодости; хоч ти, будши мужчиною, частину кращих твоїх років витратив на військові вправи, але-ж ти повинен був зрозуміти, що можуть зробити лінощі й розкіш з старими людьми, а не тільки з молодими. Я-ж, що народилася від тебе, є з плоті і дуже мало ще жила, і з тієї та з другої причини повна пожадливого бажання, якому надзвичайної сили надало те, що я була деякий час заміжня й зазнала, яку радість дає задоволення цього бажання. Не маючи змоги противитись

цій силі, я, як молода жінка, пішла туди, куди вона мене тягла, і закохалась. І треба сказати, я вжила всіх заходів і, оскільки могла, зробила так, щоб з того гріха, на який мене штовхала природа, не було сорому ні тобі, ні мені. І спочутливий Амур, і прихильна доля знайшли й показали мені потайну стежку, якою я пішла і без чийогось відому досягла мети своїх бажань; і цього я не відкидаю, байдуже, хто там вказав тобі на це і яким побитом взагалі ти довідався. Гвіскардо обрала я собі не випадково, як це багато дехто робить, але-ж, добре поміркувавши, віддала йому перевагу перед іншими та, гаразд обміркувавши все, допустила його до себе, і з розумною сталістю його і моєю я довгий час задовольняла мої бажання. Здається мені, що за оцей вибір, а не за мою любовну провинність, ти з особливим смутком докоряєш мені; додержуючись вульгарної думки, а не спираючись на правду, ти кажеш, що я зійшлася з людиною низького походження наче-б то тобі не треба-б було ображатись, коли-б я обрала для цього людину шляхетну. Крім того ти й сам не помічаєш, що ганьбуєш не мій гріх, а гріх фортуни, яка часто підносить недостойних і залишає внизу найдостойніших. Але облишмо це й подивись трохи на суть речей: ти побачиш, що у всіх нас тіло з однакової плотської речовини, і всі душі, що їх створив один творець, є з однаковими силами, однаковими прикметами і чеснотами. Тільки чеснота вперше розрізнила нас, що народились і народжуються рівними, і тих, у кого було її більше, названі шляхетними, а решта зосталася нешляхетними. І хоч протилежний звичай згодом покрив цей закон, але-ж він ще не знищений і не викорінений ні з природи, ні з добрих звичаїв; отже, хто добре чинить, той відверто показує себе шляхетним, і коли його звать инакше, то винен в цьому не той, кого так звать, а той хто зве. Подивися гаразд на твоїх дворян, поміркуй добре про їх властивості, звичаї й поведження, а з другого боку— зверни увагу на все це у Гвіскардо; коли ти будеш говорити про це без ворожости, ти скажеш, що він шляхетний, а всі твої дворяни нешляхетні. Що-ж до гідности і інших

властивостей Гвіскардо, то я не йняла віри нічиім розмовам про них, а вірила тільки твоїм словам і власним очам. Хто хвалив його так, як хвалив ти у тих справах, коли достойну людину треба похвалити? І, правду сказати, не безпідставно, бо коли мої очі мене не зводили, то не було й однієї похвали, якої-б він не ствердив ділами і ствердив далеко краще, ніж це міг ти змалювати словами; коли тут я і помилялась, то на цю помилку штовхнув мене ти. Чи будеш ти ще говорити, що я зійшлася з людиною низького походження? Ти скажеш неправду. Коли-б же ти, припустімо, назвав його злиднем, то з цим-би можна було, на твій сором, погодитись, що ти не вмів поставити достойну людину, твого слугу, в краще становище, але-ж убожество ні в кого не відбирає шляхетности, а тільки позбавлює багатства. Багато королів, багато великих принців були вбогими, а багато з тих, що пораяють землю і пасуть череди, були багатими і тепер багаті. Що-ж до останнього твого сумніву, який ти висловив, а саме, що тобі робити зо мною, то одкинь його геть, коли ти на старість літ маєш намір робити те, чого не робив змолоду, тоб-то виявляти лютість. Зверни на мене свою жорстокість, бо я не маю наміру звертатись до тебе з якимсь проханням, на мене, як на першу причину цієї провини, коли це рахувати провиною, бо запевняю тебе, що коли ти не зробиш зо мною того, що вже зробив або зробиш з Гвіскардо, то я зроблю це своїми власними руками. Отже іди собі, плач з жінками і, перебуваючи в своїй жорстокості, забий нас з одного разу, його й мене, коли тобі здається, що ми заслуговуєм цього“.

Принц зрозумів велич душі своєї дочки, але-ж не йняв віри тому, що вона твердо вирішила виконати те, що говорила. Через це, вийшовши від неї і, залишивши думку якимсь чином виявити на ній свою жорстокість, він вирішив у крові иншого охолодити її палке кохання; він наказав двом вартовим Гвіскардо тихенько задушити його в наступну ніч, вийняти з нього серце й принести йому, що вони й зробили так, як він наказав. На другий день принц звелів принести велику гарну золоту чашу, положив у неї серце Гвіскардове і послав його

дочці через одного з своїх найбільше відданих йому слуг, давши йому наказа, переказуючи, сказати так: „Батько твій посилає тобі оце, щоб утішити тебе тим, що ти найдужче кохаєш, як ти утішила його тим, що він найдужче кохав“. Гісмонда, що не залишала свого гордого наміру, коли пішов батько, звеліла принести собі отруйного зілля та коріння, зробила з них настоянку, щоб мати все напоготові на той випадок, коли-б сталося те, чого вона боялася. Коли прийшов до неї слуга з подарунком і словами принца, вона з твердим обличчям взяла чашу і, відкривши її та побачивши серце, зрозуміла слова й переконалася, що то серце Гвіскардо. Через це, підвівши очі на слугу, вона сказала: „Не могло бути гробниці менше достойної, ніж золота, для такого великого серця, і цим разом батько мій зробив дуже розумно“. Сказавши це, вона піднесла її до уст, поцілувала і далі говорила так: „У всьому й завжди до цього мого останнього дня я бачила найнижнішу любов до мене мого батька, а тепер ще більше, ніж коли; через це перекажи йому за оцей великий дар мою останню подяку, яку мені доводиться йому висловити“.

Так сказавши, вона звернулася до чаші, яку міцно держала, і, дивлячись на серце, промовила: „О, найсолодша могило всіх моїх радощів. Хай проклята буде жорстокість того, хто примусив мене дивитись тепер на тебе очима тіла. Мені досить-би було дивитись на тебе повсякчас моїми духовними очима. Ти закінчив свою подорож і зробив усе, що судила тобі доля: ти досяг мети, до якої поспішає кожен, ти залишив нещастя світу і його турботи і од власного ворога одержав труну, якої заслужила твоя достойність. Нічого тобі не було потрібно більше, щоб мати належний похорон, окрім сліз тієї, яку ти за життя так кохав; отже, щоб ти мав ці сльози, господь вклав у серце мого немилосердного батька послати тебе мені, і я віддам тобі мої сльози, хоч і вирішила умерти без сліз на очах і з обличчям не заляканим; віддавши їх тобі, я негайно влаштую так, що моя душа сполучиться з тією, що ти так старанно оберігав. У якому товаристві, окрім неї,

могла-б я піти задоволеніша і спокійніша в невідомі країни? Я переконана, що вона ще в тобі й дивиться. Тепер на місця твого й мого раювання і, кохаючи мене, в чому я теж переконана, дожидає моєї душі, що над усе її кохає". Сказавши так, вона, наче-б то в голові у неї був водограй, без усякого жіночого голосіння, схилившись над келихом, почала плакати й проливати сльози так, що дивно було дивитися, і безліч разів цілувала мертво серце. Її покоївки, що стояли навколо неї, не розуміли, що то за серце було і що означали її слова, але, захоплені спочуттям, всі плакали, даремно запитуючи її, чого вона плаче, і намагалися її втішити, як могли й уміли. Коли-ж їй здалося, що годі плакати, вона підвела голову, витерла очі і сказала: „О серце, що так я кохала! Я виконала всі мої обов'язки що-до тебе. Тепер нічого іншого не залишається мені, як з'явитися з моєю душею, щоб бути вкупі з твоєю". Сказавши це, вона звеліла подати собі посудину з водою, яку приготувала напередодні, вилила її в чашу на серце, змочене її рясними сльозами, сміливо піднесла чашу до уст, все випила, і з чашею у руці лягла на своє ліжко, як найпристойніше загорнула своє тіло в одягу, приложила до свого серця серце мертвого коханця і, нічого не кажучи, почала ждати смерті. Її покоївки, побачивши й почувши все це, хоч і не знали що то за вода, яку вона випила, послали сказати про все Танкредові. Він, побоюючись того, що й справді сталося, негайно прийшов до доччиної кімнати, з'явившись туди в той самий мент, коли вона лягла на ліжко; він почав, але дуже вже пізно, підбадьорювати її ніжними словами, але-ж, бачучи, в якому вона стані, став гірко плакати. На це дама сказала йому: „Танкредо, збережи ці сльози для не такого бажаного горя, як це, і не проливай їх надо мною, бо я цього не хочу. Хто й коли бачив людину, за винятком тебе, що плакала-б від того, чого вона бажала? Коли в тебе є хоч крихта любови, яку ти колись мав до мене, то зроби, як останній дар мені, через те що тобі не до вподоби було моє таємне співжиття з Гвіскардо, щоб моє тіло лягло прилюдно з його тілом, куди-б ти не звелів кинути

його мертвого". Гіркі сльози не давали змоги принцові відповісти щось. Тоді молода дама, почувши, що кінець її прийшов, притиснувши мертво серце до своїх грудей, сказала: „Залишайтеся з богом, бо я помираю". Заплющивши очі і втративши всі почуття, вона залишила цей скорботний світ.

Так сумно закінчилося, як чули ви, кохання Гвіскардо й Гісмонди. Дуже наплакавшись за ними, Танкред, хоч і запізно, покаявся в своїй жорстокості і звелів з шанобою поховати їх в одній могилі на великий жаль всіх слалернів".

НОВЕЛА ДРУГА.

Чернець Альберто запевняє одну даму, що янгол Гавриїл закоханий в ній, і в його образі декілька разів спить з нею; потім, боючись її родичів, він вискакує з вікна її будинку, тікає в хату убогого чоловіка, який другого дня веде його, передягненого дикуном, на майдан, де його впізнають; братія забрала його й ув'язнила.

Новела яку розповіла Ф'ямметта, декілька разів викликала сльози на очах усієї компанії; коли-ж вона була закінчена, то король з сумним виглядом сказав: „Я не вважав-би за цінне своє життя коли-б мені випало віддати його за половину тієї радості, яку мали Гвіскардо й Гісмонда, і не повинно вас дивувати, бо я кожної години мого існування відчуваю тисячу смертів, але-ж за ці години смутку я не одержую й маленької часточки радощів. Та залишаючи на деякий час те, що стосується мене, я хочу, щоб Пампінея розповіла про сумні події, подібні до мого власного лиха; коли й вона буде оповідати так, як Ф'ямметта почала, то без сумніву я відчую деяке охолодження того вогню, що палить мене". Пампінея, бачучи, що наказа їй дано, почуттям краще зрозуміла бажання своїх подруг, аніж бажання короля з його слів, і вирішила розповісти веселу новелу, щоб трохи розважити своїх подруг, не відступаючи разом з тим від запропонованого сюжету, щоб і короля задзвольнити виконанням його наказу. Вона розпочала:

„Поміж простими людьми ходить приказка: коли про лиху людину іде добра слава, то хоч ця людина й лихе

щось вчинить, цьому не поймають віри. Оця приказка дає мені багатий матеріал, щоб поговорити про завдання, що дали мені, а до речі й довести, яке велике лицемірство ченців. Вони в своїй широкій довгій одежі, з своїми штучно блідими обличчями, з голосами покірливими й солоденькими, коли просять, але-ж бундючними й дужими, коли ганьбують в інших свої власні жиби, доводять, що вони спасаються тим, що беруть, а інші тим, що дають, оповіщають себе не за людей, які так само, як і всі ми, повинні заслужити рай, а наче-б то за власників чи господарів цього раю, в якому одводять кожному померлому, згідно з сумою заставлених за заповітом грошей, більш-менш гарне місце; цим вони силкуються одурити, по-перше, самих себе, коли вони цьому вірять, а далі й тих, що вірять їм на слово. Коли-б мені дозволено було сказати про них все, що треба, я швидко довела-б, що вони переховують у своїх широких сувоях. Дав-би бог, щоб усім їм сталося за їх штукарство те, що сталося одному міноритові⁷⁾, вже не молодому, якого в Венеції вважали за найбільшого казуїста; про нього я й хочу розказати вам, щоб підбадьорити вас трохи, а можливо, щоб і насмішити та піднести ваші душі, повні жалю з приводу смерти Гісмонди.

Отже, достойні дами, жив собі в Імолі чоловік, злочинного й розпутного життя, на наймення Берто делла Маса, ганебні вчинки якого добре були відомі жителям міста, і довели його до того, що йому не йняли віри не тільки тоді, коли він говорив неправду, а навіть тоді, коли говорив правду; через це, бачучи, що його шахрайства не матимуть успіху в цьому місті, він з горя поїхав до Венеції, що є кубло всякої гидоти, гадаючи винайти тут інший спосіб для своїх злочинств, яких він не міг уже робити в інших місцях. І наче-б то змучений сумлінням за свої злочинства, що він зробив їх у минулому, удаючи, що його охопило велике смиренство і він став богомільним більше, ніж хто інший, він зробився ченцем-міноритом, назвавшись братом Альберто з Імоли; у цій одежі він почав симулювати суворе життя й проповідувати покаєння й піст, не їв ніколи м'яса й не пив

вина, коли вони були йому не до смаку. Ніхто не встиг і помітити, як з злодія, зводника, брехуна, душогуба він став визначним проповідником, не цураючись разом з тим і своїх злочинних нахилів, коли їм можна було потурати таємно. Окрім того, зробившись священиком, він був завжди біля вітваря; і коли він, відправляючи службу, бачив багато людей, то плакав над страстями господніми, як людина, якої сльози коштували дешево, коли вона їх хотіла. Незабаром почасті своїми промовама, а почасті сльозами він так зумів піддурити венеціянців, що став вірним виконавцем і схоронцем всіх духовних заповітів, що писалися там, охоронцем грошей багатьох городян, духівником і порадником більшої частини чоловіків і жінок. Діючи так, він перетворився з вовка в пастуха, і слава про його святість була в тих місцях далеко більша, ніж лунала коли-небудь слава про св. Франціска з Ассізі⁸⁾.

Сталося так, що одна молода дама, простодушна й дурненька, що мала наймення Лізетта да Квіріно, дружина визначного купця, який поїхав на галерах⁹⁾ до Фландрії, пішла з іншими жінками сповідатись до цього святого ченця. Коли вона стояла перед ним навколішки і, як венеціянка, — а у них всіх вітер у голові, — розповідала про деякі свої гріхи, брат Альберто запитав її, чи немає у неї коханця. На це вона з обуренням відповіла: „Ех, отче монаше, чи у вас очей нема? Хіба моя краса здається вам такою, як і інших? Я мала-б багатьох коханців, коли-б того хотіла, але-ж моя краса не така, щоб кохав мене кожен, кому заманеться. Чи багато бачите ви таких, чия краса дорівнювала-б моїй? Та я і в самому раї була-б красунею“. Окрім цього, вона стільки наговорила про свою красу, що гидко було слухати. Брат Альберто зразу-ж догадався, що вона дурненька; йому здалося, що це добрий ґрунт для досягнення його намірів, і він закохався в ній швидко і над усяку міру, але-ж, залишивши свої улещування до слухнішого часу, щоб удати з себе святого, почав на цей раз докоряти їй, кажучи, що це чванство, і говорив ще щось, подібне до цього. На це дама сказала йому, що він дурень і не розуміє переваги однієї краси над другою. Тоді брат

Альберто, не бажаючи дуже розгнівати її, скінчивши сповідь, відпустив її разом з іншими спасенницями.

Через кілька днів, взявши з собою свого вірного товариша, він пішов до мадонни Лізетти і, ввійшовши з нею до окремої кімнати, де його ніхто не міг бачити, упав перед нею на коліна й сказав: „Мадонно, я вас прошу, ради бога, пробачте мені за те, що я вам сказав у ту неділю, коли ви мені говорили про свою красу, бо мене так було побито в наступну ніч, що після цього я зміг встати тільки сьогодні“. Тоді дурненька дама сказала: „А хто-ж це так побив вас?“ Брат Альберто сказав: „Я це вам розкажу. Коли я вночі молився, як це я звичайно роблю, несподівано побачив у моїй келії велике світло; не встиг я оглянутись, щоб подивитись, що це таке, коли вгледів над собою надзвичайної краси юнака з товстою ломакою в руці; він схопив мене за голову, кинув до своїх ніг і так мене попобив, що всього мене знівечив. Я його спитав після цього, навіщо він зробив це, і він одповів: „За те, що ти насміявся сьогодні ганьбити небесну красу мадонни Лізетти, яку я кохаю, за вийнятком бога, над усе на світі“. Тоді я спитав його: „Хто ви?“ На це він відповів, що він янгол Гавриїл. „О, монсенъйоре, сказав я, простіть мені, благаю вас“. Тоді він сказав: „Добре, я тобі прощаю з умовою, що ти підеш до неї яко мога швидше і випросиш собі пробачення. І коли вона не простить тобі, я повернуся сюди й такого лупня тобі задам, що ти будеш калікою, поки й житимеш на цьому світі“. Того-ж, що він сказав мені далі, я не смію вам сказати, поки ви не пробачите мені зовсім“.

Простакувата дама, без великого розуму в голові, тремтіла з радощів, слухаючи ці слова, бо думала, що все це правда. Через деякий час вона сказала: „Казала я вам, брате Альберто, що моя краса небесна, але-ж, бог бачить, мені жаль вас, і для того, щоб вам не вчинили надалі нічого лихого, я тепер прощаю вам, коли ви тільки скажете мені поправді, що вам далі ще сказав янгол?“ Брат Альберто сказав: „Мадонно, через те, що ви мене простили, я охоче скажу вам це, але-ж прошу вас пам'ятати одну річ: про все те, що я вам скажу, ви

не повинні говорити нікому в світі, щоб не зіпсувати ваших справ, бо ви тепер найщасливіша жінка, яка тільки на землі. Янгол Гавриїл звелів мені сказати вам, що ви так йому сподобались, що він не раз спустився-б з неба, щоб перебути з вами ніч, коли-б тільки не боявся, що цим перелякає вас. Тепер він вам наказує через мене, що хоче з'явитися до вас вночі і пробути з вами деякий час; і через те, що він є янгол, і коли-б він з'явився до вас у вигляді янгола, ви не змогли-б доторкнутись до нього, то він каже, що з любови до вас хоче з'явитись у вигляді людини; отже через це він наказав, щоб ви звеліли сказати йому про бажаний для вас час, коли він може з'явитись, і в вигляді кого, а тоді він з'явиться. Через це ви можете вважати себе за найщасливішу жінку між усіма жінками, які живуть на світі". Дурненька дама сказала тоді, що їй дуже до вподоби те, що янгол Гавриїл кохає її, бо й вона кохає його і завжди, де тільки побачить його намальованого, то ставить свічку не менше, як за чотири сальдо¹⁰⁾, то хоч в який час він побажає прибути, щоб побачитись з нею, він буде щиро бажаним. Він застане її саму в її кімнаті з умовою, що він не покине її для діви Марії, до якої він, очевидно, добре ставиться¹¹⁾, так принаймні здається, бо що-разу, коли вона бачить його, він стоїть на колінях перед нею. Далі вона додала, що він може з'явитись в якому хоче вигляді, бо вона не злякається.

Тоді брат Альберто сказав: „Мадонно, ви говорите розумно, і я добре владнаю з ним все, про що ви кажете мені. Але-ж ви можете зробити мені велику ласку, яка нічого не буде вам коштувати, і ця ласка ось яка: побажайте, щоб він з'явився в моєму тілі. І слухайте-но, в чому виявиться оця ласка; він вийме мою душу з тіла і оселить її в раю, а сам увійде в мене, і поки він буде з вами, то того часу душа моя перебуватиме в раї. Тоді дама-простуха каже: „Добре, я погоджуюсь, я хочу, щоб за оті стусани, яких він надавав вам через мене, ви сподобились цієї втіхи“. Тоді брат Альберто сказав: „Отже влаштуйте все так, щоб цієї ночі двері вашого дому були відчинені, щоб він зміг увійти, бо, з'являючись у людському тілі, як от він і має з'явитись, він

може увійти тільки в двері. Дама відповіла, що все буде зроблено. Брат Альберто пішов собі, а її охопила така радість, що аж сорочка відставала від заду, і їй здавалося за тисячу років той час, поки прийде до неї янгол Гавриїл.

А брат Альберто, зміркувавши, що вночі йому треба бути верхівцем, а не янголом, почав підживляти себе цукерками і іншими гарними речами, щоб його не так-то легко скинув кінь. Взявши відпуск з монастиря, коли настала ніч, він з одним своїм приятелем пішов до однієї з своїх приятельок, звідкіля багато разів починав свої мандрівки, коли ходив ганятися за кобилами; звідціля, коли йому здалося, що час настав, він, переодягшись, пішов до тієї дами. Увійшовши в дім, він перетворив себе в янгола за допомогою принесеної з собою одежі, а тоді пішов вгору і увійшов до кімнати дами. Та, побачивши щось біле, впала перед ним навколюшки, янгол поблагословив її, підняв і показав, щоб вона лягла на ліжко. Вона, охоче скоряючись цьому, зразу-ж зробила це, а янгол приліг до своєї прихильниці. Брат Альберто був вродливий, дужий тілом і мав ноги добре приладнані до тулуба; через це, перебуваючи з донною Лізеттою, що була свіжа й ніжна, він показав їй щось інше, ніж чоловік, і багато разів на протязі ночі літав без крил, через що вона вважала себе за дуже задоволену; окрім того, він багато дечого розповів їй про небесну славу. Далі, коли стало розвиднятися, умовившись що-до свого повороту, він вийшов з своїм приладдям і пішов по свого товариша; а його товаришеві, щоб не боязно було самому спати вночі, служниця дами зробила товариську компанію. Дама по обіді з своїми подругами пішла до брата Альберто й сказала йому про янгола і про те, що чула від нього про славу вічного життя, і який він з вигляду, приплітаючи до цього неймовірні байки. На це брат Альберто сказав: „Не знаю, мадонно, як вам було з ним; знаю тільки, що сьогодні вночі, коли він з'явився до мене і я переказав йому ваше доручення, то він негайно улаштував мою душу серед такої кількості квіток, такої кількості троянд, якої тут ніколи й не бачили, і я перебував в одному з найчудовіших місць, які коли-небудь

були, до сьогоднішнього ранку; що в той час було з моїм тілом, не знаю". — „Сказати вам, — одмовила дама:—ваше тіло всю ніч було в моїх обіймах з янголом Гавриїлом, а коли ви мені не ймете віри, то подивіться у себе під груди з лівого боку, я в те місце так поцілувала янгола, що пляма залишиться на кілька днів“. Брат Альберто сказав тоді: „Зроблю-ж я сьогодні те, чого давно вже не робив: роздягнуся й подивлюся, чи правду ви кажете“.

Після довгої балаканини дама повернулася додому, а брат Альберто в вигляді янгола ходив до неї багато разів, не маючи ніяких перешкод.

Сталося одного разу так, що коли мадонна Лізетта рійшлася з одною своєю кумою і вони завели суперечку про красу, то вона, маючи на меті поставити свою красу вище за всі інші, як жінка, що мала обмаль олії в голові, сказала: „Коли-б ви знали, кому вподобалась моя врода, то ви-б мовчали про інших“. Кума, дуже цікава почути про це, бо добре знала її, сказала: „Мадонно, може бути, що ви й правду кажете, але-ж у всякому разі, не довідавшись, хто це такий, не так легко поійняти цьому віри“. Тоді дама невеликого розуму сказала: „Кумо, цього не слід-би говорити, але-ж мій коханець янгол Гавриїл, що любить мене більше себе самого, як найвродливішу, каже він, жінку, яка є на світі, або в надмор'ї“. У куми з'явилося тоді бажання зареготатися, але-ж вона здержалася, щоб дати їй договорити, і сказала: „Бог свідок, мадонно, коли янгол Гавриїл ваш коханець і каже вам це, то так воно, певне, й повинно бути, але-ж я не думала, що янголи отаке можуть робити“. Дама сказала: „Кумо, ви помиляєтесь; присягаю вам, що він це робить краще, ніж мій чоловік, і він мені казав також, що це саме роблять і там, вгорі. Але-ж через те, що я, на його думку, краща від кожної, що є там на небі, він закохався в мені і часто приходить спати зо мною. Тепер ви розумієте, в чому справа?“

Коли кума пішла од Лізетти, то час здався їй за тисячу років, поки вона дійшла до того місця, де все це мала розказати; перебуваючи на одному святі в великій жіночій компанії, вона докладно розповіла про цю новину.

Ті жінки розповіли про це своїм чоловікам і іншим жінкам, а ті ще іншим, так що менше ніж у два дні вся Венеція про це знала. Але-ж між іншими, до кого дійшли чутки про цю справу, були й зяті тієї жінки, які, нічого їй не кажучи, вирішили розшукати цього янгола Гавриїла й дізнатися, чи вміє він літати; для цього вони стояли на варті кілька ночей.

Сталося так, що нічого про це не почув брат Альберто, який одного разу вночі й пішов до дами; але-ж ледве встиг він роздягтися, як два зяті дами, що бачили, як він ішов, стояли вже біля дверей її кімнати. Коли почув це брат Альберто, то зрозумів, що це означає; він устав і, не бачучи іншого способу, відчинив вікно, яке виходило на головний канал, і кинувся з нього у воду. Канал був глибокий, а він умів плавати, через це ніякої шкоди він собі не зробив. Перепливши на другий бік каналу, він швидко увійшов до одного незамкненого дому і попросив доброго чоловіка, що був там, ради бога врятувати йому життя, при чому він наговорив йому усякої нісенітници, через віщо він опинився тут в такий пізній час та ще й голий. Добрий чоловік з жалю до нього положив його на свою постіль, бо самому йому треба було йти в своїх справах, і сказав, щоб він побув тут, поки він повернеться; замкнувши його, він пішов собі. Зяті дами, увійшовши до кімнати, побачили, що янгол Гавриїл, залишивши крила, полетів; розгнівавшись, що їх обдурено, наговоривши дамі багато прикростей, вони пішли додому з приладдям янгола Гавриїла, залишивши даму у великій тузі.

Тим часом розвиднилося, і той добрий чоловік, перебуваючи на Ріальто ¹²⁾, почув, як говорили, що янгол Гавриїл приходив ночувати до мадонни Лізетти, але-ж його застали там її зяті, і от янгол з переляку кинувся в канал, а тепер невідомо, що з ним сталося; він одразу догадався, що це і є той самий, що в нього дома. Повернувшись додому і впізнавши його, він після багатьох балачок поставив йому таку умову, що коли він не хоче, щоб його видано було зятям, то нехай виплатить п'ятдесят дукатів; це було зроблено. Але-ж, коли після цього брат Альберто схотів вийти звідтіля, то добрий чоловік

сказав йому; „Немає іншого способу, окрім такого: сьогодні ми влаштуємо свято, на якому хто веде чоловіка, вдягнутого ведмедем, хто вдягнутого на зразок дикуна, хто так, хто инакше, а на майдані святого Марка впоряджується полювання, після якого кінчається й свято; а після полювання кожний іде з тим, кого привів, куди хоче. Коли ви хочете, раніше ніж довідаються, що ви тут, щоб я повів вас туди одним з цих способів, я можу повести вас, куди хочете, бо инакше я не знаю, як ви можете вийти звідділя, щоб вас не впізнали, бо зяті дами, гадаючи, що ви сховалися десь тут поблизу, поставили скрізь варту, щоб спіймати вас“.

Хоч і тяжко було братові Альберто піти в такому вигляді, але-ж він з страху перед родичами дами погодився і сказав тому чоловікові, куди саме бажав-би він, щоб його повели та що нехай він веде його в якому хоче вигляді, він погоджується. Той, обмазавши всього його медом і обсипавши зверху пухом, начепив йому на шию ланцюга, а на обличчя машкару, дав в одну руку дрючка, а в другу — на ретязі двох величезних собак, приведених з різниці, і послав чоловіка оповістити на Ріальто, що хто хоче бачити янгола Гавріїла, то нехай іде на площу святого Марка; це була чесність венеціянця! Зробивши це, він трохи переогодом вивів його, поставив поперед себе, а сам ішов позаду, придержуючи його за ланцюг під вигуки натовпу: „Що це таке? Що це таке?“ повів його на майдан, де почасти з тих, що вчепилися за ними, а почасти, з тих, які, почувши оповіщення, прибули з Ріальто, зібрався величезний натовп. Прибувши сюди, він, поки почнеться полювання, прив'язав свого дикуна на високому видному місці, де зараз-же обсіли його мухи й гедзи, бо він був обмазаний медом. Коли той чоловік побачив, що на площі сила людей, то, удавши, наче він хоче спустити свого дикуна з ланцюга, зірвав з брата Альберто машкару й сказав: „Панове, через те, що кабан не з'явився на полювання, я хочу, щоб ви не дарма прийшли, а побачили янгола Гавріїла, який сходить що-ночі з неба, щоб втішати венеціянських жінок“. Коли тільки машкару було знято, то всі зараз-же впізнали брата Альберто, проти якого зчинивсь гвалт і всі

кидали йому найобразливіші й лайливі слова, які тільки говорилось, коли мотюзі, а, окрім того, кожен кидав йому в обличчя хто одну нечисть, а хто другу. Так вони продержали його досить довго, аж поки випадково звістка про те не дійшла до його братії; врешті шестеро з них прибули туди й, накинувши йому на спину рясу та одв'язавши його, під страшенний галас одвели його до свого монастиря, де й посадили до в'язниці, в якій, кажуть, він і помер після гіркого життя. Так-то цей чоловік, якого вважали за святого і не йняли віри, коли він чинив щось лихе, насмілювався виставляти себе за янгола Гавріїла і, обернувшись з нього в дикуна, врешті був ославлений, як заслужив того, а далі на протязі довгого часу марно оплакував свої гріхи. Нехай-же бог зробить так, щоб отаке сталося з усіма до нього подібними“.

НОВЕЛА ТРЕТЯ.

Трое молодих людей кохають трьох сестер і з ними тікають до Криту; старша з ревнощів убиває свого коханця; друга, віддається критському дуді, рятує першу від смерти, але зате її вбиває коханець і тікає з першою. У цьому душоубстві обвинувачено третього коханця з третьою сестрою; вони признаються до вини, але, злякавшись смерти, підкупають за гроші варту й тікають збіднілі до Родосу, де й помирають у злиднях.

Філострато, вислухавши кінець новели Пампінеї, декілька часу мовчав, а далі, звернувшись до неї, сказав: „Є дещо гарне в кінці вашого оповідання і це мені подобається, але-ж перед тим дуже вже багато було сміху, а цього-б я не бажав“. Тоді, звернувшись до Лауретти, він сказав: „Мадонно, продовжуйте по змозі кращою новелою, ніж ця“. Лауретта сказала, сміючись: „Ви дуже жорстокі до коханців, коли бажаєте для них виключно нещасливого кінця; але я, виконуючи ваш наказ, розкажу вам новелу про трьох коханців, що всі негаразд закінчили, одержавши мало втіхи від свого кохання“. Сказавши це, вона почала:

„Молоді дами, як вам добре відомо, всякий негарний нахил у людині, коли йому дуже потурати, може наробити великої шкоди тому, хто йому потурає, а часто ще й иншим: Між усім, що найбільше тягне нас до

небезпеки, на мою думку, є гнів, а це не що інше, як раптовий нерозумний рух, що його викликає відчуття горя; відігнавши розум і нагнавши темряви на наші розумові очі, він запалює в нашій душі полум'я лютости. Хоч частіше це буває з мужчинами—з одними в більшій мірі, з другими в меншій—але-ж разом з тим і ще з шкідливішими наслідками помічаємо це в жінок, бо в них почуття це легше спалахує, горить блискучішим полум'ям і рухає ними мало стримуване. І нічого цьому дивуватися, коли подумаємо, що вогонь по своїй природі швидше охоплює легкі й тендітні речі, аніж тверді й міцні, а ми — нехай чоловіки не вважають нам цього за зло — ніжніші від них і рухливіші. Через це, бачучи, що ми до цього маємо природній нахил, і взявши на увагу, що наша лагідність і наша добрість дають заспокоєння й задоволення чоловікам, з якими нам доводиться жити, а гнів і лютість є великою прикрістю і небезпекою, я маю намір, щоб нам з як-найбільшою твердістю духа вберегтися від цього, показати в моїй новелі, яким чином кохання трьох юнаків і стількох-же дівчат, через гнів одної з них, зробилося з щасливого надзвичайно нещасливим.

Марсель, як вам відомо, стоїть на березі моря в Провансі; це старовинне і дуже шляхетне місто, в якому колись багато жило заможних людей і поважних купців, про яких тепер і не чувати. Між ними був один на наймення Нарнальдо Клуада, людина низького походження, але-ж совісний і чесний купець, надзвичайно багатий на маєтки і гроші; мав він від своєї дружини багато дітей, і між ними трьох дочок, старших віком, а решта були сини. Дві дочки його були близнята і мали по п'ятнадцять років, а третій було чотирнадцять; родичі їх нічого іншого й не бажали, як тільки повіддавати їх заміж, але-ж чекали, поки з Еспанії повернеться Нарнальдо, що поїхав туди по свій крам. Наймення двох перших були такі: одну звали Нінетта, а другу Маддалена, третя мала наймення Бертелла. У Нінетті закоханий був, як тільки можна бути закоханим, молодий, родовитий, хоч і вбогий чоловік, на наймення Рестаньоне, а вона була закохана в нього; обоє вони так гарно влаштували справу, що довгий час тішилися своїм коханням, і ніхто в світі про

це не знав. Так проминув довгий час, коли-ж сталося так, що два молодих приятелі, з яких одного звали Фолько, а другого Угетто, залишившись багатіями після смерті своїх батьків, закохалися один в Маддалені, а другий в Бертеллі. Коли помітив це Рестаньоне, на що увагу його звернула Нінетта, то він замислив використати їх кохання, щоб полагодити своє убозтво. Зійшовшись з ними, він став проводити то одного, то другого, а іноді й обох відразу на побачення з їх коханками в той час, коли він ішов на побачення з своєю; коли йому здавалося, що він досить уже зійшовся й потоваришував з ними, то він сказав їм: „Дорогі юнаки, наші стосунки показали нам, яку любов я відчуваю до вас і що для вас я зробив-би все, що зробив-би для самого себе, а через те, що я дуже люблю вас, я маю намір сказати вам, що мені спало на думку, і тоді ви разом зо мною вирішите, що саме здається вам за найкраще. Коли ваші слова правдиві та ще беручи до уваги те, що, здається мені, я зрозумів з ваших вчинків, ви вдень і вночі палаєте величезним коханням до двох дівчат, яких любите, а що-до мене, то я закоханий в третій сестрі. Від цієї закоханости, коли тільки ви на це погодитесь, моє серце допоможе мені винайти дуже бажані й приємні ліки, а саме: ви юнаки дуже багаті, а я ні, і коли-б ви побажали сполучити ваші багатства в одно, зробивши мене разом з вами третім їх власником, і вирішили, до якої країни світу нам виїхати, щоб провадити за допомогою цього багатства веселе життя, то я беруся влаштувати все так, що три сестри з більшою частиною батьківського добра поїдуть з нами, куди ми побажаємо; а там ми будемо жити кожний з своєю, наче три брати, найщасливішими людьми на світі. Тепер ви повинні вирішити, чи задовольняє вас оцей спосіб, чи треба залишити його.

Обидва юнаки, які кохали безмірно, зачувши, що дівчата будуть належати їм, не сушили собі голови над вирішенням справи, а сказали, що коли наслідки будуть саме такі, то вони згодні це зробити. Одержавши таку відповідь від молодих людей, Рестаньоне через кілька днів був у Нінетти, до якої міг ходити не без великих труднощів; побувши з нею деякий час, він розповів їй

про те, про що говорив з юнаками, і силкувався багатомо доказами схилити її до такого вчинку. Зробити це було йому не тяжко, бо вона далеко дужче, ніж він, бажала вільно бути з ним, а через це вона без усякого вагання відповіла йому, що це їй до вподоби і що сестри її зроблять у цій справі все, чого вона схоче, і сказала йому, щоб він по змозі робив усе потрібне для здійснення цього заміру. Повернувшись до двох юнаків, які спонукали його швидше робити те, про що він їм говорив, Рестаньоне сказав їм, що справа їх що-до дам стоїть на певному шляху. Порішивши між собою їхати до Криту, вони попродали деякі свої маєтки, наче-б то з метою, що їдуть торгувати на ці гроші, і обернули на гроші все, що мали; далі вони купили легке судно, таємно добре озброїли його і почали дожидати призначеного терміну. З свого боку Нінетта, що добре знала бажання своїх сестер, солодкими словами так розпалила в них цікавість до цієї справи, що вони вже й не сподівалися дожити до виконання її. Через те, коли настала та ніч, що їм треба було сідати на судно, три сестри, відчинивши велику батьківську скриню, вийняли з неї велику кількість грошей і дорогоцінностей і, вийшовши тихенько з усім цим з дому, зустріли, як це було умовлено, своїх коханців, що чекали на них; негайно сіли вони на судно і, пустивши в роботу весла, відпливли. Без усякої зупинки прибули вони на другий день увечері до Генуї, де молоді коханці вперше скуштували радості й насолоди свого кохання. Взявши тут всього, що їм було потрібно, вони попливли далі і, переходячи від одної гавани до другої, без усяких перешкод, раніше, ніж настав восьмий день, прибули до Криту, де вони купили великі прекрасні маєтки зовсім недалеко від Кандії і побудували там прекрасні, розкішні господи. Там позаводили вони багато слуг, придбали собак, мисливську птицю й коней і стали весело жити з своїми коханками, улаштовуючи свята й бесіди, як ті барони, і почували себе найщасливішими в світі людьми. Коли вони таким чином жили, то сталося (як це ми можемо що-дня бачити, а саме: коли якась річ подобається нам і ми маємо її занадто багато, то вона починає нам остогидати), що Рестаньоне, який хоч і

любив Нінетту, але-ж з того часу, коли він без усякої небезпеки міг при бажанні задовольнитися нею, вона стала йому набридати, а його любов до неї почала зменшуватися. На одному святі йому дуже припала до вподоби одна дівчина, урождена в тих місцевостях, вродлива, родовита, і він почав залицятися до неї, звертаючи на неї особливу увагу та влаштовуючи для неї чудесні свята; помітивши це, Нінетта стала так ревнувати його, що він і кроку не міг ступити, щоб вона про це не знала та не допікала йому своїми докорами й лайкою. Але-ж так само, як зайвина викликає одворотність, неможливість одержати те, чого бажаєш, збільшує бажання; отже й докори Нінетти, тільки збільшували в Рестаньоне полум'я його нового кохання; що там сталося на протязі цього часу, чи добився Рестаньоне любови від милої йому жінки, чи ні, але-ж Нінетта твердо була переконана, що добився хоч-би хто був той, що сказав їй про це. Через це її спочатку взяла журба, яка потім змінилася на гнів, а далі на таку лютість, що, перетворивши в гостру зненависть любов, яку відчувала вона до Рестаньоне, засліплена своїм гнівом, вона вирішила смертю Рестаньоне помститися за той сором, якого, здавалося їй, він завдав їй. Розшукавши бабу гречанку, що добре вміла виготовляти отрути, вона переконала її обіцянками та подарунками приготувати смертельну рідину, якої вона, не спитавши ні в кого поради, дала раз увечері напитися Рестаньоне, що саме дуже розігрівся і нічого не остерігавсь. Сила цієї рідини була така, що до ранку він і помер. Коли Фолько і Угетто та їх дами довідалися про це, то, не знаючи, що він помер від отрути, разом з Нінеттою гірко оплакали його й звеліли поховати з шанобою. Але-ж через кілька днів сталося так, що за якесь інше злочинство ув'язнено було бабу, що приготувала для Нінетти отруйну рідину; її взято було на тортури і вона разом з іншими злочинами призналася і в цьому, і гарзд пояснила, що від цього сталося з Рестаньоне. Через це герцог критський, нікому нічого про це не кажучи, раз уночі наказав тихенько обступити палац Фолько і без усякого галасу та суперечок арештував і забрав Нінетту. Від неї він без усяких тортур довідався про все

що хотів знати про смерть Рестаньоне. Фолько й Угетто потай довідалися від герцога, а від них і їх дами, за що було арештовано Нінетту; вони вживали всіх заходів, щоб врятувати Нінетту від огнища, до якого, на їх думку, її засудять, як особу, що заслуговує цього, але-ж здавалося, що всі їх зусилля не мали наслідків, бо герцог твердо стояв на тому, щоб справедливий суд над нею відбувся. Маддалена, що була молода і вродлива, до якої довго залицявся герцог, а вона ніколи не погоджувалась задовольнити його бажання, стала думати, що, догодивши йому, вона може врятувати сестру від огнища; от вона обережно дала йому знати через посланця, що вона цілком до його послуг, з умовою, що станеться ось-що: її сестра буде випущена живою й здоровою і вся ця справа буде покрита. Вислухавши це послання, яке було йому до вподоби, герцог довго думав сам собі, чи гаразд буде так вчинити; врешті він пристав на це і сказав, що погоджується. Для цього він, за згодою дами, звелів арештувати раз уночі Фолько і Угетто ніби через те, що бажає дізнатися від них про справу, а сам пішов до Маддалени. А перед тим він удав, що наче-б то наказав посадити Нінетту в мішок і тієї-ж самої ночі утопити в морі; тепер він привів її до сестри і віддав її в нагороду за ніч, а виходячи вранці попросив її, щоб ця перша ніч їх кохання не була останньою; крім того, він звелів їй вирядити геть обвинувачену, щоб за це не було на нього нарікань і щоб знов не довелося вживати проти неї суворох заходів.

Наступного ранку випущено було Фолько й Угетто, які чули, що Нінетту утопили вночі, і поїняли віри цьому; через це вони повернулися додому, щоб розважити своїх дам після смерті їх сестри. Але-ж хоч Маддалена й намагалася захвати її, Фолько помітив, що вона в домі; це його дуже здивувало і він зараз-же став щось запідозрювати (знаючи, що герцог любив Маддалену), запитавши її, як це могло статися, що Нінетта тут. Маддалена вигадала довгу байку, щоб пояснити це йому, але-ж він, як людина хитра, не йняв цьому віри і примусив її сказати правду; після багатьох суперечок вона зробила це. Убитий горем і розпалений гнівом,

Фолько вийняв свого меча і вбив її; дарма просила вона його зглянутись на неї. Боячись гніву і суду герцогового, залишивши її мертвою в кімнаті, він пішов туди, де була Нінетта, і з надзвичайно веселим обличчям сказав їй: „Поїдемо мершій туди, куди твоя сестра вирішила, щоб я одвіз тебе, щоб знову ти не попалася до рук герцогові“. Нінетта пойняла цьому віри і, охоплена страхом і бажанням утекти, не попрощавшись з сестрою, разом з Фолько налагодила в дорогу в наступну ніч; з тими грошима, які встиг захопити з собою Фолько, а їх було небагато, вони пішли до морського берега, сіли в човен, і ніхто ніколи не дізнався, куди вони прибули.

Наступного дня Маддалену знайшли вбитою, і деякі, що мали до Угетто заздрість і зненависть, зараз-же пішли й сповістили про це герцога; через це герцог, що палко любив Маддалену, дуже розгнівавшись, пішов швидше до її дому, звелів забрати Угетто й його даму, які нічого ще не знали про цю справу, тоб-то про втечу Фолько й Нінетти, і примусив їх признатися, що вони разом з Фолько винуваті в смерті Маддалени. Через це признання, не без причини боячись смерти, вони з великою обережністю підкупили своїх сторожів, давши їм трохи грошей, які нишком сховали у себе в хаті на всякий випадок і, не маючи часу взяти з собою щось з свого майна, сіли в човен разом з сторожею і вночі втекли до Родосу, де в злиднях і убозтві прожили недовго.

До отаких наслідків призвело нерозумне кохання Рестаньоне і гнів Нінетти їх самих і інших“.

НОВЕЛА ЧЕТВЕРТА.

Джербіно, всупереч слову честі, яке подав його дід королеві Гвільельмо, нападає на корабель туніського короля, щоб украсти його дочку; її вбивають ті, що були на кораблі, а він убиває їх, і йому самому згодом відтинають голову.

Скінчивши свою новелу, Лауретта замовкла, а з товариства хто з тим, хто з другим жалкували з приводу нещастя коханців, хто нарікав на гнів Нінетти, один говорив одно, другий — друге, коли це король, наче-б то

вийшовши з глибокої задуми, підвів голову і дав знак Елізі, щоб вона говорила далі. Та скромно почала так:

„Милі дами, багато дехто думає, що Амур вражає своїми стрілами тільки тоді, коли він запалений поглядами, і насміхаються з тих, які гадають, що дехто може закохатися на підставі самих тільки чуток; як вони помиляються, це ясно видно буде з новели, яку я хочу вам розповісти. Ви побачите, що чутки не тільки зробили такий вплив на людей, які ніколи не бачили одно одного, а й довели обох їх до нікчемної смерти.

У Гвільельмо Другого, короля Сіцилії, було, як кажуть сіцилійці, двоє дітей: син, на наймення Руджері, і дочка, що звалася Констанца. Руджері, який помер раніше від батька, залишив сина, на наймення Джербіно; дід старанно викохував його, і він став надзвичайно вродливим юнаком, що визначався завзяттям і лицарським поведженням. Слава про нього ішла не тільки в Сіцилії, але-ж лунала і в різних частинах світу, а особливо в Берберії, яка в ті часи платила данину сіцилійському королеві. Між іншими, до чіїх ушей дійшли голосні чутки про завзяття та ввічливість Джербіно, була й дочка туніського короля, яка, коли взяти на увагу те, що говорили про неї ті, що бачили її, була найпрекраснішою істотою, яку створила природа, надзвичайно привітлива і з великою шляхетною душею. Вона, що охоче слухала оповідання про видатних мужів, з таким захопленням слухала те, що той чи інший розповідав їй про завзяття Джербіно, і так воно їй подобалося, що, уявивши собі, яким він повинен бути, вона палко закохалася в ньому і з більшою охотою розмовляла про нього, ніж про щось інше, а також слухала, коли про нього розмовляли. З другого боку, і до Сіцилії, як і до інших країн, докотилася добра слава, як про її красу, так і про інші її видатні властивості і не без великої втіхи і не дарма торкнулися ушей Джербіно, а навпаки, запалили в ньому кохання до дівчини не менше, ніж те, яке вона відчувала до нього. А через це він, поки не знайшов належного приводу, щоб попросити у діда дозволу поїхати до Тунісу, дуже бажаючи побачити дівчину, наказував усім своїм приятелям, що відїжджали

туди, щоб вони способом, який визнають за найкращий, сповістили її про його таємне й велике кохання і привезли звістку про неї. Один з них виконав це дуже влучно: він приніс їй на показ, як то роблять купці, жіночі оздоби і цілком відкрив їй кохання Джербіно, сказавши їй, що й Джербіно і все, що йому належить, готове до її послуг. Вона з веселим обличчям прийняла посланця і послання й, одповівши йому, що й вона палає таким самим коханням до нього, на ознаку цього послала йому одну з своїх найдорожчих оздоб. Джербіно прийняв це з такою радістю, з якою приймають якусь дорогоцінність, і з тим самим чоловіком не раз посилав їй дорогі подарунки та почав умовлятися, як-би їм побачитися й обнятися, коли-б доля це дозволила.

У той час, коли справи йшли таким чином і затримок було більше, ніж треба, а молода дівчина й Джербіно палали коханням кожен з свого боку, сталося так, що туніський король засватав її за короля гренадського; це її розгнівило без міри, бо вона гадала, що тепер не тільки буде відокремлена від свого милого на велике віддалення, а майже зовсім відірвана від нього. І коли-б вона мала на це спосіб, то вона, аби тільки уникнути цього, охоче втекла-б від батька і з'явилася-б до Джербіно. Так само й Джербіно, почувши про цей шлюб, дуже засумував, і часто думав сам собі, який-би спосіб вигадати, щоб відібрати її силою, коли станеться так, що її везимуть до чоловіка морем.

Король туніський, прочувши дещо про це кохання та про наміри Джербіно і побоюючись його завзяття, коли настав час відряджати дочку, послав сказати королеві Гвільельмо, яких заходів він ужив і що ще має зробити, коли той не запевнить його, що ні Джербіно, і ніхто інший замість нього не стане йому на перешкоді в цьому. Король Гвільельмо, що був уже старий і нічого не знав про кохання Джербіно й не уявляв собі, для чого це потрібно таке запевнення, охоче дав його і на ознаку цього послав туніському королеві свою рукавицю. Коли той одержав таку запоруку, то звелів налагодити в Картагенській гавані великий чудовий корабель, звантажити

на нього все потрібне для тої, що поїде на ньому, звелів прикрасити і озброїти його, щоб відвезти до Гренади свою дочку, і нічого іншого не чекав, як тільки сприятливої погоди.

Дівчина, що все це помітила і побачила, таємно вярдила свого слугу до Палермо та звеліла поклонитися від себе красуневі Джербіно й сказати, що через кілька днів вона їде до Гренади, а через це тепер виявиться, оскільки він, як казали, людина відважна, і чи так справді він її кохає, як кілька разів про це говорив. Той, кому дано було це доручення, добре виконав його і повернувся до Тунісу. Коли довідався про це Джербіно й дізнався, що його дід, король Гвільгельмо, поручився перед туніським королем, він не знав уже, що й робити; але-ж під впливом кохання, як тільки слова дами були йому переказані, він, щоб не показатися боягузом, вирушив до Месіни, де зараз-же звелів озброїти дві легкі галери й, посадивши на них відважних людей, поплив з ними до Сардинії, де, гадав він, повинно було пройти судно його милої. Дійсність не забарилася ствердити правдивість його розрахунків: через кілька днів після того, як він туди прибув, з'явився за невеликим вітром корабель і пристав недалеко від того місця, де на нього чекали. Коли Джербіно побачив його, то сказав своїм товаришам: „Панове, коли ви справді такі завзяті, за яких я вважаю вас, то між вами, розуміється, немає ні одного, що не відчув-би, або не відчуває кохання, без якого, на мою думку, ні один смертний не може володіти ні відвагою, ні добрістю; коли-ж ви були закохані чи закохані тепер, то вам легко буде зрозуміти моє бажання. Я кохаю, і Амур примушує мене покласти тепер на вас оцю працю; особа, яку я люблю, перебуває на кораблі, який ви бачите перед собою. Цей корабель разом з тим, чого я найдужче бажаю, повний величезних скарбів, якими ви, як люди відважні, з невеликими труднощами, б'ючись завзято, можете заволодіти. Але-ж від цієї перемоги я бажаю взяти на свою долю одну тільки жінку, з любови до якої я й підняв зброю, все-ж інше від цього часу нехай буде ваше. Отже ходімо і в добрий час нападимо на корабель; господь

допомагає нашому намірові і держить корабель на одному місці, не посилаючи вітру“. Красуневі Джербіно не було потреби говорити стільки слів, бо жадні на здобич месінці, які були з ним, вже вирішили в думці зробити те, до чого він закликав їх словами. Через це в кінці його промови вони загукали: „Нехай буде так!“ Засурмили в сурми і схопивши в руки зброю, попливли на веслах і пристали до корабля. Ті, що були на кораблі, побачивши здалеку галери і не маючи змоги втікти, приготувались оборонятися. Красунь Джербіно, діставшись до корабля, почав вимагати, щоб начальників корабля послали на галери, коли вони не бажають битися. Довідавшись, хто вони і чого вимагають, сарацинці сказали, що на них зроблено напад наперекір запевненню, яке дав їм король Гвільельмо, і на доказ цього вони показали його рукавицю і рішуче відмовилися здатися инакше, як тільки після боротьби, і видати їм хоч що з того, що було на кораблі. Джербіно, побачивши на кораблі даму, значно вродливішу, ніж він уявляв собі, спалахнув ще дужче, і коли йому показали рукавицю, одповів, що зараз тут немає соколів і в рукавиці немає потреби, а через це, коли вони не хочуть видати даму, то нехай готуються прийняти бій, який вони не гаючись і розпочали, кидаючи один на одного піки й стріли; так билося вони досить довго з великою шкодою для обох боків. Врешті, коли Джербіно переконався, що з цього не буде ніякого ладу, то він узяв невелике судно, яке вони привели з собою з Сардинії і, підпаливши його, присутув за допомогою двох галер до корабля. Побачивши це і зрозумівши, що вони примушені будуть здатися або вмерти, сарацинці звеліли вивести на палубу королівську дочку, що плакала в своїй каюті, поволокли її на корму корабля і, погукавши Джербіно, на його очах вбили її в той час, коли вона прохала допомоги й милосердя; після цього вони кинули її в море, кажучи: „Візьми, ми віддаємо її тобі в такому вигляді, в якому можемо, і як цього заслуговує твоя чесність“.

Коли Джербіно побачив їх жорстокість, то, наче шукаючи смерти, не звертаючи уваги ні на стріли ні на каміння, звелів підвезти себе до корабля і стрибнув на

нього; тут, не звертаючи уваги на одсіч тих, що були там, він, як той голодний лев, що опинився в табуні молодих биків і, убиваючи того й другого, на перших порах задовольняє зубами й кігтями швидше свою лютість аніж голод — з мечем у руці, рубаючи того й другого сарацина, багатьох з них віддав лютій смерті. Коли-ж підпалений корабель став охоплювати огонь, то він звелів своїм морякам, для задоволення їх, забрати з корабля те, що було можна, сам зійшов з нього з невеселою перемогою, яку він одержав над своїми супротивниками. Далі, наказавши зловити в морі тіло красуні, довго оплакував її, проливаючи сльози і, повертаючись до Сіцилії, звелів поховати її з пошаною на Устіці, великому острівку майже напроти Трапані, а тоді повернувся додому, зажурений більше, ніж коли.

Коли до туніського короля дійшли вісті про це, то він послав до короля Гвільельмо своїх посланців, одягнутих у чорне, і поскаржився на погано додержане слово чести, що дали йому; посланці розповіли королеві все, як було. Це дуже розгнівало короля Гвільельмо; бачучи, що неможливо відмовити в правосудді (якого вимагали у нього), він звелів ув'язнити Джербіно і, не зважаючи на спроби баронів одвернути його од цієї постанови, сам засудив його до смертної кари і звелів на своїх очах одрубати йому голову, бо бажав краще залишитися без онука, аніж прославитися королем, що не додержує свого слова. Так скорботно за кілька днів померли лихою смертю, як я це вам розповіла, двоє коханців, не скоштувавши аніякого плоду від свого кохання“.

НОВЕЛА П'ЯТА.

*Брати Ізабетти вбивають її коханця; він ввиджається їй увісні
їй каже, де його поховано. Вона потай викопує його голову, кладе
її в горщик базиліку і день-у-день довго плаче над ним; брати
одбирають голову в неї, і вона незабаром помирає з горя.*

Коли скінчилася новела Елізи, то король похвалив її і звелів, щоб розказувала Філомена, яка, ще повна сподівання до сердешного Джербіно і його милої, жалісливо відхнувши, розпочала так:

„Оповідання моє, милі дами, буде про людей не такого великого стану, як ті, про котрих говорила Еліза, але-ж може бути, що не менше зворушливе. А пригадала я його, бо тут згадували про Месіну, в якій трапилося оця подія.

Жили в Месіні три брати юнаки, всі три купці, що стали надзвичайно багатими людьми після смерти свого батька, який сам був з Сан-Джiminано. Була у них сестра на наймення Ізабетта, дівчина дуже вродлива і освічена, якої вони не віддали ще заміж, бо не траплялося відповідних умов. Три брати мали при одній з своїх крамниць юнака з Пізи, на наймення Лоренцо, який провадив усі їх справи. Юнака цього, що був надзвичайно вродливий і приємний у поведженню, Ізабетта бачила багато разів і він їй дуже припав до серця. Лоренцо, помітивши це раз і вдруге, облишив всі свої інші залицяння і присвятив їй всі свої думки; через те, що вони однаково подобалися одно одному, то справа пішла так швидко, що за недовгий час кожен з них переконався в почуттях другого, і вони зробили те, чого обоє найдужче бажали. Вони і надалі стали бачитися і мали від цих побачень багато втіхи й радости, але-ж не могли влаштувати своїх побачень так таємно, щоб раз уночі, коли Ізабетта ішла туди, де спав Лоренцо, старший з братів не помітив того, тоді, як сама Ізабетта не бачила його. Брат, як людина розважлива, хоч йому й неприємно було довідатись про це, спонукуваний почуттям чести, нічого не сказав до наступного ранку, в той-же час перекидаючи в голові різні думки. Коли настав день, він розказав братам те, що він бачив минулої ночі між Ізабеттою й Лоренцо, і після довгої наради вони вирішили мовчати про цю справу, щоб не було сорому ні їм, ні їх сестрі, і вдати, що вони нічого не бачили й не знають, аж поки настане час, коли вони без шкоди й неприємностей для себе матимуть змогу відвернути від себе цей сором, раніш ніж він розростеться. Зробивши отаку постанову, вони, як звичайно, сміялися й розмовляли з Лоренцо, а одного разу удали, що йдуть погуляти за місто і взяли з собою його; прийшовши в одно дуже глухе й віддалене місце, вони, скориставшись зручним

моментом, вбили Лоренцо, який зовсім не остерігався, і поховали так, що ніхто того не бачив. Повернувшись до Месіни вони пустили чутку, що кудись послали його в своїх справах: цьому легко поїняли віри, бо вони мали звичку часто посилати його.

Через те, що Лоренцо не вертався, Ізабетта часто й уперто розпитувала про нього братів, бо довга відсутність його була дуже тяжка; сталося одного разу, що, коли вона розпитувала про нього дуже вже настирливо, один з братів сказав їй: „Що це воно таке? Навіщо тобі отой Лоренцо, що ти так часто про нього розпитуєш? Коли ти ще будеш питати, то ми дамо тобі таку відповідь, якої ти заслужила“. Через це дівчина, сумна й зажурена, боячись, не знаючи й сама чого, більше вже не наслідувалась розпитувати про нього, і часто вночі жалібно кликала його, благаючи з'явитися; часто й густо, проливаючи рясні сльози, вона нарікала на його відсутність, і ніщо її не веселило, і все вона сподівалася його. Аж ось одного разу вночі, коли вона, дуже наплакавшись за Лоренцо, що він не повертається, лягла і в сльозах заснула; їй приснився Лоренцо, блідий, розтріпаний, у драній й закривавленій одежі і наче-б то сказав їй: „О, Ізабетто, ти тільки те й робиш, що кличеш мене та сумуєш через мою довгу відсутність і жорстоко обвинувачуєш мене, проливаючи сльози; отже знай, що я не можу більше вернутися, бо того дня, коли ти бачила мене в останній раз, твої брати вбили мене“. І вказавши їй місце, де його поховано, він сказав їй, щоб вона не кликала його й не сподівалася, і зник. Дівчина прокинулася і, повіривши в сон, гірко заплакала. Далі, вставши раненько і не наслідуючись сказати щось братам, вирішила піти до зазначеного місця й подивитися, чи правда тому, що їй ввиджалося уві-сні. Одержавши дозвіл піти і трохи прогуляти за містом, вона разом з однією дівчиною, що колись жила у них і знала всі її справи, пішла туди якомога швидше і, згорнувши з того місця сухий лист, стала копати там, де земля здалася їй не такою твердою. Не довго вона й копала, як знайшла тіло свого нещасливого коханця, що зовсім ще було ціле і не розклалося, через це вона ясно зрозуміла, що сон

її був правдивий, Засмучена цим, як ні одна жінка, вона зрозуміла, що тут не до сліз, і охоче понесла-б з собою, коли-б це було можливо, все тіло, щоб з пошаною поховати його, але-ж, бачучи, що зробити цього не можна, вона, як зуміла, відрізала ножем голову від тулуба і, насипавши на нього землі, голову замотала в рушник, положила служниці в пелену і так, що ніхто не бачив, пішла звітлія й повернулася додому. А дома, замкнувшись з тією головою в своїй кімнаті, вона довго й гірко плакала над нею, так що всю обмила її своїми сльозами і вкрила її своїми поцілунками. Взявши далі великий гарний горщик з тих, в які садять майоран або базилік, положила туди голову, оповивши її прекрасною хусткою, далі насипала зверху землі і посадила декілька паростків прекрасного салернського базиліку, якого ніколи нічим іншим не поливала, як тільки трояндовою, чи померанчовою водою, або-ж своїми сльозами; у неї був звичай завжди сидати поблизу цього горщика і з палким бажанням дивитись на нього, бо він охороняв її Лоренцо; надивившись, вона схиялася над ним і починала плакати і плакала так довго, що поливала увесь базилік. А базилік, почасти від пильного догляду, почасти від того, що земля була родюча, бо всередині розкладалася голова, став чудовим і надзвичайно пахучим.

Через те, що дівчина раз-у-раз додержувалась цього звичаю, то сусіди декільки разів помітили його, і коли брати дивувалися, чого це її краса в'яне, а очі наче зникли з обличчя, вони сказали їм: „Ми спостерегли, що вона що-дня робить от те то й те“. Коли про це почули брати і самі в тому переконалися, то декілька разів погримали на неї за це, і коли це не помогло, то звеліли таємно забрати в неї той горщик. Не знайшовши його, вона з великою упертістю багато разів просила про нього; коли-ж їй його не віддавали, вона від безперестанного плачу захворіла і під час своєї хвороби тільки й просила, що про горщик. Юнаки дуже дивувалися одим проханням і через це побажали подивитися, що там всередині; згорнувши землю, вони побачили хустку, а в ній голову, яка ще не настільки розкладалася, щоб вони не могли впізнати по волоссю, що це

голова Лоренцо. Вони дуже здивувалися цьому і злякавшись, як-би про те не дізналися, поховали голову, а тоді, не кажучи про це нікому, таємно залишили Месіну і, влаштувавши все для свого від'їзду, поїхали до Неаполя. Дівчина, що не переставала плакати й увесь час просити дати їй її горщик, плачучи й померла; так скінчилося її нещасливе кохання. Коли через деякий час ця справа стала багатьом відома, хтось склав канцону, яку й тепер ще співають:

І який то був поганець
Квітоньку мою, що вкрав“...

НОВЕЛА ШОСТА.

Андреола кохає Габріотто; вона оповідає йому про сон, який їй снівся, він їй про свій і нагло помирає в її обіймах. Коли вона з своєю прислужницею несе його додому, вартя забирає їх, і вона оповідає, як це сталося. Подеста хоче вчинити насильство над нею; вона противиться цьому; довідавшись про це, її батько, коли її визнано за безвинну, добивається звільнення її, але вона, цураючись життя у світі, іде в черницю.

Новела яку розповіла Філомена, була дуже приємна дамам, бо вони не раз чули цю канцону і, хоч скільки розпитували, ніяк не могли дізнатися, з якого приводу її складено. Коли король дослухав до кінця новелу, то загадав, щоб Памфіло за заведеним розпорядком продовжував. Тоді Памфіло почав:

„Сон, що його розповіли в попередній новелі, наводить мене на думку розказати иншу, де маємо два сни, які стосуються до того, що мало статися, немов-би це все й трапилося, і щойно розповіли їх ті, кому вони ввижались, як зараз-же обидва сни справдилися. Бо ви-ж, ласкаві дами, повинні знати, що всі живі підлягають тому, що бачать уві-сні різні речі, які хоч і ввижаються сонному, поки він спить, як цілком можливі, а коли прокинеться, то деякі вважає він за правдиві, инші за можливі, а деякі за зовсім неймовірні, а тим часом виявляється, що багато їх справджується. А тому, багато дехто так імуть віри снам, як вірили-б речам, що бачили їх в дійсності, і через свої сни сумують і радіють, зважаючи на те, чи спонукають вони їх до страху, чи до надії. Нав-

паки, є й такі, що не ймуть віри ніяким снам, поки не опиняться в небезпеці, напророченій їм. Я не похваляю ні того, ні другого, бо сні не завжди правдиві і не завжди облудні. Що вони не завжди правдиві, то кожен з нас напевно у цьому переконався, а що вони не завжди облудні, — це довела перед цим новела Філомени, та й я маю намір, як вже сказав, довести це своєю власною новелою. Через те, я гадаю, що коли живеш і робиш по правді, то нічого тобі не боятися якогось суперечливого сну, ані залишати з-заради нього гарні наміри; а що-до злочинних, або лихих учинків, то коли-б сні й допомагали їм і, повторюючись, підбадьорювали до них того, кому вони ввиджалися, не слід їм няти віри, ані цілком поклатися на них. Але звернімося до новели.

У місті Брешії жив колись шляхтич, на наймення месер Негро з Понте Карраро. У нього між іншими дітьми була дочка Андреола, дівчина дуже гарна та незаміжня, що покохала випадково свого сусіда, на наймення Габріотто, людину простого коліна, але пройняту кращими звичкам, гарну з себе і приемну. За допомогою служниці дівчина вміла не тільки зробити так, щоб не тільки Габріотто довідався про кохання її до нього, але й не раз приводила його до чудового саду її батька на втіху їй і йому. А щоб ніщо, окрім смерти, не роз'єднало цього щасливого кохання, вони таємно стали чоловіком і жінкою.

Коли таким способом вони, криючись, усе сходились одно з одним, то трапилося якось уночі так, що дівчині в'явилось вві-сні, ніби вона пробуває в своєму садку з Габріотто, і, один-одному на втіху, обнімається з ним, і що ніби, поки вони отак пробували там, щось похмуре й страшне вийшло з його тіла, образу якого вона не могла впізнати, і їй здавалося, що воно ухопило Габріотто і гвалтом, з надзвичайною силою, вирвало з її обіймів та й подалося з ним під землю, і вона не бачила більше ні того, ні другого, а тому вона дуже засмутилася, і через це прокинулася. Прокинувшись, вона зраділа, побачивши, що не так було, як їй снилося, але, не зважаючи на це, в неї з'явився страх в наслідок сну, що ввиджався їй. Ось чому, коли Габріотто збирався прийти до неї наступної ночі, вона

силкувалася по змозі зробити так, щоб увечері він не приходив, але, побачивши, що він бажає цього і щоб не викликати в нього підозріння, прийняла його наступної ночі в себе в саду; нарвавши багато білих та червоних троянд, бо настала їх пора, вона пішла посидіти з ним біля прекрасного прозорого водограю, що був у садку. Тут, коли вони вже перебули довгий час дуже весело одно з одним, то Габріотто спитав її, з якої причини вона перед цим не згоджувалася побачитись з ним. Дівчина, сповістивши його про свій сон, який бачила минулої ночі, та про нав'язні ним побювання, розповіла йому все. Почувши це, Габріотто засміявся, сказавши, що велика дурниця йняти віри снам, бо вони сняться тоді, коли людина або дуже об'їється, або голодна, і можна щодня переконатися, що вони облудні; далі він мовив: „Якби я схотів зважати на сни, то я-б не прийшов сюди, не стільки через твій сон, як через той, що мені самому ввиджалось цієї ночі у сні, ніби я пробуваю в якомусь чудовому, розкішному лісі, полюю там і ловлю ланю, таку хорошу й гарненьку, що другої такої й не знайдеш; мені здавалося, що вона біліша від снігу, і за недовгий час так звикла до мене, що зовсім і не відходила від мене. А тим часом, снилося мені, я так дорожив нею, що начепив на неї, щоб не втікла від мене, золотого нашійника і тримав її на золотому ланцюжку. Потім снилося мені, що одного разу, коли ланя спочивала, поклавши мені на коліна голову, десь узялася пантера, чорна, як те вугілля, голодна та страшна на вигляд, і кинулася на мене. Мені привидилося, що я не роблю їй ніякого опору, а вона вхопила мене за груди з лівого боку та так довго гризла його, що добралася до серця, вирвала його й забрала з собою. Від цього мені було так боляче, що сон урвався і, прокинувшись, я мерщій помацав рукою бік, чи немає там чого; не знайшовши нічого болючого, я сам посміявся з себе за те, що чогось шукав там. І що-ж це визначає? Такі та ще страшніші сни ввиджались мені не раз, але від цього зі мною нічого не траплялося, а тому хай їм щур і давай веселитися“.

Дівчина, дуже налякана своїм сном, наслухавшись ще й такого, перелякалася ще дужче, але, щоб часом не

занепокоїти Габріотто, скільки мога, таїла свій жах. Та хоч вона й веселилася з ним, то обіймаючи й цілуючи його, то приймаючи від нього обійми та поцілунки, вона, побоюючись, сама не знаючи чого, частіше, ніж звичайно, придивлялася до його обличчя, а коли-не-коли кидала погляди й на садок, чи не побачить десь, що наближається щось чорне. Коли вони отак перебували собі вдвох, Габріотто, глибоко зідхнувши, обняв її й сказав: „Лихо мені, моє серденько, рятуй мене, бо я помираю“. Промовивши це, він упав на траву левади. Як побачила це дівчина, то поклала голову його собі на груди й сказала: „Любий мій владарю, що тобі таке?“ Габріотто не відповів, а тільки тяжко стогнав та, обливаючись потом, незабаром розлучився з життям.

Як від цього важко було й сумно дівчині, що любила його більше, ніж себе саму, може уявити собі кожна з нас. Вона гірко плакала й довго та марно кликала його, а коли впевнилась, що він справді помер, то обмацала геть усе тіло й дізнавшись, що все воно холодне, вона, не знаючи, що її робити й що казати, як була вся в сльозах та пройнята тугою, пішла кликати свою прислужницю, що знала про це кохання, та й розповіла їй про своє лихо та горе. Після того, як вони обоє разом зросили жалібними сльозами обличчя мертвого Габріотто, дівчина сказала прислужниці: „Як господь одняв його в мене, то я вже не хочу жити на світі. Але перед тим, як убити себе, я-б хотіла, щоб ми вишукали такий пристойний спосіб, щоб охоронити мою честь і таємницю кохання, що була проміж нас, і поховати тіло, од якого відійшла люба душа“. Тоді прислужниця промовила: „Доню моя, не кажи, що хочеш накласти на себе руки, бо коли ти його втерляла, то, позбавивши себе життя, втеряєш його і на тому світі, бо підеш до пекла, куди я певна, не пішла його душа: він був юнак хороший. Краще заспокоїти себе й подумати про те, як молитвами та іншими добрими ділами допомогти його душі, якщо може через якийсь гріх свій він того потребує. А що-до похорону, то найкращий спосіб — поховати його в цьому садку, про що ніхто в світі ніколи не дізнається, бо ніхто не знає, що він сюди приходив; а якщо ти цього

не бажаєш, покладімо його за садом та й покиньмо; завтра його знайдуть і однесуть додому, і рідня поховає його". Дівчина, хоч і тужила з горя і без перестанку плакала, але послухалася порад служниці і, не погоджуючись з першою порадою, на другу відповіла: „Не доведи, господи, щоб я дозволила такого достойного юнака, такого любого мені і мого чоловіка, поховати, як собаку, або викинути на вулицю. Я зросила його своїми слізьми, і наскільки зможу зробити це, поплачуть над ним і його родичі, і я вже надумала, що нам треба робити". Зараз-же вона послала її по шовкову тканину, що була в неї в скрині, а коли служниця принесла її, вони, розстеливши її на землі, поклали на неї Габріоттове тіло, а під голову подушку; заливаючись слізьми, вона закрила йому очі й уста, сплела йому вінка з троянд і всього обсыпала трояндами, що їх вони обоє нарвали, і сказала прислужниці: „Звідціля недалеко до дверей його дому, а тому й однесімо його туди, отак оздобивши його, та й покладімо під дверима; недовгий час мине, поки настане день, його заберуть і, хоч це все не буде втіхою його рідні, але я, в чийх обіймах він помер, буду задоволена". Промовивши це, вона знов кинулася йому на шию, заливаючись слізьми, і довго плакала. Коли служниця почала напосідати, що треба дуже поспішатися, бо вже розвиднялося, то вона підвелася і, скинувши з свого пальця той самий перстень, яким заручилася з Габріотто, наложивши йому на палець, промовляючи в сльозах: „Дорогий мій пане, коли душа твоя бачить тепер мої сльози і коли після неї ще залишається в тілі якесь розуміння та чуття, то прийми прихильно останній дарунок од тієї, яку за життя ти так кохав". Як сказала вона це, то впала непритомна на нього; очутившись і підвівшись, вона з прислужницею взялися за тканину, на якій лежало тіло, вийшли з саду і подались до його дому. Коли вони отак ішли, трапилось так, що варта подести, яка випадково проходила там у той час за якоюсь справою, зустріла їх і забрала разом з мертвим тілом. Андреола, що жадала більше смерти, ніж життя, як побачила слуг сеньйорії, одверто сказала: „Я знаю, хто ви такі, і коли-б навіть як бажала тікати, то даремно. Я з охотою піду

з вами до сеньйорії і розкажу, що це таке, але нехай ніхто не насмілиться приторкнутись до мене, коли я буду слухняна, або узяти будь-що з мертвого тіла, якщо не не хоче, щоб я на нього поскаржилася". Ось чому її не зачепив ніхто, і вона, як була з тілом Габріотто, так і пішла до палацу сеньйорії.

Коли дізнався про це подеста, то підвівся і в своїй кімнаті на самоті розпитав її, як це сталося. Він звелів лікарям установити, чи од отрути, чи від чого иншого настала смерть тієї людини, але всі заперечували проти цього і казали, що прорвався в нього нарив біля серця, і задушив його. Вислухавши це й зрозумівши, що її провинність дрібна, подеста натякнув їй, що хоче подарувати їй те, чого немає права продати, і відпустить її, якщо вона згодиться вволити його волю. Коли ці слова не пособили нічого, то він, наперекір усякій пристойності, хотів учинити насильство, але Андреола, запалившись обуренням і почувивши в собі силу, сміливо захищалася, одпихаючи його з лайливими та презирливими словами.

Коли настав день і все це розказали месерові Негро, то, тяжко засмучений, він пішов з своїми приятелями до палацу і, дізнавшись про все від подести, схвильований цим, вимагав, щоб йому віддали дочку. Подеста, бажаючи сам себе обвинуватити в насильстві, яке збирався учинити над нею, перше, ніж вона обвинуватить його, почав насамперед хвалити дівчину та її постійність, на доказ чого розповів, що він зробив; через це він, побачивши таку її непохитність, почувив до неї велику любов, і коли буде на це воля її батька та її самої, то він з охотою одружився-б з нею, не зважаючи на те, що чоловік її був простого роду.

Поки вони отак розмовляли, Андріола з'явилася перед батьком, в сльозах кинулася перед ним навколюшки й сказала: „Батьку мій, я не думаю, щоб мені треба було оповідати вам повість мого завзяття й мого лиха, бо я певна, що ви чули й знаєте його, а тому над усе на світі благаю вас: пробачте мені за мій учинок, тоб-то за те, що я, не спитавши вас, обрала за дружину того, хто мені найбільше сподобався. Прошу у вас ласки цієї не на те, щоб урятувати життя, а щоб померти дочкою

вашою, а не ворогом“; — і, заголосивши, вона впала йому до ніг.

Як почув такі слова месер Негро, вже старий і зроду доброзичливий та люб'язний, то заплакав, підняв дочку, ніжно її обійняв і сказав: „Доню моя, мені було-б приємно, коли-б твоїм чоловіком була така людина, яка, на мою думку, була-б достойна тебе, але коли ти обрала собі такого, який тобі був до вподоби, то він сподобався й мені; а от, що ти затаїла це від мене, це смутить мене, як ознака твоєї малої віри до мене, особливо, коли я бачу, що ти втратила його раніше, ніж я про це довідався. Але коли вже все це сталося так, нехай-же те, що я, щоб догодити тобі, зробив-би для нього, якби він був живий, буде виявлено до нього по смерті, тоб-то пошана йому, як зятеві моему“. І звертаючись до своїх синів та до родичів, він загадав улаштувати Габріотто розкішний та почесний похорон.

А тим часом, прочувши про цю подію, походились родичі й родички юнака і мало не всі чоловіки та жінки, які були в місті; і от тіло, положене посеред двору на Андреоліній тканині, зо всіма трояндами, які на ньому були, було зрошене слізьми не тільки її та її родичок, а привселюдно мало не всім жіноцтвом міста і багатьома мужчинами; і не як просту людину, а як сеньйора, його винесли з міського будинку і понесли ховати, з урочистою пошаною, на плечах найшляхетніших громадян. Далі, через кілька днів, коли подеста зробив свої свідчення, а месер Негро почав говорити про це з дочкою, вона й слухати про це не хотіла і, за батьковою згодою, вступила разом з своєю прислужницею до одного, дуже відомого своєю побожністю, монастиря, де вони прожили довго й чесно“.

НОВЕЛА СЬОМА.

Сімона любить Пасквіно; обоє в садку і Пасквіно, натерши зуби листком шавлії, вмирає. Сімона, заарештована, хоче показати судді, як помер Пасквіно, натирає одним з тих самих листків зуби собі і також помирає.

Памфіло відбув свою новелу, коли король, не виявивши ніякого жалю до Андреоли, глянув на Емілію і

дав їй зрозуміти, що йому буде приємно, коли вона, наслідуючи інших оповідачів, розкаже й сама. Вона, не гаючи часу, почала:

„Дорогі подруги, новела, яку розповів Памфіло, спонукає мене переказати вам іншу, подібну до неї тільки тим, що як Андреола втратила свого милого в саду, то так само було й з тією, про яку мені доведеться оповідати; та ще тим, що, позбавлена волі, як і Андреола, вона не завзяттям і не чеснотою своєю, а наглою смертю визволилася від суду. Уже зауважено було між нами одного разу, що хоч Амур з охотою пробував в домах людей шляхетних, але тим часом не гребує пануванням і в житлах бідарів; навпаки, якраз там він виявляє інколи свої сили так, що примушує й заможніших людей боятися його, як могутнього владаря. Це коли не цілком, то частково виясниться з моєї новели; з нею я знов бажаю вступити до нашого міста, од якого, оповідаючи про всячину і про всілякі речі і блукаючи по різних частинах світу, ми сьогодні так далеко одійшли.

Нещодавно жила в Флоренції дуже вродлива і, як на її стан, дуже мила дівчина, дочка вбогого батька, на наймення Сімона. Хоч їй і доводилося власними руками заробляти шматок хліба і вона жила з того, що пряла шерсть, але вона не так була бідна духом, щоб не наслідитися одімкнути своє серце Амурові, що давно виявляв бажання ввійти до нього ділами та приємними речами одного юнака, не вищого, ніж вона, коліна, що ходив од свого хазяїна-ткача роздавати шерсть на прядіння. І от, зазнавши кохання в особі прекрасного юнака, на наймення Пасквіно, що любив її, палаючи бажанням, та не насмілюючись піти далі, вона пряла й за кожним пасмом шерсти, яке намотувала на веретено, випускала зідхання, гарячіші від огню, згадуючи того, хто дав їй намотати це веретено. Той, з свого боку, дуже пильнував, щоб гарненько пряли шерсть його хазяїна, і ніби прядиво Сімони, а не чиєсь інше, піде на тканину, вдався до неї частіше, ніж до інших. Через те, коли Пасквіно доглядав, а їй це доглядання подобалося, вийшло так, що він набрався сміливості більше, ніж звичайно, а вона далі, ніж звичайно, одігнула острах та сором, то обоє

з'єднались для обопільних насолод. І ці насолоди так сподобались їм обом, що не тільки одно не дожидало запросин другого, а кожний ішов другому назустріч.

Коли їх утіхи відбувалися в такий спосіб що-дня і, триваючи далі, ще дужче їх запалювали, сталося так що Пасквіно сказав Сімоні, що він-би бажав, щоб вона знайшла спосіб, як піти до одного саду, куди він мав охоту завести її і там побути разом зручніше й безпечніше. Сімона відповіла, що вона згодна, і якось у неділю по обіді, запевнивши батька, що хоче піти на відпуст до Сан-Галло, подалася з своєю подругою, на наймення Ладжіною, до саду, визначеного Пасквіно. Там вона застала його з товаришем, що звався Пуччіно, а прозивали його Страмба. Коли завелось нове коханнячко між Страмбою й Ладжіною, самі вони зникли для своїх утіх в одній частині саду, а Страмбу з Ладжіною залишили в другій.

У тій частині саду, куди пішли Пасквіно з Сімоною, був великий, чудовий куш шавлії. Посідавши під кушем і за довгий час насолодившись обопільно й набалакавшись досхочу про закуску, яку вони, одпочивши, мали улаштувати в цьому саду, Пасквіно обернувся до великого куща шавлії, зірвав з нього листок і заходився натирати ним зуби та ясна, кажучи, що шавлій чудово вичищає зуби від усього, що на них залишається після їжі. Потерши їх отак деякий час, він знов почав розмовляти про закуску, що про неї говорив перед цим. Але не встиг він проказати кілька слів, як почав зовсім змінитися на виду, а після цього трохи згодом втеряв зір, йому відняло мову, і незабаром він сконав.

Побачивши це, Сімона заходилась плакати й кричати та кликати Страмбу й Ладжіну. Вони в ту-ж мить прибігли, і коли Страмба побачив, що Пасквіно не тільки помер, а ще й весь опух і на виду та на тілі в нього повиступали темні плями, то зараз-же закричав: „Ох ти, негіднице! Це ти отруїла його!“ І він наробив такого галасу, що почули люди, які жили поруч з садом. Вони позбігалися на той галас і, як побачили, що Пасквіно мертвий і опухлий, та почули, що Страмба нарікає на Сімону й винуватить її за те, що ніби вона негідно

отруїла Пасквіно, а вона мало не стерялася з горя від наглої пригоди, що позбавила її коханого, й не знала, як їй оборонятися, вважали, що діло було якраз так, як казав Страмба. А тому її, яка ще й досі дуже плакала, схопили й повели до палацу подести. Тут Страмба разом з Аттічато та Маладжеволе, товаришами Пасквіно, що з'явилися тим часом, почали мерщій вимагати суду, і суддя, не гаючи часу, почав питати її, як було діло. Не маючи змоги переконатися, що в цьому випадку вона діяла негідно і винна, він побажав у її присутності побачити мертве тіло і місце та обставини, про які вона розповіла, бо з її слів суддя не вияснив собі цього, як слід. Ось чому він нишком звелів одвести її туди, де ще лежало Пасквінове тіло, розбухле, як бочка, а далі й сам пішов і, подивившись на покійника, спитав її, як було діло. Підійшовши до куща шавлії і розповівши про все, що сталося, щоб суддя уявив собі гаразд усю пригоду, вона зробила так, як робив Пасквіно, і натерла собі зуби листком цієї шавлії.

Поки над усім цим на очах у судді знущалися Страмба та Аттічато й інші друзі та товариші Пасквінові, як над дурницями та вигадками, і, все настирливіше обвинувачуючи її за злочин, вимагали не іншого чого, а тільки того, щоб вогнище було карою за таке злочинство, сердешна дівчина, яку прибила туга за втраченим коханцем та страх перед карою, якої вимагав Страмба, натерла собі зуби шавлією і впала так само, як упав Пасквіно, на диво всім присутнім. О, щасливі душі, яким довелося одного дня дожити до кінця палкого кохання і свого вмирущого віку! А ще щасливіші ви, коли разом вирядились до одного місця вашого пробування. Найщасливіші-ж ви, коли й на тому світі кохаються, і ви кохаєте один одного так, як кохали за життя! Але найщасливіша над усе на світі, на думку нашу, що пережили її, душа Сімони, бо доля не дозволила їй чистоті зазнати посвідчень Страмби, Аттічато та Маладжеволе, якихсь чесальників або й ще негідніших людей, а знайшла для неї почесніший спосіб уникнути їхніх образ такою самою смертю, як і її коханий, пішовши вслід за душею такого любого їй Пасквіно.

Суддя, як і всі інші, що були там, дуже здивований цією подією, не знаючи, що й казати, довго думав, а далі, усвідомивши все це ясніше, сказав: „Певно, ця шавлія отрутна, чого взагалі не буває з шавлією, а тому, щоб вона таким самим способом не пошкодила иншим, нехай її зрубають аж по корінь і вкинуть у вогонь“. Коли той, хто стеріг сад, зробив це на очах судді, то, як тільки він повалив куща на землю, одразу виявилася причина смерті обох бідолашних коханців: була під цим кущем жаба напрочуд велика, від отрутного дихання якої, гадали, набралася отрути і ця шавлія. Через те, що ніхто не насмівся наблизитись до цієї жаби, то, високо обложивши її хворостом, вони спалили її разом з шавлією. Отак і покінчив месер суддя справу про смерть сердешного Пасквіно, і його з Сімоною, як і були вони, розбухлих, Страмба, Аттічато, Гуччо Імбратта і Маладжеволе поховали у церкві св. Павла, якої вони, до речі, були парафіяни“.

НОВЕЛА ВОСЬМА.

Джіроламо кохає Сальвестру; їде, зважаючи на прохання матери, до Парижу, повертається й бачить Сальвестру заміжньою, таємно приходять до її дому і вмирає біля неї; коли його принесли до церкви, Сальвестра вмирає біля нього.

Новела Емілії скінчилася, коли, з наказу короля, Неїфіла почала так:

„На мою думку, шановні дами, є люди, які гадають, що знають більше від инших, а знають вони мало, і тому дозволяють собі ставити свою мудрість не тільки супроти людських порад, а й проти природи речей; і від такої самопевности накоїлося вже безліч лиха, а добра ще ніякого ми не бачили. А як з усіх природніх речей кохання найменше мириться з порадами та запереченнями, бо по своїй природі воно швидше може перевестись на ніщо, ніж зупинитися від перешкоди, то мені спало на думку розповісти вам новелу про даму, яка, бажаючи бути розумнішою, ніж їй личило і ніж вона була, і справа, в якій вона намагалася виявити свій розум, була невідповідна, то замість того, щоб вигнати, як вона

гадала, з серця кохання, яке, може, зорі їй послали, добилася того, що прогнала з тіла сина кохання й душу.

Жив у нашому місті, як оповідають старі люди, найшляхетніший і багатий купець, на наймення Леонардо Сігері, в якого від його жінки був син, що прозвали його Джіроламо, після народження якого він, улаштувавши як слід свої справи, помер. Опікуни дитини разом з його матір'ю провадили його справи добре й чесно; хлопчик, що ріс з дітьми своїх сусідів, потоваришував з дівчинкою однолітком, дочкою кравця, більше, ніж з іншими дітьми тієї вулиці.

Минали роки, і звичка перетворилася на таке велике й палке кохання, що Джіроламо почував себе гарно тільки тоді, як бачив її; і напевно вона любила його не менше, ніж він її. Мати хлопчика, спостерігши це, не раз лаяла й карала його. А далі, коли Джіроламо не мав сили побороти в собі це, мати поскаржилася його опікунам і, гадаючи, що з великими коштами сина можна зробити з будяків померанчі, сказала їм: „Наш хлопець, якому ще чотирнадцять років, так закохався в дочці одного кравця, нашого сусіди, на наймення Сальвестрі, що, коли ми не розлучимо його з нею, то він, чого доброго, візьме її за себе, нікого не питаючись, а тоді вже мені світ немилий буде, або-ж він зів'яне за нею, коли побачить, що її віддали за іншого. А тому, мені здається, вам слід було-б, щоб уникнути цього лиха, відслати його кудись далеко звідділя в справах торгівлі, бо, як він її не бачитиме, вона вивітриться йому з голови, а тоді ми дамо йому за жінку дівчину доброго роду“. Опікуни сказали, що вона каже діло, і вони по змозі так і зроблять; загадавши покликати до себе в крамницю хлопця, один з опікунів почав дуже приязно розмовляти з ним: „Сину мій, ти вже тепер підріс, і тобі годиться самому почати придивлятися до твоїх справ, а тому нам було-б дуже приємно, якби ти поїхав на деякий час до Парижу і пожив там, бо там, як ти сам побачиш, є в обороті більша частина твоїх багатств, не кажучи вже про те, що там ти зробишся кращий, освіченіший і вихованіший, ніж міг-би зробитися тут, коли надивишся на тих панів та баронів і шляхтичів, яких там є багато. А коли

навчишся від них, як поводитися, тоді зможеш повернутися сюди“.

Юнак слухав уважно, але відповідав коротко, що нічого такого зробити не має охоти, бо гадає, що коли іншим, то й йому можна залишитися в Флоренції. Вислухавши це, поважні люди, довго докоряли йому, але не добившись од нього іншої відповіді, сказали про це матері. Дуже розгнівана не тим, що він не хоче їхати до Парижу, а тим, що він закоханий, вона добре вилаяла його, далі, приголубивши сина ніжними словами, почала підлещуватися до нього і приязно просити, як ласки, зробити так, як бажають його опікуни, і їй так пощастило вмовити хлопця, що він згодився поїхати до Парижу й пожити там рік, але не більше; так і сталося.

І от Джіроламо, дуже закоханий, подався до Парижу, де його (не сьогодні, завтра поїдеш!) продержали два роки. Повернувшись звідтіля ще дужче закоханим, він застав свою Сальвестру одруженою з порядним молодим чоловіком, шатрівником; це тяжко засмутило його. Але, побачивши, що нічого не вдієш, він силкувався погодитись з цим і, розпитавши, де живе Сальвєстра, почав, як це звичайно роблять закохані юнаки, ходити повз її дому, гадаючи, що, коли вона й забула його, то хіба так само, як і він її. Але так воно не було: вона пам'ятала його не більше, ніж так, наче й ніколи його не бачила, а коли трохи й пам'ятала, то виявляла протилежне, в чому юнак переконався за дуже короткий час з дуже великим жалем. Але, не зважаючи на це, він робив усе можливе, щоб знов заволідати її серцем; а як це ні до чого не призводило, то він вирішив конче поговорити з нею, хоч-би через те довелось йому вмерти. Довідавшись через одного сусіду, як розташований її дім, він одного разу ввечері, коли вона з чоловіком пішла на вечорниці до сусідів, нишком заліз до неї, заховався в її світлиці за порозвішуваними полотнищами шатрів і дочекався, поки вони, повернувшись, полягали в ліжку; почувши, що чоловік заснув, він, надійшовши до того місця, де, як бачив, лягла Сальвєстра, поклав їй руку на груди й тихенько спитав: „Серденько моє, чи ти спиш?“ Молода жінка, яка ще не спала, хотіла наробити крику, але юнак

мерщій сказав: „На бога, не кричи, я твій Джіроламо“. Почувши це, вона затремтіла й промовила: „Благаю тебе, Джіроламо, іди собі, бо вже минулися ті часи, коли нам, дітям, личило бути закоханими: я, як бачиш, заміжня, а тому мені й непристойно мати діло з иншим мужчиною, окрім свого чоловіка, а тому, з-заради всього святого, іди собі, бо якби почув тебе мій чоловік, то хоч-би нічого лихого від того не сталося, але вийшло-б те, що я ніколи-б не мала сили жити з ним в злагоді та супокій, в той час, як він мене зараз любить і живу я з ним гарно й спокійно“.

Коли юнак вислухав такі слова, то тяжко затужив, нагадав їй минулі часи та своє кохання, якого не зменшила далечінь, але не добився нічого. Тоді, бажаючи вмерти, він попрохав її під кінець, в нагороду за таке кохання, дозволити йому лягти поруч з собою, поки він не нагріється, бо замерз, дожидаючи її, і він обіцяв не говорити їй нічого, не займати її і піти собі, як тільки нагріється. Сальвестра, що трохи пожаліла його, погодилася на таку умову. І от юнак ліг з нею поруч, не приторкаючись до неї, і, охопивши думкою довге кохання, яке мав до неї, і її теперішню жорстокість та втрачену надію, вирішив, що вже йому не жити на світі; затаївши в собі дихання, не промовивши ні слова, стиснувши кулаки, він помер поруч з нею.

Через деякий час молода жінка, дивуючись, що він такий стриманий і, побоюючись, щоб часом не прокинувся її чоловік, почала говорити: „Слухай, Джіроламо, чом-же ти не йдеш?“ Не маючи відповіді, вона подумала, що він заснув; а тому простягла руку, щоб розбудити його, почала мацати його і, доторкнувшись до нього, почувтила, що він холодний, як лід, що її дуже здивувало. Помацавши його дужче і почувуючи, що він не рухається і після другого дотику, зрозуміла, що він помер; надміру вражена, вона довго не знала, що їй робити. Кінець-кінцем, вона вирішила спитати чоловіка, говорячи ніби про иншу особу, що він їй порадить; розбудивши чоловіка, Сальвестра розказала йому про те, що сталося в нього, так наче це трапилося в когось иншого, а далі спитала, що-б він робив, коли-б це сталося з нею. Він одповів,

що, на його думку, слід було-б померлого нишком однести до його хати і залишити там, не маючи ніякої злоби проти жінки, що нічим, як йому здавалося, не провинилася. Тоді молода жінка сказала: „Так і нам слід зробити“. Взявши чоловіка за руку, вона дала йому помацати мертвого юнака. Зовсім збентежений, він добув вогню і, не заводячи з дружиною інших розмов, зодягнув мерця в його одержу, негайно взяв його на плечі, а певність, що його дружина була невинна, була йому допомогою, і одніс його до дверей його дому, поклав його там і залишив.

Коли настав день і юнака побачили мертвим над його дверима, то нарobili крику, особливо його мати, обшукали його геть-чисто, оглянули і, не знайшовши на ньому ні рани, ні слідів удару, лікарі в один голос заявили, що він помер з туги, як справді й було. Отак його тіло й понесли до церкви, куди прийшла засмучена його мати, а разом з нею чимало родичок та сусідок, і заходилися вони, за нашим звичаєм, голосити та побиватися.

Поки там отак тяжко побивалися, чоловік, в хаті якого помер юнак, сказав Сальвестрі: „Напнись косинкою та піди до тієї церкви, куди понесли Джіроламо, стань проміж жіноцтвом та послухай, що вони гомонять про це, а я це саме зроблю проміж чоловіків, щоб нам дізнатися, чи не нарікають вони на нас“. Молода жінка, що так пізно змилосердилась, погодилась, бо бажала побачити мертвим того, кому, поки він був живий, не хотіла догодити хоч поцілунком, і пішла до церкви.

Дивна річ, коли подумаєш, як важко зрозуміти силу кохання! Серце, що його не спромоглася відкрити щаслива доля Джіроламо, відкрилося його недолі, яка, воскресивши все давнє полум'я, одразу перетворила його в такий жаль, що, як тільки Сальвестра побачила обличчя покійника, пом'яте косинкою, протовпившись поміж жінками, не спинилась, аж поки не дійшла до тіла; тут, голосно скрикнувши, вона впала лицем на мертвого юнака і не встигла зросити його слізьми, бо щойно приторкнулася до нього, як туга, що одняла життя в нього, позбавила і її життя. Жінки почали втішати її, вмовляючи встати,

ще не знаючи, хто вона така, а вона не вставала, — тоді вони спробували підвести її, але вона була нерухома; коли таки підвели її, то відразу довідались, що це Сальвестра і що вона померла. Через це всі жінки, які там були, заголосили ще дужче, бо їх тяжко вразив подвійний жаль. А як звістка про це поширилася і поза церквою проміж чоловіків і дійшла до її чоловіка, що був серед них, то він, як не втішали та не вмовляли його, довго плакав, а тоді розповів багатьом з присутніх, що сталося вночі з цим юнаком та його дружиною, і тоді всі довідалися про причину смерти одної й другого, і всіх це засмутило. Узнявши тіло померлої молодої жінки і вбравши його так, як убирають покійників, вони поклали її на одних марах з юнаком і поховали обох у одній могилі. І кого кохання не спромоглося поєднати за життя, тих нерозлучним союзом з'єднала смерть“.

НОВЕЛА ДЕВ'ЯТА.

Месер Гвільельмо Россільоне дає своїй дружині покуштувати серця месера Гвільельмо Гвардастаньо, якого він убив і якого кохала вона; довідавшись згодом про це, вона кидається з високого вікна додолу й умирає; її ховають поруч з коханим.

Коли новела Неїфіли надійшла до кінця не без того, щоб викликати велике спочуття всіх її подруг, то король, не маючи охоти порушувати привілею Діонео і побачивши, що нема кому оповідати, сам почав так:

„Я згадав, спочутливі дами, одну новелу, яка повинна викликати у вас, що так сумуєте з приводу нещасливих пригод кохання, не менше жалю, ніж попередня, бо люди, з якими сталося те, що я розповім, були шляхетніші, і сталося їм страшніше, ніж тим, про яких говорилося.

Ви повинні знати, що, як оповідають провансальці, у Провансі жило колись двоє шляхетних лицарів, з яких кожний володів і замками і васалами, і один мав наймення Гвільельмо Россільоне, а другий — месер Гвільельмо Гвардастаньо; а як і один і другий були люди хоробрі в військовій справі, то вони дуже приятелювали один з одним і мали звичай раз-у-раз відряджатися разом на всі турніри¹³⁾, ристалища та інші забави, одна-

ково озброєні. І хоч кожний з них жив у своєму замкові і від одного до другого було добрих миль десять, тим часом вийшло так, що, не зважаючи на їх приязнь і товаришування, месер Гвільельмо Гвардастаньо без міри закохався в прехорошій і милій дружині месера Гвільельмо Россільоне, і так умів виявити тим та иншим способом, що вона це спостерегла, і він сподобався їй, бо вона знала його за найхоробрішого лицаря і пройнялася такою любов'ю до нього, що нічого в світі так не бажала, як тільки того, щоб він попрохав у неї того самого, а це й сталося незабаром, і вони поєднались один з одним раз і другий, дуже кохаючи одно одного. А як єдналися вони не дуже обачно, то сталося так, що чоловік спостеріг це і до такої міри обурився, що любов його до Гвардастаньо обернулася в смертельну зненависть, але він умів краще затаїти її, ніж коханці своє кохання, і наважився вбити його.

Коли Россільоне ухвалив таку постанову, то трапилося так, що оголосили великий турнір у Франції, про що Россільоне зараз-же сповістив Гвардастаньо, пославши переказати йому, щоб він, коли має охоту, приїхав до нього і вони разом вирішать, чи відрядитися їм туди і в який спосіб. Гвардастаньо дуже зрадив і відповів, що обов'язково прибуде до нього другого дня на вечерю. Почувши це, Россільоне подумав, що настав слушний час, коли йому можна буде вбити його. І от, другого дня, озброївшись, він сів на коня і разом з кількома своїми слугами за якоїсь пів милі од свого замку засів там, де мав їхати Гвардастаньо; пождавши його довгенько, він побачив його беззбройного з двома незброєними слугами позаду, бо той зовсім не остерігався його. Коли Россільоне побачив, що той доїхав до бажаного йому місця, то вийшов супроти нього, зрадливо й люто вигукуючи: „Смерть тобі!“ В одну мить він сказав це і протяв йому груди списом. Гвардастаньо, не маючи змоги ні оборонятися, ні слова промовити, упав, протягтий списом, і незабаром помер. Його слуги, не дізнавшись, хто це зробив, повернули назад свої коні і мерщій подалися до замку свого пана. Россільоне зліз з коня, ножем розтяв груди Гвардастаньо, власними руками виїняв з них

серце і, звелівши загорнути його в прапорець спису, оддав його нести одному з своїх слуг; звелівши, щоб ніхто не насмілювався й слова сказати про це, він знову сів на коня і повернувся до свого замку тоді, як настала вже ніч.

Його дружина, яка чула, що Гвардастаньо прибуде на вечерю, дуже здивувався, не бачучи його, і сказала чоловікові: „Чого це, месере, не з'явився Гвардастаньо?“ Тоді чоловік одповів їй: „Мадонно, мені прийшла від нього звістка, що він не може бути тут до завтрього“, — а це не аби-як засмутило даму. Злізши з коня, Россільоне загадав покликати кухаря і сказав йому: „Візьми оце кабаняче серце і подбай про те, щоб зготовити з нього добреньку страву, оскільки вмієш — найкращу й найсмачнішу, і коли я сидітиму за столом, пришли її мені на срібному блюді“. Кухар узав його, доклав до нього всього свого уміння й турбот, покришив, додав багато солодких речей і зготовив з нього дуже смачну страву.

Як настав час, месер Гвільельмо сів до столу з своєю дружиною. З'явилися й страви, але його ятрила думка про злочин, який він учинив, і їв він мало. Кухар прислав йому і ту страву, яку він загадав поставити перед жінкою, удаючи, ніби сьогодні ввечері в нього немає охоти до їжі, а страву дуже вихваляв. Дружина, що мала охоту, почала їсти, і їй ця страва була до смаку, а тому вона і з'їла її всю чисто. Коли лицар побачив, що дружина з'їла все, то сказав: „Мадонно, а як вам подобалася ця страва?“ Вона відповіла: „Пане мій, справді вона мені дуже подобалася!“ — „Присягаюсь богом, — мовив лицар — я вам вірю і не дивуюсь, що й мертвим до вподоби вам було те, що за життя подобалося над усе на світі“. Почувши це, дружина трохи засмислилась, а тоді сказала: „Як це так? І що це таке ви дали мене їсти?“ Лицар одповів: „Те, що ви їли, було, справді, серце месера Гвільельмо Гвардастаньо, якого ви, як жінка нечесна, так кохали; і будьте певні, що це було воно, бо я оцими своїми руками вирвав його з його грудей незадовго до того, як повернувся“.

Як засмутилася дама, прочувши таке про людину, яку вона любила над усе на світі, про це нічого й казати;

трохи згодом вона промовила: „Ви вчинили те, що личить нечесному й лукавому лицареві, а коли я без його примусу зробила його владарем мого кохання і зневажила цим вас, то не йому, а мені треба було цієї кари зазнати. Але, не дай боже, щоб якоїсь іншої страви зажила я після такої благородної, як серце такого хороброго і достойного лицаря, який був з месера Гвільельмо Гвардастаньо“. — І, підвішись, вона, не довго думаючи, викинулася спиною назад в вікно, що було позад неї. Вікно було дуже високо од землі, а тому, впавши, вона не тільки вбилася на смерть, а ще й геть-чисто розбилася. Побачивши це, месер Гвільельмо зовсім остовпів і йому здалося, що він зробив негарно; побоявшись народу й прованського графа, він загадав посідлати коней і подався навтеки. Другого дня зранку по всій місцевості вже знали, як було діло, а тому люди, що належали до замку месера Гвільельмо Гвардастаньо, та мешканці замку тієї дами в тяжкій тузі та в сльозах підняли тіла обох, положили їх у замковій церкві дами в спільній домовині, а на ній написані були вірші, в яких говорилося, кого там поховано і яка була причина їхньої смерти“.

НОВЕЛА ДЕСЯТА.

Дружина одного лікаря кладе свого коханця, визнаного вже за мертвою, а справді знепритомнію від опію, до скрині, яку й несуть до себе разом з тілом два лихварі. Коли він прийшов до пам'яті, то його схопили як злодія; покоївка дами оповідає сеньйорії, що це вона поклала його в скриню, яку вкрали лихварі; через це він урятовується від шибениці, а лихварів за крадіж скрині засудили до штрафу.

Коли король довів до кінця своє оповідання, обов'язок оповідача залишився тільки за Діонео, який, знаючи це і виконуючи наказ короля, почав так: „Нещасливі пригоди навісного кохання, про які нам оповідали, не тільки вам, жінкам, а й мені засмутили очі й серце, а тому я дуже хотів, щоб настав їм край. Тепер, хвалити бога, вже кінець їм (якщо тільки я не схочу до такого лихого краму додати ще такого самого, від чого хай хранить мене господь) і, не зупиняючись далі на такій жалібній речі, я почну оповідати про щось веселіше

й краще і, може, дам втішний вступ до того, що оповідають наступного дня.

І от ви повинні знати, прехороші дівчата, що не так давно перед цим жив у Салерно найславетніший лікар-хірург, якого звали Маццео делла Монтанья. Вже зовсім ветхий, він узяв собі за жінку вродливу й шляхетну дівчину з свого міста, зодягав її краще, ніж убиралися усякі інші міські жінки, в розкішні та дорогі сукні й інші дорогоцінні убори і в усе, що до вподоби було жінці; правда, вона здебільшого мерзла, бо маестро завжди накривав її в ліжку, і так само, як месер Річардо де Кінзіка, про якого ми вже говорили, привчав свою жінку до свят, цей доводив своїй, що, поспавши з жінкою, треба поправлятися кілька там днів і інші подібні дурниці, а вона була дуже незадоволена цим, і, як жінка розумна та смілива, наважилася, зберігаючи хатне добро, вийти на вулицю та підкрепитися чужим; і дуже багато молодих людей вона переглянула і нарешті припав їй до серця один і на нього поклала вона всі свої надії, всі думки і все щастя віддавала йому. Юнак спостеріг це і як вона йому дуже подобалась, то й він звернув на не своє кохання. Звали його Руджері з Ієролі, він був шляхетного роду, але такий негарний в житті і такий розпусний, що не лишилося в нього ні родича, ні друга, як були-б прихильні до нього, або бажали бачити його, і на все Салерно пішла поголоска про його злодіяства та ганебні витівки, але даму це не обходило, бо він їй був до вподоби чимсь іншим, і вона за допомогою служниці зробила так, що вони побачились. А коли вони деякий час натішилися, то дама почала дорікати йому за його минуле життя і просити, щоб з-заради кохання до не він одсахнувся від таких діл; а щоб дати йому можливість зробити це, почала допомагати юнакові часом одною, а часом і другою сумою грошей.

Поки отак провадили вони своє діло дуже обережно у лікарєвих руках опинився випадково хворий, у якого була болячка на одній нозі; коли маестро оглянув ногу, то сказав родичам, що як не вийняти в нього гнилу кістку, то доведеться або цілу ногу відтяти, або хворий помре; а як вирізати кістку, то хворий може видужати

але він візьметься за нього тільки так, як беруться до засудженого на смерть. На це родичі погодились і, як такого, доручили лікареві. Лікар певний, що коли хворому не дати снотворних ліків, то він не витерпить мук і не дасть себе лікувати, вирішив увечері взятися до цієї роботи і звелів зранку настояти воду на відомій йому такій спеції, що коли хворий вип'є її, то засне на такий час, який, на думку лікаря, треба витратити на лікування. Загадавши принести ту спецію собі додому, лікар поставив її на вікні в своїй кімнаті, не сказавши нікому, що воно таке.

Коли настав вечір і лікар повинен був піти до того хворого, прийшов посланець від великих лікаревих приятелів з Амальфі, щоб він обов'язково зараз-же прибув туди, бо там виникла велика бійка, під час якої багатьох поранено. Лікар, одклавши до ранку лікування ноги, сів у човен та й поїхав до Амальфі; дружина-ж, знаючи, що вночі він не повернеться, звеліла нишком покликати до себе Руджері, влаштувала його в своїй світлиці й замкнула там, поки дехто з хатніх людей не ляже спати. Поки Руджері пробував у світлиці, дожидаючи даму, йому дуже захотілося пити чи від великої втоми за день, чи може попоїв солоного, або й так через звичку; і от він угледів на вікні глечика з водою, що його наготовив лікар для хворого, і, гадаючи, що це вода для пиття, випив її всю, а трохи згодом йому дуже захотілося спати і він заснув.

Дама прийшла до кімнати, поспішаючи, як тільки могла, і, побачивши, що Руджері спить, почала будити його, пошепки промовляючи, щоб він прокинувся, але нічого з того не вийшло: він не відповідав і був нерухомий. Тоді дама, вже трохи розгнівана, штовхнула його дужче, примовляючи: „Та вставай-же, сонюго! Коли ти так хотів спати, то треба було піти додому, а не приходити сюди“. Від такого стусана Руджері впав із скрині, на якій лежав, виявивши стільки чутливості, скільки-б виявило її й мертве тіло. Дама, трохи вже перелякана, заходилася було піднімати його й трясти ще дужче, сідаючи його за ніс і смикаючи за бороду, але все це було ні до чого: він прив'язав свого осла до доброго

кілка¹⁴). Тоді вже дама почала побоюватись, чи не помер він часом, але, не зважаючи на це, почала боляче щипати йому тіло й припикати свічкою, але все було марно, а тому дама, що нічого не тямала в лікуванні, хоч чоловік її й був лікар, упевнилася, що він без сумніву помер. Як це засмутило її, що любила його, над усе на світі, нічого й говорити; не насмілюючись наробити крику, вона почала тихенько плакати над ним, нарікаючи на таку лиху долю. Але через деякий час, злякавшись, щоб до її втрати не прилучився ще й сором, додумалася, що треба негайно знайти спосіб, як його, мертвого, винести з дому; не знаючи, що робити, вона тихенько поклікала служницю й, розказавши їй про своє горе, попрохала в неї поради. Служниця дуже здивувалася, ще раз посмикала й поціпала його і, побачивши, що він без пам'яті, сказала те саме, що й пані її, тоб-то що він, напевно, помер, і порадила спекатись його. На це дама відповіла: „Куди-ж ми покладемо його так, щоб завтра, коли його побачать, не запідозрювали, що його винесли звідділя?“ Служниця відповіла їй: „Мадонно, я бачила сьогодні, пізно ввечері, проти крамниці отого теслі, нашого сусіди, скриню, не дуже велику, і якщо хазяїн не забрав її до себе, вона якраз стане в пригоді нам для нашої справи, бо ми можемо покласти його туди, ударити його двічі, чи тричі ножем та й залишити його. Я не знаю, чи той, хто знайде його там, зробить висновок, що його винесено саме звідділя, а не з якого іншого місця; навпаки, подумают, що він, як юнак розпутний, ішов на якесь недобре діло і тоді вбив його хтось з його ворогів і сховав у скриню“. Порада служниці була до вподоби дамі, за винятком того, що його треба поранити, бо дама сказала, що в неї ні за що на світі не підніметься рука на нього, — і вона послала служницю подивитися, чи стоїть ще скриня там, де вона її бачила; служниця, повернувшись, сповістила, що ще стоїть. І от служниця, молода та здорова, за допомогою своєї пані, взяла на плечі Руджері, а дама пішла вперед подивитися, чи не йде хто; надійшовши до скрині, вони поклали туди тіло і, зачинивши скриню, залишили його там.

Якраз у той час зупинилися біля одного будинку,

трохи далі двоє молодих людей, що давали гроші в лихву і любили багато набувати, а мало витрачати; через те, що їм треба було заводити собі хазяйство, а вони ще напередодні побачили цю скриню, то вирішили вдвох забрати її собі до хати, коли вона залишиться там на ніч. Коли настала північ, вони вийшли з дому і, знайшовши скриню та не придивившись до неї краще, мерщій віднесли її до себе, хоч і здавалася їм скриня трохи важкою, і поставили її поруч з світлицею, де спали їхні жінки, не подбавши про те, щоб улаштувати її зараз-же; поставивши скриню, вони полягали спати.

Руджері, що глибоким сном спав, встиг перетравити той напій і перемогти його силу, прокинувся перед вранішньою відправою і, хоч сон урвався і почування знов набули собі чинности, але в голові в нього стояв дурман, що держався не тільки цієї ночі, а ще протягом кількох днів, як туман; розплющивши очі і нічого не бачучи, він простяг руки туди й сюди і, зрозумівши, що він у скрині, почав пригадувати, розмовляючи сам з собою: „Що це таке? Де я? Чи я сплю, чи не сплю? Я-ж пам'ятаю, що сьогодні ввечері прийшов до кімнати моєї дами, а от тепер я ніби в скрині. Що воно таке? Чи не повернувся лікар і чи не сталося так, що моя дама мусіла сховати мене сонного? Я певний, що так воно й було“. А тому він притих і почав прислухатися, чи не почує часом чого. Пробувши в такому стані довгенько, тому що йому було незручно лежати в скрині, швидше вузькій, ніж широкій, а до того ще й боліло в боці, на якому, він лежав, Руджері схотів повернутися на другий бік і зробив це так незграбно, що, вдарившись спиною об один бік скрині, поставленої на нерівному місці, примусив її похитнутися, а далі й перекинутись; падаючи, він наробив такого гармидеру, що жінки, які спали поруч, попрокидались, полякались і з переляку зацімліли. Падання скрині дуже налякало й Руджері, але, почувши, що скриня, упавши, одчинилася, він волів на всякий випадок, вилізти з неї, ніж залишатися в ній. І як він не знав, де він, то почав блукати в будинку помацки, намагаючись знайти десь сходи або двері, якими можна було-б вийти. Почувши оце ходіння помацки, жінки, що попрокида-

лися, наробили крику: „Хто там такий?“ Руджері, не впізнавши голосу, не відповідав, через що жінки почали кликати обох молодих людей, які, засидівшись довго вночі, спали, як убиті, і нічого цього не чули. Тоді, полякавшись ще дужче, жінки повставали, кинулись до вікон і заходилися кричати: „Злодії! Злодії!“ Через те багато дехто з сусідів поспішилися добутись до дому різними способами: хто через дах, хто одним боком, а хто другим; повставали також од цього крику й молоді люди. Руджері схопили (він, побачивши себе тут і ніби стерявшись від здивування, не знав, куди йому тікати і чи можна тікати) і віддали його до рук варті голови міста, що негайно прибула, почувши гомін. Коли привели його до голови, то зараз-же взяли на тортури, як людину, яку всі вважали за найнегіднішу, і він признався, що проліз до лихварів, щоб обікрасти їх, а тому голова вирішив зараз-же звеліти, щоб його повісили.

Ранком по всьому Салерно пішла поголоска, що Руджері зловили на злодійстві в домі лихварів. Як почула про це дама та її служниця, то надзвичайно здивувалися і мало не певні були, що того, що вони зробили вночі, зроблено не було, а це їм тільки приснилося; окрім того даму так засмутив той тяжкий стан, в якому опинився Руджері, що вона мало не збожеволіла.

Зараз по пів до третьої години повернувся з Амальфі лікар і загадав, щоб йому принесли його воду, бо хотів узятися до лікування свого хворого; побачивши, що глечик порожній, він наробив крику, що, мовляв, у нього в хаті ніколи нема ладу. Жінка, заклопотана іншою бідою, відповіла сердито: „А що-б то ви сказали, маестро, про важливішу справу, коли наробили такого крику про вилиту з глечика воду? Хіба такої другої води нема на світі?“ На це маестро відповів: „Жінко, коли ти думаєш, що це була простісінька вода, то це зовсім не так. Це була вода, наготовлена на те, щоб присипляти людину“; і він розповів їй, на віщо він її наготовив. Коли дама почула це, то відразу догадалася, що Руджері її й випив, а вона подумала, що він помер,—і вона сказала: „Ми цього не знали, маестро, а тому наготовте собі

иншої води“. Побачивши, що нічого не вдієш, маестро загадав заготовити свіжої води.

Незабаром служниця, що ходила з наказу своєї пані довідатись, що кажуть люди про Руджері, повернулася і сказала: „Мадонно, про Руджері ніхто й слова доброго не каже і, як я чула, нема ні родича, ні приятеля, який-би взявся, або бажав-би взятися допомогти йому; і всі переконані, що завтра суддя карних справ накаже повісити його. А крім того я розкажу вам ще одну новину, з якої я зрозуміла, як він опинився в будинку лихварів; ось послухайте як: ви добре знаєте теслю, проти якого стояла скриня, куди ми поклали його; він оце зараз дуже сперечався з якоюсь людиною, якій, певно, належала скриня, бо та людина вимагала грошей за свою скриню, а майстер відповів, що він не продавав скрині, а її вкрали в нього вночі. От той і каже йому: „Брешеш, ти продав її молодим людям, лихварям, вони самі сказали мені це вночі, коли я побачив скриню в їх хаті тоді, як зловили Руджері“. На це тесля відповів: „Вони брешуть, бо я ніколи не продавав їм скрині, — то вони мабуть і вкрали її в мене цієї ночі. Ходімте-но до них“. — І вони пішли, змовившись, до лихварів, а я пішла сюди. Як ви й самі бачите, я гадаю, що отаким способом і перенесено було Руджері туди, де його знайшли, а от як він там ожив, того я ніяк не розумію“.

Дуже добре зрозумівши, як було діло, дама розповіла тоді служниці, що чула від маестро, і попрохала її допомогти Руджері врятуватися, бо, коли вона схоче, то одночасно може і Руджері врятувати і честь її зберегти. Служниця спитала: „Мадонно, навчіть мене, як саме, і я все зроблю з охотою“. Дама, якій це потрібно було до зарізу, негайно зміркувавши, надумала, що слід зробити, і докладно розказала це служниці. Та насамперед пішла до лікаря й почала в сльозах говрити йому: „Месере, мені слід перепросити вас за велику провинність, що я вчинила проти вас“. Маестро сказав: „Що-ж таке ти зробила?“ А служниця, заливаючись весь час слізьми, промовила: „Месере, ви знаєте, що то за юнак Руджері з Ієролі? Я йому вподобалася і, почасти з остраху, а почасти й через кохання, мені довелося цього року зроби-

тися його коханкою. Довідавшись, що вчора ввечері вас не буде вдома, він так ублагав мене, що я привела його на ніч до вашого дому, в свою кімнату; а як він дуже хотів пити, то я не знала, де мені швидше добути води чи вина і не хотіла, щоб побачила мене ваша дружина, яка була в залі; тоді я згадала, що бачила в вашій кімнаті глечика з водою, побігла по нього, дала йому напитися, а глечика поставила там, де взяла; за це ви, я пам'ятаю, нарobili великого крику. Широ визнаю, що я зробила негарно, але хіба-ж є на світі така людина, яка хоч раз не зробила-б погано? Я дуже сумую, що так зробила, а тим часом через це й інше, що було далі, Руджері загрожує смерть: тому я й прошу вас, пробачте мені й дозвольте піти та пособити йому, оскільки я зможу". Вислухавши її, лікар, хоч і був розгніваний, відповів жартома: „Ти сама наклала на себе покуту за це, бо дожидала цієї ночі парубка, який мав завдати тобі доброї взбучки, а вийшов на сонну курку; а тому йди і подбай про те, щоб вирятувати свого коханця, та тільки гляди мені, щоб надалі не водила його сюди, бо я розрахаюся з тобою і за той і за цей раз". Побачивши, що перша справа вдалася, служниця як-найшвидше пішла до в'язниці, де сидів Руджері, і там ублагала в'язничого, щоб дозволив їй побалакати з ним. Навчивши його, як йому треба відповідати карному судді, коли він хоче врятуватися, вона добилася, щоб її допустили до судді. Той раніше, ніж вислухати її, побачивши, що вона свіжа й здорова, побажав узяти на гак християнське тіло, чому вона, щоб прохання її мало більший успіх, зовсім не противилася; підвівшись після роботи, вона сказала: „Месере, у вас тут ув'язнено Руджері з Ієролі, як розбійника, але не по правді". І з самого початку вона розповіла судді всю пригоду до кінця; як вона, його коханка, привела його до лікаревого дому; як дала йому напитися сонного зілля, не знаючи, що воно таке; як, вважаючи його за мертвого, поклала його в скриню; далі розказала, що чула суперечку між хазяїном-теслею та власником скрині, — таким чином довела суддю до розуміння, як саме Руджері опинився в хаті в лихварів.

Карний суддя бачив, що йому легко буде дізнатися,

чи цьому правда, і насамперед запитав лікаря, чи правду кажуть про воду, і встановив, що так і було; далі, покликавши до себе теслю та того, чия була скриня, і лихварів, з довгих розмов викрив, що лихварі вкрали минулої ночі скриню і поставили її в себе дома. Насамкінець він послав по Руджері і спитав його, де він був увечері напередодні; той відповів, що, де був, не знає, а тільки добре пам'ятає, що пішов на той вечір до наймички маестро Маццео, в кімнаті якої напився води, бо була в нього велика спрага, а що з ним сталося далі, він не знає, бо як тільки прийшов до пам'яті, то побачив себе в скрині у хаті в лихварів. Коли вислухав його карний суддя, то його так це зацікавило, що він загадав і служниці, і Руджері, і теслі, і лихварям кілька разів переказати йому все це. Насамкінець, визнавши Руджері за виправданого і присудивши лихварів, що вкрали скриню, до виплати десяти унцій, він звільнив Руджері. Як він зрадів, про те й питати нема чого, а його дама звеселилася надзвичайно. Згодом вона не раз сміялася й розважалася з ним та з любою служницею, яка порадила була вдарити його ножем, — і вони пробували собі й далі в коханні та втісі що день, то краще; і я бажав-би, щоб і мені так було, та тільки, щоб не опинитися в скрині“.

Якщо перші новели засмутили серця чарівних дам, то остання, що розповів її Діонео, примусила їх так сміятися, особливо, коли він оповідав, як карний суддя узяв на гак, що нагородили себе за жаль, до якого призвели їх інші оповідачі. Але коли король побачив, що сонце зблякло і настав кінець його владі, то в дуже милих словах перепросив прекрасних дам за те, що зробив, запропонувавши міркувати про таку сумну річ, як нещасливі пригоди закоханих; перепросивши, він підвівся, скинув з голови лавровий вінок і, коли дами дожидали, на кого він покладе вінка, він люб'язно поклав його на русяву голівку Ф'ямметти, промовляючи: „Я кладу тобі на голову цей вінок, бо ти краще, ніж яка инша, вмітимеш наступним днем нагородити наших подруг за прикрості цього дня“. Ф'ямметта — кучеряві, довгі й золотисті коси якої спадали на білі, ніжні плечі, а круг-

леньке личко сяяло справжнім цвітом білих лілей та рожевих троянд, сплетених докупи, з очами як у ясного сокола, маленькими устами і рубіновими губками — відповіла всміхаючись: „Філострато, я з охотою приймаю вінок, а щоб ти ще краще відчув, що зробив, я зараз-же хочу й велю всім приготуватися на наступний день до оповідань, про те, як після всяких сумних та нещасливих пригод закоханих спіткало щастя“.

Ця пропозиція була всім до вподоби. А коли, звелівши покликати сенешаля, вона разом з ним дала розпорядок на все потрібне, то все товариство підвелось й королева весело відпустила всіх до вечері. І тоді дехто пішов у сад, краса якого не повинна була їм швидко надокучити; дехто до млинів, що були за садом; хто туди, хто сюди, розважаючись всіляко, як кому подобалося, до вечері. Коли настав час вечеряти, всі, як звичайно, зібрались біля чудового водограю і з великою охотою взялись до гарно севрованої вечері. Повстававши з-за столу, вони, як заведено було, почали танцювати й співати, і коли Філомена пішла в танок, королева сказала: „Філострато, я не хочу відступити від моїх попередників, і коли вони так робили, то й я бажаю, щоб, з мого наказу, заспівали канцон; а як я певна, що твої канцони такі самі, як і твої новели, то я хочу, щоб ти заспівав нам тієї, яка тобі найбільше подобається, щоб інші дні не були затьмарені твоїми нещастями, як цей день“. Філострато відповів, що зробить це з охотою і негайно почав співати.

То по сльозах пізнати, ,
Оскільки щиро серце-біль стискає,
Бо до кохання віри вже немає!

Любово, ти, коли спершу явила
Її мені, — до кого все кохання,
Весь біль я шлю невітшний,
Я бачив тільки вид її безгрішний
І був готов прийнять її страждання,
Що в серці закалила
Твоя, любово, сила...
Та серце помилку свою вже знає,
Розчарування випивши безкрає.

Тепер я бачу, це була омана.
 Вона, що в ній я склав усі надії,
 Удаючи веселу раду,
 Тоді вже потай готувала зраду;
 Рвучи закохані, щасливі мрії,
 Мені лишила рану —
 Від болю мрію п'яну...
 Бо в серці зараз іншого плакає,
 Од мене навіть погляд одвертає.

Над серцем я зневаженим ридаю,
 Його боління всюди йде за мною...
 Я час клену нещасний,
 Коли я вид її побачив ясний,
 Прикрашений шляхетною красою.
 І я ще більш палаю
 Перед зорею раю.
 Коли душа навіки завмирає
 І свій кінець, глузуючи, приймає.

О боже, боже, жити вже над силу,
 Ти чуєш, я благаю — тільки вмерти
 З розлуки та з одчаю...
 Я почуваю, що так палаю.
 Що цей огонь вгасити тільки смерті...
 Хай дасть спочити тілу,
 Урве любов немилу,
 Бо все мене злоба та гнів проймає,
 Моя-ж душа спокою лиш благає.

Мені в життю не вийти із облуди,
 Одна лиш смерть урве мої страждання,
 Пошли-ж її до мене!
 Хай забере життя моє нужденне,
 Навіки спинить муки і ридання...
 Та біль зі мною всюди,
 Не злине щастя в груди!
 Нехай, мій боже, серце погасає,
 Вона-ж, весела, іншого кохає.

Хай пісня ця затихне невідчута!
 Хай більш її нікому не співати,
 Як я тобі співаю!
 Почуй-же пісню лютого одчаю.
 Почуй лиш ти, любове-мати,
 Яка мені спокута
 В життю лишилась люта,
 То може там за спів, що серце крає,
 Господь мене ясніше привітає.

Слова цієї канцони дуже ясно виявили, який був настрій у Філострато та яка тому причина, а ще ясніше показало-б це обличчя однієї дами з тих, що танцювали, коли-б темрява ночі, що вже настала, не захвала по червонілого личка. Коли він скінчив канцону, співали ще багато інших, поки не настав час спочинку, і тоді, з наказу королеви, всі порозходились по своїх покоях.

ДЕНЬ П'ЯТИЙ.

Кінчився четвертий день Декамерона, починається п'ятий, в який під головуванням Ф'ямметти ведуть розмову про те, як після різних сумних та нещасливих подій закоханим трапилося щастя.

Уже схід побілів, і проміння сонця, що почало сходити, осяяло всю нашу півкулю, коли Ф'ямметта, розбуджена солодким співом пташок, які вже з першої години дня радісно співали, сидючи на верхів'ях молодих дерев, встала і звеліла покликати інших дам і трьох юнаків; тихою ходою пішли вона в поле, де й почали гуляти по прекрасній рівнині, по росяній траві, розмовляючи то про це, то про те, поки сонце піднялося вище. Помітивши, що сонячне проміння стало гарячіше, вони пішла до їх спільної кімнати; прийшовши туди, вони підживили сили після невеликої втоми добрим вином і цукерками, після чого всі вони ходили в проходку по прекрасному саду аж до обіду. Коли-ж настав обід, і розумний сешаль приготував усе потрібне, то вони, весело проспівавши одну стампиту¹⁾ і одну чи дві балади, з радістю сіли за стіл, як це подобалося королеві. Зробивши все це до ладу й весело, вони не забули й про танці і протанцювали декілька танків під гру на інструментах та під співи, після чого королева відпустила всіх, аж поки мине час спочинку; дехто пішов спати, а дехто залишився розважатися в прекрасному саду. Але-ж всі, коли тільки минула дев'ята година, зібралися, як того бажала королева, біля водограю, згідно з заведеним порядком. Тут королева, посівши місце голови і подивившись у бік Памфіло, сміючись, наказала йому зробити початок новелам, що матимуть щасливе закінчення. Той охоче віддав себе в її розпорядження і почав розповідати:

НОВЕЛА ПЕРША.

Чімоне, покохавши, робиться мудрим і краде на морі Ефігенію, свою милу; його ув'язнено в Родосі, де Лізімах визволяє його, й обидва вони підмовляють Ефігенію та Ксандру тікати з їх вєсілля разом з ними до Криту, одружуються з ними і всі разом викликані додому.

„Чарівні дами, для початку такого щасливого дня, яким буде оцей день, у мене є багато новел, що їх я міг-би розповісти, але одна з них подобається мені більш ніж інші тому, що з неї ви не тільки зрозумієте щасливе закінчення, для якого ми й починаємо оповідати, але-ж переконаєтесь, які святі, які могутні і повні добра сили кохання; багато людей осуджують і нарікають на них, не знаючи й самі, що кажуть; це повинно-б вам дуже сподобатись, бо я гадаю, коли не помиляюсь, що й ви кохаєте.

Отже (як то ми читали колись в старовинних історіях кіпрійців) жив на острові Кіпрі вельможний чоловік на наймення Арістіп; всякими добрами світу цього він був багатший від усіх своїх земляків; і коли-б доля не скривдила його в одній справі, то він міг-би бути задоволеним більше від усякого. А справа була така, що між його синами був один, що своїм зростом і вродою переважав усіх юнаків, але-ж був майже придуркуватий, до того-ж безнадійно. Справжнє наймення його було Галезо, але-ж зважаючи на те, що ні зусиллями вчителя, ні батьковими пестощами та биттям, ні іншими засобами неможливо було втокмачити йому в голову ні абетки, ні гарних манер, і він відзначався грубим і дужим голосом і такими манерами, що більше личили тварині, аніж людині, то всі звали його, наче-б то на сміх, Чімоне, що на їхній мові означає те саме, що у нас тварина. Його батько, що з великою журбою дивився на його пропаще життя, коли вже вияснилось, що нема ніякої надії допомогти йому, наказав йому, щоб не мати раз-у-раз перед очима причини свого смутку, вибратися геть на село і там жити з його робітниками; це було дуже приємно Чімоне, бо поведження й звичаї простих людей подобалися йому більше, ніж звичаї та поведження людей міських. Отже, коли Чімоне прибув до села і робив якесь сільське діло,

то сталося один раз так, що коли він опівдні ішов з щіпком на плечах з одного хутора на другий, то увійшов у гайок, найкращий у тій місцевості, з густим листям, бо був травень місяць. Ідучи гаєм, він вийшов, немов-би вела його доля, на моріжок, оточений високими деревами, в одному кінці якого було джерело чудесної холодної води, а коло джерела він побачив надзвичайно гарну дівчину, що спала на зеленій траві; вона була в такій прозорій одежі, що одежа ця майже зовсім не захувала її білого тіла, і тільки від пояса і до ніг вона була вкрита тонкою, білою тканиною; біля її ніг спали, так само, як і вона, дві жінки і мужчина — її слуги.

Коли Чімоні побачив її, то він, спершись на щіпок і не кажучи ні слова, почав з великим захопленням уважно дивитись на неї, наче він до цього часу ніколи не бачив жіночої постати. І він відчув, що в його простацькій душі, в яку до того часу не заходило, не зважаючи на тисячу напучень, ніяке вражіння шляхетних почувань, пробуджується думка, яка говорить його шорсткому й матеріалістичному розумові, що то найпрекрасніше створіння, яке коли-небудь бачив на світі смертний. І от він почав розглядати частини її тіла, вихваляючи, її волосся, яке вважав за золоте, її чоло, ніс і рот, шию і руки, особливо груди, ще мало випнуті; зробившись раптом з орача суддею краси, він палко забажав побачити її очі, які через міцний сон були в неї заплющені, і щоб побачити їх, він декілька разів відчував бажання розбудити її. Але-ж через те, що вона здалась йому незрівняно кращою від всіх жінок, яких він бачив, то його взяв сумнів, чи не богиня це; але-ж у нього було стільки розуму, щоб збагнути, що небесним створінням належить більша пошана, ніж створінням земним, а через це він утримався, очікуючи, поки вона прокинеться сама, і хоч оце чекання здалося йому надзвичайно довгим, але він, повний надзвичайного задоволення, не відважувався іти.

Через досить довгий час молода дівчина, що мала наймення Ефігенія, прокинулася раніше своїх слуг і, підвівши голову та розплющивши очі, побачила Чімоні, що стояв перед нею, спираючись на щіпок; дуже здиву-

вавшись цьому, сказала: „Чімоне, чого ти шукаєш в цей час у цьому лісі?“ (Чімоне через його красу і невихованість, а також через родовитість та багатство його батька був відомий у тій місцевості). Він нічого не одповів на запитання Ефігенії, але-ж коли побачив, що вона розплющила очі, то почав пильно дивитись в них, і йому здавалося, що з них виходить якась солодкість, що сповнює його душу радістю, якої він до того часу не відчував. Коли дівчина побачила це, то почала боятися, щоб оцей пильний погляд не штовхнув його простоту на такий вчинок, від якого-б вона могла мати сором; через те, розбудивши своїх служниць, вона встала і сказала: „Бувай здоров, Чімоне!“ Чімоне одповів їй на це: „Я піду з тобою“. І хоч дівчина й відмовлялася від його компанії, все ще боючись його, але-ж не могла від нього відчепитися, аж поки він не провів її до її дому; після цього Чімоне пішов до батька і сказав йому, що більше не хоче повертатися на село, і хоч його батькові та родичам було це неприємно, вони залишили його, маючи надію вяснити, які саме причини примусили його змінити свій попередній намір. Отже в звязку з тим, що до серця Чімоне, куди не доходила ніяка наука, дійшла через красу Ефігенії стріла Амура, він за короткий час, переходячи від однієї думки до другої, примусив здивуватися свого батька, своїх близьких і всіх, хто його знав. По-перше, він попросив батька дати йому таке саме вбрання, в якому ходили його брати, що той і зробив з великим задоволенням. Далі, одвідуючи шановних юнаків і почувши про ті звички, які повинні мати люди шляхетні, а особливо закохані, він, на велике здивування всіх, за короткий час не тільки навчився грамоти, але й став визначатися між людьми науки. Далі (і все це через любов, яку він відчув до Ефігенії), він не тільки змінив свій грубий селянський голос на голос приємний, що личить міському жителеві, але-ж став знавцем співів та музики, дуже досвідченим і відважним у їзді верхи та у військових справах так морських, як і суходільних. Щоб не розповідати детально про всі його гарні риси, можна сказати тільки, що за короткий час, бо не минуло й чотирьох років з дня, як він закохався, він став найгра-

ціознішим, найувічливішим, найвідважнішим з усіх юнаків, що були на острові Кіпрі.

Що-ж ми скажемо при Чімоне, о прекрасні дами? Певна річ, що нічого иншого, окрім того, що визначні властивості, які послало небо в достойну душу, заздрядоля замкнула в невеличкій частині його серця найміцнішими запорами, і тільки кохання, сильніше, ніж сама доля, розбило й розірвало ці заборони: кохання, що розбуджує сонні уми, силою своєю підняло оці оповиті безжалісним мороком властивості до ясного світла, відверто виявляючи, з якого положення визволяє він підвладну йому душу і куди веде, осяюючи її своїм промінням.

Не зважаючи на те, що Чімоне, кохаючи Ефігенію, і дозволяв собі дещо зайве, як то часто й густо роблять закохані юнаки, Арістіп, беручи на увагу те, що любов обернула його сина з йолопа в людину, не тільки терпляче переживав це, а ще й потурав йому, щоб він з цього боку задовольняв свої бажання. Але-ж Чімоне, що відмовився від наймення Галезо, бо пам'ятав, що так назвала його Ефігенія, бажав знайти чесний кінець своєму бажанню і декілька разів він просив запитати Чіпсео, батька Ефігенії, чи не віддасть він її йому за дружину, але-ж Чіпсео завжди відповідав, що пообіцяв уже віддати її за Пазімунда, шляхетного родоського юнака, якого він не хотів зрадити на слові.

Отже, коли настав час, що мало відбутися весілля Ефігенії і її наречений послав по неї, то Чімоне сказав сам собі: „Тепер настав час показати, о Ефігеніє, як я кохаю тебе. Дякуючи тобі я став людиною і коли я заволодію тобою, то я не маю сумніву, що зроблюся славетнішим за бога; і напевне, або-ж ти будеш моєю, або-ж я помру“. Сказавши це, він таємно попросив допомоги у декількох шляхетних юнаків, своїх друзів, і звелів озброїти нишком судно всім потрібним для морського бою, виїхав на ньому в море і став виглядати корабля, на якому Ефігенію мали везти до Родосу до її нареченого. Ефігенія, після того, як її батько добре почастивав всіх друзів її нареченого, сіла на корабель і вони вирушили в дорогу, прямуючи до Родосу. Чімоне, що увесь час пантрував, на другий день наздогнав їх

і, стоячи на носі, голосно гукнув до тих, що були на судні Ефігенії: „Стійте, спустіть вітрила, або-ж готуйтеся до того, що я вас розіб'ю і потоплю в морі!“ Супротивники Чімоне витягли свою зброю на чардак і налагодились до оборони. А тому, сказавши ті слова, Чімоне схопив величезний залізний гак, кинув його на корму родосців, що швидко відпливали, силоміць припаяв її до корми свого судна й, хоробрий як той лев, без усякої затримки стрибнув на корабель родосців, неначе вважав їх ні за що; тут, підбадьорений коханням, з надзвичайною силою з ножем в руці кинувсь він на своїх ворогів і, полосуючи то одного, то другого, побивав їх як овець. Побачивши це, родосці покидали зброю і в один голос оповістили себе його бранцями. На це Чімоне сказав їм: „Юнаки, не жадоба здобичи, не зненависть, яку я міг-би відчувати до вас, примусили мене вийти з Кіпра, щоб зі зброєю в руках напасти на вас посеред моря. Те, що штовхнуло мене на це, буде для мене надзвичайно приемним придбанням і можете легко віддати його мені без бою. Це Ефігенія, яку я кохаю над усе в світі, і це кохання до неї примусило мене відбити її у вас, як ворогів, зі зброєю в руках, бо я не міг одержати її від батька злагідно й мирно. Отже я бажаю стати для неї за того, за кого мав бути для неї ваш Пазімунд; віддайте-ж її мені та й ідіть з богом“. Молоді люди, більше під впливом його сили, аніж своєї шляхетности, плачучи, віддали йому Ефігенію. Побачивши її всю в сльозах, Чімоне сказав: „Шляхетна дамо! Не журись, я твій Чімоне, що далеко більше заслужив тебе своєю любов'ю, аніж Пазімунд, якому ти подала слово“. Наказавши посадити її на свій корабель і не взявши нічого з майна родосців, Чімоне повернувся до своїх товаришів, дозволивши родосцям подорожувати далі.

Чімоне, задоволений більше, ніж хто інший, тим, що придбав таку дорогу здобич, деякий час намагався заспокоїти Ефігенію, що дуже плакала. Далі він і його товариші вирішили, що їм не треба зараз-же повертатися до Кіпру; і от, за загальною згодою, вони скерували корабель до Криту, де майже всі вони, а особливо Чімоне, мали надію бути в безпеці з Ефігенією, дякуючи

старим і новим родинним зв'язкам і багатьом друзям, яких вони там мали. Але зрадлива доля, що ласкаво віддала Чімоне, як здобич, його милу, раптом перемінила на сумний і гіркий плач невимовну радість закоханого юнака. Не минуло ще й чотирьох годин з того часу, як Чімоне залишив родосців, коли настала ніч, в яку Чімоне гадав зазнати щастя, якого він ще ніколи не зазнавав, і сталося так, що піднялася негода, яка вкрила небо хмарами, а море несамовитими вітрами, через це ніхто не знав, що робити й куди йти, ніхто не міг удержатися на кораблі, щоб робити потрібні маневри. Нічого й питати про те, як засмутила Чімоне ця негода. Йому здавалося, що боги виконали його бажання тільки для того, щоб болючішою була йому смерть, про яку він раніше не подумав-би. Сумували з приводу цього і його товариші, але ж найдужче побивалася Ефігенія, що плакала вголос і лякалася кожного натиску хвилі. Плачучи вона люто кляла кохання Чімоне, нарікаючи на його зухвальство і запевняючи, що й оця буря знялася не через що інше, як тільки через те, що боги не побажали, щоб він, який хотів взяти її за дружину проти їх волі, міг задовольнити своє зарозуміле бажання, а хочуть, щоб він загинув наглою смертю, побачивши спочатку її смерть.

Серед отаких та ще й більших нарікань, не знаючи, що робити, бо вітер що далі дужчав, корабельники, не бачучи й не розуміючи, куди вони їдуть, наблизилася до острова Родоса; не пізнавши, що це Родос, вони спробували всякими способами висадитись, коли можна на берег, щоб врятувати людей. Доля сприяла тому і привела їх у невелику затоку, куди недовгий час перед тим прибилися з своїм кораблем родосці, яких залишив Чімоне. Не встигли вони помітити, що підійшли до острова Радоса, коли почало світати, небо трохи прояснилося, і вони побачили себе на віддаленні одного пострілу з луку від корабля, який вони залишили напередодні. Надзвичайно засмучений цим, Чімоне, боячись, щоб не трапилося з ними того, що справді незабаром і трапилося, наказав вжити всіх зусиль, щоб вийти звідсіля, а там нехай доля несе їх, куди хоче, бо ніде їм не буде гірше, ніж тут. Вони вжили всіх заходів, щоб вийти звідсіля,

але дарма; величезний вітер віяв у протилежний бік з такою силою, що не дав їм змоги вийти з затоки, а, навпаки, пригнав їх до берега. Коли вони пристали до берега, то їх впізнали родоські корабельники, що зійшли з свого судна. Деякі з них негайно побігли до найближчого села, куди пішли шляхетні родоські юнаки, і розказали їм, що буря занесла сюди, так само, як і їх, корабля з Чимоне та Ефігенією. Почувши це, ті дуже зраділи і, скликавши чимало селян, негайно подалися з ними до моря. Тут вони забрали Чимоне, що зійшов із своїми супутниками на берег і мав намір сховатися в якийсь сумежний ліс, та разом з Ефігенією і його людьми привели до села. Далі, коли прибув з міста з великою кількістю озброєних людей Лізімах, у руках якого була в тому році найвища влада в Родосі, то він повів Чимоне і його товаришів до в'язниці, бо так наказав Родоський сенат, до якого подав скаргу Пазімунд, коли до нього дійшла звістка про цю подію.

Таким чином сердешний закоханий Чимоне втеряв свою Ефігенію, тільки-що здобувши її, втеряв не взявши від неї нічого, крім декількох поцілунків. Що-ж до Ефігенії, то багато шляхетних родоських дам прийняли її і розважали під час смутку, що завдала їй ота подія на морі, та страждань, яких вона натерпілась під час бурі; у них залишилася вона жити аж до свого весілля. Чимоне і його товаришам в нагороду за те, що вони за день перед тим випустили на волю родоських юнаків, подаровано було життя, хоч Пазімунд всіма засобами намагався позбавити їх його, але засуджено на довічне ув'язнення. Вони сиділи у в'язниці, як це легко можна зрозуміти, дуже сумні і без усякої надії на якусь радість.

У той час, коли Пазімунд всіма засобами прискорював приготування до свого майбутнього весілля, доля, наче-б то покаючись за ту несправедливість, яку вона так несподівано вчинила Чимоне, виявила для його рятунку новий спосіб.

У Пазімунда був брат молодший його роками, але-ж не нижчий від нього відвагою, на наймення Ормізд. Він давно провадив розмови про те, щоб взяти шлюб з шляхетною і вродливою дічиною з міста, що мала наймення

Касандра. Її палко кохав Лізімах, але-ж весілля з різних причин не відбувалося. Пазімунд, бачучи, що йому доведеться справити весілля дуже урочисто, домислився того, що було-б дуже добре, коли-б під час цього свята, щоб уникнути зайвих витрат, влаштувати одночасно й весілля Ормізда; через це він знов розпочав перемови з батьками Касандри і довів їх до бажаної мети. Він і брат умовилися з ними, що в той-же день, коли Пазімунд одружиться з Ефігенією, Ормізд одружиться з Касандрою. Коли почув про це Лізімах, то надзвичайно засмутився, бо втертяв надію, яка надзвичайно підбадьорювала його, що коли з Касандрою не одружиться Ормізд, то таки напевне візьме її за жінку він. Але-ж, як людина мудра, він не виявив свого незадоволення і став думати, яким-би чином стати на заваді оцій справі; і от він не міг вигадати иншого способу, окрім того, щоб викрасти Касандру. Це здавалося йому дуже зручним для виконання, за допомогою тієї посади, яку він мав, хоч гадав він, що було-б не так нечесно, коли-б він цієї посади не мав; врешті після довгих вагань, чесність поступилася коханню, і він вирішив, хоч-би що там сталося, вкрати Касандру. Думаючи про товаришів, яких йому треба було мати для цього, і про план, якого він повинен додержуватися, він згадав про Чімоне, якого з товаришами держали у в'язниці, і йому здалося, що кращого й вірнішого товариша в цій справі, ніж Чімоне, він не знайде. Через це на наступну ніч він таємно наказав йому прийти до своєї кімнати і почав говорити так: „Чімоне, коли боги найкраще і найщедріше посилають усе для людей, то разом з тим вони як-найрозумніше випробовують їх відвагу, і кого вони визнають за витривалих і твердих при всяких пригодах, дають їм велику нагороду, як найдостойнішим. Вони побажали досконаліше випробувати твою відвагу, ніж ти міг виявити її в домі твого батька, якого я знаю, як людину надзвичайно багату, а далі жорстокою долею, а тепер гіркою в'язницею хочуть випробувати оскільки твоя мужність змінилася в порівнянні з тією, коли ти не довго тішився з одержаної здобичи. Коли та мужність така, як і була, то вони не приготували тобі нічого радіснішого за те, що тепер мають тобі подарувати, а це я й хочу

пояснити тобі, щоб ти підбадьорився в звичайній твоїй силі і став відважним. Пазімунд, що радіє з того нещастя і домагається твоєї смерти, як тільки може прискорює свій шлюб з твоєю Ефігенією, щоб у цьому одруженні мати можливість втішатися здобиччю, яку сприятлива доля спочатку дала тобі, а далі одразу, розгнівавшись, відібрала. Якого це смутку завдає тобі, коли тільки ти кохаєш так, як це мені здається, це я знаю по собі, бо мені таку саму образу готує його брат Ормізд на той самий день що-до Касандри, яку я кохаю над усе на світі. Щоб уникнути такої образи і такого вибрику долі, я не бачу іншого способу окрім нашої відваги та сили наших рук, а через це треба нам забрати мечі в руки і пробивати собі дорогу, щоб викрасти наших дам — тобі вдруге, а мені вперше, бо коли ти маєш бажання здобути, не кажу вже про волю, яка, здається мені, мало тобі бажана без твоєї дами, але й твою даму, то коли відважишся піти зі мною, самі боги віддадуть її в твої руки“.

Ці слова зовсім піднесли знесилену душу Чімоне і, не довго думаючи, що йому говорити у відповідь, він сказав: „Лізімаху, у тебе не може бути в такій справі товариша, вірнішого і дужчого від мене, коли тільки буде мені те, про що ти говориш; а через це доручи мені те, що, на твою думку, я повинен зробити, і ти побачиш, що це буде виконане з надзвичайною силою“. Лізімах сказав йому: „Позавтрього молоді вперше увійдуть в дім своїх чоловіків, куди під вечір підемо й ми — ти з своїми озброєними товаришами, а я з деякими моїми, на яких я цілком покладаюсь; викравши дам під час бенкету, ми поведемо їх на корабель, який таємно я звелів налагодити, і будемо вбивати кожного, хто буде сперечатися з нами“. Цей замір припав до вподоби Чімоне, і він спокійно просидів у в'язниці до умовленого часу.

Коли настав день весілля, то урочистість була велика і бучна; у домі двох братів всі куточки були повні святкової радості. Коли все було виготовлене і, на думку Лізімахову, настав слушний час, він, розподіливши Чімоне з його товаришами, а також і своїх вірних друзів, що всі мали зброю під одежею, на три частини, запаливши їх спочатку в багатьох промовах прихильністю до своєї

справи, одну частину таємно відрядив до гавани, щоб ніхто не став на перешкоді, коли вони будуть сідати на корабель, як з'явиться в тому потреба, а з двома частинами підійшов до дому Пазімунда, при чому одну залишив біля дверей, щоб ніхто не зміг їх замкнути або-ж задержати при виході, а з рештою, де був і Чімоне, пішов по сходах. Увійшовши до залі, де молоді разом з багатьома іншими жінками сиділи за столом, збираючись їсти, вони раптом кинулися наперед, поперекидали столи і кожен з них схопив свою даму; передавши їх до рук товаришів, вони наказали негайно вести їх до наготовленого корабля; молоді почали плакати і галасувати, так само, як і інші жінки та слуги, і раптом зчинився гвалт і стогін. Чімоне, Лізімах і їх товариші вийняли мечі і безборонно ішли собі до сходів, бо всі пропускали їх. Коли вони спускалися вниз, то зустріли Пазімунда, що біг на гвалт з великою палицею в руці, але Чімоне відважно вдарив його по голові, знісши половину її, і поклав його мертвого до своїх ніг. Коли на допомогу прибіг сердешний Ормізд, то й він упав від одного удару Чімоне; інших, що хотіли наблизитися, поранили або відкинули геть Лізімахові та Чімонові товариші. Залишивши дім, повний крови й крику, сліз і смутку, вони, ідучи тісним гуртом, безборонно дійшли з своєю здобиччю до корабля; посадивши на нього жінок, вони сіли й самі разом зі своїми товаришами, тим часом берег уже був повний озброєних людей, які прибули сюди, щоб врятувати жінок; вдарили веслами і весело відплили собі.

Коли вони прибули до Криту, то їх радісно зустріли численні друзі й родичі. Там вони поодружувались з тими дамами й, справивши бучний бенкет, весело розважались з своєю здобиччю.

У наслідок оцих подій на Кіпрі й Родосі довгий час були заколоти й нелади. Кінець кінцем, з того й другого боку втрутилися в справу їх друзі й родичі і влаштували все так, що після деякого часу вигнання Чімоне з Ефігенією щасливо повернулися до Кіпру, а Лізімах з Касандрою до Родосу і кожен з них жив у своїй країні з своєю дамою довгий час і щасливо“.

НОВЕЛА ДРУГА.

Костанца кохає Мартуччо Гоміто; почувши про його смерть, вона з одчаю сідає сама в човен, і його вітер заносить до Сузи; знайшовши його живого в Тунісі вона признається до нього, а він, ставши близьким до короля за поради, що дав йому, одружується з нею і разом з нею повертається до Ліпарі багатою людиною.

Королева, бачучи, що новела Памфіло закінчилася і, дуже похваливши її, наказала Емілії продовжувати, розказавши щось і собі. Емілія почала так: „Кожен по справедливості повинен радіти з приводу тих подій, де він вбачає відповідну жаданням нагороду, а через те, що любов у всякому разі заслуговує швидше радості, аніж прикрости, то я з далеко більшим задоволенням скоряюся королеві, розповідаючи на цей сюжет, аніж я корилася королеві в звязку з попередніми сюжетами,

Ви повинні знати делікатні дами, що поруч з Сіцилією є островок, що має назву Ліпарі, і на якому ще недавно жила красуня, на наймення Костанца, з дуже поважної сем'ї того острова. У ній закохався один юнак з того-ж острову, на наймення Мартуччо Гоміто, дуже вродливий, гарно вихований і добрий знавець свого ремесства. Молода дівчина з свого боку так запалала до нього коханням, що їй тоді тільки й добре було, коли вона бачила його. Через те, що Мартуччо хотів одружитися з нею, то він попросив її запитати з приводу цього свого батька; але-ж той одповів, що Мартуччо убогий, і він не бажає віддати за її нього. Нарікаючи на те, що йому відмовлено через його убозтво, Мартуччо запрягся разом з деякими з своїх друзів та родичів, що він тоді тільки повернеться до Ліпарі, коли стане багатим. Через це, виїхавши, він узявся до морських розбоїв, грабуючи коло берегів Берберії кожного, хто був слабший за нього. І в цій справі доля сприяла йому, коли-б він міг покласти межу своєму щастю; але-ж він і його товариші не задовольнялися тим, що за короткий час дуже забагатіли, і коли побажали забагатіти ще дужче, то сталося так, що їх, після довгої оборони, забрали й пограбували сарацинські кораблі, більшу частину їх, а так само судно, сарацини потопили, а Мартуччо від-

везли до Тунісу й посадовили його у в'язницю, де він і провадив своє мізерне існування.

На Ліпарі прийшла звістка не від одного або двох, а від багатьох людей, що всі ті, хто був з Мартуччо, а також і їх судно потоплені. Молода дівчина, що після від'їзду Мартуччо побивалася за ним без краю, почувши, що він загинув разом з іншими, довго плакала і вирішила більше не жити, але-ж через те, що у неї не хватало мужности убити саму себе, вона вигадала новий спосіб певної смерті: вийшовши таємно вночі з батьківського дому і діставшись до гавани, вона випадково надібрала рибальського човна, що стояв геть осторонь від інших кораблів, а на човні була щогла, вітрила і весла, бо хазяїни його тільки-що зійшли з нього. Швидко сівши в човен і трохи вигребшись у море, бо вона дещо розуміла в морській справі, як і взагалі всі жінки того острова, вона підняла вітрило кинула весло й стерно і віддала себе на волю вітрові, сподіваючись, що вітер обов'язково перекине човна без вантажу й керманіча, або-ж ударить і розіб'є його об якусь скелю, через віщо вона, хоч-би навіть і захотіла, не змогла-б врятуватися, а напевне утопилася-б. Після цього вона замотала голову плащем, лягла в човен і почала плакати.

Але-ж сталося зовсім не так, як вона гадала, бо тоді віяв дуже легенький північний вітер, море було тихе, човен ішов добре, через це на другий день після ночі, коли вона сіла в човен, її принесло надвечір миль за сто вище Туніса до берега недалеко від міста Сузи. Дівчина і в думці не мала, що вона швидше на суходолі, аніж на морі, бо вона вирішила, хоч-би що там сталося, не підводити голови, та ніщо й не примушувало її підвести голову. Коли-ж човен ударився об берег, то там випадково була одна убога жінка, що збирала для своїх рибалок мережі, які сушилися на сонці; побачивши човна, вона здивувалася, що при повних вітрилах йому дали врзатися в берег. Думаючи, що рибалки послули в човні, вона підійшла до нього, але-ж нікого там не побачила, крім дівчини, що міцно спала; гукнувши на неї кілька разів, вона розбудила її і, побачивши по одежі, що вона християнка, запитала її по-італійському, яким чином вона сама самісінька прибула сюди в оцьому човні? Зачувши

італійську мову, дівчина подумала, чи не приніс її другий вітер назад до Ліпарі; раптом підвівшись, вона подивилася навкоги себе і побачила, що вона на суходолі, але-ж місцевости не впізнала і тоді запитала добру жінку, де вона. На це жінка відповіла: „Дочко моя, ти недалеко від Сузи, в Берберії“. Коли дівчина зачула це, то почала нарікати, що господь не побажав послати їй смерти, і, боючись наруги та не знаючи, що далі робити, вона сіла коло свого човна й почала плакати. Побачивши це, жінка пожаліла її, почала вмовляти і врешті привела до своєї халупи; тут вона приголубила її і та розповіла їй, яким чином прибула сюди. Зачувши, що дівчина ще нічого не їла, вона запропонувала їй свого черствого хліба, трохи риби й води, і так умовила її, що вона попоїла. Попоївши, Костанца запитала добру жінку, хто вона, що так розмовляє італійською мовою. На це та відповіла, що вона з Трапані, наймення її Карапреза, і служить тут у рибалок християн. Зачувши наймення Карапреза, дівчина, хоч і дуже побивалася, але-ж, і сама не знаючи чому, почала думати, що це добра ознака, стала відчувати надію, невідомо на що, і бажання смерти у неї зменшилося. Не кажучи, хто вона й звідкіля, вона почала благодіти добру жінку, щоб та, бога ради, зглянулася над її молодістю і дала їй якусь пораду, як їй бути, щоб ніхто їй не вчинив образи. Вислухавши її, Карапреза, як жінка добра, залишила її в своїй халупі, і, негайно зібравши мережі, знову до неї повернулася. Закутавши її з ніг до голови у свій власний плащ, вона повела її з собою до Сузи і, прибувши туди, сказала їй: „Костанцо, я поведу тебе до одної надзвичайно доброї сарацинки, якій я часто прислугуюю в її потребах; це стара й милосердна жінка; я порекомендую тебе їй, як тільки можу, і я певна, що вона з охотою прийме тебе й буде поводитись з тобою, як з дочкою, а ти, прислугуюючи їй, постарайся по зможі заслужити її прихильність, поки господь не пошле тобі кращої долі“. Як вона сказала, так і зробила. Та, жінка вже дуже підтоптана, вислухавши оповідання Карапрези, подивилась дівчині в-вічі і почала плакати. Далі, обнявши її й поцілувавши в чоло, повела її до свого дому, де жила з кількома жінками без мужчин, заробляючи

деякими ручними працями з шовку, пальми і шкіри. Через кілька днів дівчина навчилася дещо робити і разом з ними взялася до праці і заслужила такої ласки й любови у своєї господині та інших жінок, що аж дивно було. За короткий час, дякуючи їх допомозі, вона навчилася їхньої мови.

Поки дівчина жила в Сузі, а дома її вже оплакали, як втеряну і мертву, у Тунісі царював тоді король, на наймення Маріябдела. Сталося так, що один високого роду і могутній юнак з Гренади заявив претенсію на туніське королівство і, зібравши величезну кількість озброєного люду, вирушив на туніського короля, щоб скинути його з престолу. Ця звістка дійшла до Мартуччо Гоміто у в'язницю, а він, що добре знав берберійську мову, довідавшись, що туніський король збирає великі сили для своєї оборони, сказав одному з тих, хто його стеріг з товаришами: „Коли-б я міг поговорити з королем, то я певен, що дав-би йому пораду, за допомогою якої він вийшов-би з цієї війни переможцем“. Сторож переказав ці слова своєму начальникові, а той зараз-же переказав їх королеві. Через це король наказав привести Мартуччо, і коли спитав його, яку він може дати пораду, той одповів так: „Монсеньйоре, коли в попередні часи, будши в ваших країнах, я спостеріг як слід вашу манеру воювати, то мені здається, що ви пускаєте в бій більше стрільців, аніж інших войовників; отже мені здається, що, коли-б винайти спосіб, щоб у стрільців вашого супротивника не вистачило знаряддя для стрілянини, а у ваших стрільців було його досить, то я певен, що перемога була-б на вашому боці“. На це король сказав: „Немає сумніву в тому, що коли-б це можна було зробити, то я був-би певен, що буду переможцем“. На це Мартуччо одповів: „Монсеньйоре, коли-б ви тільки забажали, то це можна добре зробити, і от послушайте, як саме. Вам треба наказати зробити для луків ваших стрільців тетівки тонші, ніж їх звичайно роблять, а тоді наготовити стріл, надрізи в яких приходилися-б тільки до тонких тетив. Але-ж треба зробити це таємно, щоб супротивник не довідався про це, інакше він вигадє спосіб проти цього. І ось через що я говорю так: коли стрільці вашого ворога вистріляють всі свої стріли,

а ваші свої, то ви знаєте, що ваші вороги під час бою будуть збирати ті стріли, що випустили ваші стрільці, а ваші збиратимуть стріли, які випустили вони; але-ж супротивники не зможуть використати стріл, що їх випустили ваші люди через малі надрізки на них, не приладнані до товстих тетівок. Що-ж до стріл вашого взога, то буде якраз навпаки: тонка тетива добре підійде до стріли з широким надрізом. Таким чином у ваших вояків буде досить стріл, а ворогові бракуватиме їх“.

Порада Мартуччо сподобалась королеві, бо був він людина дуже розумна: використавши цю пораду цілком, він вийшов з війни переможцем і обдарував Мартуччо своєю ласкою, а через те останній став і багатим, і могутнім. Вісті про цю подію пішли по всій країні і докотилися до Костанци, яка довідалася, що Мартуччо Гоміто, якого вона давно вважала за мертвого, ще живий: через це любов до нього, що вже захолинула в її серці, розгорілася раптовим полум'ям і, ставши більшою, ніж була раніше, відновила втрачену надію. Одверто розповівши добрій жінці, у якої вона жила, про всі свої пригоди, вона сказала їй, що хоче піти до Тунісу для того, щоб її очі могли надивитися на те, до чого розбудили в них бажання повні чуток вуха. Дама дуже похвалила оцей її намір, і так, наче вона була їй матір'ю, сіла з нею у човен, і вони разом поїхали до Тунісу, де й даму і Костанцу з пошаною прийняли в домі одної родички дами. Карапреза також поїхала за ними, от її й послали розпитати про Мартуччо; довідавшись, що він живий і на високій посаді, вона й розповіла їй про це. Добрій жінці забажалося бути тою, що сповістить Мартуччо, що його Костанца прибула до Тунісу. Одного разу вона пішла туди, де він перебував, і сказала: „Мартуччо, в моєму домі зупинився твій слуга, що прибув з Ліпарі; він хоче таємно поговорити з тобою, через це, щоб не довірятися нікому іншому, я за його бажанням сама прийшла сповістити тебе про це“. Мартуччо подякував їй, а тоді пішов до неї. Коли молода дівчина побачила його, то мало не вмерла від радості, і, не маючи сили здержатися, кинулася до нього з розкритими обіймами й оповила його шию руками; далі, під впливом

споминів про минулі нещастя та під впливом несподіваної радості вона, не кажучи ні слова, почала тихо плакати. Мартуччо, побачивши дівчину, спочатку стояв здивований, а далі, зідхаючи, сказав: „О моя Костанцо, так ти жива. Давно вже чув я, що ти загинула, і в нашій країні нічого не знали про тебе“. Сказавши це, він, плачучи, ніжно обняв її і поцілував. Після цього Костанца розповіла йому про всі свої пригоди і про ту пошану, якою вона користувалася, коли жила в домі шляхетної дами.

Після довгої розмови з нею, Мартуччо залишив її, пішов до короля, свого сеньйора, і все розказав йому про свої пригоди та пригоди дівчини, додавши, що за його дозволом він бажає одружитися з нею за нашим законом. Короля здивувало все це: він звелів покликати дівчину і після того, коли почув від неї, що все так було, як говорив йому Мартуччо, він сказав: „Ти справді заслужила того, щоб він був тобі за чоловіка“. Звелівши принести багаті й шляхетні подарунки, він одну частину їх дав дівчині, а другу Мартуччо, а разом з подарунками і свою згоду на те, щоб вони влаштувалися між собою, як їм буде до вподоби. Мартуччо дуже вшанував шляхетну даму, у якої жила Костанца, подякував їй за зроблені послуги, дав їй подарунки, які їй личили, а далі, доручивши її ласці божій, не без багатьох сліз, що пролила їх Костанца, попрощався з нею; далі, з дозволу короля, вони, взявши з собою і Карпарезу, сіли на невелике судно і під сприятливий вітер повернулися до Ліпарі, де їх прийняли так урочисто, що й розказати не можна. Тут Мартуччо одружився з нею, впорядивши велике й бучне весілля, і вони довго тихо та мирно тішилися своєю любов'ю“.

НОВЕЛА ТРЕТЯ.

Петро Боккамацца тікає з Аньолеллою; зустрічають розбійників: дівчина тікає лісом, і її приводять в якийсь палац; Петро захопили, але він визволяється з рук розбійників і після кількох пригод опиняється в замку, де була Аньолелла; одружується з нею і вони разом повертаються до Риму.

Не було нікого з присутніх, хто-б не похвалив новелу Емілії, а королева, помітивши, що новела закінчена, звер-

нувшись до Елізи, наказала їй розповідати. Еліза, прагнучи коритися їй, почала так: „Мені пригадується, милі дами, одна лиха ніч, яку перебули двоє не досить розумних молодих людей; але-ж через те, що після неї настало багато радісних днів, я хочу розповісти вам про це, бо це відповідає нашій пропозиції.

В Римі, що був колись головою світу, а тепер став хвостом²⁾, жив недавно один молодий чоловік, на наймення П'етро Боккамаца, з дуже поважної римської сем'ї, який закохався в одній гарній і дуже чемній молодій дівчині, на наймення Аньолелла, дочці одного чоловіка, якого звали Джільоццо Саулло; був Саулло людиною простого походження, але-ж його дуже любили римляни. Закохавшись у ній, П'етро так зумів усе влаштувати, що й дівчина стала кохати його не менше, ніж він її. Під впливом палкого кохання і не маючи сили далі терпіти люту муку, якої задавало йому бажання володіти нею, він попросив її собі за дружину. Коли довідались про це його родичі, то збіглися всі до нього й почали дуже нарікати на нього за те, що він хотів зробити; з другого боку, вони звеліли сказати Джільоццо Саулло, щоб він не звертав ніякої уваги на те, що говорить П'етро, бо коли він це робитиме, то вони ніколи не будуть вважати його ні за приятеля, ні за родича. П'етро, побачивши, що закрито єдиний шлях, ідучи яким, він гадав задовольнити своє бажання, ладен був померти з горя, і коли-б Джільоццо погодився, то він одружився-б з його дочкою проти волі всіх своїх родичів. Не зважаючи на все це, він вирішив досягти свого, аби тільки на це погодилася дівчина. Довідавшись через одного з своїх друзів, що вона цьому спочуває, він змовився з нею тікати вдвох з Риму.

Налагодивши все потрібне для цієї втечі, П'етро встав одного разу, дуже рано, посідали з дівчиною на коней і поїхали до Аланьї³⁾, де у П'етро були друзі, яким він дуже довіряв. Подорожуючи таким чином і не маючи змоги сполучитися одно з одним, бо боялися переслідвань, вони дорогою розмовляли про своє кохання, іноді цілуючи одно одного. Але-ж сталося так, що П'етро далі не знав добре дороги, і вони, від'їхавши від Риму миль

за вісім, замість того, щоб повернути праворуч, повернули ліворуч. Не встигли вони проїхати і двох миль, коли побачили поблизу невеликий замок, звідкіля, певне побачивши їх, несподівано вийшло дванадцяттеро озброєних людей. Коли ці люди були вже близько від них, дівчина побачила їх і, голосно гукнувши: „Тікаймо, П'єтро, бо на нас хочуть напасти!“ як зуміла, повернула свого коня до дуже великого лісу, підганяючи його в боки острогами й тримаючись за сідельну луку; кінь, відчувши остроги, пішов лісом в галоп. П'єтро, що більше дивився їй у вічі, аніж на дорогу перед собою, не помітив так швидко, як вона, озброєних людей; через це вони й схопили його, поки він розглядав, звідкіля вони з'являться. Наказавши йому злізти з коня, вони запитали його, хто він такий, і коли він сказав їм це, вони почали радитись між собою і сказали: „Він приятель наших ворогів, то як-же инакше з ним зробити, як тільки не так, щоб відібрати від нього одяжу й коня і на сором Орсіні повісити його на одному з цих дубів?“ На цьому вони всі й погодилися, наказавши П'єтро роздягатися; поки він роздягався, передчуваючи своє лихо, сталося так, що залога, не менше, як з двадцяти п'яти піхотинців, несподівано з'явилася і кинулася на злочинців з криком „Смерть вам!“ Захоплені несподівано, вони залишили П'єтро, щоб захищатися, але-ж побачивши, що їх менше, аніж тих, що нападають, кинулися тікати, а ті за ними. Побачивши все це, П'єтро зразу-ж забрав свої речі, скочив на свого коня і зо всіх сил кинувся навтеки в тому напрямі, куди, бачив він, поїхала дівчина. Але-ж він не міг знайти в лісі ні дороги, ні стежки: не бачив він ніяких слідів від копит. Коли він помітив, що вже уникнув небезпеки опинитися в руках тих, хто його взяв, а також тих, хто нападав на них, то, не знаходячи дівчини і почувачи себе найнещасливішою людиною, почав плакати і, гукаючи, став тинятися в лісі сюди й туди, але-ж ніхто не одповів йому, і він не наслідювався повернутися, а йдучи вперед, не знав, куди вийде; з другого боку, він боявся звірів, що звичайно живуть по лісах, боявся він і за себе і за дівчину, і йому вже ввиждалося, що її розірвав ведмідь або вовк. Так ішов сер-

дешний П'єтро цілий день, волаючи і гукаючи по лісі; иноді він повертався назад, в той час, коли йому здавалося, що він іде наперед, і від крику, плачу, страху та голоду він так знесилився, що не міг уже далі йти. Бачучи, що заходить ніч, і не знаючи, що йому робити далі, він, натрапивши на високого дуба, зліз з коня, прив'язав його до дерева, а сам зліз на дерево, щоб не з'їли його дикі звіри. Трохи переогодом зійшов місяць і стало видно. П'єтро, боячись упасти, не одважувався заснути (хоч коли-б на це й була в нього можливість, то журба й думка про дівчину не дали-б йому зробити того); от через віщо, зідхаючи, плачучи та кленучи свою долю, він не спав.

Дівчина, як ми говорили про це вище, не знаючи, куди їй прямувати, і віддавшись на волю свого коня, так заїхала в ліс, що не могла вже дати собі ради, звідкіля вона в'їхала; от через віщо, так само, як і П'єтро, вона проплуталася цілий день в цій дикій місцевості, то спиняючись, то знову їдучи, плакала й гукала без упину, нарікаючи на свою сумну долю. Врешті, бачучи, що П'єтро не приходить, а вже вечоріє, вона звернула на маленьку стежечку, на яку випадково натрапив і цією стежкою й пішов її кінь; проїхавши більше двох миль, вона помітила ген-ген від себе халупку, до якої й попрямувала яко мога швидше. Там вона здибала старенького вже чоловіка з жінкою, що була також стара. Коли вони побачили її саму, то спитали: „Дочко, що ти робиш в таку пору в отакому місці сама-самісінька?“ Дівчина, плачучи, одповіла, що загубила в лісі своїх товаришів, і спитала, чи далеко до Аланьї? Добрий чоловік одповів: „Дочко, дорога на Аланьню не тут, до неї більше дванадцяти миль“. Дівчина сказала тоді: „А чи нема тут поблизу якогось селища, де-б я могла спинитись?“ На це добрий чоловік одповів: „Поблизу тут немає селища, до якого-б ти могла доїхати за день“. Тоді дівчина сказала: „Чи не будете ви ласкаві ради бога дати мені притулок на цю ніч, бо я не маю змоги піти кудись в инше місце“. Добрий чоловік одповів: „Дівчино, коли ти залишишся у нас на цю ніч, то нам буде дуже приємно, але-ж ми повинні попередити тебе, що в цій місцевості і вдень

і вночі блукають різні лихі ватаги ворогів і друзів, що часто й густо турбують нас і роблять нам шкоду; отже, коли-б на лихо якась із цих ватаг зайшла сюди, коли ти тут, і вони побачать тебе, молоду й гарну, яка ти справді є, то нароблять тобі немриємности й сорому, а ми не зможемо допомогти тобі. Ми й порішили розказати тобі про це, щоб потім ти, коли-б отаке сталося, не нарікала на нас“. Взявши на увагу, що час пізній, дівчина, хоч і була налякана дідовими словами, сказала: „Коли на те божа воля, то він врятує вас і мене від такого нещастя, а коли-б зо мною що й трапалося, то хай краще розірвуть мене люди, аніж звіри в лісі“. Сказавши це, вона злізла з коня і увійшла до хати вбогого чоловіка; тут вона повечеряла з ними тим, що в них було, а тоді, не роздягаючись, лягла разом з ними на їх постіль і цілу ніч не переставала пдакати та зідхати про своє нещастя та про долю П'єтро, про якого вона не знала, чого сподіватися, крім лихого.

Вже перед світом вона почула тупотіння людей, що наближалися до хатини; через це вона встала, вийшла на великий двір, що був позаду халупи, і, побачивши з одного боку багато сіна, пішла до нього, щоб сховатися, а тим людям, коли-б вони сюди прийшли, не зовсім то легко було-б її знайти. Ледве вона встигла сховатися, коли вони, а то була велика юрба злочинців, уже підійшли до воріт хатки й примусили відчинити їм; увійшовши в двір, вони побачили коня молодої дівчини, на якому було сідло, і запитали, хто тут? Добрий чоловік, не бачучи дівчини одповів: „Немає тут нікого, крім нас, а цей кінь від когось утік і вчора ввечері прибіг до нас, так ми й поставили його в себе, щоб його не з'їли вовки.“ — „Тоді, — сказав ватажок банди, — він здасться нам, бо в нього немає хазяїна“. Потім вони вдерлися в хату; одна частина їх пішла в двір, познімали з себе і поскладали списи й щити. Один з них, не знаючи, що робити, кинув свого списа в сіно і мало не вбив молоду дівчину, що переховувалася там, і та ледве-ледве не виявила себе, бо спис так близько пройшов коло її лівої груди, що гостряком розірвав їй одєжу; вона от-от хотіла голосно крикнути, гадаючи, що її поранено, але-ж,

подумавши, де вона, і прийшовши до пам'яті, замовчала.

Люди цієї банди, що окошилася тут, насмажили собі хто козлятини, а хто іншого м'яса, попоїли й випили, а далі пішли в своїх справах, завівши з собою коня молоді дівчини. Коли вони відійшли геть, добрий чоловік почав розпитувати жінку: „А що сталося з нашою дівчиною, що прибула до нас учора? Я не бачив її з того часу, як ми встали“. Жінка одповіла, що не знає, і пішла розшукувати її. Почувши, що ті пішли, дівчина вилізла з сіна; добрий чоловік дуже зрадів, побачивши, що вона не опинилася в руках тих людей, і через те, що вже світало, сказав їй: „Тепер світає, коли хочеш, то ми проведемо тебе до замку, що за п'ять миль звідділя, і там тобі буде безпечно, тільки тобі доведеться іти пішки, бо оті негідники, що тільки що пішли звідділя, забрали твого коня“. Дівчина, заспокоївши їх що-до цього, просила їх бога ради відвести її до замку; отже, вирядившись у дорогу, вони прибули о пів до третьої години до замку. Замок належав одному з Орсіні, на наймення Ліелло ді Кампа ді Фіоре і випадково була там його дружина, дуже добра і свята жінка; побачивши дівчину, вона зараз-же впізнала її, радісно зустріла і побажала до ладу довідатись, як це вона тут опинилася. Дівчина розказала їй усе. Дама, що була знайома і з П'етро, який був приятелем її чоловіка, дуже була засмучена оцими подіями і, почувши, що його спіймали, вирішила, що його вбито. Тоді вона сказала дівчині: „Через те, що тобі не відомо, що сталося з П'етро, ти побудеш отут зо мною, аж поки буде змога цілком безпечно відрядити тебе до Риму“.

П'етро, сидючи на своєму дубові, засмучений, як ніколи, побачив, як в час першого сну прийшло штук з двадцять вовків і обступили його коня. Зачувши їх, кінь смикнув головою, порвав уздечку і хотів тікати, але-ж оточений вовками, він не зміг цього зробити; довго він оборонявся від них зубами й копитами, але врешті вони його повалили, задавили і зараз-же розірвали; наївшись, вовки пішли, залишивши самі кістки. П'етро, якому його кінь був товаришем і допомогою при лихій годині, зовсім

зажурився і став думати, що він уже ніколи не виплутається з цього лісу. Уже наближався день, а він мало не вмирав на дубі від холоду, і от, оглядаючись навкруги, він побачив поперед себе може на віддаленні одної милі, величезний вогонь; через це, як тільки розвиднилося, він не без деякого побоювання зліз з дуба і пішов, прямуючи до вогню, аж поки дійшов до нього. Тут він побачив, що навколо вогню сиділи пастухи і весело снідали собі; змилосердившись над ним, прийняли і його. Попоївши і нагрівшись, він розповів їм про своє нещастя, яким чином він опинився тут сам, і розпитав їх, чи немає в цих місцях села або замку, куди-б він міг піти. Пастухи сказали, що миль за три, звідділя є замок, що належить Ліелло ді Кампо ді Фіоре, де тепер перебуває його дружина. Дуже зрадівши тому, П'єтро попросив, щоб хтось з них провів його до замку; двоє з них охоче це зробили. Прибувши до замку і зустрівши декого з знайомих, П'єтро почав думати, яким-би чином пошукати дівчину в лісі, коли його попрохали до господині. Він зараз-же пішов до неї і коли побачив поруч з нею Аньолеллу, то ніяка радість не могла зрівнятися з тою, яку він відчув. Він помирав од бажання кинутися і обняти її, але-ж не робив цього з пошани до господині; та коли він був радий, то й радість дівчини була не менша. Шляхетна дама, прийнявши та привітавши його, вислухала все, що з ним трапилося, а далі почала докоряти за те, що він намірявся зробити наперекір бажанню своїх родичів. Але-ж бачучи його настрій, а також і те, що дівчині це до вподоби, вона сказала: „Про віщо це я дбаю? Вони люблять одно одного, вони знають одно одного; обоє вони приятелі мого чоловіка і їхні бажання чесні. Я думаю, що це воля божа, бо одного він врятував від шибениці, а другу від списа і обох їх від диких звірів; то нехай-же так воно й буде“. Звернувшись до них, вона сказала: „Через те, що ви бажаєте бути чоловіком і жінкою, то це й моє бажання; весілля ми відсвяткуємо тут за рахунок Ліелло, а потім я помирю ваших родичів“. П'єтро дуже зрадів, а ще дужче зраділа Аньолелла, і зараз-же вони заручилися, а шляхетна дама влаштувала їм урочисте весілля,

яке тільки можна було влаштувати в горах, і тут-же вони вперше скуштували солодкого плоду свого кохання. Через декілька день дама й вони верхи на конях з надійною охороною повернулися до Риму. Родичі П'етро були дуже розлютовані його вчинком, але-ж дама помирила його з ними, і він прожив з своєю Аньолеллою в щасті і супокій, аж до старости“.

НОВЕЛА ЧЕТВЕРТА.

Річардо Манарді застукав месер. Ліціо да Вальбона з своєю дочкою, з якою той одружується, помирившись з її батьком.

Коли Еліза замовкла, слухаючи, як подруги хвалили її новелу, королева наказала Філострато; щоб і він розказав щось; він почав, усміхаючись:

„Мені так часто докоряли за те, що я запропонував сюжет для оповідань, який викликає тяжкі думки і сльози, що, здається, я повинен, щоб віддячити за оцю нудьгу, розказати вам щось таке, що примусило-б вас трохи посміятися, а через те я й маю намір розповісти вам в коротенькій новелі про одно кохання, змішане не з якоюсь тугою, а тільки з зідханнями та недовгим острахом і соромом.

Не дуже давно, достойні дами, жив у Романьї заможний і добре вихований лицар на наймення Ліціо да Вальбона. Коли він був уже близький до старости, то у нього несподівано народилася від його жінки, що мала наймення мадонна Джакоміна, дочка, яка, вирісши, стала найкращою, найпривабливішою від усіх дівчат у тій окрузі, а через те, що вона залишилася одна в батька і матері, то її дуже любили й пестили і оберігали дуже пильно, маючи надію поріднитися через неї з великими людьми. У домі месера Ліціо дуже часто бував один юнак, вродливий і здоровий, з сем'ї Манарді з Бреттіноро на наймення Річардо. Месер Ліціо і його дружина так остерігалися його, як вони остерігалися-б свого власного сина. Річардо, бачучи раз-у-раз молоду дівчину, надзвичайно гарну, надзвичайно граціозну і добре виховану, такого віку, що пора й до шлюбу, палко закохався в ній, але-ж дуже таїв свою любов. Дівчина, помітивши це, не дбала

про те, щоб ухилитись від її стріл, а закохалася так само і в нього, чому Річардо був дуже радий. Багато разів у нього з'являлося бажання сказати їй декілька слів, але він через якийсь страх утримувався; проте одного дня, вибравши зручний момент, він відважився сказати їй: „Катерино, благаю тебе, не дай мені померти від кохання до тебе“. Дівчина зараз-же одповіла: „Дав-би бог, щоб ти не примушував мене помирати більше, ніж ти сам“. Відповідь ця дуже підвеселила й підбадьорила Річардо і він сказав їй: „Я не відмовлюся зробити все те, що тобі буде приємним, але-ж ти повинна знайти спосіб, як врятувати твоє й моє життя“. Тоді дівчина сказала: „Ти бачиш, Річардо, як мене оберігають, а через це я не доберу способу, яким-би чином ти міг прийти до мене, але-ж коли ти вигадаш щось таке, що я могла-б зрбити без усякого сорому для себе, то скажи мені і я зроблю“. Річардо, що вже гаразд подумав про це, зараз-же сказав: „Люба моя Катерино, я не бачу іншого способу, окрім того, щоб ти або переночувала або хоч вийшла на балкон, що коло саду твого батька. Коли-б я знав, що ти там будеш уночі, то я, розуміється, вжив-би всіх зусиль, щоб долізи туди, хоч це й високо“. На це Катерина відповіла: „Коли у тебе вистачить відваги прийти туди, то я маю надію полагодити справу так, що зможу влаштуватися там на-ніч“. Річардо сказав, що він прийде; отак поговоривши, вони похапцем поцілувалися раз і розійшлися.

На другий день — а був уже кінець травня — дівчина стала скаржитися матері, що минулої ночі вона через страшену духоту не могла спати. А мати й каже: „Ох, дочко, і де там вона, ота духота? Навпаки, ніякої духоти не було“. На це Катерина сказала: „Вам, мамо, треба-б було сказати, що це вам здалося, то тоді ви може-б сказали правду. Ви-б повинні подумати про те, наскільки дівчата гарячіші від жінок підтоптаних“. Дама сказала тоді: „Це правда, дочко, але-ж я не можу по своїй волі робити холод і тепло, коли тобі те заманеться. Треба миритися з погодою, яку дає нам сезон; може наступна ніч буде холодніша і ти спатимеш краще“. — „Дай боже! — сказала Катерина, — але-ж так не буває, щоб наближаю-

чись до літа ночі холоднішали“. — „Так чого-ж ти хочеш?“ — запитала дама. Катерина відповіла: „Коли-б ви з батьком дозволили мені, то я-б з великою охотою поставила своє ліжко на балконі, що над садом, коло батькової кімнати, і там-би лягла спати; слухаючи співи солов'я і перебуваючи на свіжому, холодному повітрі, я-б почувала себе краще, ніж у вашій кімнаті“. — „Заспокойся, дочко, — сказала мати. — Я скажу про це твоєму батькові, і коли він дозволить, то так і зробимо“. Почувши про це від жінки, месер Ліціо, що був уже старий і може бути через це трохи упертий, сказав: „Що там ще за соловей, під пісні якого вона хоче спати? Я її заставляю спати під співи цикад⁴)“. Довідавшись про це, Катерина більше з досади, аніж від духоти, не тільки не спала всю наступну ніч, але не дала спати й матері, і все скаржилася на духоту. Коли мати почула про це, то ранком пішла до месера Ліціо і сказала йому: „Месере, ви зовсім не любите нашої доньки. Що вам станеться від того, коли вона поспить на балконі. Цілу ніч вона не могла знайти собі місця від духоти. І чого ви дивуетесь, що їй подобаються співи солов'я? Вона-ж дитина, а дітям подобається все, що схоже на них“. Месер Ліціо, вислухавши це, сказав: „Ну, нехай буде так. Влаштуй їй там постіль, яка поміститься, повісь навкруги які-небудь завісочки, і нехай вона на здоров'я спить собі та слухає солов'я“.

Довідавшись про це, дівчина зараз-же звеліла приготувати собі постіль і, налагоджуючись спати там наступної ночі, пождала, поки не побачила Річардо і не зробила йому умовленого між ними знака, з якого він зрозумів, що йому треба робити. Месер Ліціо, коли тільки почув, що дівчина пішла спати, замкнув двері, що виходили з його кімнати на балкон, і також пішов спочивати. Почувши, що скрізь усе заспокоїлось, Річардо вліз по драбині на стіну, а з неї, чіпляючись за виступи другої стіни, з великими труднощами і небезпекою впасти і вбитися виліз на балкон, де тихо і з великою радістю його прийняла дівчина; після багатьох поцілунків вони лягли поруч і на протязі всієї ночі приймали один від одного радість і задоволення, заставляючи солов'я

співати багато разів. Ночі були короткі, насолода велика, і не помітили вони, як день наближався; і так вони були розпалені температурою і довгою розвагою, що послули обое, не маючи на собі нічого, Катерина правою рукою обняла Річардо за шию, а лівою рукою держала за ту річ, назвати яку при людях ви вважаєте за найбільший сором. Так вони й спали, не прокидаючись. Коли-ж розвиднилося, месєр Ліціо встав і, згадавши, що дочка його спить на балконі, одчинив тихенько двері і сказав: „Ану лишень подивлюся я, як там соловей дав поспати Катерині цю ніч“. І ступивши декілька кроків, він обережно підняв запонку, що оточувала ліжку, і побачив Річардо і свою дочку, голих й розкритих, що спали, обнявшись так, як про це говорилось вище. Впізнавши добре Річардо, він вийшов з балкону, пішов у кімнату до своєї жінки і гукнув до неї: „Та ну-ж бо, жінко, вставай лишень та подивись, твоїй дочці так сподобався соловей, що вона спіймала його і держить в руці“. Дама сказала: „Як це може бути?“ Месєр Ліціо сказав: „Ти це побачиш, коли швиденько вийдеш“. Дама похапцем одяглася і тихенько пішла за месєром Ліціо; коли вони підійшли до ліжка і підняли запинало, мадонна Джакоміна могла гаразд побачити, як її дочка піймавши держала солов'я, пісні якого вона так бажала чути. Дама, вважаючи, що Річардо дуже обдурив її, хотіла закричати і наговорити йому прикростей, але-ж месєр Ліціо сказав їй: „Гляди, жінко, коли ти дорожиш моєю любов'ю, то не говори й слова, бо, правду кажучи, коли вона піймала його, то він і буде їй належати. Річардо юнак родовитий і багатий; родичання з ним буде нам тільки на користь, і коли він побажає піти від мене живим і цілим, то йому доведеться спочатку заручитися з нею“.

Дама заспокоїлась, побачивши, що чоловік її не дуже стурбований цією подією, і, взявши на увагу те, що дочка її перебула гарну ніч, добре спочила і піймала солов'я, — вона замовкла. Незабаром після цих балачок Річардо прокинувся й побачивши, що вже зовсім розвиднилося, став рахувати себе пропащим і, обізвавшись до Катерини, сказав: „Лихо мені, моє серденько,

що нам робити? Он уже розвиднилося, а я тут“. По цьому його слові месер Ліціо виступив наперед і, піднявши запинало, сказав: „Ми все уладнаємо“. Коли Річардо побачив його, то йому здалося, що в нього вирвали серце з грудей; підвівшись і сівши на ліжку, він сказав: „Монсеньйоре, будьте милостиві, бога ради! Я знаю, що, як зрадник і лихий чоловік, я заслуговую смерти, і через те робіть зо мною, що хочете, тільки благаю вас, залишіть мені життя, не дайте мені загинути“. На це месер Ліціо сказав: „Річардо, любов, яку я відчуваю до тебе, і довір'я, яке я до тебе мав, не заслужили такої подяки; але-ж коли вже все це сталося і твоя молодість призвела тебе до такого вчинку, то, щоб визволитись тобі від смерти, а мене визволити від сорому, одружися з Катериною, щоб отак як цієї ночі була вона твоєю, то щоб так була твоєю і весь свій вік, отаким чином ти можеш заслужити моє прощення і врятуеш себе; коли-ж ти не хочеш так зробити, то доручи свою душу богові“.

Поки йшли оці розмови, Катерина випустила солов'я і, сховавшись під укривало, почала дуже плакати і просити свого батька, щоб він простив Річардо; з другого боку, вона благала Річардо, щоб він зробив так, як хотів її батько, щоб вони могли довго й безборонно користуватися разом такими-ж ночами. Про це не довелося довго просити, бо, з одного боку, сором за свій вчинок і бажання все поладити, а з другого боку — страх смерти і бажання врятуватися, а крім того палке кохання і жага володіти любовою дівчиною, — все це примусило Річардо по своїй волі і без усякої затримки сказати, що він погоджується виконати все, чого бажає месер Ліціо. Через це месер Ліціо позичив у мадонни Джакоміни один з її пернів, і Річардо на їх очах, не встаючи з постелі, заручився з Катериною. Коли все це було зроблено, месер Ліціо і його дружина, виходячи собі геть, сказали: „От тепер спочивайте, бо напевне вам потрібніше спочити, аніж вставати“. Коли вони пішли, то молоді люди знову обнялися і, не пройшовши більше шести миль на протязі ночі, вони пройшли ще дві милі перед тим, як встати і досягли таким чином кінця першого дня.

Далі, вставши, Річардо мав уже довшу розмову з месером Ліціо, а через декілька днів, як того вимагав звичай, він в присутності друзів і родичів узяв шлюб з дівчиною, дуже урочисто повів її додому і влаштував бучне весілля. Після цього в супокі на свою втіху довго він укупі з нею полював на солов'їв удень і вночі, скільки йому бажалося“.

НОВЕЛА П'ЯТА.

Гвідотто з Кремони доручає Джакоміно з Павії свою приймачку-дочку і вмирає; у Фаенці в ній закохується Джанноле ді Северіно й Мініно ді Міноле; починається між ними ворожнеча; виявляється, що дівчина — сестра Джанноле, і її віддають заміж за Мініно.

Слухаючи новелу про солов'я, всі дами так сміялися, що коли Філострато скінчив своє оповідання, то вони все ще не могли вдержатися від сміху. Коли врешті вони насміялися доскоchu, то королева сказала: „Справді, коли вчора ти всіх нас засмутив, то сьогодні так розвеселив, що ні одна не має права нарікати на тебе“. І, звернувшись до Неїфіли, вона наказала їй оповідати. Та весело розпочала так:

„Через те, що Філострато в своєму оповіданні завів нас до Романьї, то я не від того, щоб трохи погуляти по ній, розповідаючи вам свою новелу. Отже скажу, що в місті Фано жили колись два ломбардці, один на наймення Гвідотто з Кремони, а другий Джакоміно з Павії, люди вже досить таки підтоптані, що майже всю свою молодість прожили на військовому та салдатському ділі. Коли Гвідотто помирав, то, не маючи ні сина, ні другого приятеля, ні родича, якому-б він більше довіряв, ніж Джакоміно, він доручив останньому свою дівчину років може десяти, і все, що у нього було на світі, і, поговоривши з ним докладно про свої справи, помер.

Сталося так, що саме тоді місто Фаенца, яке довгий час виснажувалася війною та різними напастями, набуло трохи кращого стану, і дана була воля повернутися до нього всім, хто-б того побажав; через те Джакоміно, що вже колись там жив і жити йому там сподобалося, повернувся туди зо всім своїм добром, привізши з собою

і дівчину, що залишив йому Гвідотто, яку він любив і доглядав, як свою дочку. Дівчинка, вирісши, стала найкращою за всіх дівчат у місті, і оскільки вона була вродлива, остільки-ж була вихована та чесна. А через це до неї почало залицятися багато юнаків, а особливо-ж два з них, обидва однаково прекрасні і достойні, спалахнули до неї надзвичайним коханням, так що з ревності у великій мірі зненавиділи один одного; одного з них звали Джонолле ді Северіно, а другого Мінгіно ді Мінголе — кожен з них не відмовився-б з радістю взяти її за себе, бо їй минуло вже п'ятнадцять років, коли-б тільки погодилися на це її батьки; отже, бачучи, що одержати її чесним способом не можна, кожен з них задумав заволодіти нею тим способом, який буде для нього зручніший.

У Джакоміно жили стара служниця і слуга, на наймення Крівелло, людина дуже догадлива і доброзичлива. Джанноле сприявлявся з ним і, вибравши слушний час, признався йому в своєму коханні та попросив, щоб той допоміг йому досягти своїх бажань, обіцяючи за це, коли тільки він те зробить, велику нагороду. На це Крівелло, сказав: „Бачиш, у цій справі, я міг-би допомогти тобі тільки одним: коли Джакоміно піде кудись вечеряти, я проведу тебе до дівчини, бо коли-б я схотів сказати їй за тебе слово, то вона не буде слухати мене й одної хвилини. Коли тобі це до вподоби, то я обіцяю зробити так, а ти роби собі далі так, як визнаєш за краще“. Джанноле сказав, що більше йому нічого і не треба; на цьому вони й погодилися. З другого боку Мінгіно потоваришував з служницею і так її навернув на свою користь, що вона декілька разів ходила з дорученням до дівчини і мало вже не розбудила в ній любови до нього, а крім того обіцяла звести його з нею, коли буде такий випадок, що Джакоміно вийде ввечері з дому.

Незабаром після оцих змов сталося так, що, дякуючи Крівелло, Джакоміно пішов вечеряти до одного свого приятеля; повідомивши про це Джанноле, Крівелло змовився з ним, що за умовним знаком він прийде і двері будуть відчинені. З другого боку служниця, не знаючи про це нічого, сповістила Мінгіно, що Джакоміно не буде

дома вечеряти і сказала йому, щоб він побув десь недалеко від дому, щоб після гасла, яке вона подасть йому, він міг увійти до нього. Коли настав вечір, то обидва закохані, нічого не знаючи один про одного, але-ж запідозрюючи один одного, пішли кожен з кількома озброєними товаришами, щоб пройти без усякої перешкоди. Мінгіно, очікуючи гасла, засів у домі одного свого приятеля, що стояв поруч з тим домом, де жила дівчина. Джанноле з своїми людьми став трохи далі, Кривелло і служниця, коли Джакоміно пішов, намагалися вислати один одного. Кривелло говорив служниці: „Чого ти не йдеш уже спати? Чого ти сновигаєш по хатах?“ А служниця відповідала йому. „А ти чому не йдеш за своїм хазяїном? Чого ти сподіваєшся, коли вже повечеряв?“ Таким чином вони не могли вирядити один одного.

Коли Кривелло побачив, що настав час умовлений з Джанноле, то сказав сам собі: „Чого мені клопотатися про неї? Коли вона не буде поводитись спокійно, то їй буде зле“. І давши умовне гасло, він відчинив двері, а Джанноле зараз-же з'явився з двома товаришами, увійшов у дім і, здивавши дівчину в залі, схопив її, щоб забрати її. Дівчина почала опиратися і голосно кричати, а разом з нею і служниця. Зачувши це, Мінгіно зараз-же прибіг з своїми товаришами; побачивши, що дівчину виволікають вже з дверей, вони вихопили мечі і гукнули: „Смерть вам, зрадники! Цьому не бувати! Що це за насильство!“ Сказавши це, вони почали рубати; в той час сусіди, почувши галас, повибігали з світлом і зброєю і почали допомагати Мінгіно, плямуючи цей напад. Через те Мінгіно після довгої боротьби відібрав дівчину у Джанноле і повернув її в дім Джакоміно. Але-ж не встигла ще закінчитися сутичка, як прибули сержанти коменданта міста і багатьох з них арештували; між іншими арештували Мінгіно, Джанноле і Кривелло, і всіх їх повели до в'язниці.

Коли все втихомирилось, і Джакоміно повернувся до дому, то його дуже засмутила ця подія, але-ж, розслідувавши, як стояла справа, і вияснивши, що дівчина тут зовсім невинна, він трохи заспокоївся, а щоб уникнути отакого надалі, він вирішив як-найшвидше віддати її

заміж. Другого дня вранці, коли родичі обох супротивників довідалися про все і зрозуміли, яке лихо може бути від цього ув'язненим юнакам, а Джакоміно мав намір вжити тих заходів, на які він мав право, то з'явилися до нього і по-товариському попрохали його взяти на увагу не стільки образи, які вчинили нерозумні юнаки, скільки любов і прихильність, які — гадали вони — він має до них; і тут вони висловили згоду і свою і від імени юнаків, що зробили йому неприємність, задовольнити його так, як він сам побажає. Джакоміно, що багато бачив на своєму віку і, окрім того, саме був у доброму настрої, коротко одповів їм: „Панове, коли-б я навіть був у себе на батьківщині⁵⁾ так, як я тепер перебуваю на вашій, то я вважаю себе за такого вашого приятеля, що ні в цьому, ні в іншому випадку не зробив-би инакше, як тільки так, як буде до вподоби вам. Окрім того, я ще й через те погоджуюсь задовольнити ваше бажання, що ви зробили образу самим собі, бо ця дівчина не з Кремоне і не з Павії, як може багато так дехто думає, а з Фаенци, хоч ні я, ні той, хто доручив її мені, ніколи не знали, чия вона дочка; отже з приводу вашого прохання я зроблю все, чого ви побажаєте“.

Шановні люди, довідавшись, що дівчина була з Фаенци дуже здивувалися; подякувавши Джакоміно за його великодушну відповідь, вони попрохали його розказати, яким чином вона опинилась у нього і звідкіля він довідався, що вона з Фаенци. На це Джакоміно сказав: „Гвідотто з Кремони був моїм товаришем й приятелем; вже перед самою смертю він розповів мені, що коли це місто звоював імператор Фрідріх і все в ньому було порабоване, то він з товаришами зайшов до одного дому, в якому було повно всякого добра, але-ж господарі дому залишили його; була там тільки оця дівчина років двох або щось близько цього; і коли він ішов сходами, то вона, угледівши його, назвала його своїм батьком; через це у нього з'явився жаль до неї і він забрав її до Фано, а також все те добро, що було в домі. Помираючи, він залишив її мені з усім своїм добром, заповідавши віддати її заміж, коли настане пора, а все те, що йому належало, віддати їй як віно; коли вона доросла до шлюб-

ного віку, то мені не пощастило віддати її за людину, яка-б мені подобалася, а я-б зробив це з великою охотою раніше, ніж трапиться щось таке, що сталося вчора ввечері“.

Був там між иншим один чоловік, на наймення Гвільельміно да Медічіна, що разом з Гвідотто брав участь у тій справі, і який добре знав, чий дім пограбував Гвідотто; побачивши тут між присутніми господаря того дому, він підійшов до нього і сказав: „Бернабуччо, ти чуєш що каже Джакоміно?“ — „Еге, — відповів Бернабуччо, — і тепер я особливо думаю про це, бо пам'ятаю, що під час отієї колотнечі я втеряв доньку саме отаких років, як розповідає Джакоміно“. На це Гвільельміно каже: „Це напевне вона й є, бо, перебуваючи в одному місті, я чув як Гвідотто розповідав, де він вчинив грабіж і я догадався, що то був твій дім, а через це пригадай, чи не зможеш ти впізнати її по якійсь ознаці, подбай про те, щоб пошукати оцю ознаку, і ти напевне переконаєшся, що це твоя дочка“. Подумавши трохи, Бернабуччо пригадав, що у неї над лівим вухом повинен бути шрам, що має вигляд хрестика; шрам цей залишився від пухлини, яку він звелів розрізати їй перед тією подією. Отже не відкладаючи справи, він підійшов до Джакоміно, що був ще тут, і попрохав його повести до себе й дати йому подивитися на оту дівчину. Джакоміно охоче повів його і звелів дівчині вийти до нього. Коли Бернабуччо побачив її, то йому здалося, що він бачить перед собою обличчя її матери, ще молоді жінки, але-ж, не обмежуючись цим, він попросив Джакоміно дозволити йому трохи підняти волосся над лівим вухом, на що Джакоміно погодився. Підійшовши до дівчини, що стояла засоромившись, і піднявши правою рукою волосся, він побачив хреста, а через це, цілком переконавшись, що це його дочка, він заплакав з радощів, почав обнімати її, хоч вона й противилася цьому. Обернувшись до Джакоміно, він сказав: „Брате, це моя дочка. Мій дім пограбував Гвідотто, а оцю дитину через несподіваний переляк забула моя дружина, а її мати, і до сьогоднішнього дня ми були певні, що вона згоріла в цьому домі, який спалили того самого дня“. Коли дівчина почула

це й побачила, що він чоловік вже старенький, то поїняла віри його словам, і під впливом якоїсь таємної сили не противилася його обіймам і разом з ним також стала ніжно плакати. Бернабуччо зараз-же послав по її матір та інших родичів, сестер, братів, і, показавши її всім та розповівши про справу, на велику радість Джакоміно повів її до свого дому. Коли довідався про це начальник міста, людина дуже достойна, то, знаючи, що Джанноле, якого він держав у в'язниці, син Бернабуччо і рідний брат дівчини, вирішив поставитись ласкаво до його вчинку; погодившись у цій справі з Бернабуччо і Джакоміно, він улаштував усе так, що Джанноле і Мінгіно простили, а за Мінгіно віддали, на велику радість його родичів, дівчину, наймення якої була Агнеса; разом з тим випущено і Кривелло, й інших, що попалися в цій справі. Далі Мінгіно, що був надзвичайно радий, влаштував блискуче весілля і, ввівши Агнесу до свого дому, довгі роки жив з нею в щасті і супокій.

НОВЕЛА ШОСТА.

Джанні з Прочіди знайдено з коханою дівчиною, яку віддано королеві Федеріо; разом з нею його прив'язано до стовпа, щоб спалити; Руджері дель Орія впізнав його і визволив, і він одружується з дівчиною.

Новела Неїфіли закінчилася і дуже припала до серця дамам; далі королева наказала Пампінеї, щоб вона приготувалася до оповідання. Та, піднявши своє ясне личко, зараз-же почала:

„Надзвичайно великі сили любови, милі дами, бо вони призводять закоханих до надзвичайних учинків, допомагають їм переносити надзвичайні і несподівані небезпеки, як це й можна уявити собі з усього того, що розповідалося нам сьогодні, а також і в минулі дні; але мені таки приємно буде ще раз довести це оповіданням про одного закоханого юнака.

Іскія — це острів недалеко від Неаполя, і от жила колись там, разом з іншими, одна зовсім молода дівчина, надзвичайно вродлива і надзвичайно весела, на наймення Рестітута, дочка одного поважного чоловіка з того острова,

що мав наймення Маріно Болгаро. Один молодий чоловік з сумежного з Іскією острова Прочіди, на наймення Джанні любив її більше, ніж своє життя, а вона любила його. Він не задовольнявся тим, що прибував на Іскію вдень, щоб побачити її; але багато разів він і вночі, не знайшовши човна, перепливав з Прочіди на Іскію, щоб подивитися коли не на свою милу, то хоч на мури того дому, в якому вона жила. Коли їх кохання було саме в розквіті, сталося одного разу так, що дівчина одного літнього дня пішла сама на берег моря і, переходячи з ножем в руці від скелі до скелі, щоб відривати од каміння морських черепашок, зайшла в місце, оточене скелями, де, шукаючи затінку, а також через те, що там було джерело свіжої води, знайшли собі притулок разом з своїм судном декілька молодих сіцилійців, що пливли з Неаполя. Побачивши дівчину тоді, коли вона їх ще не бачила, і помітивши, що вона дуже гарна і одна-однісінька, вони вирішили взяти її й завезти з собою. Після такої постанови зараз-же було і виконання її. Не зважаючи на те, що дівчина дуже кричала, вони взяли її, посадили на судно і поїхали; прибувши до Калабрії, вони почали радитися, кому з них буде належати дівчина, і виявилось, що кожен з них бажав її собі. Через це, не погодившись між собою і боячись дійти до чогось ще гіршого і тим поспувати свої справи, вони стали на тому, щоб віддати її Федеріго, королеві Сіцилії, який в той час був молодий і тішився такими справами. Приїхавши до Палермо, вони так і зробили. Король визнав її за дуже гарну і вона йому дуже сподобалася, але-ж через те, що він тоді трохи нездужав, то наказав оселити її в чудовому палаці, що стояв посеред саду, який належав йому і мав назву Куба, і доглядати її там до того часу, поки він видужає, що й було зроблено.

Звістка про те, що вкрали дівчину, викликала в Іскії велике хвилювання; особливо-ж турбувало всіх те, що не могли дізнатися, що то були за люди, які вкрали її. Але-ж Джанні, якому від цього було болячіше, ніж кому іншому, не чекаючи вістей в Іскії і знаючи, в який бік пішов корабель, налагодив свій сів на нього і як-найшвидше поїхав попід берегом від Мінерви до Скалеї в

Калабрії⁶⁾), розпитуючи скрізь про дівчину. У Скалеї йому сказали, що її повезли до Палермо сіцилійські моряки. Джанні поїхав туди як-найшвидше і після довгих розшукувань довідався, що дівчину віддали королеві і що король охороняє її в Кубі; це дуже засмутило його, бо він утерав всяку надію не тільки на те, щоб одержати її, а навіть побачити, але, не зважаючи на це, підбадьорений своїм коханням, він одіслав назад свій корабель і, бачучи, що його тут ніхто не знає, залишився сам у Палермо. Часто ходив він до Куби, і от раз випадково побачив він її у вікно, а вона побачила його, і кожний з них дуже зрадів цьому. Помітивши, що місце тут глухе, Джанні наблизився, скільки було можливо, заговорив з нею, і після того, коли вона навчила його, як взятися за справу, коли-б він побажав поговорити з нею довше, пішов собі, спочатку гаразд обдивившись місцевість. Він чекав ночі, і коли минула більша частина її, то повернувся до Куби і, видряпуючись по таких місцях, де не міг-би вдержатися і дятел, заліз в сад і, знайшовши там невелику щоглу, приставивши її до вікна, яке показала йому дівчина, дуже легко вліз по цій щоглі. Дівчина, що, оберігаючи свою честь, раніше давала одсіч своєму коханцеві, тепер, рахуючи свою честь за втеряну, розміркувала, що нікому, достойнішому від нього вона віддатись не може, і сподіваючись, що цим вона може підбадьорити його, щоб вирятував її звідціля, вирішила сама собі задовольнити всі його бажання, а через це залишила вікно відчиненим, щоб він міг пролізти в нього. Джанні, побачивши, що вікно відчинене, тихенько вліз у нього і ліг поруч з дівчиною, яка ще не спала. І от вона перше, ніж розпочати щось инше, розказала йому про свої наміри і уклінно просила його визволити звідціля і відвезти. На це Джанні одповів, що нічого на світі він так не бажає, як цього, і що коли тільки він піде від неї, то обов'язково влаштує все так, щоб вивезти її зараз-же, як тільки він знову повернеться сюди. Після цього, обнявшись з величезним задоволенням, вони скуштували тієї насолоди, вище якої кохання не може дати нічого, і зробивши це кілька разів, вони непомітно для себе заснули, обійнявши одно одного.

Король, якому дівчина з першого разу дуже сподобалася, згадав про неї і, почувавши себе здоровим, побажав піти й побути з нею, і от, хоч надворі був уже майже день, він з деякими своїми слугами таємно пішов до Куби. Увійшовши до палацу, він звелів тихенько відчинити кімнату, де, як йому було відомо, спала дівчина, і увійшов туди, а перед ним несли великий запалений смолоскип; зиркнувши на постіль, він побачив її і Джанні, що, обнявшись, спали вкупі зовсім голі, а через це він одразу дуже розлютувався і, не сказавши й слова, дійшов до такої лютости, щоб ледве здержався, що не повбивати їх ножем, який він мав при боці. Але-ж, розміркувавши, що буде недостойним вчинком для людини взагалі, а для короля особливо, вбити двох сонних і голих людей, він стримався і вирішив завдати їм прилюдної смерти на вогнищі. Звернувшись до свого єдиного супутника, що був разом з ним, король сказав: „Якої ти думки про оцю злочинну дівчину, на яку я покладав мої надії?“ Далі він запитав, чи не знає він того юнака, у якого вистачило нахабства з'явитися до нього в дім і вчинити йому отаку образу і неприємність? Той, кого запитували, одповів, що не пам'ятає, чи бачив його коли. Розлютований король вийшов з кімнати, наказавши, щоб коханців взяли голими, як вони є, звязали, вивели серед білого дня в Палермо на майдан, прив'язали до кілка спиною до спини і залишили-б там аж до третьої години, щоб всі могли їх бачити, а потім щоб їх спалили, як вони того заслуговують; віддавши цього наказу, він пішов і замкнувся в своїй кімнаті в Палермо, дуже розгніваний.

Коли тільки король вийшов, багато з сторожі кинулися на двох закоханих і не тільки розбудили їх, але-ж швидко і без усякого жалю схопили їх і звязали. Як молоді люди засмутилися, боячись за своє життя, як вони плакали і скаржилися, бачучи все це, легко можна уявити собі. За наказом короля їх одвели до Палермо, прив'язали до стовпа на майдані і перед їх очима приготували вогнище, щоб спалити їх в ту годину, що призначив король. Всі палермітяни, і чоловіки й жінки, раз-же позбігалися туди, щоб побачити двох коханців; чоловіки скупчили свою увагу на дівчині і вихваляли її

за красу та за гарну постать, а жінки з свого боку, збігшись подивитися на юнака, вихваляли красу його обличчя й тіла. А сердешні коханці, обоє дуже засоромлені, стояли, похиливши голови, і нарікали на своє нещастя, чекаючи що-хвилини лютої смерти на вогні.

Поки їх таким чином держали до призначеної години і скрізь оповіщали про їх злочин, чутка про це дійшла до Руджері дель Орія, людини надзвичайно сміливої, що був тоді королівським адміралом; щоб подивитися на них, він пішов до того місця, де їх було прив'язано. Підійшовши туди, він насамперед подивився на дівчину і дуже похвалив її красу, а далі, звернувшись до юнака, без особливого напруження впізнав його і, наблизившись до нього, запитав, чи не Джанні він з Прочіди? Джанні, підвівши голову і впізнавши адмірала, сказав: „Монсеньйоре, я дійсно був тим, про кого ви запитуете, але-ж незабаром мене не буде“. Адмірал запитав тоді, що його призвело до цього? На це Джанні одповів: „Кохання та гнів короля“. Адмірал звелів йому розповісти все докладніше і, вислухавши, як воно все було, хотів уже йти, але Джанні покликав його і сказав: „Монсеньйоре, коли це можливо, то попросіть мені однієї ласки у того, через кого я стою тут“. Руджері запитав: „Якої саме?“ На це Джанні одповів: „Бачу я, що маю вмерти, і незабаром, і от коли до оцієї дівчини, яку я любив більше, ніж своє життя, а вона мене, я поставлений спиною, як і вона до мене, то я прошу, як милости, щоб нас повернули одно до одного обличчями, щоб, помираючи і бачучи її обличчя, я міг залишити життя заспокоєний“. Руджері, сміючись, сказав: „З охотою я влаштую все так, що ти стільки будеш бачити її, що вона встигне набриднути тобі“. Відійшовши від нього, він наказав тим, кому доручено було виконати кару, без нового королівського наказу не робити більше нічого, крім того, що вже зроблено, і, не гаючись, пішов відшукувати короля. Хоч він побачив його дуже розгніваного, але таки вважав за потрібне висловити свою думку і сказав йому: „Владарю мій, чим образили тебе оті двоє молодих людей, яких ти наказав спалити отак на майдані?“ Король пояснив йому. Руджері говорив далі: „Злочин, який вчинили вони,

заслуговує кари, але не від тебе; так само, як злочини заслуговують кари, так і добродійства заслуговують нагороди, не кажучи вже про ласку та спочуття. Чи ти знаєш, хто оті люди, яких ти хочеш спалити?" Король одповів, що не знає. Тоді Руджері сказав: „Добре, так от я хочу, щоб ти їх знав і зрозумів, чи розважливо ти чиниш, підпадаючи отакому гніву? Юнак — це син Ландольфо з Прочіди, рідний брат месера Джанні з Прочіди, з ласки якого ти став королем і владарем цього острова; дівчина — дочка Маріно Болгаро, дякуючи могутності якого твоє панування ще залишилося в Іскії. Окрім того, оці двоє молодих людей вже давно люблять одно одного, і тільки під впливом кохання, а не з бажання образити твою величність, вони зробили оцей гріх (коли тільки можна назвати гріхом те, що молоді люди роблять під впливом кохання). За віщо-ж ти хочеш скарати їх на смерть в той час, коли ти повинен вшанувати їх своєю прихильністю й подарунками?" Зачувши це і переконавшись, що Руджері каже правду, король не то що не обстоював своєї попередньої постанови, а навіть покався в тому, що вчинив; через це він негайно послав наказа відв'язати від стовпа обох молодих людей і привести їх до себе, що й було зроблено. Довідавшись гаразд про їх обставини, він вирішив нагородити їх пошаною та подарунками за зроблену їм образу. Пишно одягнувши їх, він, знаючи про їх обопільну згоду, одружив їх, давши їм пишні подарунки, і відрядив їх задоволених додому, де їх прийняли дуже урочисто, і де вони прожили довгий час в радості і задоволенні“.

НОВЕЛА СЬОМА.

Теодоро закоханий у Віоланті, дочці месера Амеріо, свого сеньйора; вона завагітніла від нього, а його засудили на шибеницю; коли його ведуть на страту, б'ючи нагаями, його впізнав рідний батько; визволений, він бере собі за жінку Віоланту.

Всі дами, які з жахом, дивились в уста Пампінеї, щоб довідатися, чи згорять закохані, почувши, що вони врятувалися, подякували богам і дуже зраділи. Коли королева побачила, що новела закінчена, то обов'язок гово-

рити далі поклала на Лауретту, яка весело почала оповідати:

„Прекрасні дами, в той час, коли добрий король Вільгельм царював у Сіцилії, жив на острові один дворянин, на наймення Америкго Абате з Трапані, який крім інших земних достатків мав багато дітей. А через це, маючи потребу в слугах і користуючись тим, що прибула зі Сходу галера генуезьких корсарів, які, йдучи повз берег Вірменії, захопили багато хлопчиків, він, вважаючи їх за турків, деяких з них купив; між оцими невільниками, більшість яких, здавалось, були пастухи, один відрізнявся своїм гарним виглядом і мав наймення Теодоро. Хоч з ним поводитися як з невільником, але-ж він ріс у домі месера Америкго з його дітьми, і більше під впливом своєї породи, аніж низького стану, в якому він випадково опинився, він став гарно вихованою людиною з хорошими манерами і так був до вподоби месерові Америкго, що той випустив його на волю і, гадаючи, що він мусульманин, звелів охрестити його і назвати П'етро; далі він зробив його своїм мажордомом і мав до нього дуже велике довір'я.

У той час, коли підростали інші діти месера Америкго, виростала і його донька, на наймення Біоланта, гарна й делікатна дівчина; батько дуже спізнився віддати її заміж, і трапилось так, що вона закохалася в П'етро. Але-ж хоч вона й кохала його і поважала за добре поведження і хист, та не наслідувалася признатися в своєму коханні. Але-ж Амур звільнив її від цього клопоту, через те що П'етро, який не раз нишком поглядав на неї, так закохався в ній, що тільки, дивлячись на неї, вважав себе за щасливого, хоч він і дуже боявся, щоб хтось не помітив цього, бо йому здавалось, що він не дуже то добре робить. Дівчина, що охоче позирала на нього, помітила це і, щоб надати йому більше сміливости, показувала, що дуже рада цьому, та воно справді так і було. Довго вони залишалися в такому становищі, не наслідуючись нічого сказати одно одному, хоч обое дуже бажали цього. Але-ж, поки вони обое рівною мірою горіли однаковим полум'ям, фортуна, наче-б то вирішивши призвести до того, що потім і сталося, допомогла їм

позбавитися боязкої соромливости, що паралізувала їх. У месера Амеріго, може за одну милю від Трапані, був прехороший маєток, куди його дружина з дочкою та іншими жінками і дівчатами, часто ходила для розваги. Одного разу в велику спеку вони пішли туди, взявши з собою і П'етро, і коли перебували там, то сталося так, як це часто й густо трапляється влітку, що небо раптом вкрилося темними дощовими хмарами; отже дама з своєю компанією, боячись, щоб негода не затримала її в цьому місці, вирядилась в дорогу, щоб повернутися до Трапані, і пішли вони так швидко, як тільки могли. Але-ж П'етро і дівчина, що обоє були молоді, пішли значно швидше, ніж мати й інші дами, кохання погнало їх вперед, здається, не менше, аніж острах перед негодою. Коли вони настільки вже випередили матір і інших, що їх ледве було видко, то сталося так, що після багатьох вибухів грому несподівано пішов великий і густий град, від якого мати і її компанія сховалися в хату до одного селянина. П'етро і дівчина, не знайшовши близько притулку, увійшли в стару, напівзруйновану халупку, де ніхто вже не жив, і тут під рештками покрівлі обоє сховалися, при чому конечна потреба примусила їх, через те що була мала покрівля, притулитися одно до одного. Оце зближення і було причиною того, що серця їх набралися завзяття, щоб виявити любовні бажання, і П'етро почав перший: „Дав-би бог, щоб оцей град ніколи не переставав, і щоб мені завжди було так, як тепер“. Дівчина одповіла: „Мені це було-б дуже приємно“. Від цих слів вони перейшли до того, що взяли і стиснули один одному руки, далі обнялися, далі поцілувались; а град усе йшов. Щоб не спинятися на кожній дрібниці, скажу, що надворі випогодилося аж тоді, коли вони вже скуштували вищих радощів кохання і вжили заходів, щоб таємно мати задоволення одному від одного. Негода вщухла, і біля воріт міста, що було не дуже далеко звідділя, вони почекали даму і з нею разом прийшли додому.

У тому самому місці вони зустрічалися багато разів таємно, з обережністю і на велику радість собі. Справа йшла так добре, що дівчина незабаром завагітніла, а це

обом їм було дуже неприємно; через це дівчина вжила всіх заходів, щоб припинити вагітність наперекір природі, але-ж не могла нічого вдіяти. П'єтро, боячись за своє життя, вирішив тікати і сказав про це їй. Вона, вислухавши його, одповіла: „Коли ти пойдеш, я вб'ю себе без усякого вагання“. На це П'єтро, що дуже любив її, сказав: „А як-же ти хочеш, моя дорога, щоб я залишився тут? Твоя вагітність викриє наш вчинок; тебе легко простять, а мені, нещасному, доведеться понести кару і за твій і за мій гріх“. На це дівчина одповіла: „П'єтро, про мій гріх, певна річ, дізнаються, але-ж будь певен, що про твій гріх, коли ти сам не скажеш, ніхто ніколи не довідається“. Тоді П'єтро сказав: „Коли ти мені це обіцяєш, то я залишуся, але-ж постарайся додержати своєї обіцянки“.

Дівчина, наскільки було можливо, покривала свою вагітність, але-ж, бачучи, що пропорції її тіла більше робити цього не дозволяють, одного дня, гірко плачучи, призналася у всьому матері і прохала врятувати її. Мати, засмучена цим без краю, почала дуже лаяти її і побажала дізнатися, як це сталося. Дівчина, боячись, щоб П'єтро не заподіяли чогось лихого, вигадала якусь байку, затаївши від матери правду. Мати пойняла їй віри і, щоб покрити помилку своєї дочки, відрядила її в один з своїх маєтків. Коли настав час пологів і дівчина кричала, як то роблять жінки, а мати її й гадки не мала, щоб месер Америкго, який ніколи там не бував, з'явився туди, — сталося так, що він, повертаючись з полювання на птицю і проходячи біля кімнати, в якій галасувала дівчина, дуже здивований цим, раптом увійшов, туди і запитав, що там сталося. Дама, побачивши свого чоловіка, що увійшов несподівано, встала дуже стурбована і розповіла йому, що сталося з дочкою. Але-ж він, будши не таким імовірним, як його жінка, сказав, що неправда, ніби-то вона не знає, від кого завагітніла, а тому він бажає довідатися про це досконально; розказавши про це, вона може одержати прощення, а коли ні — то нехай готується до смерти без усякої надії на помилування. Дама старалася, скільки могла, зробити так, щоб чоловік її задовольнив тим, що сказала їй дочка, але нічого вдіяти

не могла. Розгніваний, він з голою шпадою в руці кинувся до дочки, яка, поки мати вмовляла батька, спородила сина, і сказав: „Або ти скажеш, від кого породила дитину, або-ж зараз-же помреш“. Дівчина, боячись смерті, порушила обіцянку, яку вона дала П'єтро, і призналася у всьому, що сталося між нею і ним; зачувши це і дуже розлютувавшись, лицар ледве втримався, щоб не вбити її, але згодом, виливши свій гнів у словах, сів на коня, поїхав до Трапані і, заявивши якомусь месерові Куррадо, що був там начальником замість короля, про образу, яку зробив йому П'єтро, звелів зараз-же арештувати його, поки він нічого не запідозрює, і взяти на тортури, щоб він у всьому признався. Через декілька днів начальник присудив, щоб його, водячи по місту, вибили батогами, а далі повісили. Для того, щоб в один момент зникли з цього світу обоє коханців і їх дитина, месер Америкго, гнів якого не втихомирився після засудження П'єтро на смерть, положив отрути в келих з вином і, віддавши її одному з своїх слуг разом з кинджалом, сказав: „Піди з цими двома речами до Віоланти і перекажи їй від мене, щоб вона швидше вибрала з двох смертей, яку хоче — або від отрути, або від заліза; а коли ні, то я звелю спалити її живою в присутності стількох громадян, скільки їх є в місті, як вона того заслуговує; зробивши це, візьми дитину, що вона спородила на світ, і, розбивши їй голову об стіну, викинь її на спожиток собакам“. Слуга, одержавши від жорстокого батька оцього лютого наказу проти його дочки і внука, вийшов з намірами більш лихими, ніж добрими.

Засудженого П'єтро, що йшов на шибеницю, сторожа підганяла батогами; і от йому довелося йти, як того забажали керівники походу, повз одну гостинницю, де саме тоді перебувало трое визначних людей з Вірменії, яких послав вірменський король до Риму умовлятися з папою про справи, що стосувалися до майбутнього хрестового походу; вони спинилися там на декілька днів, щоб спочити, а вельможні люди з Трапані, а між ними особливо месер Америкго, прийняли їх з великою пошаною. Почувши, як проходили ті люди, що вели П'єтро, вони підійшли до вікна, щоб подивитися. П'єтро був

голий до пояса, а руки йому були звязані ззаду. Один з послів, людина вже літня і з великим авторитетом, на наймення Фінео, випадково побачив у нього на грудях велику червону пляму, не намальовану, а ту натуральну пляму на шкурі, яку жінки звать звичайно родимою плямою. Коли тільки він побачив його, то зразу-ж згадав про свого сина, якого п'ятнадцять років тому вкрали корсари на берегах Лаяццо і про якого до цього часу він не мав ніяких звісток; взявши на увагу вік бідолахи, якого батожили, він розміркував, що коли-б був живий його син, то йому було-б стільки-ж років, скільки, здається, було й цьому; і йому стало здаватися, що він і є його син; а коли це він, — думалося йому, — то він повинен пам'ятати своє наймення та наймення свого батька і вірменську мову. Ось через віщо, коли той наблизився, він гукнув до нього: „Теодоре!“ П'єтро, зачувши це наймення, зараз-же підвів голову. Через це Фінео, говорячи по-вірменському, сказав: „Звідкіля ти? Чий ти син?“ Варта, що вела його, з поваги до шановної людини, спинилася, і П'єтро мав змогу відповісти: „Я з Вірменії, син одного чоловіка на наймення Фінео. Мене привезли сюди не знаю які люди“. Зачувши це, Фінео впізнав у ньому без усякого сумніву сина, якого він втерав; через це він, плачучи, спустився вниз з своїми товаришами, підбіг, обняв його між вартою і, накинувши йому на плечі, дорогу керею, що була при ньому, попросив того, що вів його на страту, щоб той погодився почекати, поки йому дадуть наказа повернути його. Той відповів, що підожде з охотою.

Фінео вже знав, за що саме П'єтро вели карати на смерть, бо чутка про це пішла скрізь; ось через що він негайно-ж пішов з своїми товаришами і їх слугами до месера Куррадо і сказав йому так: „Месере, той кого ви посилаєте на смерть, як раба, є людина вільна і мій син і згоден взяти за жінку ту, яку, кажуть, позбавив невинности. А через це, чи не схотіли-б ви припинити виконання присуду до того часу, поки можна буде довідатися, чи хоче вона мати його собі за чоловіка, щоб на той випадок, коли-б вона цього побажала, ви не опинилися-б у ролі порушників закону“⁷). Месер Куррадо,

почувши, що це син Фінео, здивувався; трохи засоромлений тією помилкою, на яку підвела його доля, переконавшись, що Фінео говорить правду, він попросив його зараз-же повернутись додому, послав по месера Амеріго і все йому розказав. Месер Амеріго, що вважав уже свою дочку і внука за мертвих, був засмучений цією подією дужче, ніж хто інший на світі, бо гадав, що коли-б вона була жива, то все можна-б було влаштувати як-найкраще. Але, не зважаючи на це, він негайно послав сказати туди, де перебувала його дочка на той випадок, коли його наказу ще не виконали, щоб його й не виконували. Той, кого було відряджено, побачив, що слуга, посланий від месера Амеріго, поставивши перед дівчиною кинджал і отруту, лаяв її, бо вона не відважувалася швидко вибрати, і ладен вже був приневолити її вибрати одно з двох. Зачувши наказ свого сеньйора, він дав їй спокій і повернувся до нього, щоб розказати, як стояла справа.

Месер Амеріго, дуже задоволений цим, пішов до Фінео і, мало не плачучи, наскільки міг краще попросив пробачення за те, що сталося, сказав, що, коли-б Теодоро побажав взяти його дочку собі за жінку, він був-би радий віддати її йому. Фінео охоче прийняв пробачення і одповів: „І я бажаю, щоб мій син взяв за себе вашу дочку; а коли він не побажає, то нехай виконають зроблений присуд“.

Так погодившись між собою, Фінео й Амеріго, запитали Теодоро, що не встиг ще опам'ятатися від страху смерти чи від радості, що знайшов батька, і сам не знав, яке його бажання в цій справі. Зачувши, що Віоланта буде йому дружиною, коли він того бажає, він так зрадів, немов вискочив з пекла прямо в рай, і сказав, що це буде найбільша ласка йому, коли кожному з них це буде до вподоби. Тоді послали довідатися про бажання дівчини; та, почувши, що трапалося з Теодором і що йому запропоновано, будши до того часу сумною, як ні одна жінка в світі, сподіваючись смерти, спочатку не насмілювалася вірити цьому. Але-ж згодом, в деякій мірі поинявши віри тим речам, вона трохи розвеселилася і одповіла, що коли-б вона могла іти за своїми бажаннями,

то ніщо-б для неї не було таке радісне, як стати дружиною Теодора, але-ж у всякому разі вона зробить так, як накаже батько.

Отаким чином за загальною згодою, віддавши за нього Віоланту, влаштували урочисте свято на велику радість всіх громадян. Молода жінка заспокоїлась, віддала годувати свого маленького сина і через деякий час стала ще вродливішою, ніж була раніше. Коли, вставши після пологів, вона з'явилася перед Фінео після його повороту з Риму, то вітала його, як свого батька; а він, дуже задоволений такою красою-невісткою, влаштував велике свято і бучне весілля, прийняв Віоланту, як свою дочку, і завжди ставився до неї, як до дочки. Через кілька днів, сівши на галеру з нею, своїм сином і маленьким внуком, він повіз їх з собою до Лаяццо, де обоє закоханих тихо й мирно прожили увесь свій вік“.

НОВЕЛА ВОСЬМА.

Настаджо дельї Онесті, закоханий у дівчині з родини Траверсарі, марнотратить свої багатства, не маючи відгуку на кохання. Уволючи волю своєї рідні, він їде до К'яссі і тут бачить, що якийсь вершник женеться за дівчиною, вбиває її, і два пси пожирують її. Він запрошує свою рідню і свою милу на обід; вона бачить, як катують ту саму дівчину і, побояючись такої самої долі, їде заміж за Настаджо.

Коли Лауретта замовкла, Філомена з наказу королеви почала:

„Кохані дами, як жалісливість є чеснота, за яку нас дуже вихваляють, так за жорстокість суворо карає нас боже правосуддя. Щоб довести це вам та щоб дати вам привід цілком позбавитися жорстокости, я хочу розповісти вам одну новелу, таку-ж зворушливу, як і цікаву.

У Равенні, старовинному місті Романьї, було колись багато шляхетних і поважаних людей, а між ними один юнак, на наймення Настаджо дельї Онесті, що став після смерти свого батька і одного з дядьків надзвичайно багатою людиною. Через те що він був не одружений, то з ним сталося те, що взагалі буває з молодими людьми: він закохався в дочці месера Паоло Траверсарі, дівчині ще вищого роду, ніж він сам, маючи надію своїми вчин-

ками заслужити її любов; проте всі його вчинки, великі, прекрасні і варті хвали, не тільки не допомогли йому, але-ж здавалося, що ще й пошкодили, такою суворою, жорстокою й непривітною виявила себе до нього кохана дівчина; може бути, що через свою надзвичайну вродливість, а може через родовитість, вона стала такою гордою та пишною, що ставилася з презирством і до нього, і до всього того, що подобалося йому. Це завдавало Настаджо такого жалю й смутку, що після багатьох скарг у нього з'явилося бажання накласти на себе руки. Але-ж, стримавши себе, він багато разів приходив до висновку, що треба зовсім покинути її і коли буде змога, то зненавидіти її, як вона ненавиділа його. Але-ж марні були його надії, бо, здавалося, що в міру того, як зменшувалася надія, збільшувалося його кохання.

І от, коли молодий чоловік таким чином кохав і витрачався без міри, декому з його друзів і родичів здалося, що він однаково руйнує і своє здоров'я і свій матеріальний стан; через це вони багато разів просили його й радили йому залишити Равенну і поїхати пожити деякий час в іншому місті, бо коли він отак зробить, то зменшиться його кохання, а разом з ним і витрати. З цієї поради Настаджо часто глузував, але-ж врешті, під натиском оцих прохань і не маючи змоги нічого сказати проти, він оголосив, що так і зробить. Віддавши наказ лаштуватися в дорогу, наче має він намір поїхати до Франції, Еспанії, або в інші далекі краї, він сів на коня і в супроводі багатьох друзів виїхав з Равенни і поїхав в одно місце, може миль за три від Равенни, що мало назву К'яссі; тут, наказавши нап'ясти шатра і поставити ятки, він сказав тим, що проваджали його, що бажає залишитися тут, а вони нехай повертаються собі до Равенни. Розташувавшись там, Настаджо почав провадити веселе й розкішне життя, яке тільки можна уявити собі, запрошуючи то одного, то другого на вечерю або на обід, як то він мав звичай робити.

Сталося так, що саме на початку травня, коли була дуже гарна погода, спала йому на думку його жорстока дама; наказавши всім своїм слугам залишити його самого, щоб у волю помріяти про неї, і замислившись, він пішов

собі навмання і дійшов таким чином до соснового лісу. Уже майже минула п'ята година дня, і він пройшов лісом з добру милю, не згадавши ні про їжу, ні про щось інше; аж ось раптом він почув жіночий плач і пронизливе голосіння, через це його солодкі мрії урвалися, і він, підвівши голову, щоб довідатися, в чому річ, здивувався, побачивши себе в сосновому лісі. Далі, глянувши поперед себе, він побачив дуже гарну молоду дівчину, зовсім голу, що з розкудовченим волоссям, подряпана гіллям та колючками, бігла в те місце, де він стояв, через гай, що поріс кущами і тернами, плачучи і голосно прохаючи змилюватись над нею. Окрім того, він побачив з обох боків у неї двох величезних диких собак, що швидко бігли за нею і часто і люто кусали її, коли доганяли, а за нею на вороному коні з'явився вершник з дуже розгніваним обличчям і шпадою в руці і страшними лайливими словами загрожував їй смертю. Все це одночасно сповнило його душу здивуванням, жахом і врешті спочуттям до нещасної жінки, після чого у нього з'явилося бажання врятувати її, коли це буде можливо, від такої муки й смерті. Бачучи себе беззбройним, він кинувся, щоб одломити гілку з дерева замість палиці, і пішов назустріч собакам і вершникові. Але-ж вершник, побачивши це, гукнув йому віддала: „Не втручайся, Настаджо, дай псам і мені виконати те, чого заслуговує оця лиха жінка“. Поки він говорив це, собаки, міцно схопивши дівчину за боки, затримали її, а тим часом настиг вершник і зліз з коня. Настаджо, наблизившись до нього, сказав: „Я не знаю, хто ти, що так добре мене знаєш, але скажу тобі, що великий сором озброєному лицареві, який намагається вбити голу жінку і цькує її собаками, наче вона дикий звір. В усякому разі я буду захищати її, наскільки зможу“. Тоді вершник сказав: „Настаджо, я родом з того-ж міста, що й ти, і ти був ще малим хлоп'ям, коли я, якого звали тоді Гвідо дельї Анастаджі, був значно дужче закоханий в тій жінці, ніж ти в Траверсарі, і від її пихи й жорстокости до того дійшло моє горе, що раз оцією самою шпадою, яку ти бачиш у моїй руці, я, впавши в одчай, убив себе і засуджений на вічні муки. Небагато минуло часу, як оця жінка, що

дуже раділа з приводу своєї смерти, померла і за гріх своєї жорстокости та за радість, яку вона відчувала від моїх страждань і не покаялась в тому, бо вважала, що не тільки не нагрішила тим, але-ж вчинила так, як треба, — засуджена на пекельні муки. І коли тільки було її туди вкинуто, то мені і їй призначено кару: їй тікати від мене, а мені, що колись так кохав її, гнатися за нею, як за смертельним ворогом, а не як за коханою жінкою, і скільки разів я доганяю її, стільки-ж разів оцією шпадою, якою я убив себе, убиваю її, розрізую їй спину, а оце серце, жорстоке й холодне, що не мало в собі ні любови, ні спочуття, вириваю, як ти от зараз побачиш, з тіла разом з усіма тельбухами і кидаю собакам, щоб вони їх пожерли. Після цього вона недовго залишається мертвою, а з волі божого правосуддя і могутности воскресає знову, неначе-б то вона й не вмирала, і знову починається скорботне переслідування, знову собаки і я гонимо її. І от так буває що-п'ятниці, в оцю саму годину, що я здоганяю її отут, і тут-же, як ти зараз побачиш, катую її; не думай, що в інші дні ми спочиваємо, бо я доганяю її в інших місцях, де вона або подумала, або-ж вчинила щось жорстоке проти мене. Як ти тепер бачиш, з закоханого я обернувся в ворога і примушений таким чином переслідувати її стільки років, скільки місяців вона була жорстокою до мене. Отже дай мені виконати постанову божого правосуддя і не перешкоджай тому, чому ти не маєш змоги стати на перешкоді“.

Зачувши ці слова, Настаджо вжахнувся, і не було в нього на тілі волосини, що не стала-б догори; він відступив назад і, дивлячись на нещасну дівчину, став з острахом ждати, що буде робити лицар. А той, закінчивши свою промову, кинувся, як та скажена собака, з шпадою в руці на дівчину, яка, стоячи навколішки, благала помилування в той час, коли її міцно тримали собаки, з усієї сили вдарив її в груди і протяв наскрізь. Коли тільки дівчина прийняла оцей удар, то впала лицем на землю, плачучи й галасуючи, а лицар вийняв ножа, розрізав їй груди і, вийнявши серце і все, що було навколо нього, кинув собакам, що були дуже голодні і зараз-же це все пожерли. Через недовгий час дівчина, наче-б то

нічого не трапалося, раптом підвелася на ноги й кинулася бігти в напрямі до моря, а люті собаки за нею, раз-у-раз рвучи її своїми іклами; лицар знов сів на коня, взяв свою шпаду і став переслідувати дівчину, і незабаром вони віддалились так, що Настаджо перестав їх бачити.

Настаджо, побачивши все це, довгий час відчував то спочуття, то страх, але-ж незабаром йому спало на думку, що оця подія може стати йому у великій пригоді, бо вона трапляється кожної п'ятниці. А через це, добре примітивши місце, він повернувся до своїх слуг, а далі, коли настав момент, який здавався йому зручним, він запрохав своїх родичів і друзів і сказав їм: „Ви довгий час вмовляли мене залишити любов до цієї ворожої дівчини і припинити мої витрати; я погоджуюсь зробити це, коли ви виявите до мене одну ласку, а полягає вона ось у чому: зробіть так, щоб наступної п'ятниці Паоло Траверсарі з жінкою та дочкою і всіма їх родичами, а також з всіма іншими дамами, яких ви побажаєте, прибули сюди пообідати зо мною. А чому я бажаю цього, ви самі тоді побачите“. Тим здалося, що влаштувати цю справу — річ не трудна. Повернувшись до Равенни, вони, коли настав час, запросили всіх, кого хотів Настаджо, і хоч трудно було підговорити дівчину, яку прохав Настаджо, щоб і вона завітала туди, але й вона приїхала разом з іншими.

Настаджо наказав приготувати розкішний обід і звелів поставити столи під тими соснами, де він бачив катування жорстокої жінки; розсаджуючи чоловіків і жінок за столом, він влаштував все так, щоб його кохана дівчина сиділа саме напроти того місця, де повинна була відбуватися подія. Коли подали останню страву, то несамовитий галас гнаної дівчини зачули всі. Всі були дуже здивовані цим, кожен запитував, що це таке, але-ж ніхто нічого не міг сказати; всі встали подивитися, що це воно таке, і побачили дівчину, яка жалібно голосила, вершника і собак, що через недовгий час були коло них. І вершника і собак зустріли криком; значна кількість гостей раптово кинулася на допомогу молодій жінці. Але-ж вершник, заговоривши до них так, як говорив з

Настаджо, не тільки примусив їх відступитись назад, але пройняв їх усіх жахом і здивуванням. І коли він зробив все те, що зробив і першого разу, то всі жінки (а між ними було багато родичок сердешної дівчини і лицаря, які ще пам'ятали його кохання і його смерть) так гірко заплакали, наче з ними самими було зроблено все те, що вони бачили. Коли все в свій час закінчилося і зникли геть і дівчина і вершник, то всі, що були свідками цієї події, почали провадити з приводу цього різні розмови; але-ж хто з присутніх був найбільше наляканий, то це жорстока дівчина, яку кохав Настаджо, яка все виразно бачила й чула; зрозумівши, що до неї більш, ніж до когось іншого, що були там, стосувалося все це, вона пригадала жорстокість, з якою завжди ставилася до Настаджо, а через це й здавалося їй, що вона вже біжить перед ним, розлютованим, а з боків у неї собаки. І такий великий жах узяв її від цього, щоб і з нею не сталося того самого, що вона не змогла діждатися зручного моменту (а він настав того-ж самого вечора), щоб змінити свою зненависть на любов і послати до Настаджо свою довірену служницю, яка від її імени попросила його прийти до неї, бо вона згодна зробити все, чого він забажає. На це Настаджо звелів відповісти, що все це йому дуже приємно, але-ж коли вона цьому спочуває, він хоче мати задоволення, не позбавляючи її чести, тоб-то хоче взяти її собі за дружину. Дівчина, яка знала, що цілком від неї залежало, чи буде вона дружиною Настаджо, звеліла переказати йому, що вона згодна на це. Через це, дбаючи сама за себе, вона сказала своїм батькові і матері, що з радістю піде заміж за Настаджо, чим її батько й мати були дуже задоволені, і наступної неділі Настаджо взяв з нею шлюб, відсвяткував весілля, і довго та щасливо жив із нею. І оцей страх був причиною не тільки цього щасливого випадку, але-ж усі равенські дами поставали такі полохливі, що з того часу почали відгукуватись на бажання чоловіків далеко краще, ніж це було раніше“.

НОВЕЛА ДЕВ'ЯТА.

Федеріо дельї Альберіні кохає, але його не кохають; він марно тратить на залицяння своє багатство, і в нього залишається тільки один сокіл, якого не маючи більше нічого, він подає на обід своїй дамі, що прийшла його провідати; довідавшись про це, вона змінє свої почуття до нього, йде за нього заміж і робить його багатим.

Вже замовкла Філомена, коли королева, бачучи, що розказувати більше нікому, за винятком Діонео, на підставі його привілею, весело сказала:

„Тепер мені треба оповідати, і я, дорогі дами, охоче виконаю це в новелі, почасти подібній до попередньої, не тільки для того, щоб ви довідалися, яку силу має ваша краса над шляхетними серцями, але-ж і на те, щоб ви зрозуміли, що і вам самим треба, де слід, роздавати ваші нагороди, не покладаючись цілком на долю, яка розподіляє їх не завжди розважливо, а, навпаки, здебільшого нерівномірно.

Отже ви повинні знати, що жив, а може ще й досі живе в нашому місті Коппо ді Боргезе Доменікі, людина поважна й з великим впливом у наші часи, і за своє поведження та за свої славетні вчинки більше, ніж хтось інший за свою шляхетну кров, був дуже поважаний і вартий вічної слави; коли він вже зовсім постарів, то любив часто розповідати своїм сусідам і іншим про минулі діла, а робив він це краще, ніж хто інший, бо мав добру пам'ять і був красномовий.

Він мав звичку розповідати між іншими гарними речами, що в Флоренції жив колись молодий чоловік, на наймення Федеріго, син месера Філіппо Альберігі, якого в справах військових і доброго виховання вважали за першого між усіма юнаками Тоскани. Оцей молодий чоловік, як воно здебільшого трапляється з шляхетними людьми, закохався в одній шляхетній дамі, на наймення монна Джованна, яку вважали в ті часи за одну з найкращих, за одну з найпривабливіших жінок, які тільки були у Флоренції; щоб заслужити її любов, він з'являвся на турнірах і військових грищах, влаштовував свята, робив подарунки і витрачав своє майно без усякого впину. Але-ж вона, така чесна, як і вродлива, не звер-

тала уваги ні на те, що робилося для неї, ні на того, хто це робив. І от, коли Федеріго витрачав більше, ніж дозволяли його кошти, не придбавши нічого, багатство його, як це може легко статися, розвіялося, і він став злиднем; не залишилося у нього нічого, окрім маленького маетка, на прибутки з якого він ледве жив, та одного сокола, але-ж сокола кращого від усіх соколів на світі. Ось через віщо, закоханий дужче, ніж коли, й бачучи, що не може існувати в місті так, як-би йому хотілося, він виїхав до Кампі, де був його маеток. Тут, коли була змога, він полював на птахів і, не прохаючи ні в кого допомоги, терпляче перебував своє убозтво.

В той час, коли Федеріго зовсім уже зубожів, сталося так, що чоловік монни Джованни занедужав і, бачучи, що наближається смерть, зробив заповіт. Він був дуже багатий і призначив своїм спадкоємцем сина, уже дорослого, а на той випадок, коли-б син помер, не залишивши після себе законних спадкоємців, то спадщину після нього мала одержати монна Джованна, яку він дуже любив; після цього він помер.

Монна Джованна, залишившись удовою, виїздила на літо, як це є звичай у наших дам, на село, в один свій маеток, що був недалеко від Федеріго. Через це сталося так, що хлопчина познайомився з Федеріго і бавився у нього птахами й собаками. Не раз він бачив, як літає сокіл Федеріго; дуже йому сподобався цей сокіл, і у нього з'явилося бажання придбати його, але-ж попросити про це він не наслідкував, знаючи, що він дуже дорогий своєму хазяїнові.

Отак ішли справи, коли це випадково хлопчик захворів; це дуже засмутило матір, бо він у неї був єдиний і вона його любила, як тільки було можна любити. Вона всі дні просиджувала біля нього, заспокоювала його і часто запитувала, чи не бажає він чого; і коли так, то вона просила сказати їй про це, бо тоді, якщо тільки це можливо дістати, вона влаштує так, що воно в нього буде. Хлопчик, що часто чув отакі пропозиції, сказав: „Мамо, коли ви зробите так, що я буду мати сокола Федеріго, то я швидко видужаю“. Мати, зачувши ці слова, трохи замислилась і почала міркувати, що їй

робити. Вона знала, що Федеріго давно любить її, а вона ніколи навіть не глянула на нього; от через це вона й сказала сама собі: „Як я пошлю, або піду сама просити у нього цього сокола, який, коли взяти на увагу все, що я чула, кращий за всіх, що літали на світі; та окрім того він одна його підтримка на цьому світі. І невже я буду такою немилосердою, щоб у порядної людини, у якої не залишилося іншої втіхи, забрати це останнє?“ Охоплена отакими думками, хоч вона й була переконана, що одержала-б сокола, коли-б попросила його, вона не знала, що сказати синові й не відповідала йому нічого. Врешті любов до сина перемогла, вона вирішила задовольнити його і, щоб там не трапилося, не посилати, а піти по сокола самій і принести; вона одповіла хлопцеві: „Заспокойся, синку, і постарайся швидше видужати, бо я обіцяю тобі, що завтра вранці насамперед поклопочуся про те, щоб піти по нього і я принесу його тобі“. Хлопчик дуже зрадів цій обіцянці і йому того-ж дня трохи покращало.

Другого дня вранці монна Джованна з одною жінкою, наче-б то гулячи, пішла до маленького дому Федеріго і звеліла викликати його. Через те, що час був незручний для полювання, то він не ходив полювати і минулими днями, а був на своєму городі і щось робив. Зачувши, що монна Джованна питає про нього коло дверей, він дуже здивувався і, зрадівши, побіг туди. Дама, побачивши, що він іде, встала йому назустріч з жіночою привітливістю і, коли Федеріго з пошаною вітав її, сказала: „Добридень, Федеріго!“ А далі вона говорила: „Я прийшла віддячити тобі за ті збитки, які ти мав через мене, коли кохав мене більше, ніж тобі треба було; і нагорода буде така: я маю намір разом з моєю подругою, що ось тут, по-домашньому пообідати в тебе сьогодні“. На це Федеріго гречно одповів: „Мадонно, я не пам'ятаю, щоб мав від вас якісь збитки; навпаки, я мав стільки добра, що коли я був чогось вартий, то сталося це, дякуючи вашим визначним властивостям і тій любові, яку я відчував до вас. І я запевняю вас, що ваші милі одвідини значно дорожші мені від того, ніж коли-б я знову мав змогу витратити стільки, скільки я раніше витратив,

хоч ви й завітали до вбогого господаря“. Сказавши це, він, трохи засоромившись, прийняв її в своєму домі, а звідтіля повів її до саду і там, не маючи нікого, хто-б міг побути з нею, сказав: „Мадонно, через те що тут немає нікого, то ота добра жінка, дружина отого робітника, побуде з вами, поки я піду і звелю налагодити все для обіду“.

Не зважаючи на те, що вбозтво його було надзвичайне, він ніколи належним чином не відчував, що марно витратив своє багатство; але-ж цього ранку, не маючи нічого, чим-би вшанувати свою даму, через кохання до якої він раніше шанував безліч людей, він відчув це гразд. Без краю турбуючись, проклинаючи долю, він бігав сюди й туди, як людина, що втратила розум, не знаходячи ні грошей, ні речей, які-б можна було заставити, а як час був уже пізній і велике було бажання чимсь вшанувати шляхетну даму, а він не хотів звернутися не тільки до когось стороннього, а навіть до свого робітника, то впав йому у вічі його дорогий сокіл, якого він побачив у своїй кімнаті на сідалі. Через це, не маючи нічого иншого, він схопив його і, побачивши, що він ситий, вирішив, що це буде достойна їжа для такої дами. Отже, не довго думаючи, він скрутив йому шию і звелів своїй служниці настромити його зараз-же, обпатраного і наготовленого, на шпичку і добре засмажити. Далі, застеливши стіл найбільшими скатертями, яких у нього ще декілька залишилося, він з веселим обличчям повернувся до дами в сад і сказав, що обід, який він мав змогу зготовити для неї, готовий. Дама встала і разом з своєю компаньйонкою пішла до столу; не знаючи, що вони їдять, вони, — а разом з ними Федеріго, що від щирого серця usługовував їм, — з'їли прекрасного сокола.

Коли прибрали з столу, і вони пробули з ним деякий час, провадячи приємну розмову, монні Джованні здалося, що настав час сказати, чого вона прийшла, й вона ласкаво почала говорити:

„Федеріго, коли ти пам'ятаєш своє минуле і моє чесне ставлення до тебе, яке може ти вважав за жорстокість і суворість, то я гадаю, що тебе здивує моя самопевність, коли ти довідаєшся про причину, через яку голов-

ним чином я прийшла сюди. Коли-б ти тепер мав, або коли-небудь були в тебе діти і ти знав-би через них, яка велика буває сила любови, що почувають до них, то я певна, що ти-б почасти пробачив мені. Але-ж у тебе їх немає, а я, що маю одну дитину, не можу ухилитися від закону загального для всіх матерів; і от, скоряючись його владі, мені доводиться проти мого бажання і проти всякого звичаю і пристойности попросити в тебе подарунку, який, я знаю, надзвичайно тобі дорогий і не без причини (через те що твоя лиха доля не залишила тобі ніякої іншої радості, ніякої розваги, ніякої втіхи), і цей дар — твій сокіл, яким так захопився мій хлопчик, що коли я не принесу йому його, то боюсь, що його хвороба так погіршає, що може трапитись те, через віщо я його втеряю. А через те, благаю тебе не в ім'я любови, яку ти почуваєш до мене і яка ні до чого тебе не зобов'язує, а в ім'я твоєї шляхетности, яку ти своєю щедрістю виявив більше, ніж хтось інший, подарувати його мені, щоб я могла сказати, що цим даром я зберегла життя своєму синові і цим зобов'язана тобі довіку“.

Коли Федеріго почув, про віщо просила його дама, і зрозумів, що не може дати їй цього, бо подав їй сокола на обід, то в її присутності почав плакати, не маючи сили відповісти. Дама спочатку подумала, що сталося це з горя, бо йому доведеться розлучитися з дорогим соколом, а не з якоїсь іншої причини, і мало не сказала, що відмовляється від нього, але-ж стримавшись, вона підждала відповіді, яку дасть Федеріго, коли перестане плакати. А він їй сказав так: „Мадонно, з того часу, коли з ласки божої я звернув на вас свою любов, доля в багатьох випадках була до мене ворожою і я нарікав на її суворість, але-ж все це було легке в порівнянні з тим, що вона вчинила мені тепер і чого я не прошу їй ніколи, коли подумаю, що ви завітали до моєї вбогої халупи, куди, поки вона була багатою, ви не заходили; що ви просите у мене невеличкого подарунку, а доля зробила так, що я не можу запропонувати його вам, а чому саме, про це я розкажу вам коротенько. Коли я почув, що ви ласкаво прийшли пообідати зо мною,

то я, взявши до уваги ваш високий стан і вашу достойність, вважав за пристойне і відповідне вшанувати вас по зможі дорогшою стравою, ніж якою взагалі вшановують інших; а через це я згадав про сокола, якого ви у мене просите, та про його властивості, і от я вважав його за достойну для вас їжу, і сьогодні вранці ви мали його на вашій тарілці печеного. Я гадав, що належним чином розпорядився ним, але-ж тепер, коли я бачу, що ви бажаєте мати його в іншому вигляді, я так засмучений, тим, що не маю змоги дати його вам, що, гадаю, не заспокоюся ніколи". Сказавши так, він звелів кинути перед нею на доказ цього пір'я, лапи і дзьоб сокола.

Коли дама побачила і почула це, то, по-перше, висловила йому докір за те, що він заколов такого сокола, щоб пошанувати ним жінку, а далі сама собі стала вихваляти його великодушність, якої убогство не в силі було зломити. Після цього, втеревши надію одержати сокола і повна страху за здоров'я свого сина, вона сумно попрощалася з ним і повернулася до свого хлопця, який, чи від горя, що не міг одержати сокола, чи до цього довела його хвороба, через декілька днів помер на велику тугу своєї матери. Коли вона пробула деякий час в сльозах і смутку, то її, що залишалась багатою і ще молодою, брати декілька разів підмовляли знову вийти заміж. Хоч вона того не бажала, але-ж, бачучи, що їй набридають, вона згадала про відвагу Федеріго і його останню щедрість, коли він заколов, щоб вшанувати її, такого дорогого сокола, і сказала своїм братам: „Я з охотою залишилась-би вдовою, коли-б ви на це погодилися, але-ж, коли ви хочете, щоб я вийшла заміж, то я не піду ні за кого іншого, окрім Федеріго дельї Альберігі“. На це брати її відповіли, глузуючи з неї: „Дурна, що це ти таке кажеш? Як це ти хочеш піти за нього, коли у нього немає нічого на світі?“ Вона їм одповіла: „Брати мої, я знаю добре, що все воно так і є, як ви кажете, але-ж я віддаю перевагу чоловікові, що потребує багатства, а не багатству, що потребує чоловіка“. Брати, довідавшись про її постанову і знаючи Федеріго, як людину з високими властивостями, хоча й убогу, віддали за нього свою сестру з усім її багатст-

вом, як вона того бажала. Федеріго, одружившись з жінкою такою достойною і яку він так любив, а крім того дуже багатою, став кращим господарем, ніж був раніше, і прожив з нею в радості решту своїх днів“.

НОВЕЛА ДЕСЯТА.

Петро ді Вінчоло йде з дому вечеряти; його жінка кличе до себе молодого чоловіка; Петро повертається; вона ховає коханця під кіш на курчата; Петро оповідає, що в господі Ерколано, з яким він вечеряв, знайшли молодого чоловіка, якого сховала там Ерколанова жінка. Петрова жінка гудить Ерколанову дружину; на лихо, осел наступає на пальці тому, хто був під кошем; він кричить; Петро біжить туди, бачить його, дізнається, що його одурила дружина, але, кінець-кінцем, через свою низькість, мириться з нею.

Оповідання королеви закінчилось, і всі дякували богові, який достойно нагородив Федеріго, коли Діонео, що ніколи не ждав наказу, почав:

„Я не можу вирішити, чи то через випадкову зіпсованість, чи то через негарні звички, що вкоренилися між людьми, чи то через натуральну грішність люди дужче радіють з приводу лихих, аніж гарних вчинків, особливо, коли лихі вчинки їх не стосуються. А через те, що праця, яку я раніше брав і тепер згоден взяти на себе, не має іншої мети, як тільки відігнати від вас тугу, примусити вас засміятися і розвеселитися, я розкажу вам, закохані дами, оцю новелу, хоч зміст її почасти не зовсім пристойний; розкажу вам через те, що вона може дати вам задоволення, а ви, слухаючи її, зробіте з нею так, як звичайно робите, входячи в сад, де, простягнувши ніжну ручку, зриваєте троянду, залишаючи колючки; от це ви й зробіте, залишивши нікчемного чоловіка в недобрый час на ганьбу, весело сміючись з любовних жартів його жінки, а де треба, уболіваючи чужому лихові.

Де кілька часу тому жив у Перуджії багатий чоловік, на наймення Петро ді Вінчоло, який, може швидше з метою обдурити інших і розвіяти загальну думку про себе всіх перуджіянців, аніж з власного бажання, одружився; і доля так догодила його смакові, що дівчина,

яку взяв він за дружину, була повна, руда й гаряча; вона бажала-б мати двох чоловіків, а не одного і в той-же час попала до рук людини, яка мріяла про щось інше, а не про те, щоб задовольнити її. Переконавшись у цьому дуже швидко і бачучи, що вона, гарна й свіжа, відчуває себе бадьорою й дужою, вона спочатку дуже гнівалася, іноді розпочинала з чоловіком лайку і завжди жила з ним не в злагоді. А далі, переконавшись, що від цього швидше переведеться ні на що вона раніше, ніж виправляться хиби її чоловіка, подумала сама собі: „Цей мізерний чоловік не звертає на мене уваги, щоб мерзеним способом ходити в дерев'яних черевиках по сухій дорозі⁸⁾); подобаю-ж я лишень про те, щоб повезти когось іншого в кораблі по мокрій дорозі. Я пішла за нього і принесла йому велике й гарне віно, гадаючи, що він чоловік і що він любить те, що люблять і повинні любити всі чоловіки; і коли-б я знала, що він не мужчина, то я-б ніколи не пішла за нього. Він знав, що я жінка, так навіщо-ж він брав мене, коли йому одворотні всі жінки? Цього не можна стерпіти. Коли-б я не хотіла бути мирянкою, то я пішла-б у черниці, але-ж коли жити в миру так, як я живу і хочу жити, і чекати від нього втіхи і задоволення, то я мабуть і постаріюсь у даремних сподіванках і оглянусь, аж коли стану старою бабою та буду дарма нарікати, що втратила молодість; а що їй треба дати втіху, то на це він добрий для мене учитель, що навчає мене втішатися тим, чим втішається він сам, і оця насолода буде в мені гідна всякої хвали, а в ньому — гідна догани. Я порушу тільки закони, а він порушає і закон, і природу“.

Маючи отаке на думці та певне й не раз, дама, щоб потай здійснити оці думки, зійшлася з однією бабкою, що скидалася на святу Вердіяну, яка годує гадюк. З своїми чотками в руці вона бувала на всіх церковних відправах і не говорила ні про що інше, як тільки про життя святих отців, про рани святого Франціска, і всі її вважали за жінку святу. Вибравши зручний момент, молода жінка одверто розповіла їй про свої наміри. На це баба сказала їй: „Дочко моя, господь, якому відомо все на світі, знає й те, що ти добре зробиш, коли-б ти

навіть не зробила того з якоїсь іншої причини, тобі, як і кожній молодій жінці, треба-б робити так, щоб не втратити молодости, бо для розумної людини немає сумнішої думки, як та, що дарма змарновано час. І якому дідькові ми потрібні, коли постаріємось; хіба тільки на те, щоб наглядати за попелом у печі? Коли є хто, що знає це і може це засвідчити, то от я з таких, бо тепер, коли вже я стара, не без великої й гіркої туги на серці я згадую, скільки часу я змарнувала, але дарма. І хоч втратила я його не зовсім, я не хочу, щоб ти вважала мене зовсім за дурненьку, я таки не зробила всього того, що могла-б зробити; і тепер, коли я про це згадую і подивлюсь, якою, ти бачиш, я стала, що ніхто мені й огню в ганчірці не подасть, то я відчуваю бо-зна-яку тугу. З чоловіками цього не трапляється; вони родяться придатними до тисячі справ, а не тільки що-до цього, і здебільша старіші більш придатні, ніж молоді, але жінки народжуються на світ не для чого іншого, як тільки для того, щоб кохати і родити дітей, а за це саме її люблять. Коли ти не переконалася в цьому на чомусь іншому, то повинна переконатися хоч на тому, що ми завжди готові до любови, а з чоловіками цього не буває; окрім цього в цій грі одна жінка може заганяти багатьох мужчин, але-ж багато мужчин не можуть утомити і однієї жінки. А через те, що ми для цього й народжені, то знову кажу тобі, ти дуже добре зробиш, коли віддячиш своєму чоловікові хлібом за пиріг, щоб на старості твоєї душі не було за що нарікати на тіло. На цьому світі кожен одержує стільки, скільки візьме, а особливо жінки, яким значно більше, ніж чоловікам треба використовувати час, коли' буде зручний момент, бо й сама ти можеш бачити, що коли ми постаріємось, то ні чоловік, ні хтось інший не хоче й дивитися на нас, навпаки гонять нас до кухні оповідати байки котам та перераховувати горшки та миски. Гірше того, з нас знущаються й кажуть: „Молодим добрі шматки, а старим — покидьки“; і багато дещо іншого кажуть. Не витрачаючи багато зайвих слів, скажу тобі зараз-же, що нікому в світі такому не могла ти відкрити своїх думок, хто був-би тобі корисніший за мене, бо немає такої людини,

якій-би я не одважилась сказати того, що треба, немає такого дикуна, якого-б я не вмовила і не досягла того, чого мені треба. Ти тільки покажи мені того, хто припав тобі до серця, а далі здайся у всьому на мене; але-ж про одно нагадаю тобі, дочко моя, щоб ти мене не забула, бо жінка я убога, а я бажаю, щоб від цього часу ти зробилася спільницею всіх моїх індульгенцій і всіх молитов, які я прочитаю, щоб господь прийняв їх, замість поминальних свічок за твоїх покійників". Вона скінчила.

І от, молода жінка погодилася з бабою на тому, що коли вона побачить молодого одного чоловіка, що часто ходить тією вулицею, і всі ознаки якого вона їй сказала, то щоб знала, що їй робити; давши їй шматок солонини, вона відрядила її з богом.

Не пройшло й декількох днів, як бабка нищечком привела до неї в хату того, кого вона бажала, а далі приводила й інших, хто припадав до вподоби молодій жінці; а та, раз-у-раз остерегаючись чоловіка, користувалася випадком, щоб цілком задовольнити себе з цього боку.

Сталося одного разу так, що її чоловікові треба було піти на вечерю до одного приятеля, на наймення Ерколано, а жінка звеліла бабі послати їй молодого чоловіка, який був одним з найкращих, найпривабливіших молодих людей Перуджії, що та зразу-ж і зробила. Коли жінка сіла з юнаком вечеряти, П'єтро гукнув за дверима, щоб йому відчинили. Жінка, почувши це, стала вважати себе за пропащу, але-ж бажаючи по змозі заховати юнака, і, не догадавшись ні вирядити його геть, ні сховати його десь в іншому місці, сховала його в комірчині, що була поблизу тієї кімнати, де вони вечеряли, під кіш на курчата, а зверху накрила полотняним покривцем од сінника, що спорожнила того дня; зробивши це, вона зараз-же пішла відчиняти двері чоловікові.

Коли він увійшов, то вона сказала; „Швидко-ж ви проковтнули вашу вечерю“. П'єтро одповів: „Ми до неї й не доторкнулися“. — „Що-ж там сталося таке?“ — запитала жінка. П'єтро одповів: „Я тобі зараз розкажу: ми вже посідали за стіл; Ерколано, його жінка і я; коли почули, що зовсім близько біля нас хтось чхнув, на

це вперше і вдруге ми не звернули ніякої уваги; але-ж коли, той, хто чхнув, чхнув утретє, вчетверте, п'ятий раз і далі, то всі ми дуже здивувалися, а Ерколано, що трохи посварився з жінкою за те, що вона довго продержала нас біля воріт і не відчиняла, сказав з обуренням: „Що це означає? Хто це чхає там?“ І вставши з-за столу, він пішов до сходів, що були поблизу, під якими внизу була відгородка з дошок, комірочка для переховування всього, що буде потрібне, такі комірочки можна бачити завжди в тих домах, де помешкання держать у порядку. І коли йому здалося, що саме звідтіля чути чхання, він відчинив дверці, які були там, і ледве вспів він відчинити їх, як звідтіля пішов страшенний сморід сірки, хоч і раніше ми його відчували, і з приводу цього жінка Ерколанова сказала: „Це ось від чого: я білила сіркою мої покривала і поставила під сходи казанка, над яким я їх держала, щоб їх пройняло димом; от звідтіля його досі й чути трохи“. Коли Ерколано відчинив дверці і дим трохи розійшовся, то, глянувши в середину, побачив того, хто чхав раніше, та й зараз чхав, бо до цього примушувала його сірка. І хоч він чхав, але-ж сірчана пара не давала йому гаразд дихати, і коли-б він залишився там ще трохи, то вже ніколи-б більше не чхав. Ерколано, побачивши його, гукнув: „Тепер я розумію, жінко, чого це ти, коли ми прийшли, так довго держала нас за ворітьми перед тим, як відчинити; але-ж нехай мені ніколи добра не буде, коди я не віддячу тобі за це“. Жінка, зачувши це і бачучи, що гріх її викрито, не намагалася навіть виправдуватися; вона вискочила з-за столу і побігла, не знаю куди. Ерколано, не звертаючи уваги на втечу жінки, декілька разів говорив тому, хто чхав, щоб він виліз, але-ж той не мавуже сили і на всі заклики з боку Ерколано не рухався з місця. А через це Ерколано схопив його за ногу, витяг з комірочки і вже побіг за ножем, щоб убити його. Але-ж я, боючись за самого себе від утручання сеньйорії⁹⁾, встав і не дав ні вбити його, ні зробити йому щось лихе; навпаки, захищаючи його, я кричав, і це було причиною того, що збіглися сусіди, які схопили напівмертвого юнака і понесли його з дому, не знаю куди. Ось що не дало нам

повечеряти, і я не тільки що не їв, а навіть і не доторкнувся ні до чого, як я оце тобі й розказав“.

Коли жінка почула про цю справу, то зрозуміла, що є й інші такі-ж розумні, як і вона, хоч не раз з тією чи іншою трапляються нещастя; вона з охотою захищала-б Ерколанову жінку, але-ж гадала, що коли вона буде ганьбити чужий злочин, то тим самим дасть волю своїм лихим вчинкам, і вона почала говорити так: „Оце добрі тобі справи! От так гарна й свята жінка! Ось вона вірність чесноі жінки! А я ладна була сповідатись в неї, такою праведницею вона здавалася мені. А що найгірше, так це те, що вона зовсім уже стара баба і дає отакий приклад молодим. Проклята та година, коли вона на світ народилася; будь проклята й сама вона, що залишається жити, жінка зрадлива й винувата, якою вона є, сором і ганьба для всіх жінок, що живуть на світі; відкинувши свою честь, пошану людей і вірність чоловікові, поважаному громадянинуві, що так добре поводився з нею, вона знеславила його заради іншого, а разом з тим і саму себе. Борони мене боже! До таких жінок, як вона, не треба мати ніякого милосердя; їх треба вбивати, кидати живими в огонь і палити дощенту“. Потім, згадавши про свого коханця, що був поблизу під кошем для курей, вона почала вговоряти П'єтро, щоб він лягав спати, бо вже пора. П'єтро, що мав більшу охоту їсти, аніж спати, запитав її, чи не залишилося чого повечеряти? На це дама відповіла: „Що там за вечеря? Хіба ми звикли вечеряти, коли тебе немає! Чи не вважаєш ти мене за жінку Ерколано? Чому ти не йдеш спати? Іди, це краще буде“.

Сталося так, що того дня ввечері робітники П'єтро прибули з хутора з усякими припасами, і, не напоївши своїх ослів, поставили їх у стайні поруч з коміркою; один осел, що дуже хотів пити, висмикнув голову з недоуздка, вийшов з стайні і ходив скрізь, нюхаючи, чи немає де води; отак блукаючи, підійшов він до коша, під яким переховувався юнак. Той стояв під кошем рачки і по землі трохи висунув з-під коша пальці руки і чи така вже була його доля, чи йшлося йому на нещастя, але-ж осел наступив йому на пальці ногою; відчувши

великий біль, він страшенно крикнув. П'єтро, почувши цей крик, здивувався, і йому здалося, що кричить хтось у хаті. Отже, вийшовши з кімнати і чуючи, що той все стогне, бо осел не зняв ноги з пальців сердешному, але-ж міцно тиснув їх, запитав: „Хто там?“ І побіг до коша; піднявши його, він угледів юнака, у якого до болю в пальцях, роздушених осячкою ногою, прилучилося ще й тремтіння від страху, щоб цей П'єтро не вчинив йому чогось лихого. Коли П'єтро впізнав у ньому того, кому він через свою зіпсутість довгий час робив свої сороміцькі пропозиції, то запитав його: „Що ти тут робиш?“ На це молодий чоловік не одповів нічого, а тільки благав його на бога не робити йому нічого лихого. Тоді П'єтро сказав: „Встань і не бійся, я не зроблю тобі нічого лихого, але-ж скажи мені, як ти тут опинився і для чого?“ Юнак все йому розповів. П'єтро, остільки-ж зрадівши, що знайшов його, оскільки засмутило це його жінку, взяв його за руку і повів до кімнати, де його чекала жінка, що відчувала найбільший страх у світі. П'єтро сів напроти неї і сказав їй: „От недавно ти проклинала Ерколанову жінку і сказала, що її треба спалити і що вона знеславлює всіх вас; чому-ж ти не говорила про себе? А коли ти не бажала говорити про себе, то як у тебе вистачило відваги говорити про неї, коли ти вчинила те саме, що й вона? І справді, не що инше штовхнуло тебе на такий вчинок, як те, що всі ви однакові і намагаєтесь власний гріх покрити чужими гріхами. А бодай блискавка вдарила з неба і попалила всіх вас, розпутне ви кодро“. Жінка, бачучи, що на перший раз він не зробив їй иншого лиха, окрім докорів словами, і зрозумівши, що він повеселішав, бо піймав до рук такого вродливого юнака, підбадьорилась і сказала: „Я знаю, ти хочеш, щоб огонь упав з неба і попалив нас усіх, бо до нас ти так само охочий, як собака до палиці; але-ж, присягаюся богом, не буде так, як ти хочеш. Я охоче посперечалась-би з тобою, щоб довідатися, чим ти незадоволений; запевняю тебе, я була-б задоволена, коли-б ти побажав зрівняти мене з Ерколановою жінкою: вона, стара лицемірка і свята та божа, одержує від нього все, що їй потрібно, і її кохають так, як на-

лежить кохати свою дружину, а саме цього мені й не вистачає. Хоч я добре вдягнута і взута, але-ж ти добре знаєш, як мало я задоволена що-до іншого і скільки вже часу минуло, як ти спав зо мною; я воліла б краще ходити в лахмітті і боса, аби тільки ти добре поведився зі мною в ліжку, аніж мати цього всього досить, а ти будеш поводитись зі мною так, як поведишся зараз. Зрозумій-же, П'єтро, що я така-ж жінка, як і всі інші, і бажаю того самого, що і всі, а через те, коли я намагалася роздобути того, чого ти не даєш мені, то не треба за це докоряти мені; у всякому разі я так оберігаю твою честь, що не волочуся з стайничими і всякою голотою“.

П'єтро побачив, що отаких балачок стане на всю ніч; отже, як людина, що мало звертала на неї уваги, сказав: „Годі, жінко, цим я тебе задовольню, а ти, будь ласка, дай нам повечеряти, бо мені здається, що оцеї молодий чоловік, так само як і я, ще нічого не їв“. — „А певне, що ні, — сказала жінка, — він не повечеряв, бо коли ти прийшов у лиху годину, то ми тільки-що сідали за стіл“. — „Ну, так іди геть, — сказав П'єтро, — та дай нам повечеряти, а далі я влаштую цю справу так, що тобі не доведеться нарікати“.

Побачивши, що чоловік її заспокоївся, жінка встала, звеліла накрити на стіл і принести вечерю, яку вона зготувала, і вони весело повечеряли разом із своїм нікчемним чоловіком і молодим хлопцем. Я забув, що саме влаштував П'єтро після вечері для задоволення всіх трьох. Знаю тільки, що другого дня вранці юнака провели до площі, і в нього не було певности в тому, хто краще піддержував йому кампанію протягом ночі, чи чоловік, чи жінка. А через це, мої дорогі дами, я вам скажу ось що: як зроблять тобі, так віддяч і ти, а коли ти не можеш, то пам'ятай про це до того часу, поки з'явиться змога, щоб як вбригне осел в стіну, то вона йому так і відгукнулася“.

Новела Діонео закінчилася, і дами не дуже сміялися, більше з соромливости, а не через те, що не мали від неї задоволення. Королева, побачивши, що настав кінець її правління, встала і, знявши з голови лавровий вінок, жартовливо положила його на голову Елізи і сказала:

„Тепер, мадонно, вам наказувати“. Прийнявши цю ознаку пошани, Еліза зробила так само, як робили і раніше, бо, віддавши спочатку наказа сенешалеві що-до всього, що треба було зробити за час її правління, вона, на велике задоволення всієї компанії, сказала: „Ми вже не раз чули оповідання про те, що за допомогою гострих слів, швидких відповідей і спритності багатьом щастило належним чином притуплювати зуби, які на них гострилися, або-ж відвертали небезпеку, що загрожувала їм. Через те, що це тема прекрасна і може бути корисною, я бажаю, щоб завтра за божою допомогою розмова йшла в оцих межах, тоб-то про тих, хто, будши ображеним якимсь гострим словом, віддячив за те, або-ж швидкою відповіддю та спритністю уникнув шкоди, небезпеки або образи“. Всі дуже ухвалили це, а тому королева, підвівшись, відпустила всіх до вечері. Бачучи, що королева встала, встала і вся шановна громада, і кожен, згідно з заведеним ладом, робив те, що йому найбільше подобалось. Коли тільки стихли співи цикад, королева звеліла всіх покликати, і вони пішли вечеряти, а весело повечерявши, почали співати й танцювати. Коли за бажанням королеви розпочали танок, то Діонео звеліли заспівати канцони. Той зараз-же почав: „Монно Альдрудо, задеріть свій хвіст, несучи вам добрі вісті¹⁰⁾“. З цього всі дами почали сміятися, особливо королева, що наказала йому залишити цю пісню і співати иншої. Діонео сказав: „Мадонно, коли-б я мав цимбали, то я заспівав-би: „Підніміть поли вашої сорочки, монно Лапо“. Або такої: „Під оливою травиця зелена“, або коли вам до вподоби, то скажу: „Морська вода мені шкодить“. Але-ж я не маю цимбалів, і тому виберіть самі, яку хочете, з оцих: „Висунься, щоб тебе зрізали, наче деревце у травні“. Королева сказала: „Ні, співай иншої“. — „Тоді, — сказав Діонео, — я заспіваю: „Монна Сімона наливає в бочки, та й наливає не в жовтні“. Королева, сміючись, сказала: „Геть собі з ними! заспівай нам гарненької, коли хочеш, а цих ми не хочемо“. Діонео сказав: „Не гнівайтесь, мадонно, яка-ж вам до вподоби, бо я знаю їх більше тисячі? Хочете оцієї: „Чи я-ж тебе не милую, моя черепашко“, або „Ой, легше, чоловіче“, або „Купила я півня за сто лір“. Тоді

королева, трохи розгнівавшись, хоч усі сміялися, сказала: „Діонео, облиш жарти і заспівай нам гарної, а то ти можеш скуштувати, як я вмію гніватися“. Зачувши це, Діонео кинув пустувати і зараз-же заспівав так:

Кохання, світло любе,
З очей у милої красуні сяння.
Я до обох іду у слугування.

Те світло, що пливе з очей у неї,
Мое у ньому серце не погасне,
Наскрізь ним весь я сяю...
Ознакою могутности твоєї
Для мене в лице твоє прекрасне,
Його я споглядаю,
Горю і покидаю
Свої чесноти, радості, бажання,
Шлю одній тобі усі зіздання.

Служу віддано я своїй любові,
Мій боже, маю в серці я надію
На милосердя силу,
Та чи в моїй вона відчула мові
Мою жагу, мою шалену мрію,
Що з нею і в могилу
Готов піти за милу,
Бо я не хочу иншого кохання,
Якщо не з нею матиму єднання.

Тому тебе благаю, боже любий,
Щоб допоміг любов їй зрозуміти,
Богню явив святому,
Що я згораю від палкої згуби
І можу зовсім в полум'ї зотліти,
Спалити серце в ньому,
В стражданню навісному...
Пошли-ж мені, мій боже, спочування,
Підсилай мої моління та благання!

Коли замовк Діонео, показавши цим, що його пісня скінчена, королева наказала заспівати багатьох инших пісень, але-ж разом з тим дуже похвалила пісню Діонео.

Значна частина ночі вже минула, і королева, помітивши, що денну спеку перемогла вже нічна прохолода, наказала, щоб кожен ішов спочивати до завтрього, як собі хоче.

ПРИМІТКИ.

ВСТУП.

1. *Декамерон*. Од грецького слова „дека“ (десять) і „емера“ (день). Сім дівчат і троє юнаків шляхетного роду під час жахливої чумної пошести в Флоренції (1348 р.) залишають спустошене місто, оселяються в маєтку й тут, протягом десяти днів, розповідають по черзі новели, при чому Боккаччо широко користується різноманітним літературним матеріалом, як от, напр., середньовічні збірники („Золота Легенда“, „Діяння римлян“, „Сім мудреців“ і ин.), східні оповідання, французькі „фабльо“, лицарські романи. Одна з найхарактерніших рис Боккаччо, як творця „Декамерона“ — сатиричне ставлення до католицького духівництва.
2. *Principe Galeotto* (Принц Галеотто). В середньовічному лицарському романі про кохання королеви Жіневри з лицарем Ланселотом розповідається, як зближенню коханців сприяв роман Лицаря Галеотто, що його вони читали. „Галеотто“ була й та книга, під час читання якої були вбиті Дантові Паоло та Франческа (чоловіком останньої) — „Галеотто була назва тієї книги й ім'я того, хто її писав“ („Galeotto fu il libro e chi lo scrisse“). Пізніше, вульгаризуючись, ім'я Галеотто набуває такого внутрішнього змісту, як у XIX ст. „дон-жуан“, „ловелас“, але для Боккаччо „Галеотто“, очевидно, синонім справжнього кохання. Він не хоче, щоб його „Декамерон“ уважали за збірку легкомисливих лише, „фривольних“ оповідань, і це видно з достойної відповіді своїм ворогам у передмові до четвертого дня, де порівнює себе Боккаччо до таких „співців жінки“, як Данте й Гвідо Кавальканти. Створюючи низку реальних, „прозаїчних“ жіночих образів, не засуджуючи здорової почутливості, він малою й поетичних, зворушливих героїнь — Грізельду, Сальвестру, Гісмонду.

ДЕНЬ ПЕРШИЙ.

1. *Минула джума*. В передмові до першого дня Боккаччо дає славнозвісний опис джуми 1348 р в Флоренції, що його суворий, а проте художній реалізм — контрастує з ідилічною, радісною природою, яка оточує збіглих на віддаленій від міста віллі.

2. *Гален, Гіппократ, Ескулап* — відомі лікарі старогрецькі.
3. *Дев'ята година* („sonata popa“). День поділявся на 4 частини: від 6-ї години ранку до 9-ої — „третьа година“ („терца“), від 9-ої до 12-ої — „шоста“ („сеста“), від 12-ої до 3-ої — „дев'ята“ („нона“) і від 3-ої до 9-ої — „вечір“ („веспро“). Дев'ята година — це час найбільшої спеки, коли Боккаччова компанія відпочивав.
4. *Капелло-Чапелло* — французи вимовляють замість „ча“ — „ка“. Отже Чапелло перетворюється в Капелло; Чапеллетто (зменшене) на Капеллетто.
5. *Содомія* → мужелозтво.
6. *Симонія* — торгівля церковними посадами.
7. *Лерик* — належний до кліра.
8. *Олександрія* — місто, засноване Олександром Македонським (331 р. до Р. Х.) у нижнім Єгипті, на березі Середземного моря.
9. *Гонфалоньєр церкви* — член церковного „братства“.
10. *Готфрід Бульйонський* — герцог нижньої Лотарингії, ватажок першого хрестового походу; був обраний на короля, але, відмовившись од цього титулу, прийняв титул „охоронця труни господньої“.
11. *Канцона* — тут у розумінні „балада“ (італ. ballata) — за середніх віків пісня в романських народів, яку виконувала звичайно жінка в супроводі хору й танків; теми „канцони“ — кохання, весна, ревності і т. и.

ДЕНЬ ДРУГИЙ.

1. *Тревизо* — провінція Венеціанської республіки з містом тієї-ж назви.
2. *Св. Юліян* — охоронець мандрівників.
3. *Ферара, Верона, Болонья* — італійські торговельні міста.
4. *Брюгге* — головне місто бельгійської провінції в західній Фландрії, близько Німецького моря. В XIII—XV ст. був за складову комору для крамарів „ганзейської спілки“.
5. *Сірокко* — гарячий південний та південно-східний вітер.
6. *Кефалонія* — один із Іонійських островів.
7. *Бріндізі* — старовинний Брундузіум; єдиний гарний порт на всьому узбережжі від Венеції до Тарента.
8. *Гвельф* — прихильник римських пап у боротьбі останніх з імператорами, прихильники яких звалися гібеліни.
9. *Майорка* — найбільший з Балеарських островів у Середземному морі.
10. *Св. Встани* (a san Cresci in Valcava) — тут еротичний натяк, але в Тоскані дійсно є каплиця св. Крещті в долині „Valcava“.
11. *Гваланді* — старовинна пізанська родина, що про неї згадує Данте („Пекло“, пісня XXXIII).

ДЕНЬ ТРЕТІЙ.

1. *Кінь св. Бенедикта або Івана Гвальберто*. Бенедикт та Гвальберто — пустельники, що їздили верхи на ослі.
2. *Зіма* — чепурун, ферт (од дієслова azzimarsi — вишукано вдягатися).

3. *Абатство* — управління монастирем та його маєтками (абат— настоятель).
4. *Чистилище* (purgatorio) — проміжне між пеклом і раєм місце (в Данте по той бік центру землі, на поверхні другої півкулі), де вмерлі мусили перебувати деякий час, спокутуючи свої гріхи.
5. „Miserere me, domini“ — п'ятдесят перший псалом.
6. *Філострато* — той, що любить війну (з грецької).

ДЕНЬ ЧЕТВЕРТИЙ.

1. Вступ до четвертого дня — це блискуча відповідь Боккаччо своїм критикам, що їх лицемірство й обмеженість поглядів виявляє він.
2. *Без заголовку* — деякі коментатори „Декамерона“ гадають, що словами „без заголовку“ („senza titolo“) відзначає Боккаччо те, що назва його книги не виявляє сюжету, стосуючись лише до структури його твору.
3. *Парнас* — гора в Греції, присвячена в грецькій мітології Аполлонові й музам.
4. *Гвідо Кавальканті* — італійський поет, друг Данте (вмер у вигнанні в 1300 р.).
5. *Данте Аліґ'єрі* — великий італійський поет, творець „Божественної Комедії“ (1265—1336), що до нього з великою пошаною ставився Боккаччо й написав його біографію.
6. *Чіно да Пістойя* — доктор Болонського університету, поет, друг Данте й Г. Кавальканті.
7. *Мінорити* — орден чернецький.
8. *Франціск з Ассізі* — фундатор ордену ченців-жебраків.
9. *Галера* — корабель (мав і весла, і вітрила).
10. *Сольдо* — мідна монета ($\frac{1}{20}$ ліри).
11. *Не покине її для діви Марії, до якої він, очевидно, добре ставився.* Це цікаве місце (в „вольтерівському“ стилі) випустив чомусь Ол. Веселовський у своєму перекладі.
12. *Ріальто* — міст у Венеції.
13. *Турніри* — змагання лицарів.
14. Приказка; тут у розумінні добре заснув.

ДЕНЬ П'ЯТИЙ.

1. *Сталпіта* — пісня в супроводі лиш музики, без танків.
2. *В Римі, що був колись головою світу, а тепер став хвостом* — натяк на перенесення папського престолу в Авіньйон.
3. *Аланья* — замок, належав роду Колонна, що ворогував з родом Орсіні.
4. *Цикади* — комахи; самці цокотять під час найбільшої денної спеки (як наші коники).
5. *Коли-б я навіть був у себе на батьківщині.* — Джакоміно, хоч і був родом із Павії, але, проживши довгий час у Фаенці, вважав себе чужинцем.

6. *Мінерва* — старовинне місто Сіцилії. *Скалея* — місто Неаполітанського королівства.
 7. Звичай, за яким засудженого на страту милували, коли з'являлась жінка, що висловлювала бажання мати його за чоловіка.
 8. З цього й інших натяків видно, що П'єтро був педераст (мужелозтво).
 9. *Сеньйорії* — тут поліції.
 10. Ця й дальші канцони, що їх назви згадує Діонео, належать до тих, де парубоцтво висміює дівчат.
-

З М І С Т.

Боккаччо й „Декамерон“	I—XXX
Від редакторів	XXXI—XXXII
Пролог	3

День перший.

Вступ	9
Новела перша. Месер Чапеллетто дурить неправдивою сповіддю святого ченця і вмирає; і його, негідника за життя, по смерті визнано за святого і названо сан Чапеллетто	25
Новела друга. Єврей Авраам, спонукуваний Джаннотто ді Чівіньї, їде до римського двору; побачивши там розпусту церковників, повертається до Парижу і робиться християнином	36
Новела третя. Єврей Мельхіседек своїм оповіданням про три персні відвертає велику небезпеку, що її наготував йому Саладін	40
Новела четверта. Один чернець, спокусившись на гріх, гідний тяжкої кари, і викривши причетність до нього свого абата, що вчинив такий самий гріх, уникає покути	42
Новела п'ята. Маркіза Монферратська обідом, наготовленим з курей, та кількома милими словами вгамовує шалену до неї жагу французького короля	46
Новела шоста. Спритний чоловік влучним словом виявляє лицемірство ченців	48
Новела сьома. Бергаміно своїм оповіданням про Примаса та абата Кліньї щиро осуджує новоявлену скупість месера Кане делла Скала	51
Новела восьма. Гвільельмо Борсієре в чемних виразах уражає месера Ерміно де Грімальді за його скупість	55
Новела дев'ята. Король Кіпрський, уражений від одної гасконської дами, з полохливого стає енергійним	57
Новела десята. Маєстро Альберто з Болонї чемно засоромлює одну даму, що хотіла його осоромити тим, що він закоханий у ній	58

День другий.

- Вступ 67
- Новела перша. Мартелліно, прикинувшись калікою, удає, ніби він зділюєся у святого Арріго, а коли дізналися, що він одурив, то його б'ють, ув'язнюють і йому загрожує шибениця, але кінець-кінцем він врятовується. 67
- Новела друга. Рінальдо д'Асті пограблений прибуває до Кастель Гвільгельмо, де знаходить притулок у однієї вдови і, нагороджений за свої втрати, вертається додому живий і здоровий 72
- Новела третя. Три юнаки, необачно розвіявши своє добро, зубожіли; їх небіж, повертаючись у розпачі додому, знайомиться в дорозі з абатом і виявляє, що це дочка англійського короля, яка йде за нього заміж, а він, сплативши дядькам усі їх збитки, повертає їх до добробуту 78
- Новела четверта. Ландольфо Рuffоло зубожівши йде в корсари; генуезці беруть його в полон, він перебуває катастрофу на морі, врятовується в скрині, повній найкоштовніших самоцвітів, знаходить притулок у одній дами на Корфу й повертається додому заможною людиною 85
- Новела п'ята. Андреуччо з Перуджії, прибувши до Неаполю, щоб купити коні, за одну ніч наражається на три небезпеки й, урятувавшись від них усіх, вертається додому з рубіном 90
- Новела шоста. Мадонна Берітола, що її знайдено на одному острові з двома сарнами, після того, як вона втратила двох синів, подається до Луніджані; там один з її синів йде в найми до владаря країни, кохається з його дочкою і його ув'язнюють. Сіцилія повстає проти короля Карла; і син, якого впізнала мати, одружується з дочкою свого владаря; його брата знайдено, і обидва повертаються до свого високого стану 102
- Новела сьома. Султан Вавилонський виряджає свою дочку в подружжя до короля дель Гарбо; через різні пригоди вона протягом чотирьох років опиняється в різних місцях у руках дев'яток мужчин; кінець-кінцем, повернута батькові, як незаймана, вона йде, як і раніше, до короля дель Гарбо, щоб бути йому за жінку 114
- Новела восьма. Граф Анверський, не по правді обвинувачений, йде в вигнання і залишає двох своїх дітей у різних місцевостях Англії; повернувшись невпізаний, знаходить їх у гарному стані, йде за джуру до війська французького короля і, визнаний безневинним, повертається до попереднього стану 134
- Новела дев'ята. Бернабо з Генуї, якого одурив Амброджіоло, втрачає своє добро й наказує вбити свою безневинну дружину. Вона врятовується, в чоловічому вбранні прислуговує султанові, зустрічається з тим, хто одурив її чоловіка, виряджає Бернабо до Олександрії, де дурисвіта

покарано, і, знов перебравшись у жіночу одержу, заможною повертається з чоловіком до Генуї.	148
Н о в е л а д е с я т а. Паганіно з Монако краде жінку в месера Річардо да Кінзіка, який, дізнавшись, де вона, подається туди і, зробившись приятелем Паганіно, просить повернути її йому; той згоджується, якщо вона того схоче; вона не бажає вертатися до нього і після смерти месера Річардо стає дружиною Паганіно.	160

День третій.

В с т у п	173
Н о в е л а п е р ш а. Мазетто з Лампореккіо удає з себе німого і наймається за садівника до монастиря черниць, які всі ідуть навзаводи, щоб зійтися з ним	176
Н о в е л а д р у г а. Один конюх спить з жінкою короля Агілльуфа, про що король потаємні довідується; король знаходить його й обстригає йому волосся; обстрижений сам, він обстригає всіх і таким способом викручується з біди	182
Н о в е л а т р е т я. Удаючи на сповіді найширше признання, одна дама, закохана в молодому чоловікові, підбиває поважного ченця, який не догадується про це, зробити так, щоб її бажання було зовсім задоволене	187
Н о в е л а ч е т в е р т а. Дон-Феліче навчає брата Пуччо, як зробитися блаженным, віддавши себе певному покаянню, що брат Пуччо і виконує, а Дон-Феліче розважається тим часом з його жінкою	196
Н о в е л а п ' я т а. Зіма дарує свого парадного коня месерові Франческо Верджеллезі і за це, за його згодою, розмовляє на самоті з його жінкою; коли вона мовчить, то він відповідає за неї від її-ж особи, і все робиться згідно з його відповіддю	201
Н о в е л а ш о с т а. Річардо Мінутоло кохає жінку Філіппелло Фігінольфі; довідавшись, що вона ревнива, він, розповівши їй, що Філіппелло другого дня повинен бути в лазні з його жінкою, робить так, що вона сама йде туди і, гадаючи, що була з чоловіком, довідується, що віддалася Річардо	206
Н о в е л а с ь о м а. Тедалдо, посварившись з своєю дамою, виїздить з Флоренції; через деякий час повертається туди ніби прочанин, розмовляє з нею, призводить її до виявлення своєї вини, рятує життя її чоловікові, обвинуваченому за вбивство, мирить його з братами, а далі любі-сінько тішиться з його жінкою	214
Н о в е л а в о с ь м а. Ферондо, що ковтнув якогось порошка, поховали, як мертвого; його визволив з могили абат, який розважався з його жінкою; він був посаджений до в'язниці, і тут його запевняють, що він у чистилищі; воскресши, він виховує сина, якого породила від абата його жінка	230
Н о в е л а д е в ' я т а. Джілетта з Нарбони вигоює французького короля від фістули; просить собі за чоловіка Бельт-	

- рамо ді Россільоне, який, одружившись з нею проти волі, з досади подається до Флоренції, тут він упадає за одною дівчиною, але-ж замість неї з ним спить Джілетта й народжує від нього двох синів; через це він згодом, оцінувавши її, поводитья з нею, як з своєю дружиною 238
- Н о в е л а д е с я т а. Алібек стає пустельницею; чернець Русітко навчає її, як заганяти сатану до пекла; повернувшись звідтіля, вона стає дружиною Неєрбала 247

День четвертий.

- В с т у п 25
- Н о в е л а п е р ш а. Танкред, принц Салернський, вбиває коханця дочки і посилає її у золотому келихові його серце; вона, обливши його отруєною водою, випиває її і вмирає 26
- Н о в е л а д р у г а. Чернець Альберто запевняє одну даму, що янгол Гавріїл закоханий в ній, і в його образі декілька разів спить з нею; потім, боючись її родичів, він вискакує з вікна її будинку, тікає в хату убогого чоловіка, який другого дня веде його, переодягненого дикуном, на майдан, де його впізнають; братія забрала його й ув'язнила 27
- Н о в е л а т р е т я. Тров молодих людей кохають трьох сестер, і з ними тікають до Криту; старша з ревнощів убиває свого коханця; друга, віддавшись критському дуці, рятує першу від смерті, але зате її вбиває коханець і тікає з першою. У цьому дугогубстві обвинувачено третього коханця з третьою сестрою; вони признаються до вини, але злякавшись смерті, підкупають за гроші варту й тікають збіднілі до Родосу, де й помирають у злиднях 282
- Н о в е л а ч е т в е р т а. Джербіно, всупереч слову чести, яке подав його дід королеві Гвільгельмо, нападає на корабель туніського короля, щоб украсти його дочку; її вбивають ті, що були на кораблі, а він убиває їх, і йому самому згодом відтинають голову 288
- Н о в е л а п ' я т а. Брати Ізабети вбивають її коханця; він вважається їй уві-сні й каже, де його поховано. Вона потай викопує його голову, кладе її в горщик базиліку і день-у-день довго плаче над ним; брати одбирають голову в неї, і вона незабаром помирає з горя 293
- Н о в е л а ш о с т а. Андреола кохає Габріотто; вона оповідає йому про сон, який їй снився, він їй про свій і нагло помирає в її обіймах. Коли вона з своєю прислужницею несе його додому, варта забирає їх, і вона оповідає, як це сталося. Подеста хоче вчинити насильство над нею; вона противиться цьому; довідавшись про це, батько, коли її визнано за безвинну, добивається звільнення її, але вона, цураючись життя у світі, іде в черниці 297
- Н о в е л а с' ю м а. Сімона любить Пасквіно; обоє в садку, і Пасквіно, натерши зуби листком шавлії, вмирає. Сімона,

- заарештована, хоче показати судді, як помер Пасквіно, на-
тирає одним з тих самих листків зуби собі і також помирає . 303
- Н о в е л а в о с ь м а . Джіроламо кохає Сальвестру; їде, зва-
жаючи на прохання матери, до Парижу, повертається й ба-
чить її заміжною, таємно приходить до її дому і вмирає
біля неї; коли його принесли до церкви, Сальвестра вми-
рає біля нього 307
- Н о в е л а д е в ' я т а . Месер Гвільельмо Россільоне дає своїй
дружині покуштувати серця месера Гвільельмо Гвард'астаньо,
якого він убив і якого кохала вона; довідавшись згодом
про це, вона кидається з високого вікна додола й умирає;
її ховають поруч з коханцем 312
- Н о в е л а д е с я т а . Дружина одного лікаря кладе свого ко-
ханця, визнаного вже за мертвого, а справді знепритомнілого
від опію, до скрині, яку й несуть до себе разом з тілом
два лихварі. Коли він прийшов до пам'яті, то його схопили
як злодія; покоївка дами оповідає сеньйорії, що це вона по-
клала його в скриню, яку вкрали лихварі; через це він
урятовується від шибениці, а лихварів за крадіж скрині за-
судили до штрафу 315

День п'ятий.

- В с т у п 329
- Н о в е л а п е р ш а . Чімоне, покохавши, робиться мудрим і краде
на морі Ефігенію, свою милу: його ув'язнено в Родосі, де
Лізімах визволяє його, і обидва вони підмовляють Ефігенію
та Касандру тікати з їх весілля разом з ними до Криту;
одружуються з ними і всі разом викликані додому 330
- Н о в е л а д р у г а . Костанца кохає Мартуччо Гоміто; почувши
про його смерть, вона з одчаю сідає сама в човен і його
вітер заносить до Сузи; знайшовши його живого в Тунісі,
вона признається до нього, а він, ставши близьким до ко-
роля за поради, що дав йому, одружується з нею і разом
з нею повертається до Ліпарі багатю людиною 340
- Н о в е л а т р е т я . П'єтро Боккамацца тікає з Аньолеллою; зу-
стрічають розбійників: дівчина тікає лісом, і її приводять
в якийсь палац; П'єтро захопили, але він визволяється з рук
розбійників і після кількох пригод опиняється в замку, де
була Аньолелла; одружується з нею і вони разом поверта-
ються до Риму 345
- Н о в е л а ч е т в е р т а . Річардо Монарді застукав месер Ліціо
да Вальбона за своєю дочкою, з якою той одружується, по-
мирившись з її батьком 352
- Н о в е л а п ' я т а . Гвідотто з Кремони доручає Джакоміно
з Павії свою приймачку-дочку і вмирає; у Фаєнці в ній
закохується Джанноле ді Северіно й Мініно ді Мінголе;
починається між ними ворожнеча; виявляється, що дів-
чина — сестра Джанноле, і її віддають заміж за Мінгіно . 357

- Н о в е л а ш о с т а . Джанні з Прочіди знайдено з коханою дівчиною, яку віддано королєві Федеріго; разом з нею його прив'язано до стовпа, щоб спалити; Руджері дель Орїя впізнав його і визволив, і він одружується з дівчиною . . . 362
- Н о в е л а с ь о м а . Теодоро закоханий у Віоланті, дочці месера Америкі, свого сеньйора; вона завагітніла від нього, а його засудили на шибеницю; коли його ведуть на страту, б'ючи нагаями, його впізнав рідний батько; визволений, він берє собі за жінку Віоланту 367
- Н о в е л а в о с ь м а . Настаджо дельї Онесті, закоханий в дівчині з родини де Траверсарі, марнотратить свої багатства, не маючи відгуку на кохання. Уволюючи волю своєї рідні, він їде до К'яссі і тут бачить, що якийсь вершник женеться за дівчиною, вбиває її, і два пси пожирають її. Він запрошує свою рідню і свою милу на обід; вона бачить, як катують ту саму дівчину, і, побоюючись такої самої долі, йде заміж за Настаджо 374
- Н о в е л а д е в ' я т а . Федеріго дельї Альберігі кохає, але його не кохають; він марнотратить на залицяння своє багатство, і в нього залишається тільки один сокіл, якого, не маючи більше нічого, він подає на обід своїй дамі, що прийшла його провідати; довідавшись про це, вона змінює свої почуття до нього, йде за нього заміж і робить його багатим . . . 380
- Н о в е л а д е с я т а . П'єтро ді Вінчоло йде з дому вечеряти; його жінка кличе до себе молодого чоловіка; П'єтро повертається; вона ховає коханця під кіш на курчата; П'єтро оповідає, що в господі Ерколано, з яким він вечеряв, знайшли молодого чоловіка, якого сховала там Ерколанова жінка. П'єтрова жінка гудить Ерколанову дружину; на лихо, осел наступає на пальці тому, хто був під кошем, він кричить; П'єтро біжить туди, бачить його, дізнається, що його дурила дружина, але кінець-кінцем через свою низькість, мириться з нею. 386

